

ЛАБОРАТОРІЯ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

філологічний факультет

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шановні колеги,

електронна копія видання, яким Ви користуєтесь, з'явилася в рамках проекту Лабораторії фольклористичних досліджень

"Електронне перевидання класичної науково-теоретичної та джерельної спадщини української фольклористики".

Цей проект передбачає:

- електронне перевидання фахових серійних фольклорно-етнографічних видань (наприклад, серій Наукового товариства імені Шевченка "Етнографічний збірник", "Матеріали до українсько-руської етнології"), а також фольклорних збірників, наукових розвідок і публікацій українських фольклористів;
- створення в перспективі електронної навчальної бібліотеки української фольклористики.

Головна мета проекту – зробити доступними для науковців та студіюючої молоді, а також для якнайширшого кола поціновувачів української народнотрадиційної культури класичні науково-теоретичні та джерельні праці й публікації з українського фольклору і фольклористики.

Пропоноване видання

є другим томом корпусу українських демонологічних оповідань, які зібрав й упорядкував Володимир Гнатюк

Знадоби до української демонольгії.

Зібрав Володимир Гнатюк. Том II. Випуск 1 // Етнографічний збірник / Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1912. Том XXXIII.

Лабораторія фольклористичних досліджень

Філологічний факультет

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, ауд. 345, 79000 Львів, Україна

тел.: (+38032) 239 47 20, e-mail: laboratoryfolklore@gmail.com

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG

herausgegeben

von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXXIII.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

—♦— T. XXXIII. —♦—

ЗНАДОБИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛЮГІЇ,

т. II, випуск 1,

вібраав Володимир Гнатюк.

У ЛЬВОВІ, 1912.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben von der Ethnographischen Kommission
der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXXIII.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

т. XXXIII.

Знадоби до української демонології,
т. II, випуск 1,
зібрав **Володимир Гнатюк**.

У ЛЬВОВІ, 1912.

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Передне слово.

З початком 1904 р. видав я том „Знадобів до галицько-руської демонольотії“ (Етн. Збірник, т. XV), що містив рівно 400 оповідань, і заповів, що пізнійше видам іще другий том. Руководив ся а при тім тою обставиною, що вже в часі друку книжки почали надходити нові матеріали, а надто, що я знаючи про величезне богацтво демонольотічних матеріалів посеред нашого народу, був певний, що як виберу ся на екскурзію задля їх записування, зберу їх стілько, що стане на новий том. Моїм замірам стала однаке в дорозі хронічна недуга, що почала потім розвивати ся і не дозволила мені більше відвувати екскурзії. Через те, а також тому, що на чергу видавання прийшли інші матеріали, справа з друком другого тому проволіка ся значно. Я не засипляв її однаке і при кождій нагоді звертав ся до моїх сільських знайомих із просьбою, записувати демонольотічні матеріали і надсилати до мене. Мої заходи не лишили ся без результату. Одну збірку, більше заокруглену, записану на мою просьбу, надрукував я окремо в „Матеріалах до укр. етнольотії“, т. XI. (Ан. Онищук, Матеріали до гуцульської демонольотії). Інші відкладав на бік, призначаючи їх для другого тому. Коли оісля прийшла пора ладити їх до друку, переконав ся я, що вони не змістяться в одній книжці, бо назбирало ся їх аж 1173 числа, отже майже в троє більше, як у першім томі. Наслідком того розділив я том на два випуски, даючи до першого вісім розділів, а до другого десять. Уклад полішив ся такий самий, як у першім томі, лиш до першого випуска дав я три нові розділи (IV—VI), яких давнійше не було. Передруки — хоч їх був заповів у першім томі — полішив на боці (з виїмкою трьох чисел: одного з „Науки“ і двох Д. Лепкого із „Зорі“) задля більшого обему тóму, надію ся однаке, що се не принесе ніякої уйми, ані шкоди книжці, за те задержить ся одностайність обох томів. Характер записів полішив ся також дуже ріжнородний і не все такий, як бажало б ся його мати. Та се неоминена конечність, коли записи роблять ріжні особи, не спеціалісти, тай до того ще з дуже неоднаковою освітою. Всеж і те, що удало ся зібрати, зробить свою службу для нашої науки і належало б лиш побажати, щоби знайшло ся в нашій суспільноти більше наслідувачів до такої роботи, бо ніхто інший за нас її не зробить.

Належить тут іще зазначити, що сей том ріжнить ся від першого тим, що до нього увійшли записи з російської України, а те збірки М. Дикарева, П. Тарасевського та Д. Щербаківського. Збірка М. Дикарева переписана на чисто рукою самого покійного етнографа і видно була призначена вже так до друку. На ній вказано лише, що матеріали записувані в Борисовській волості, але хто, коли й від кого записував, не зазначено. Можливо, що там є й записи П. Тарасевського, сестрінка М. Дикарева, що посылав записи на просьбу небіщика до нього, а по його смерти до мене, з чого я вже дещо повидруковував, а дещо ще чекає своєї черги. Під оповіданнями зі збірки М. Дикарева подавав я місце запису (Борисов. вол., Валуйського пов., Вороніжської губернії) без імені записувача; під своїми записами я також подавав лише місце запису і ім'я оповідача. Наслідком поміщення в книжці матеріалів із російської України, треба було зробити маленьку зміну в самім титулі, що й стало ся.

До видання цього випуска причинили ся отсії особи своїми записами:

	Число записів.		Число записів.
I. Волошинський	179	I. Шанкевич	5
М. Капій	78	М. Боднар	4
Ост. Деревянка	63	В. Гнатюк	3
I. Савицький	63	П. Стадник	3
П. Тарасевський	32	О. Михайлєцький	2
М. Дикарів	27	М. Романюк	2
Ант. Онищук	24	Д. Лепкий (Зоря)	2
Вол. Левинський	23	М. Деревянка	1
Нат. Левицька	20	Ф. Колесса	1
Ос. Яворський	9	Невідомий	1
Дм. Бойчук	7	„Наука	1
Ол. Рак	6	О. Роздольський	1
Разом			557

Складаючи на цім місці подяку всім записувачам, прошу їх на далі всікі матеріали надсилати на мою адресу або Етнографічної Комісії.

Львів, 22. XI. 1912.

B. Гнатюк.

Останки передхристіянського релігійного світогляду наших предків.

I.

Наші давні предки були з огляду на віру пантеїсти. Вони вірили, що ввесь світ, небо, повітре й уся земля, заповнені богами та що вся природа жива, повна всякого дива, а в їй усе думав й говорить на рівні з людьми та богами. На чолі світа стояли боги, що всім кермували; за ними тягнув ся цілий ряд низших божеств та демонів, який старшим богам стояв до послуги; на кінці стояли люди, обдаровані надприродною силою, які могли не лише конкурувати з демонами та спорити з ними, але навіть примушували сповиняти їх волю, коли сього вимагали обставини.

Правда, до нас не доховалися письменні памятки з тих давніх часів, що підтверджували би вповні наш погляд, подавали би характеристики богів, демонів та богочоловіків — якою назвою можна би охрестити людий із надприродною силою — і описували би їх культ із такими подробицями, як се має місце прям. у старинних Греків, але з деяких повідриваних згадок у пізнішіх літературних памятках, з анальгії до релігійних систем інших індоевропейських народів, а в першій мірі найближших нам Греків, у кінці з численно перехованих вірувань і обрядів до наших часів між простим народом, можемо відтворити собі доволі повний образ первістного релігійного світогляду наших предків.

Про висших богів довідуємося дещо вже в літописі. У договорі Олега з Греками згадується, що Русини клялися своїми богами Перуном і Волосом. В оповіданні про початок панування Володимира Великого говориться: „И нача княжити Володимеръ въ Киевѣ и поставил кумиры на холму виѣ дворца теремного: Перуна древяна, а главу его сребрену, а усть златъ, и Хорса, Даждьбога, и Стрибога, и Симаръгla, и Мокошь. Жряху имъ, наречуще я богы, привожаху сыны свои идьщери, и жряху бѣсомъ, оскверняху землю требами своими, и осквернился кровыми земля Руска и холмъ отъ“. В іпатієвській літописі згадується ся знов

„про солаще царь, сынъ Свороговъ, еже есть Даждьбогъ“. Кели Симаргла (ідентифікованого з Семіграклем) і Мокош відойметь ся до демонів, якими вони були, як се видно ще з інших жерел, то повисше — названі всі головні боги.

Що наші предки поклавали см силам природи, як і більшість індоєвропейських народів, на те маємо письменні вказівки. В „Хожденії Богородиць по мукамъ“ говорить ся: „Они же все богы прозваша, сльице и мѣсяцъ, земли и воду, звѣри и гады“. А в густинській літописі маємо виразний ватяк на культ дерев, рік і жерел: „Иные кладеземъ, езеромъ, рощевіямъ жертву приношаху“. Як довго така віра утримувала ся — не вважаючи на офіційне заведене християнства — видно хочби з такого факту, що ще в XVI ст. новгородський архієпископ Макарій говорить про Москалів, що вони „обычая держахуся отъ древнихъ прародителей“: „суть же скверные молвища ихъ лѣсъ и каменіе, и рѣки, и блата, источники и горы, и холмы, солнце, и мѣсяцъ и звѣзды, и озера, и просто рещи всей твари поклоняхуся ако богу и чтяху и жертву приношаху бѣсемъ“. Розуміється, що і в нас не було інакше і ще в XVIII ст. можна подибати виступи поодиноких осіб проти такої давніої „безбожності“.

Вже з повисшої літописної загадки бачимо, що богам ставлено статуї (кумири), як пізнійше християнським святым. Чи ставлено і храми, про те нема згадки, але судячи по анальгії і апаючи, що у балтійських Славян були храми, яких описи переховалися, можемо припускати, що вони були і в нас, бож неможлива по просту річ, щоби всі церемонії відбувалися без огляду на пору року та погоду під голим небом. Як статуї, так очевидно і храми, будовано виключно з дерева і тим можна пояснити, чому вони так ґрунтовно іронали, що в пізнійших літературних памятках не полишалося їх описів. А що з давніх богослужень та церемоній і молитов, принадлежних богам, не полишилося також письменних памяток, се можна пояснити загальною неграмотністю у тих часах. Тоді одні монахи знали письмо, але ж їм не випадало займати ся такими „безбожними“ річами і списувати їх. Оттак то з бігом часів погинула пам'ять про давню релігію наших предків, а полишилися тілько останки між простим народом у численних його віруваннях, обрядах, зашептуваннях, оповіданнях та піснях. Шевча річ, що й ті останки не доховалися в первістній чистоті; з бігом часу мусіли вони підлягати постороннім впливам; одно забувалося, друге ставало незрозумілим і вступалося відновіднійшим новотвором, порівнюючи студії зможуть одначе виказати чужі впливи, коли для них назирається ся тілько відновідніх матеріалів, до чого тепер іде все більше.

На тім довгім протязі часу, що нас ділить від пори приняття хри-

стіянства, мусіли по частині позатирати ся навіть ріжниці між дохованими до нас демонічними істотами так, що треба добре орієнтувати ся в матеріалі, щоб не помішати прикмет одних демонів із прикметами других. Під впливом християнства затирали ся поволи ріжниці між чортом, домовиком, водяником, болотянком, пасічником, скарбником і т. д.; усе те була „нечиста сила“ і як така, зводила ся під один знаменник чорта. Та все ж таки у призбирані матеріялі можна повіднаходити й ріжниці між тими поодинокими духами і за їх основі відтворити постаті. Те саме можна сказати прим. про мавки, богині, русалки або про персоніфікації хороб. Багато знов старинних обрядів і демонічних постатей християнство не тикало, лише заступало їх альтернативами своїми. Так очевидно заступив Ілля — Перун, Юрій або Николай — Волоса, різдво — сатурналії, великдень — святковане весни, зелені свята — русалії, Іван Купала і т. д.

Я поставив собі за задачу відтворити образ демонічних постатей на підставі матеріалів, записаних із уст народу, але не вдавати ся при цьому у ніякі інтерпретації, пояснення та здогади, яких повно у мітольгів, та з яких доси мало що устояло ся. Найвірніший вийде образ тоді, коли буде чисто описовий і я сього тримав ся.

Не згадую ніде про сотворене світа, сотворене чоловіка, загробне життя, про тих християнських святих, що заступили з часом демонів і сповняють їх функції, бо я не подаю повного систему української мітольгії, в якій їх не можна би поминати, а лише характеристики демонів, які можуть увійти до такого систему. Поминаю при цьому також такі істоти, про які знаємо, що вони є, але не маємо доволі даних для того, щоб їх характеризувати, прим. зелізна баба (що сидить у кукурузі і що нею страшать дітей), житний дід (що сидить у житі), баба яга, що виступає у казках, манія, що нападає людей, мара, горе, зоря (зірница), місяці (прим. марець), луга (веселиця), смоки, що приходять у казках, рахмані, що були мабуть також демонічними істотами, домашній вуж (відомий з байки Хмельницького), який правдоподібно лишився з культу вужа і т. д. Теперішній брак матеріалів для цих істот не можна однаже вважати за цезурний, бо дальші пошукування в сім напрямі можуть увінчати ся добрими успіхами, треба лише за них узяти ся.

Бібліографічні вказівки подаю лише найважливіші. Хто хоче мати їх повніше, той знайде їх у дуже гарній праці дра Гануша Махала: „Nákres slovanského bájesloví“ (Прага, 1891), яка доси є поодиноким добрим підручником славянської мітольгії. Дещо можна знайти також у книжці Ал. Фамінціна: „Божества древних Славянъ“ (Санкт-Петербургъ, 1884), яка однаже стоїть дуже далеко поза попередньою. Богатий матеріал зібраний у перестарілій тепер праці А. Афанасьєва: „Поетическая возврѣнія

VIII

Славянъ на природу (Москва, 1866—69, три томи). У нас мало займалися дослідами передхристиянського світогляду наших предків, а найважливішою пробою на сім полі, Івана Нечуя Левицького: „Світогляд українського народу. Ескіз української мієології“ (Львів, 1876), — опертий на праці А. Афанасєва, тому їй давно перестарілий. Короткий огляд укр. міточогії з богатими бібліографічними вказівками подає проф. М. Грушевський в III розл. I т. „Історії України-Русі“, де говорить ся про релігійний світогляд Українців.

На кінці мушу ще завважати, що українська міточогія не є в цілості орігінальним витвором нашого народу, лише спільним добром усіх Славян, хоч поодинокі епізоди та подробиці є й орігінальні. Виказувати, що саме орігінальне, а що спільне, лежить уже поза обсягом моєї статті і належить до окремої студії там більше, що й славянська міточогія не зовсім орігінальна в цілості і має багато спільногого з міточогією інших європейських народів.

Перейду тепер до характеристик поодиноких демонів.

I. Чорт (біс, діявол, дідько, щезби, щезник, він, той, пек му, осина, осинавець, скаменюшник, злий, сатана).

Образ чорта потерпів сильно під християнським впливом і переважно затратив свої первістні прикмети. Наскілько вони лишилися, постараю ся зібрати їх тут в одну цілість.

Чорт був уже перед створенем світа, коли панував загальний хаос і Бог уносив ся лопад водами. Тоді побачив його Бог у півні, зацікавився ним і довідавшись, що він чорт, узяв його з собою (П. Чубинський, Труди, I, 185). По іншому варіанту чорт силів у скалі, де Бог відкрив його і взяв до себе за найстаршого ангела (Гал. руські пар. легенди, I, 7). Світ почав творити вже разом із чортом (там же, I, 1—3).

Самому чортови нудило ся одначе, тому він забажав мати товариство. Бог порадив йому вмочити палець у воді і стріннути позад себе, часілком чого дістане товариша. Чорт умочив одначе всю руку і як почав пею тріпати, то наробило ся стілько чортів, що з них повстало дванадцять хорів. За спонукою чорта вони «буятували ся проти Бога, а Бог за кару скинув їх із неба. Вони летіли до землі повних 40 діб, коли ж Бог сказав „амінь“, де котрий з них був, там і остав ся: у воді — водяник, у лісі — лісовик, у болоті — болотяник, на поля — чолевик і т. д. (там же, I, 7—8). Таким чином усі духи, що на землі, взяли свій початок від чорга. Під християнським впливом почала затирати ся ріжниця між поодинокими духами і їх усіх почали називати нечистою силою або чортом. Через те дуже трудно повідмаходити ріжниці

між поодинокими духами в останках тих вірувань, які дійшли до наших часів.

Походжене чортів не кінчить ся однаже створенем їх на початку світа. Вони походять також один від другого. Вони родяться так, як люди, женяться (деякі люди бували навіть на чортовім весіллю), але не вмирають (І. Чубинський, Труди, I, 190).

Чорти повстають також із тих дітей, що вмирають незхрещені (Знадоби, II, 1). Можуть повстати однаже і з дорослої людини. Один Жил перебрався був за страху, щоби палякати хлопців і став на віки чортом (там., 100). Одна мачуха прокляла знов була пасерба; він став чортом, уліз у молодицю і мордував її (тамже, 132).

Коли нарешті закопається живого лілика в муравлице і він полежить там девять день, то з цього зробиться чорт (тамже, 3).

Якже виглядають чорти? Їх представляють собі дуже ріжнородно.

Чорта представляють собі, як чорного чоловіка з крючковатим посом, із двома рогами і з кігтями на руках, ліктях, колінах і ногах (І. Чубинський, Труди, I, 185). Чорт має собачу морду, загнений хвіст, кігті на руках і ногах, а роги закриває щільно круглим капелюхом із широкими крисами. Убирається в коротеньку куртку і вузкі пантальони (там же, 188).

Чорта представляють собі у постаті чоловіка невисокого росту, чорного; ноги в цього собачі або курячі, хвіст короткий, морда широка, віс довгий, очі як розжарені вуглики, волосе чорне, довге й шорстке, руки довгі, з довгими кігтями, роги баранячі або козячі, одяг на нім німецька, капелюх високий (там же, 189).

Діт'яко має оброслий твар цауком, ії вусів, ві бороди не видко, лише очі червоні. Ніс має такий, як пес, а в зубах люлька з довгим цибухом аж до землі. Рука у діт'яка дуже тоненька, а долонь така мала, як у пса; і зраз нальці єї зачинають. А пальці дзелізні і палицю дзелізну носит. На голові має шиніку, з штирма кутиками, гранчисту, от таке ги дощина; тай tota шиніку роги му укриває. Бо яку христіанин має голову, таку си купує шиніку — а „він“ уже мусить собі таку. Єден та-кій був, що не виїрив; то его поставили там, де діт'яко сидить — а він уснув. Тай прийшов до него діт'яко у червоні шиніочки, щілій у червонім, лише твар чорна, а гудзики від самої обшивки аж до вір (Знадоби, II, 13).

Чорт не має пят, лише лаби (там же, 15). Чорт виглядає як свиня з малими ріжками, з рудою шерстею (там же, I, 1).

Раз чорти справляли гульки, а дівчата підглянули їх. Вони були завбільшку як трілітні хлопчики, мали чорвоні колпачки на головах,

X

червоні жупанчики, писані панчішки і чорні лякери. Зпід колпачків видніли маленькі ріжки, а зпід жупанчиків телепалися короткі хвостики (там же, II, 126).

Чорт являється як чоловік чорної краски, з лілійчими крилами та ріжками на голові; може однакше свою стату змінити до вподоби, — „переверже сі в усеку твар, крім одного иса“, бо пес дуже щирий, най-щиріший у світі (А. Онищук, Мат. до гуч. демонології, 70).

„Осинаўці вигіли старі люди. Він такий, як саджомет (комінтар), але має крила гей лілівки, і має ріжки закручені так, як у барана, має фіст. Але він перемітуює сі усько, па кота, па чоловіка — усько.“

Він — осина — так як чоловік, але має роги так, як цап і борідку і фіст такий гей у корови. Він — цураха му, лъичний дуже.

Раз вигію небішчик О., що тікає горі смерекою. То було на ту здобу так, як язьи; так, як є мальювана язьи на образі. Лиш голова була так, як у лиса, лиш що має твар і ріжки козьчи і крила на ту здобу, що у ліліка, а дрябки — як у пса.

Давніми часами являється чорт у наших горах дуже часто, тепер однак здібати ся з ним трудніше. — Дауло їх було богато усюди; так іх було усюди видно, як звір. А тепер они покликані до уської служби. Тепер іх не видно так, бо они мають ружні фабрики; они коло тих фірасію (тарраків), коло колеїю, коло ружних таких... Они не мають чиєу пустеливати, бо они мають свою службу, ліпшу як уперед, дауніще; они ними комендують, тими фабриками. А уперед було їх більше видно, бо они не мали що робити, не мали служби коло тих машинію“ (там же, 71).

Раз ішав у ночі чоловік із міста, а до вного впросився на віз якийсь пан. На запит, хто він, відповів: „Я тобі — каже — не скажу, що я за оден, але ти сі догадавш зараз. Дауно, то так само и нам дуже добре було. Що? Нічогосмо не робили — от так проходжували сі поміж людьми; але тепер — повігадували якіс машини, тельфони, колії, та біда знає що и ми мусимо коло того бути. От як колія. То бере сі нас по вісім до одного колеса тай мусимо везти такі кигарі — тай то нема, аби спочиваю, то вус на призначену місцю бути на місці. Або toti стоїли, каже, що є при дорогах — то на кождім стоїці один з вас вз'їде сидит; тай у зимі, які морози, вітри, фуфели, то мусимо чіпіти на стоїші, бо пан до пана як вхоче говорити, то ми один другому передаємо голос... Ми тепер дуже бідуємо — не кажіт“ (там же, 72).

Як дух, може чорт прибирати пайріжнородніші постаті і то не тільки людей та звірів, але й неживих предметів. Найчастійше перекидається чорт у знайомого, кума (Знадоби, II, 41), вояка (там же, 40), барана (там. 39), вівцю (там. 38), пса (там. 37), кота (там. 35—36),

когута (там. 33—34), ропуху (там. 32), миш (там. 31), димало (тамже, I, 20).

Чорти родяться так, як люди і їх діти виглядають як людські, лише розуму такого не мають. Дуже часто чорти підмінюють свої діти за людські (тамже, II, 23). До своїх поліжниць беруть чорти баби акушерки, які відбирають діти і дістають за те нагороду (тамже, 22). Раз привіз чорт акушерку до своєї жінки, що лежала в постаті ропухи, і акушерка відбирала в ній діти-жабинята. В нагороду дісталася черепки, що перемінилися дома в золото, а крім того повинувскала ще душі, що мучилися в поприкриваних горшках (тамже, I, 12; II, 21).

Молоді чортики, скоро попідростають, починають ходити до сільських дівчат на зальоти. Вони перекидуються в парубків, павязують із дівчатами зносини, відвідують їх що вечера і любуються з ними, доки кури не запіють (А. Ошицук, Мат. до гуц. демонольгії, 84—85).

Чорти, поперебирані за парубків, приходять на вечеринці, припосідають горівку, вино, ласощі, гостять дівчат, лягають спати з ними, а опісля заскобочують на смерть (Знадоби, II, 127).

Одна дівка тужила дуже за парубком, що пішов до війська. Замість парубка почав ходити до неї дідко і дівка ледви його позбулася від себе (тамже, 125). Нераз чорт прибирає постать коханка дівчини, приходить до неї і мордує її (тамже, 129).

Де є хлоці на вечеринцах, там звичайно чорти не йдуть. Вони питаютися: Чи є там хлопець і баба? Як є хлопець і баба, то мене там не треба (тамже, 48).

Не гордуються чорти й молодицями. Один чорт ходив довго до молодиці, перебрал із за парубка, але вона пізнала його наречіті та покропивши відваром із якогось гіля, спалила його (тамже, 28). Гірше скінчилася інша справа. Чорт лав сотку чоловікови за те, аби пустив жінку спати з ним. Чоловік згодився, але чорт затлумив її в ночі та здер із неї шкіру (тамже, I, 21; II, 130).

Доки дитина у чоловіка нехрещена, чорт силкується вхопити її та виховувати у себе, а коли се дівчинка, женитися з нею, як вона доросле. Коли женитися, то се видко, бо тоді на дорозі обертається таке, як колесо (тамже, II, 17—19). Чорт може вкрасти також дорослу дівчину і зробити свою жінкою та маті з нею діти. Така жінка не годна вже вирватися від п'яного (тамже, 22).

Чорти самі не вмирають, є однаке таке зіле, що коли його зварить ся і відваром покропить ся чорта, він спалить ся (тамже, 28). До того треба однаке знавця. Найбільше нащить їх однаке грім і вони його вайгірше бояться ся. Чуючи грім, чорт піщить і перебігає з місця на місце. На місці спаленої жати, до якої сковався чорт і в яку вла-

XII

рив грім, знайдено опісля лише ногу в панчосі, але кінську (тамже, I, 5). Перед громом не годен чорт нікуди сковати ся, бо він усюди знайде його. Грім бе в дерево, коли під ним сковався чорт, а нераз убе й чоловіка, чи худобину. Грім се божа сила, якою орудує св. Ілля (тамже, 27). Рац сковав ся був чорт під чоловіка, а грім як ударив, то чоловік ледви виратував ся і з тяжкою бідою прийшов до себе по довгім хорованню (тамже, I, 4). Чорт любить дуже ховати ся перед громом у закочену штанку чоловіка, або під недільну тріску (таку, що чоловік майструючи в неділю, відрубає), під якою не годно його нішо вбити (А. Онищук, Мат. до гуц. демон. 77). Як грім ударить у чорта, то на тім місці знаходять кров із нього, якої уживають до вороження, особливо при замовлюваню коров, аби ніхто не відбирає у цих молока. Знаходять також кремінь із того набою, що Ілля стріляв. При помочі такого креміння можна пізнавати, звідки надходить буря. Він усе теплий, ніколи не вистигає (тамже, 77).

Один чоловік, ідучи на весілє, побачив на роздорожу дитину, що плакала за татом, якого убив грім. На проосьбу дитини вступив до хати, де побачив „на землі так, як би хто гарпець дегтя вилляв“. То було власне тіло убитого чорта. Чоловік збив зараз домовину, „десять цалів за здовжки, чотири за вширшки, а півтора глибоку“, скидав у неї вилками „тіло“ і післав хлоцця за рабіном, аби йшов ховати, а сам пішов на весілє (Знадоби, I, 22).

Крім грому бояти ся чорти також свячену води, що не робить їм вправді більшої шкоди, але пече. Тому перед Йорданом витягають вони свої діти з води на берег, аби свячена вода не попекла їх (тамже, 2). Тому то господарі не бажаючи мати в себе чорта, кроїлять на Йордан усюди свячену водою по подвірю, будинках, у найменшім кутику, через що вони втікають (тамже, II, 13).

Чорти, як і люди, визначаються дуже великою ріжнородністю. С прим. мудрі чорти, а є й дурні. „Він що є на світі — мудроці тоти — то усьо від него. Він вігадав де віз, де терлиці, де що є, то він усьо вігадав. Але Бог усе від нього відбирав і благословив на народ (А. Онищук, Матер. до гуц. демочольогії, 69). Наведу важливіші чортівські „мудроці“. Отже чорт учить людей ковалсьтва (Б. Грінченко, Матеріали, I, 9, 15), випаходить оговь (П. Чубинський, Труди, I, 27—28; Гал. р. нар. лєгєнди, I, 79), горівку (Труди, I, 119; Знадоби, I, 20; Гал. р. и. лєгєнди, 75—76), млин (Гал. р. и. лєг. I, 71; Драгоманов, Малор. нар. пред. 17, 45), скрипки (Гал. р. и. лєг. I, 71), табаку (там. 77—78), тартак (там. 22), коршуну (там. 22), віз (там. 71; Труди, I, 105—106), вигадує люльку й курене (А. Онищук, Матеріали, 68, 6), дудку (козу) (тамже, 67), творить вовка (там. 68, 5; Гал. р. и. лєгєнди, I,

І, 23—25), коня (Гал. р. н. лєг. І, 71), сороку (Труди, І, 62), ваяця (тамже, І, 55), козу (Гал. р. н. лєг. І, 26; Труди, І, 49; А. Онищук, Матер. 66). Чорт почує також чоловіка про те, що собака вірнійша від жінки (Знадоби, ІІ, 140; В. Лесевич, Оповід. Р. Чміхала, 42).

Не мало маємо однаке прикладів чортівської дурноти. І так: Чорт годить ся взяти чоловіка тоді, як на дереві усе листя обсиплеть ся; тимчасом на дереві лишається все листок, бодай зіявлений і чорт не годен узяти чоловіка (Б. Грінченко, Матеріали, І, 75). — Музикант, якого чорт научив грати, дає йому зі скрипки душу, а не свою (тамже, 76). — Чорти сваряться над поділом чудесних предметів. Чоловік під позором, що їх поділити, забирає собі чоботи-скороходи, шапку невидимку і кошелік-самотряс та втікає (тамже, ІІ, 70). — Чоловік пілдурює чортів, що хоче їх половити. Опісля закладається, хто обнесе коня довкола озера, хто голоснійше свисне, хто висше кине булаву — і чоловік виграє, уживаючи пістолету (тамже, 71). — Чорт робить спілку з бабою; сїє з нею моркву (або садить картоплю), а опісля мак (або пшеницю). Чорт бере вперед те, що над землею, а опісля те, що під землею і все зле виходить (тамже, 73; Лесевич, Оповідання Р. Чміхала, 66). — Чорт не годен пізвнати баби, на якій мужик ввіхав у поле так, як на коня (Знадоби, ІІ, 93). — Чоловік валашить чорта, а жінка перебрана за мужика, переконує його, що в неї ще більша рапа (тамже, І, 18). — Мужик засаджує чорта в глечик, завязує і тонить в озері (Б. Грінченко, Із усіх народів, 133). — Пастух учить грати чорта, заплішивши вперед у дубі його пальці (А. Онищук, Матеріали, 88, ч. 53). — Швець записує „свою душу“ (шевський фартух) чортови, за що він обсишує його богацтвами, а коли допоминається ся душі, швець дає йому фартух, бо правдива душа не його, але божа (Знадоби, І, 16).

Бувають і забітічні чорти, що роблять людям найріжнороднійші забитки, нераз дуже шкідливі для здоровля, і для майна. Вони їздять на конях, що аж із них піна ллеться (Знадоби, ІІ, 72), сплітають коньом гриви або обмотують їх посторонками (тамже, 73—74), перевертують вози (тамже, 75), кидають у людій камінем (тамже, 80—81), тарахко-чуть (тамже, 82), біть (тамже, 83—85), топлять у воді (тамже, 89—90), возять ся на людях (тамже, 71), а навіть відтинають людям голови (тамже, 91) або інакше убивають (тамже, 92).

Трафляють ся однаке і справедливі чорти. Так приміром наказує старший чорт молодшому відслугувати три роки у бідака кусник хліба, що той був у нього украв (Б. Грінченко, Матеріали, ІІ, 68). — Бідний брат, прогнаний богатим, несе вечеру до чорта, за що той нагороджує, а коли опісля приносить богатий вечеру, карає його (там. 72).

Часто запрошують чорти до себе в гостину людій, особливо трохи

підпилих, заводять їх у болота, що представляють ся як роскішні по-кої, дають їсти (жаби, коняки), пити (воли з калужі), курити (слимака або кінську костомаху) і кладуть спати на перинах, по чим самі пропадають. Проспавшись, пячі переконують ся, як то вони гостили ся (Знадоби, I, 13). Звичайно перекидають ся у кумів, кличуть до себе людей, наливають їм чарки, а коли ті перед ним перехрестяться, бачать нараз, що вони сидять прим. на цембрині і держуть очеретину в руках (тамже, II, 30). Нераз заманяють до себе чорти музиків, аби їм грали, але онісля погано віддячують ся їм за те, видираючи очі, щоб не оповідали про те, що бачили (тамже, I, 14; II, 113—114).

Що до місця пробування, то чорти жують усюди, куди рілко заходить чоловік (П. Чубинський, Труди, I, 185). Звичайно живуть вони в старих, напів розвалених будинках, де по ночах свищуть. У розвалених млинах мелють табаку (тамже, 188).

При твореню світа чорт виніс із моря трошки глини, Бог поблагословив її і земля почала рости, а росла й та, що він укрив її в роті. Тоді чорт почав харкати, плювати, а коли й се Бог поблагословив, зробилися з того скали. Тоді Бог сказав: Будеш сидіти у плитю, у каміні до суду віку! Тому він сидить там і до нині та грає і танцює у скалах (А. Онищук, Матеріали, 66, 2). Він — осина має у скалах двері, лише що ми не видимо: то його мури, твердині і де інде не вільно йому бути (там же, 85). Часом присвячують чортови якусь часть ґрунту, якесь місце і тоді звуть ся воно „пустим місцем“ (там же, 86). Давно закопував дехто гроші в землю і віддавав чортови в опіку; він беріг їх усе дуже пильно на тім місці (там же, 86).

Коли люди сваряться, то нераз говорять собі: Йди в болото, багно, тоб то там, де сидить чорт. Кажуть, що чорт найлішче любить пробувати у старих будинках, в яких нема нікого, прим. старих школах, млинах, у лузі і іп. (Знадоби, II, 13).

Чорт пробуває радо в бзині, а коли його хто нарушить там, вирубуючи бзину, він мстить ся, бо рубачеви деревіють зараз руки (там. 52). Якби хто вирубав бзину і на тім місці поклав хату, то чорт не дасть спокою, доки хати не посвятить ся (там же, 53). Де чорт сидить, там нечисте місце і з нього треба або зовсім усунути ся, кози чоловік не хоче мати прикроїсть і шкід, або погодити ся як із чортом (там же, 55—56).

Дуже радо чорт пробуває сесь у яких місцях: у дуплі (там же, 59), на двірськім гумні (там же, 61), у млині (там. 62), у молотільні (там же, 63), в горальні (там. 64), в кузні (там. 65), в арешті (там. 66), в полонині (там. 67).

Чорт любить нарешті пробувати і в такім місці, де ніхто не сподівав би ся: в самім чоловіці. Він ускакує в чоловіка ротом і мучить його, поки не доведе до смерті (тамже, I, 3). В одну Жидівку вскочив був чорт із яйцем, яке вона зіла і мучив її, але рабів вигнав його крізь мізильний палець із пальця лише кров ішла (тамже, 96). — В одну молодицю вскочив знов був разом із блином, який вона їла, а яким потрактувала її братова. Він мучив її довго, говорив із неї, а коли один захар прогнав його, то вона не була вже таки при собі і раз перучи білє, вторила ся (тамже, 132).

Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slovanského bájesloví, стор. 164—171: Čerti.

* * *

Велику частину оповідань про „нечисту силу“ займають оповідання про страхів. Що таке страх, цього не означається ся ніде виразно, але на запит дістается ся від оповідача відповідь, що лише „біда“ страшить, а під бідою розуміється ся чорт. Тому відійді оповідань про страхів не творить властиво самостійної групи, лише мусить причисляти ся до оповідань про чортів. Страхи очевидно являють ся в ночи, в пайріжнороднійших видах (людий, звірят і неодушевлених предметів так само, як чорти) і серед пайріжнороднійших обставин, лякають боязливих людей та пераз спричиняють їх смерть. Страха можна позбутися через відмовлювані молитви, виголошувані ріжких формулок, кронлені свяченю водою та ударом на відліт: „Силов божов, молитвов можна всю побивати, нима се чо бояти“.

2. Домовик (хованець, вихованок, годованець, щасливець).

Домовики — се домашні духи. Вони повстали з тих кронель, що то чорт замочивши палець у воду, стріпував позад себе. Вони сидять по хатах і при запаленій страстній свічці їх можна бачити. У богача домовик у шерсти, у бідака лежить голий (І. Чубинський, Труди, I, 192).

Коли жінка поронить умисно дитину, особливо так, що ніхто не знає, то з тої дитини стане по 7 літах домовик (Знадоби, II, 400).

При певних обставинах може і зі старого чоловіка зробити ся домовик, але тоді правдивий домовик виступає у ролі злого духа (І. Ивановъ, Народ. разказы о домовыхъ, 7—8).

Домовика можна собі купити, бо їх продають по деяких містах у фляшках (Знадоби, II, 5), або у решеті, в якім вони сидять гей котики (тамже, 8). Той, що його купує, мусить вирікати ся Христа й Богородиці,

то пітати хрест і плювати на нього та мусить підписати кровю в мізильного пальця (там же 7—8 і 408—409). Хто не вміє ним командувати, може дуже легко згинути (там же, 414). Домовинки бувакть від богоцтва, довгого життя й гонорів (там же, 8).

Можна також виховати собі домовинку. Треба тілько взяти зносок, привязати під ліву паху і носити девять діб. У тім часі не можна її мити сі, ні дивити ся на образи, ні хрестити ся, ні молити ся. Зі зноска по 9 діях вилізе малий домовинок (варіант: вилізе курятко, а з нього зробить ся домовинок). Його належить висадити зараз на під і годувати несоленими стравами. Домовинок сприяє газді, пильнує всого, помагає в роботах, дас, чого газда захоче, через що він богатіє, але по смерті бере собі його душу (там же, I, 171—174; II, 400—406). Коли хто подасть йому солену страву, злостить ся і шпурляє посудою, а коли се повторяє ся, зриває дах і забирається ся, беручи з собою й шасти газди (там же, I, 177). Домовинка можна вбити, коли хто вдарить його на відліт, але як ударить ся його онісля звичайним буком по голові, він воскресне (там же, 179).

Домовинок виглядає як маленький хлопчик, у червоних портках, у рогатій шапці, з люлькою в зубах. Ноги має такі, як у цапа (там же, 175). Деколи прибирає постать маленького, бородатого Жалка (там же, 179). Домовинки сидять собі за столом і курять люльки, як ковалі (там же, II, 409), або ходять у постатах панів по подвір'ю з люльками на довгих цибуках (там же, 423), а деколи й гуляють (там же, 422). Часом показується домовинок як настушок у верегі, з батогом. Він кормить ночами худобу, жene до води і заганяє назад до стайні (там же, I, 67).

Домовинок може показувати ся також у неозначеній близіше постаті, або у постаті ріжних авірів, прим. корови (там же, I, 176), медведя, барана, теляти, щура, пса, кота, голубця (там же, I, 183), сидить гі сова на комині і блискає очима так гі кіт (там же, I, 182), перекидається курятем або пташком і ходить по причілку (там же, 414). Найбільше розповсюднений погляд, що домовинок подібний до кота, або пса. Якої він масті, такої масті треба лежати худобу, бо інакше вона не буде вести ся, лише буде идти і гинути. Як домовинок не злюбить коня, то їздить на нім по ночах, доки не зайдеть. Щоби сього уникнути, треба тримати в стайні козла, тоді домовинок їздить на козлі, а коневі дає спокій (там же, II, 398—399).

Коли хто хоче побачити домовинку, мусить вистояти на страстях три роки в запаленою свічкою і принести її до дому так, аби не згасла, потім має обйтися нею хату і вилізти на під: домовинок лежить у кутику і тоді побачиться ся, якої він масті; такої масті повинна бути й худобина (там же, II, 399). На новий рік можна його також побачити на

події. Він виглядає як мужчина високого росту, в плисувих штанах і сурдуті, в червоній сорочці (П. Івановъ, Народ. рассказы о домовыхъ, 9), а деколи сидить на змію.

Крім підя любить він також сидіти в порохнавім дереві, коли таке є при хаті (Знадоби, II, 410). Коли газда переносить ся на інше помешкання, домовик іде з ним. Як газда кличе домовика з собою, йому добре поводить ся па новім місци, як не кличе, то зле (тамже, 411—413). Часом господар осяде на злім місци. Тоді домовик докучає йому, доки не перенесеться ся куди інде, по чим заховується спокійно (Б. Грінченко, Матеріали, II, 74).

Домовик бере участь у всіх справах господаря, подаючи йому нераз добрі ради. Він не терпить сварки і бійки, а любить дуже тишину і порядок. Уважає, аби в дома виповнювало всі старинні звичаї, а хто преступить їх, того сам покарає. Не любить, аби жінки ходили простово-лосі і то не лише в день, але і в ночі, або аби спали без сорочки. Відьми бояться його, бо він не дається їм украсти молока від коров свого господаря, коли одначе відьми крадуть молоко у когось другого, то він присується ся часом та видудлює стілько надоеенного молока, скілько зможе. Загалом він не рало молоко і єсть цукор (Знадоби, II, 420—421). Нераз виступає у ролі віщуна, але віщує звичайно горе, або смерть, особливо ж коли умирає не грішник (тамже, 429—430). Як чоловік засне, домовик нераз нащипає його так, що аж синки показують ся. Часом навіть душить людину. Тоді треба його питати, чи на зло, чи на добро? Коли на добро, скаже, коли на зло, не відповість нічого (там же, 398, 432—436). Не любить, як хто почует у стайні; кидає коня в ясла, не дає робити, жадає окропу замочити горло, ходить на нічліги і душить пічліжинників (Б. Грінченко, Із уст народу, 138—144). Незадоволений гринає по почах, тупотить, а навіть мочить на події так, що аж до середини кімнати протікає (Знадоби, II, 427—428).

Коли з домовиком живеться у лобрій злагоді, то з нього буває велика поміч: Він ріже січку в ночі; як газда жне, збирає колоски; як газда возить споци, він кидає споци на стирту; як оре, він визбирuse по поля камінці (там же, 424). Підкладає у стайні конем корму, сіна чи вівса; як треба, то навіть у сусіда украде, а свому коневі принесе (там же, 425). Пильнує майна газди так, що від нього не годен нічого вкрасті. Як у кого буває більше домовиків, то діляться ся роботою: один пильнує коні й худобу, другий будинки й газдівство, третій пасіку (там же, 437—439).

Домовика можна позбутися лише тоді, коли його грім убє (там же, 441), або коли посвятитися три рази хату (там же, I, 182). Тоді він винесеться за девяту межу і там лишиться (там же, I, 184).

XVIII

Про домовика пор. Dr. H. Máčhal, Nákres slovanského bájesloví, ст. 89—98. Він єнаний переважно схід. Славяни: Українця, Великоруси і Білоруси. У інших Славян анальгічні домашні божества називаються: Šetkové, Ludkové, Krosnalci, Krošnięta, Karzelci, Koboldové, Skřitkové і т. д. Пор. тамже, ст. 98—106. — L. Preller, Römische Mythologie, II, ст. 101—117 (Lar).

3. Пасічник.

Пасічник — се дух, що господарить у пасіці і пильнує її так, що газда не потрібує навіть туди заглядати. Коли одначе газда вмре, пасіка звичайно щезає. Пасічника можна виховати собі з переступння (віля), викошаного і замкненого на якийсь час у скрині (Знадоби, I, 8).

Можна його набути ще й так: Газда роздобуває собі галузку, на яку сідав перший рій, варить її і виносить відвар із неї вночі на роздороже, там скидає з себе сорочку і містить ся від ніг до пояса. В тій хвили являється „сотончик“, бере підпис від газди і йде до пасіки на господарку (там же, 317).

Можна ще й іншим способом його дістати. Один газда купив собі за 4 кр. збанок меду, аби дододувати на весні пчоли. Від цього зробилися пчоли такі меткі і називали стілько меду, що газда продавши його, розбогатів. Але тоді явився пасічник і зажадав, аби газда йому підписався. Коли той відмовився, казав йому продати знов збанок меду за 4 кр. Газда зробив так, але його щастє уступило і він звіднів на ново (там же, II, 11).

У праці Г. Махала нема згадки про цього духа.

4. Скарбник.

Скарбник — се дух, що стереже скарбів. Коли злодій залізе до богача, скарбник приціплює його до украденої ріщи і тримає доти, доки не появиться ся властитель. Скарбник помагає у всім господареви за життя, але при смерті появляється зі стадом голок і записом у руці та вириває душу грішника (П. Чубинський, Труди, I, 193).

У праці Г. Махала не говорить ся про цього духа. Є лише коротенька згадка про „короля над підземними скарбами“, що зветься у Словаків „Kovlad“ (ст. 133).

5. Лісовик.

Лісовики ї лісовки, або пастиушки до звірів, живуть по лісах. Се дики люди і в них дики звірі є тим самим, що у звичайних людий худоба. Олені, серни, заяці — тоді їх худоба, а медведі, вовки і рисі, то їх пси

й коти. Вони пасуть свою звірину і пильнують, аби їй не стало ся що зле. Лісовки (дівчата) пильнують лінше, ніж хлопці так, як і в людій. Лісовиків можна бачити по колибах першої почі, як заберуть ся газди з полонин; тоді закватировують ся вони туди зі своєю худобою (А. Онищук, Матер. до гуц. демонольотії, 62). Лісовики називають ся і кличуть ся такими іменами, як люди (тамже, 62, 1). Господарят як люди і плодяться як люди та мають молоді. Два стрільці на ловах почувши плач дитини, пішли за голосом і знайшли дитину в колисці на галузі. Заколисали її люфою пушкі, дитина вснула, а за хвилю прийшла мати з дійницею від коров та в нагороду дозволила їм убити одного бика (оденя) (тамже, 63, 4). Один чоловік украв був біле в лісовки, коли вона влізла в воду і тим примусив її повідати ся з ним, при чим уперед її вихрестив (тамже, 63—64, 5).

Одна жінка йшла лісом і побачила дуб, обмотаний канатом, а під ним старого, сивого діда без шапки, що почав кликати її до себе. Вона здогадала ся, що це лісовик і втекла. А знов один підпілний мужик ішов лісом і висвистував. Лісовик покривляв ся йому і йшов за ним аж на подвіре та зі злости вибив йому вікна (В. Милорадович, Казки і оповідання, 48).

Лісовики люблять сидіти в лісах по пустих хатах. Вони співають і свищуть, але їх голосу чоловік не годен уdatи (Знадоби, II, 451). Лісовики являють ся людям у виді звірів (прим. медведя) або людий і то знайомих, зваблюють їх із собою і дусять. Коли чоловік почне дуже верещати, то випускають його (тамже, II, 452—453).

Лісовий чорт той, що сидить у лісі. Він боїться чоловіка. Хто його не боїть ся, то він тому являється ся. Одна баба бачила, що він у чоботях і чорнім сурдуті. Сидить звичайно на пеньку, бе молотком клинки з дерева і свище. Як іде лісом чоловік, то він нераз вдайже з його шапку, або постягає колеса тай водить чоловіка цілу ніч по лісі (П. Чубинський, Труди, I, 192—193).

У вовків єсть пастир полісун. Він гонять їх, як овець. Де воїна, то він туди й турить їх на прокорм. Він увечері як свисне пугою, то й чути. Він великий і похожий на чоловіка; без його ярмарка піколи не буде, він на все ціну зводить (Б. Грінченко, Із уст народу, 15).

Лісун такий, як чоловік, тільки в його нема тінь. Усе має тінь, а він ні. В його й жінка є і діти бувають свої (тамже, 17). Часом лісунка краде чужі діти (тамже, 18).

Лісовики це нечиселі духи. Лісовик воде чоловіка почю по лісу так, що той чоловік ніяк не найде дороги і це вибереть ся з лісу, аж поки третій північ заспівають. Лісовик цілу ніч гукає в лісі, но людям не треба отгукувати ся, а то він зараз і прийде до того, хто отгукується (ІI.

XX

Ивановъ, Народ. рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 32). Лісовик білій як снїг. Він може приймати на себе ріжні постати і показувати ся вовком, лисом, псом. Останнього дня перед великим постом біжить вихром по снігу, а деколи показується знов у полі свічкою (тамже, 32—33).

Мисливі роблять із ним умову і записують ся йому, відрікши ся Бога. Тоді він наганяє їм усяку дичину. Коли мисливі вибирають ся як вовків, він сам стає вовком, збирає цілу тічню і веде на мисливих, а ті вже буть, котрого виберуть (тамже, 33).

Лісовик — се черт. Він увесь порослий шерстю, а на ногах має копита. Він нападає на жінки у лісі, заводить до себе і живе з ними. У людий краде новородків або такі діти, що їх родичі проклинають. Його можна побачити в ночі перед Іваном Купалом; він сидить тоді на дереві, кричить і хоочеться, тішиться того дня (тамже, 33). Як дух, може показувати ся у всяких видах: чоловіка, козла, ягняти, малпі, сіна, огністого змія і ін. (тамже, 37).

Лісовика заступив пізнійше в його функціях св. Юрій, як се видно з оповідання „Лісун годує вовків“ (Б. Грінченко, Із уст народу, 16).

Одна казка зачинається такими словами: „Жив у лісі такий бог лісовий і було три брати. Пішов один брат до того бога намати ся“ пасті бичка. Лісовик убиває двох братів, бо не додержують угоди, а третьому дає богато грошей (Б. Грінченко, Матеріали, I, 80).

Лісовик не відомий усім Славянам. Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 124—125. — L. Preller, Griechische Mythologie I, ст. 449—452 (сатири). — L. Preller, Römische Mythologie, I, ст. 392—398 (Silvanus).

6. Лизун.

Лизун — се черт у постаті великого звіра. Жив виключно в лісах і там поїдає людий (П. Чубинський, I, 193).

Невідомий іншим Славянам.

7. Чугайстер (чугайстрин, лісовий чоловік).

Чугайстер виглядає як чоловік, але такий високий, як смерека, в білім одязі. До людий відносить ся ириязно, балакає з ними, гріється при ватрі, а лише бігає по лісах та поїдає лісовиці (нявки) (Знадоби, II, 454).

Чугайстер — се заклятий чоловік. Він ходить лісами блукаючи і ніхто його не вбє, ані не зість, бо так йому „пороблено“. Одежі не носить ніякої, а шкіра його покрита буйним волосем. Сповняє страшну функцію смерти нявок, бо вбиває їх і єсть; їх мясо служить йому все

за поживу. Зарієть ся в листі і так чатує на нявку. Коли вона надійде, вхопить її, розідре на двоє й їсть (А. Оницук, Матеріали до гут. демонології, 60, 1). Коли люди розложать у лісі огонь, приходить до них і смажить зловлену нявку на ріжні (тамже, 60, 2). Чоловікови не робить зла, хиба просять чимно у танець, а відтанцювавши своє, відпускає (тамже, 60, 3). Деколи обороняє навіть людей від шкоди (тамже, 61, 4).

Невідомий іншим Славянам. — L. Preller, Griech. Mythologie I, ст. 452—457 (сілени). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 379—382 (Faunus).

8. Полевик.

Польовик виглядає так, як чоловік: він увесь у шерсти, на руках і ногах великі кігти, має хвіст, аубатий, окатий, з крилами, уха як у теляти і має маленькі ріжки. Польовики не являють ся в своїм виді людям, особливо хрещеним. Їх можна так побачити хиба тоді, як сліять. Звичайно появляють ся вони як птиці, звірі або люди. Одному чоловікови явився був польовик у постаті кума і запросив його в гостину, але коли той при чарці перехрестився, все щезло, а він лишився на цембрії над стільницею з очеретиною в руках (Знадоби II, 449).

Часом перекидається ся полевик у бугая і маниТЬ за собою людей далеко в поле (там же, 448).

Польові біси живуть по степах, полях і лугах; їх місця в могилах, ярах, ямах, у могилах, розкопаючих і звичайних (там же, 286). Один чоловік іхав під час бурі і бачив, що коли блисне, від могили вискочить голий чоловік, сплеще руками й засміється. Се був власне полевик, що перекинувся опісля в козиня. Люди вірять, що гріх копати рівці в боку дороги, бо в них ховаються полевики, а там уже Бог не може їх убити (там же, 288). Польовий чорт той, що завсігди сидить на полях (П. Чубинський, Труди, I, 193).

Інші Славяне знають анальогічні істоти (переважно жіночого роду), але не ідентичні. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 134—140.

9. Водяник.

Водяник подібний до чоловіка, але має дуже великий хвіст (Знадоби, II, 455) і крила (там же, 457). Як рибаки розкладають на березі вогонь, він виходить із води гріти ся. Риба втікає перед ним і тоді добре її ловити, бо сама набігає в сіти (там же, 456, 459). Сидить у ріках та керницах і може показувати людям у ріжних видах: чоловіка, дитини, козла, пса, кота, качура, риби. Любить робити збитки пияним і заходить їх у болота. Псує греблі, ломить у млинах колеса, коли недобрий, а як люди надближаються ся тоді до його царства, прим. купають

ся або роблять щось на березі, то лякає їх і то так, що вони відлежують довго переляк (тамже, II, 457—459). Поводить ся однаке й мирно з людьми (там же, 459).

Водяник старшус над русалками. Риби, то його худоба (В. Милорадович, Казки і оповідання, 41). Часом перекидається він сам у рибу, прим. сома і дас себе зловити в сіть, але звичайно не дозволяє себе нести до дому (там же, 42), або коли його занесуть, то навіть розвалює хату (там же). Може заборонити ловити рибу там, де йому не подобається (там же, 43), або й сам даганяє її в сіти, коли рибак посбічяє йому щось (там же, 45). Може зі злости трутити в воду, особливо коли хто легковажить його (там же, 43), але любить і пожартувати, прим. викидає човен із рибаком на берег так далеко, що той не годен всунути його в воду, а другої ночі стягає сам човен у воду і ще й наповняє його рибою (там же, 45). Деколи просить рибаків, щоб дали йому покурити і сам викрісує огонь із якогось хабазя (там же, 44). Водяники женяться з дівчатами, що потопляють ся і плодять із ними діти, а до поліжниць прикликають сільські акушерки. Часом приходять навіть у гості ві своїми жінками до їх батьків (там же, 46). Перед Йорданом витягають діти на берег, аби їх не попекла свячена вода (Знадоби, I, 2).

Водяник виглядає як риба, але може показувати ся й чоловіком, особливо лідусем із довгою бородою. Деколи розгоняє рибакам рибу; щоби його задобрити, рибаки кидають йому „грудкову сіль“; він лише сіль, а вони ловлять рибу, кілько хотять (П. Івановъ, Народн. раасказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 38—39).

Дехто думає, що водяники повстають із тих потопельників, котрих тіла не знайдено і не поховано. Їх душі приходять у виді білого пса до тіла що ночі і виують на березі, а потім скочуть у воду, стогнуть, свищуть і кричать (там же, 41).

Мельники і рибаки уміють усе придбровувати ся водяникам, кидаячи їм у воду новонароджені мертві діти і паддину; мельники кидають їм також у дарі в воду хліб, а рибаки варену рибу (там же, 44).

Водяник знаний й іншим Славянам. Нор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 143—149. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 380—381 (Протеус).

10. Болотяник (очеретяник).

Болотяник — се дух, що живе в болоті. Він затягує до себе в болото у ночі проїзжого або прохожого, особливо коли той грає на сопілку (П. Чубинський, Труди, I, 193).

Болотяник запрошує до себе прохожих, заводить їх до чудових кімнат, в яких грає музика, угощуючи, танцює з ними, а навіть обдаровує.

Коли вони прийдуть до себе, переконують ся, що сиділи в болоті, а щинні одержані подарунки — то якийсь пустий предмет, що міг послужити для їх обсмішення (Знадоби, II, 461).

Болотяники множать ся як люди і прикладають до своїх породільниць звичайні баби-акушерки. За вигоду нагороджують їх так, що мають із чого жити, коли лише сповняють усе, що сказав болотяник (В. Милорадович, Казки і оповідання, 47—48). Один чоловік їхав возом і бачив іздалека, як болотяник сидів у баюрі на дорозі, мияв шкіру і співав, а опісля, почав шити черевики. Коли чоловік надблизився, він пірнув у болото і заборонив чоловікові підходити близше до себе, коли хоче, аби йому не велося зле (там же, 47).

Знаний лише в час. Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 144.

11. Дідо (Капуш).

Дідо — се опікунча, давачна істота, що пробуває звичайно в бзині. Він не моторний, не живий, все тіло довге заledво на пядь, за те голова велика, з довгим волосем і довгою сивою бородою (O. Kolberg, Рокусіє, III, 104).

В казках появляється також така істота, як дідо: сам на локоть, а борода на сім лік'їв. Називається звичайно Капуш. Капуш однаке злобної натури і поступає подібно, як казкові змії або смоки: пориває дівчата і живе з ними в підземелю, а тих, що бажають їх визволити, вбиває. Подужує також різних силачів, доки не натрапить на такого, що його вбиває або бодай проучує.

Аналогічні істоти є і в інших Славян.

12. Морок.

Морок — се чорт, що робить людям богато зла; заколочує розум і чоловік ходить тоді як божевільний (П. Чубинський, Труди, I, 196).

Сей дух нагадує в деякій манії, пор. H. Máčhal, Nákres. slov. bájesloví, ст. 132.

13. Копальняний дух.

По копальннях сидять також духи, яких називають земськими. Земський дух виглядає так, як чоловік. Він любить зачіпяти робітників, сміяти ся з них і кидати в них. Коли робітник не реагує на те, він дає спокій, коли ж злостить ся, він робить йому збитки. Часом дух помагає робити. В Стебницу возив сам сіль до ставу, як кінь. Один робітник свистав у копальні в Бориславі, хоч цього не можна там робити. Зараз прийшов до його земляний дух, відобрал від нього лямну

XXIV

і водив його по підземелях цілий рік. По році привів його до виходу, але скоро вітер обвіяв робітника, він умер (Знадоби, II, 462—463).

Подібного духа під назвою „Ditek“ знають також Словінці. Нор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví. ст. 133.

14. Земляний дух.

Земляні духи сидять за кару в землі. Вони вибирають собі місце або під каменем, або під стовпом, або під деревом, чи іншим предметом. Коли хто нарушить їх у посіданню, викине камінь, викопає стовп, зрубає дерево, тому біда, бо духи месять ся, а найчастіше насилують на виновника тяжку хоробу. Їх можна одначе перепросити. Виновник наливає чарку горівки, пе до духа, а опісля просить його пити і виливає горівку до викопаної ямки. Дух подобре і попускає зі свого, а хорий вертає до здоровля (Знадоби, II, 443).

15. Блуд.

Блуд перекидається звичайно в птаха, летить і манить чоловіка все далі за собою, аж доки не заведе його до якого багна; там робить із ним, що хоче. Коли йдуть два товариши, тоді блуд обзывається за другого і веде першого все далі й далі, аж заведе в яку западню (Етногр. Збірник, т. V, 93). Нераз тручає чоловіка в воду (Знадоби, II, 522 і 531).

Блуд не дає пішати чоловікови місця, на якім той заблудив і водить його навіть на малім просторі, прим. на пасовиску (Знадоби, I, 196), довкола стіоти (тамже, 192), по столі (тамже, 193), під селом (тамже, II, 517), довкола бзини (тамже, 518), по городі (тамже, 521), а навіть на печі. Показує також чоловікови кілька доріг нараз, аби не зінав, куди йти (тамже, I, 195).

Блуд може показувати ся у різних видах чоловікови і водити його аж до умучення, а нераз і знищати ся над ним. Так у постати женихини водить блуд чоловіка до півночи, а по півночи заводить його у рів і там так побиває, що чоловік умирає на другий день (Знадоби, I, 185). Показується ся також у постати пані (тамже, 186), кози (тамже, 187), пташків (тамже, II, 527), пса (тамже, 528—529), кота (тамже, 529), чоловіка (тамже, 530), копиці сіна (тамже, 526), свігла (тамже, I, 188). Світло мигає в однім місці, а коли чоловік підійде до нього, переноситься на друге місце. Воно заводить чоловіка на болота, на води, в ліси, а в зимі як важене куди, то чоловік замерзне (тамже, II, 503—507).

Щоби побути ся блуду, треба собі пригадати, в який день припадав св. вечер і які страви тоді давано, або хто стояв по правій боці того, що заблудив, коли він причащав ся. Добре також перевернути на

собі сорочку. Можна також зігнути ся, подивити ся позіж ноги і скавати: Мені туди дорога! Тоді блуд відчепить ся (тамже, I, 196). Проти блуду добре знати день уродин і хрестин (тамже, II, 509). Хто іде волами, повинен посикати в них усяке мотузя і зараз спамятається (тамже, 510). Первака блуд не чіпасть ся ніколи (тамже, 511).

Блуд знаний усім Славянам. Шор. Н. Máchal, Nákres, slov. bájesloví, ст. 156—163.

16. Богині (лісниці, мамуні).

Богині — се злобні невісти, з зимним, нечутким серцем. Ростом бувають високі, але мізерні, бліді, з розчіхраним волосем, з обвислими грудьми, які закидають аж на плечі. Одягнені звичайно і пілперезані зілом суходільником. Жують у печерах та неприступних місцях. Свої діти люблять ночами підкидати поліжницям (підміні), а їх забирати собі. Битетиих відмін можна примусити богині, що віддашуть людську дитину, а свою заберуть. Бездітні богині бігають по полях і лісах, танцюють та плещуть у долоні. Як здіблють ся з людьми, то старших за скобочують, а з молодих вибирають собі дівчата на дружки, а парубків на любасів. Для оборони перед ними треба носити чосник, або тройзіле, або якийсь металевий предмет (О. Kolberg, Rokusie, 100—101).

Лісниці приирають усе постать тої дівчини або молодиці, з якою парубок кохається. Лісна приходить тоді, коли парубкови приснить ся девять раз його коханка, а він про се нікому не скаже. Як раз учепиться, то дуже тяжко її позбути ся. Коли лісниця полюбить ся з вівчарем, то його вівці ходять, кули хочуть, пасти ся тай усе прийдуть до нього самі і вікoli не вчіпить ся їх медвіль. Коли хто лісниці не злюбить ся, вона псує такому всю роботу в бутинах, чи на полонині, розганяє статок та випускає з кошари.

Лісниці танцюють на своїм ігровищі і співають:

Не мий ногу ногою,
Не пий воду рукою.
Якби не лук, чосник
І не оделен зіле,
Мати би сина
На світ не сплодила.

Лісниці піддурюють та викликають до себе парубків так, що говорять, сміють ся і співають голосом коханки. Кличуть їх навіть по імені; хто відізветься, до того вони зараз пристають і вже йому трудно їх відкараскати ся.

Лісниці не терплять казок, тому хто хоче, щоби вони не мали над ними сили, повинен оповідати казки (В. Шухевич, Гуцульщина, V, 198—200).

С чоловічі і жіночі мамуни. Вони манять до себе чоловіків десь у безвісти та уводять жінок. Через мамуни є між людьми багато блудства (тамже, II, 202).

Богині то жінки дідьків. Вони мають волосє по пояс, а груди такі довгі, що закидають їх аж на плечі. Один чоловік був зловив богиню і привіз до дому. Вона була від дитини, бо мала молоко в грудах. Була в нього цілій тиждень, але все сумувала, плакала і їла дуже мало. Понижневи випустив її (Знадоби, II, 476; Гал. руські нар. легенди, II, ч. 217—218).

Богині радо зближають ся до людей, а коли ті кладуть огонь, приходять гріти ся (Знадоби, II, 479 і 482). Часом підсідають на віз, коли мужик іде лісом, але воїн такі тяжкі, що конем дуже трудно їх тягнути (тамже, II, 481). Нераз зваблюють до себе жути, що працюють по лісах, а тужать за полищеними дома жінками і вже не випускають їх від себе (тамже, II, 480). Бували випадки, що богині вихрещувалися і виходили за муж за парубків (тамже, II, 482). Свої діти люблять дуже підмінювати за людські (тамже, II, 483—484).

У інших Славян (Чехів, Словаків, Словінців) знані є їхноти під назвою диких людей. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 126—130.

17. Відміна (підміна).

Відміна — се дитина богині, яку вона підкидає поліжниці, а її дитину забирає собі. Відміна має маленьку голову, довгі уха, тонкі ноги, велике черево, хорує ненастально, неходить до сімох літ, а така буває пажерлива, що ніколи не можна її нагодувати. Полищена в хаті, виїдає всій страви, за що її бояться, коли достережуть, і викидають. Богиня забирає її назад, а приносить украдену дитину, говорячи: На тобі твою дитину; ти над мою збиткуеш ся, а я твоїй не кажу нічого; диви, яка вона гарна та чиста (І. Чубинський, Труди, I, 194—195).

Людські діти хапають і підмінюють не лише богині, але й чорти; всі ті підміни не ріжнять ся однаке від себе (Знадоби, II, 487—490).

Відміни знають і іншим Славянам, головно Чехам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 130. — Н. Сумцовъ, Культурные переживания, ст. 180—182.

18. Мавки (нявки, бісиці).

Мавки живуть по лісах і являють ся людям як молоді, гарні дівчата. Заманивши когось до себе свою красою, розмовляють із ним, кокетують, а потім заскобочують на смерть (І. Чубинський, Труди, I, 206).

Мавки живуть у гірських печерах, коморах, що мають перед собою широкі краєвиди. Їх світлини вистелені і обвішані килимами. Вони сидять і прядуть крадений лен, тчуть і з вибіленого полотна шиють одяги. Як розстають сніги, мавки бігають горами й долинами і засаджують на них цвіти. Коли все зазеленіє і розцвітеться, вони рвуть квітки, затикують коси і забавляються або купаються по потоках та озерах. Найчастіше однаке виводять танці на ігровища, а навіть виправляють ортії, особливо на Купала.

Мавки бувають високого росту, лице мають округле, а довгі коси спускають на плечі і затикують цвітами. Одяг їх тонкий, прозорий, спадає недбало по утлім тілі. Їх бистрих, блискучих очей не гріє людська душа, а нутро їх отворене (се не загальне вірування). З мужеського боку відповідають їм Дідки. Мавки не злобні; вони що найбільше зваблюють хлопців до себе на тавці, але коли їх хто пострашить, вони втікають (О. Kolberg, Pokusie, III, ст. 97—100).

Нявки виглядають із переду як дівчата, а з заду тіло отворене і видно утробу. Вони сходяться на розігри в тиждень по Зелених святах на верхах гір і гуляють там та граються. Як би недалеко від них спав тоді хто, а не твердо, то бачив би їх крізь сон. Але вони взяли би його з собою, як би не мав при собі чоснику або оделану. Танцюючи приспівують звичайно:

Ск би ни лук, чиснок, ни одилен зіле,
Мати синака породила, ми би его васли.

(В. Шухевич, Гуцульщина, V, 200—201).

Нявки — се чудово гарні хлопці й дівчата, які лиш тим ріжняться від людей, що тулів їх від сторони плечий цілком отворений так, що видно і утробу і серце і келюхи (А. Онищук, Матер. до гун. демонольгії, 56). Вони живуть громадно. Похапавши ся за руки, стають у колесо і танцюють дуже швидко (фуфелов вдут), при чому приспівують. Танцюють також парами, але се не кожний може бачити і не в кожду пору. До танцю пригребає ім чорт на дудці (козі). На тім місці, де раз перетанцюють, трави не буде по вік. Такі місця звуться ігровищами (там же, 57). На зиму ховають ся кулись, але від часу до часу виходять зі своїх криївок, а стрільці подибуютъ пераз їх сліди на снігу, полібні до дитинячого. Часом заманюють людей і заводять їх у безвісти (там же, 58). Тоді треба лише скинути сорочку, перевернути на зворот і таким чином відкараскати ся від нявки. Нявки можуть ссати людину і то не лише жінщину, але й мужчину і дитину. Така людина марніє, схне а вкінці умирає. Один парубок був заманив нявку до себе і оженився з нею, але вона при першій відповідній пагоді втекла (там же, 59).

XXVIII

У інших Славян відомі як лісові панни. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 130—132. Також як таїкы, неїкы, наїжакы, наїве, пор. тамже, ст. 119—121. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 445—449 (німфи).

19. Русалки.

Русалки — се дівчата, що потопилися в часі купелі. Вони живуть на дні ріки в чудових, хрустальних палацах. Як місяць зійде в ночі, вони виходять на берег і співають чарівні пісні, а хто лише зачує, підходить близше. Тоді русалки заскобочують його до смерті.

Русалки — се водні красавиці. Вони виходять ночами на береги озер, рік, потоків, голі, в вінках із осоки або галузок, сідають на траву і чешуть коси, або виводять танці. Деколи ховаються в корчах, а коли дівчата виходять досвіта по воду, випадають несподівано і питаютъ: Полян чи петрушка? Як дістанутъ відповідь — полян, утікають, як петрушка, заскобочують дівчину і затягають у воду (І. Чубинський, Труди, I, 207).

Русалки виглядають як маленькі діти. Вони скачуть одна проти другої, плещуть руками та співають:

Не мий ноги об ногу,
Не сїй муки над діжу.
Ух, ух, соломяний дух, дух!
Мене мати уродила,
Нехрещене положила.

Коли побачуть кого, переміняються зараз у великі дівчата і женуть за ним, щоби заскоботати на смерть. Вони не дають рибакам ловити риби та проганяють людій також із іншої роботи, як її роблять поблизу них і лякають не лише женихин, але й мужчин так, що перелякані відають їм навіть свої діти, а нераз із переляку вмирають. У лісі гойдають ся на деревах, ухопившись за гілі руками. Ходять звичайно голі, з довгими розпущенними косами, а очі в них зелені, як у жаб (Б. Грінченко, Із уст народла, 145—154; Знадоби, II, 473).

Русалки маленькі, як ляльки, бігають по траві, викрикають та в долоні плещуть. Можуть прибирати також інші постати, прим. щура (В. Милорадович, Казки і оповідання, 36 і 37).

Один парубок купав ся перед клечальною неділею, коли нараз побачив при другім березі у воді незвичайно гарну голу дівку, що сміяла ся та плескала в долоні. Догадавшись, що се певно русалка, вискочив із води і побіг до дому, полишивши навіть одяг на березі (Знадоби, II, 485).

Русалки можуть перекидати ся в вивірки, щурі і в жаби, що сіда-

ють на кладочках, де женищі перуть білє. Вони ділять ся на дві часті: русалки з іменем і без імені. „Ті діти, що мати сама дає ім'я, хоч живому, хоч неживому, називають ся іменними, а ті, що мати не дасть ім'я, називають ся безіменними. Всі ці діти живуть у воді, поки аж збереться їх сорок сороків; тоді ті, що з іменем, ідуть на небо, а без імені остаються у воді аж до страшного суду. Як вони живуть у воді, то іменні бути безіменних і приговорюють: „У вас батько проклятий, у вас мати проклята! Вони вас родили, а ім'я не дали“. Русалки з іменем подібні до маленьких дівчаток, без імені — також дівчата, але страшні, безволосі. На свій празник, 10 мая, вилазять із води, бігають по поля, лякають людей, а як кого зловлять, заскобочують на смерть. Скоботати можуть лише доки не загремить, опісля вже ні. В передодень Купала розкладають іменні русалки огонь коло ріки і скачуть через нього, а безіменні вибігають із води, хапають пошіл з іскрами, плюсинають голови, щоби росло волосс, і знов ускакують у воду. Коли котра загубить іскру, а чоловік надійде на те місце і настолочить так, що вона пристане до ноги, то русалка являється у такого чоловіка і кричить під вікном: Віддай мое. Ходить до того часу, поки весняний грім не загремить (П. Івановъ, Народ. разказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 1893, ст. 46 — 47).

Іншим Славянам знані під назвою водних дівчат і русалок. Пор. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 149; 115—119. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 445—449 (пімфи).

20. Морські люди (сирени, люзони, мелюзини).

Морські люди повстали з тих Єгиптян, що гнали за Жидами, коли Мойсей виводив їх із єгипетської неволі, і потопили ся в Червоній морі. Вони все довідуються ся, коли буде кінець світу і бажають, аби він прийшов як найшвидше (М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія, ст. 96, 8).

Морські люди бувають і мужчими і женськими. Одного разу рибаки були спіймали морського чоловіка. Він подібний до чоловіка, лише покритий лускою, як риба, і замість ніг має хвіст. Спійманий сидів три дні в шафлику в воді зігнувшись у двоє і витріщивши очі. Коли його пустили назад у воду, він з утіхи то поринав, то виринав, гоготав та плескав у долоні (тамже, ст. 1, 2).

Люзони повстають із дівчат, що померли перед вінчанем. Вони виглядають у горішній половині, як дівки, у долішній як риби. Коли гарно на дворі, особливо на Юрія, Івана, Петра, Зелені свята, вони виходять на берег і співають пісні, вигадують байки та молитви, а люди перей-

мають від них. Вони мають велику силу. Живуть далеко у великих водах, а в гори не заходять (В. Шухевич, Гуцульщина, V, 201).

„Мелюзини“ живуть у морі. Вони на пів женщини, а на ців риби: Голова, руки і черево жіночі, а замість ніг мають рибачий хвіст. Вони співають так чудово, що море тоді успокоюється, а чоловік може заслухати ся до смерті.

Мелюзини визначаються інезвичайною красотою і чарівним голосом. Вони підпливають до кораблів і коли їх не проженуть гарматами вистрілами, вони доводять співом до того, що йа корабли всі засипляють, а вони його перевертають. Вони складають пісні і підкладають їх під ноги. В ночі виходять на берег і кого здіблять, заїдають (П. Чубинський, Труди, I, 209 і 211; Знадоби, II, 486).

Морські люди відомі й іншим Славянам. Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 142. Оповідання про них переважно книжного походження, опираються на апокріфі про перехід Мойсея через Червоне море, й по часті на західні оповідання про Мелюзину. Апокріф і оповідання основані однакові на давніх народніх віруваннях. — Н. Сумцовъ, Культурные переживания, ст. 49—51. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 382—384 (сирени).

21. Страдчата (потерчата).

Страдчата — це діти, що померли нехрещені. Вони літають сім літ і кричать: Хресту! Коли хто почне голос страдчата і охрестить його, кинувши йому кусник платка на крижму та вимовивши звісну формулу (Крещається раб божий і т. д.), воно стає ангелом, коли ж, воно по 7 літах стає нечистим духом, літає й робить людям збитки, але звичайно не юходить. Часом появляються страдчата в постаті лелеки. Подразнені, жестяться в ночі проразливим вереском, або появляються у виді потворів та страшних привидів (Знадоби, II, 494—502; А. Онищук, Матер. до гуц. демонології, 56; O. Kolberg, Рокурсіе, III, 102).

Потерчата літають у виді птиць, найчастіше сороки, або лилика (Знадоби, II, 496). Коли хто кидає крижму потерчати, повиненстерегти ся, щоби чорт не виробив йому якого зла. Одну паню, що давала крижму, ударив чорт так сильно, аж їй око вилізло (там же, II, 494).

22. Вироди (несамовиті).

В однім селі вродила семилітна дівчина дитину. Її носили три рази до хресту, але вона перед попом переміняла ся у свічку, щуку і хліб. Свічки і щуки після не хотів хрестити, а хліб охрестив. Тоді з хліба зробив ся хлопчик і сказав: Як би ви були охrestили свічку,

настав би був помір, а як щуку, настав би голод; тепер же буде спокій (Знадоби, II, 491).

Одна жінка вродила була дитину з трьома головами, яка зараз забажала істи. На пораду попа дали їй леду, через що не було три роки зими, коли ж були дали хліба або молока, був би голод (тамже, II, 492).

23. Сонце.

Сонце представляють собі в виді чоловіка з ясним лицем, котрого проміні ссвічують увесь світ (ІІ. Чубинський, Труди, I, 4).

Сонце пробуває постійно на землі на краю світа і в день ходить по небі в ризах, повних світла й тепла, які в дома скидає з себе й розвішує, а в ночі спить. Воно має маму, а жінок пориває з землі. В часі ходу на небі має пристанки, де віддихає й покріпляється на найдками та напитками. На небо виходить рано по драбині в однім, а ввечер по другій сходить у другім кінці. В його ризах може і хто інший повнити його службу. Одному парубкови удалося відобрести украдену сестру і втекти з нею в ночі, коли Сонце спало (тамже, I, 5 – 6).

Сонце товаришує в Місяцем, Вітром і Морозом. Раз здібали воїни мужика, що їх поздоровив і на запит, кому кланяється, вказав на Вітра. Тамті образилися і погрозили мужикові, але Вітер запевнив його, що не має чого боятися, бо як Сонце припече, він подує холодом; як Місяць сковашеться, він розжече хмарі; як Мороз потисне, він не буде дути (тамже, I, 31; В. Лесевич, Оповід. Р. Чміхала, ч. 37).

Знане всім Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 39 – 49. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 291 – 297 (Геліос). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 168 і 324 – 327.

24. Місяць.

Місяць молодший брат сонця, що має світити лише в ночі. Коли появляється ся новий місяць, мужики кланяються йому і моляться (ІІ. Чубинський, Труди, I, 9 – 11).

Відомий всім Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 49 – 56. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 297 – 299 (Селене). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, 327 – 329.

25. Звізди.

Звізди — се діти сонця й місяця, що послугують усе своїм батькам (тамже, I, 14).

Відомі всім Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 58 – 61.

26. Змій (метеор).

Змії виглядають як люди, лише голови можуть мати більше (3, 7, 9, 12). Живуть так само, як люди, у палацах, де гостяють ся і балують ся. На жінок поривають собі дівчата з землі і з ними споджують діти, що вдають ся в батька, а не в матір. Вони визначають ся великою силою і зводять пераз із людьми бійки (Знадоби, II, 470).

Змії підкидають звичайно на дорозі, куди ходять дівчата, якісь предмети, що дівчата люблять, прим. стажку, запаску, шовкову хустку, перстень і ін. Коли дівчина возьме предмет і принесе до дому, се дає змієви притоку почати до неї ходити по почах у постати парубка або панича. Тоді лягає віш звичайно коло дівчини і ссе то одну, то другу грудь, при чим висисає з неї кров. Коли дівчина віднесе завчасу знайдений предмет там, звідки його взяла, або знає якийсь спосіб, як змія позбутися ся, то живе далі, а як не знає, що робити, то вяне і швидко гине (В. Милорадович, Казки і оповідання, 52—55). Змії літають у повітря і їх можна тоді бачити. „І я таки бачила змія.. Гляну, аж він летить, а іскри так і сиплють ся. Так я швидше припала до землі, бо на його, кажуть, гріх дивить ся, та молю ся: Да воскреснет Бог... Коли чую, як загуде! Ото вже, значить прилетів. Тоді я встала, перехрестилася, глянула на небо, аж його вже нема, тільки слуга, по небу, де пролетів.

Кажуть, що він до жінок літає та молоко з грудей тягне. Як прилетить, ударить ся об землю таї стане парубком. І та молодиця, до якої він упадить ся, жовта-жовта буде, як віск, бо він, як не станове молока, так кров тягне“ (Б. Грінченко, Матеріали, II, 2).

Один чоловік ішов селом і бачив, як над його головою пролетів змій, якраз як куль соломи, а з того куля так і сиплють ся іскри і він так увесь і сяє. Він летів, бо вісі гроші тому, що йому записав ся (Б. Грінченко, Із уст народу, 4).

Раз прилетів змій до молодиці, поклав крила коло хати, а сам пerekинувся чоловіком і пішов до хати. Парубок підстеріг, сковав крила і змій мусів їх викупляти (там же, 6).

Змій підпалює чоловіка, розгнівавши на нього (там же, 7).

Змій хоче зісти чоловіка, прибравши постать вужа, але коровай не дає (Знадоби, II, 469).

У інших Славян знаний під наазвою „plón, plívník“. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 153—156.

27. Перелестник (літавець).

Перелестник — се злій дух, що являється кому будь, але звичайно молодим коханцям, у виді любленої помершої особи. Він навідується ся дуже часто, веде любовні розмови, цілується ся, заспокоює пристрасти. Людина, до котрої він ходить, зачинає одначе сохнути, вянуть і швидко вмирає (П. Чубинський, Труди, I, 193).

Літавець — се дух ієбіщика, за яким дуже жалують. Він може довести того, до кого ходить, до смерті (В. Ястребов, Матеріали, 78).

Літавець — се злій дух, видний у постаті летючої звізди. На землі стає він парубком або дівчиною, повною краси, високого росту, з довгими русими косами. Показується ся хлопцям або дівчатам, розпалює в них любов, а коли ті піддадуться йому, стискає їх в обімах так сильно, що вони від того сохнуть і в кінці мусять умирati (О. Kolberg, Pokusie, III, 103).

Коли перелестник перелетить понад чию хату, то з того господарства нічого не лишиться, воно зведеться і на що (Знайдоби, II, 471).

Перелестник відомий лише Українцям, як виходить із праці Г. Махаля, де він зачислений чомусь до лісових духів (ст. 125—126). — Н. Сумцовъ, Культурна переживанія, ст. 276—281.

28. Мороз.

Мороз — се старий, сивий і лисий дід, із великими, червоними губами і червоним носом, одягнений у снігову одіж і в чоботи з леду, обвішаний сомплями. Як дихне помалу, то й мороз не великий, а як дихне дуже, то тоді й мороз робить ся сильний. Раз посварився він за щось зі св. Онуфрієм і святій рубнув його сокирою по голові. Мороз захорував і лежав аж до Спаса. Через те не буває морозів від Онуфрія (12/6) до Спаса (6/8) (П. Чубинський, Труди, I, 31—32).

Мороз, убраний як пап, іде попри бабу і питав: Мороз, бабусю? — Та відповідає: Мороз, паночку, Боже його помнож! — Почувши се пан скинув із себе дороге панське футро, закутав бабу в нього, дав булки і поїхав. Друга баба на питанні Мороза відповіла: Мороз, паночку, щоб його бирса взяла, щоб він на лисого голові вепевний розтріснувся, щоб його бенеря так била проклятого, як він оце мене! — Мороз розлютився і заморозив бабу (Б. Грінченко, Із уст народу, 252; Гал. р. народ. лігенд, II, ч. 222).

Парубок, сповняючи функції сонця, бе Мороза, зловивши за чуб, за те, що відморозив йому вперед пальці (П. Чубинський, I, 5—6).

Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 75.

29. Вітер.

Вітер — се сердитий дідуган, що живе десь далеко за морями. Він бігає по світі і моргає одним вусом, від чого настає вітер. Колиб він моргнув обома вусами, то повстала би така буря, що перевернула би всесь світ до гори ногами (П. Чубинський, Труди, I, 32).

На чотирьох супротилежних кінцях світа стоять чотири великані з величезними вусами й губами і дууть ненасташо один до другого по приказу головного вітродуя. Коли котрий з тих великанів дує сильношо, тоді в той сторони буває вітер.

Вітри приковані сильними ланцами за руки й ноги до скали. Поривистий вітер — се сильніший відих, що повстас при пробі зірвати ся в ланців і порвати їх (там же, I, 33).

В казці „Про Івана і жінку його, вірянну дочку“ (В. Яструбов, Матеріали, 130—134) представлена ціла родина вітра, зложена з батька, матери і чотирьох синів. Вони живуть як господарі в хаті, частують віяль й шурви горілкою, дістають йому з моря чудесну скрипку і відносять його до дому.

Певно в такої вітрової родини була й та дівка, що ввійшла обдерта, окровавлена до одної жінки до хати і попросила їсти. Жінка дала їсти, знайшла масть, помастила їй рани і обвязала платком коси. На запит жінки, чого вона така покалічена, відповідає, що мусить така бути, бо вона вітрова дочка і мусить бігати всюди, не розбираючи, чи ліс, чи скали, чи камінє. Обдарувала жінку за гостинність і пішла (А. Онищук, Матеріали до гуп. дем. 10, 3).

Вітер дуєчи, пориває нераз із собою людей, і уносить так, що не знати, де вони подімуть ся, а що найменше наробить їм збитків (там же, 11, 4—6).

Вітер пориває доньку одної жінки, женить ся з нею, а опісля пориває і приносить до себе тещу в гостину та відносить назад по гостині до її дому (Гал. р. нар. лег., II, 224).

Деколи любить вітер показати ся щедрим. Бідакови приміром, що просив у нього вогню, накидає жару в полу, який переміняється в золото, а богачеви, що хотів його піддурити, накидає правдивого жару і спалює його (там же, 225).

Коли вітер дуже великий, люди кажуть: Це десь йому жінка товсту сорочку дала, так він сердить ся тай рве її. А як маленький, кажуть: О, це десь жінка тонку сорочку дала (Б. Грінченко, Із уст народи, 9).

Раз віз дурак солому, а вітер розносив її. Дурак кинув у нього вилами, але вила пропали. Штов він їх шукати. В дорозі впросив ся

на ніч до одної хати. Ледви став василіти, вбіг до хати чоловік із розбурханим волоссем та подрапаним лицем і сказав до старої: „Дай, мамо, мерщій повечеряти, а то мині піколи. Послав мене Бог у таку то сторону дуть. Вже й обридло мені це, але нічого не подішов з Богом; старший не буде меншим“. То був вітер (П. Чубинський, Труди, I, 32).

Один чоловік віяв верно, а вітер усе дув йому напроти. Чоловік розсердився та кинув у вітер ножем. Вітер перестав зараз дути, але від тоді не велося нічо чоловікови. Раз пішов він у дорогу, зайшов до якоїсь хати на нічліг і там пізвав в особі господаря вітра, що його колись зранив. Вітер приймив його в себе, але аж тоді, коли чоловік витяг йому з літків піж (М. Драгоманов, Малор. нар. предання, 387—388).

Раз знов кидає чоловік вилами вітра. Незадовго сідає до вечері, а до хати входить закровавлений чоловік. Газда просить його до вечері; а той відповідає: Маєш щастє, що попросив мене до вечері, бо я був би входив вас усіх на віки. Я вітер (А. Ошицук, Матеріали, 9, 2).

В казці „Як Іван вітра шукав“ (В. Ястребов, Матеріали, 153—154) парубок застас вітра у сні, вкладає його в мішок, увільняє таким чином царство від вітра і за те женить ся в царівною.

В іншім випадку парубок, що заступав один день сонце в його функціях, бе вітра за те, що той колись роздув йому муку. Вітер кричить лише, дує і надуває хмари в бурею (П. Чубинський, Труди, I, 5—6).

Відомий також іншим Славянам. Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 70—73. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 315—319. — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 329—331.

30. Вихор.

Вихор виглядає як чоловік: чорний, у шерсти, з крилами, на ногах і руках великих кінхті, з хвостом. Живота не має, через що видні в нім тельбухи. Наслідком того називають вихрів котолупами. Вихри живуть на полях, але не сидять на місці, лише перебігають із одного на друге. Особливо багато бігає їх перед дощем: Вони увихають ся тоді, щоби сковати ся десь, бо бояться ся грому, який убиває їх. Бігають лише в день, а в ночі ніколи, чим виріжняють ся сильно від інших духів. Коли вихор підвіє чоловіка, він мусить захорувати. Як вихор падбіжить, а хтось стане перед ним на дорозі, крикне „котолуп“ і кине ножем, а потім піднесе його, то коли піж закровавлений, вихор убитий, коли пії, вихор остав ся живий. Є такі люди, що його бачили, а навіть убивали (Знадоби, II, 444—446).

Вихор — се чорт, що був сім літ гадюкою, другі сім літ полозом, а треті сім літ змієм із крилами. Він живе у скалах і літає по воздусі, вибираючи час звичайно перед бурею. Розмахом своїх крил викликає

XXXVI

сильний вітер, що ломить дерева і перевертає будинки. Коли кинути піж, де крутить ся вихор, то там покажеться кров, або й сам чорт буде лежати убитий (П. Чубинський, Труди, I, 34).

Відомий іншим Славянам. Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 72—73.

31. Огонь.

Огонь — се мстивий чоловік. Про нього кажуть так: Ми шануєм огонь, як Бога; він наш дорогий гість. Він як розсерлить ся і візьме, то другому вже того не дасть (П. Чубинський, Труди, I, 45).

Як огонь шанують, видно з того, що коли на полонині пастухи викличуть живий огонь, звертають ся зараз до сходу сонця, клякають і говорять за ватагом молитву, яку кінчати словами: „Допоможи миї, Господи, як єс миї поміг сю живу ватру розклести, ії ізгасити“ (В. Шухевич, Гуцульщина, II, ст. 191—192).

Коли огню не шанують, він розлющується ся і спалює хату, як се видно з розмови двох огнів про дбайливу і недбалу газдиню (П. Чубинський, Труди, I, 45; Знадоби, II, 464; Ігнатій з Никлович, Каєки, 68).

Огонь можна угнати в амбіцію. Коли дрова не хочуть горіти, тоді говорять: Стидно огню, що дрова на версі! По сім розгорить ся зараз (Б. Грінченко, Із уст народи, 95).

Відомий всім Славянам. Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví ст. 150—152.

32. Літо.

Літо — се молода дівчина, одягнена в саму сорочку і прибраана ріжними піжними ростинами. Літо богате і щедре. В руках тримає воно квітку, а Зима горнець леду. Як тілько Літо йдучи проти Зими покаже свою квіточку, лід розтає в тій хвилі і настає тепло. Якже іде Зима проти Літа і покаже свій лід, квітка обсипуться і настає холод. Звичайно Літо питаеться Зими: Куди ж ти йдеш з цього краю і що доброго ти тут зробила? — На те відповідає Зима: Не маю чого тут бути, бо вже все зіла, випорожнила всі комори і склади, а тепер вони не швидко наповняться. Мені жаль тих людей — каже Літо — мушу спішити ся й обдарувати їх усім, чим зможу (П. Чубинський, Труди, I, 12—13).

Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 204—205. — L. Preller, Römisches Mythologie, I, ст. 430—434 (Flora, весна).

33. Зима.

Зима — се стара баба, з великою як бочком головою, з губами як відра, з величезними зубами і костистими пальцями. Одягнена в кожух (а навіть у сім кожухів), червоні чоботи, рукавиці й капелюх. Зима скучає й біда. З Літом здібається на Стрітене і тоді обое борються. Як побідить Літо, настає тепло, як ні, Зима триває далі. Нераз і посваряться. Літо каже: Я ліпша від тебе, бо даю все до життя чоловікові: хліб, овочі; у мене всі вільці, веселі, я всіх кормлю, а ти звонюєш людей у кучу, як свиний і воши тиснуться, аби лише нагрітися. — На те Зима відповідає: Як би не я, то ти спаршивіла бі!

Но такій розмові розходяться (І. Чубинський, Труди, I, 12—13).

Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 204—205.

34. Доля (щастье).

Доля є у кожного чоловіка, та не кождий її знайде. Усякому своя доля, той купцем, той шевцем. Доля господаря ходить по ниві як пристоволоса жінка у білій сорочці, збирає колоски та застремлює в споли, щоби жаден не пропав.

Раз бідак побачив братову долю, та запитав, де його і як її знайти. На те дістав таку відповідь: „Твоя доля — куциювати. Іди у город і щоб до равку ти вже там був. І зустрінеться тобі три панички: дві в однаковому убрани, а третя в іншому. І як воної йти муть, попереду музика гралі ме, а воної танцювати муть і та третя — твоя доля. Зайди ти позад неї й вдар її по вуху, щоб вона аж упала“. Бідак зробив так, доля зараз зробила його кущем і він розбогатів (Б. Гріченко, Матеріали, I, 130).

Нешастє дас одному бідакові два рази гроши, аби розжився, але воної пропадають марно. Коли ж дало щастє (доля) малу монету, він розбогатів із неї (там же, II, 131).

Іншим разом здібають розум і щастє три рази бідака на дорозі і обдаровують. Дарунки розуму не приносять бідакові хісна, а з дарунку щастя богатіє і продавши дорогоцінний камінь, винятий з купленої риби, живе по панськи (В. Лесевич, Оновіданя Р. Чміхала, 48).

Один чоловік умираючи розділює своє майно між двох синів. Молодшому не ведеться так, що тратить все і мусить у старшого просити милостині. Довідавшись про свою долю, де вона пробуває, примушує її привернути ся до нього, наслідком чого розбогатів. Вийздачи до міста, куди перевівся, закопав у землю злидні, що збираліся з ним іхати. Старший брат позавидував йому, відкопав злидні і випустив, щоби

XXXVIII

молодший на ново збіднів, але злидні вчінили ся його і він стратив усе так, що мусів іти до молодшого брата на службу (тамже, 47; М. Драгоманов, Малор. нар. преданія, 413—414).

Доля відома всім Славянам. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 81—82. Про долю є багато розівок. Пор. А. Шотебія, О долѣ и сродныхъ съ нею существахъ (Древности, Труды москов. археол. общества, I, 153—196). — А. Веселовський, Сульба-доля въ народи. представленихъ Славянъ (Разысканія въ области рус. духовн. стиха, XIII, 173—260). — F. Krauss, Sreča. Glück und Schicksal im Volksglauben der Südslaven (Mittheilungen d. anthrop. Gesellschaft in Wien, XVI, 102—162). — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 327—337 (ріжні божества з подібними функціями, як доля). — L. Preller, Röm. Mythologie, II, ст. 179—195 (Fortuna).

35. Злидні (нешастє).

Злидні — се невидимі бідні дідки; де вони осядуть, там вічно буде біда (П. Чубинський, Труди, I, 211).

Один чоловік переносив ся на друге село. Коли вийшов із хати, почув голос із пушки: Возьми нас! — Хто ви такі? — Ми твої злидні! — Він не взяв і швидко розбегатів, а той, що осів на його місці збіднів (В. Ястребов, Матеріали, 78). Інший чоловік знайшов кубок і отворив. Як напали його злидні, що там сиділи, то не покинули його до смерті (тамже, 79; Гал. р. нар. лег., II, ст. 232).

Знані лише в нас. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 84—85.— Н. Сумцовъ, Культурные переживания, ст. 217—219.

36. Смерть.

Смерть представляють собі звичайно як стару, суху бабу з ко-сою. Коли вона ставе в ногах хорого, він виадоровіє, коли у головах і має ще ко-сою, він зараз умре (Знадоби, I, 197). Смерть показується у постаті жінки в блілій плахті, завиненої цілком із головою (там же I, 198), або панії, одягненої біло, що куди йде, лишає сліди за собою, бо обсмалює траву й зела а нарешті підносить ся до гори й відлітає (там же, I, 199). Часом коли смерть приходить, дає запак людям, прям. драпає по шибах (там же, I, 200), від чого лишають ся сліди, якби по діаменті, коли ним потягнеться легко по склі; часом стукає до вікна і кличе чоловіка по імені (там же, 201). Коли кликаний обізветься, зараз умирає.

Опис вигляду смерти захованій найліпше у звісній легенді про рицаря і смерть. Коли рицар хвалить ся своєю силою і зброєю, відпо-

відає смерть: „Ти ся хвалиш своєю зброяю, а в мене єсть на тебе моя зброя: кривая коса, острій міч, пила зубатая, кривий серп, рискаль, мотика, мітла. Косою ти подотину ноги, пилою ти перетру кости, серпом переріжу ти горло, мечем ти отсіку руки, рискалем ти відотну голову, мітлою ти замету кров“ (В. Гнатюк, Легенди з Хітарського збірника, ст. 15). Рицар сміється однаке в такої збройї кажучи: „О смерти нехосновая, головатая, кострубатая, зубатая, витріковая, сухая, блідая, сагатая, голіната, страшное чудо! Та ци годна ти во мною бити ся своїм непристойним орудіям? Коси ти своюю косою по пустом полю траву; три ти своюю пилою гнилоє колодя; жни ти своїм серпом жаливу (кропиву); січи ти своїм мечом хапчу (ліс); копай ти своїм рискалем глину; замітай ти своюю мітлою на дорозі порохи. У мене єсг на тебе міч мой острій, оглистая стрільба, сагайдак; не таких я сильних і храбрих рицеров і сильних витязей на войні звитяживем і ьигязей воєнних і герцловіков своюю зброяю, копієм і силою побивав, та бих тепер тебе, чуда, не мог побити? Уже ти бо́льше не будеш людей побивати і побирати; юж тут твої тоги сагатні голені що том полю будуть ся валити і той твой костяний тулууб будеть пожар палити“ (там же, 15). З цього бачимо не лише вигляд смерти, але й її прилади та що і як вона ними робить.

Смерти товаришить у її походах нераз мерлець і носить за нею полотно, що звисає з заду (Знадоби, II, 511).

Смерти є дві: одна приходить, коли умирає хтось зі старости, а друга принадкова (там же, II, 539).

Смерть стойте часом у зносинах із людьми. Один бідак запрошує її прим. у куми, вона приймає запрошені й виучує опісля свого похреника вилічувати людей від недуги, наслідком чого він богатіє (Гал. р. нар. лег., II, ч. 235—238).

Деколи дістаеться її смерти від людій на оріхи. Одна баба прим. тримає її на яблінці, звідки смерть не годна злісти, бо баба її закляла (там же, II, 239). Коваль знову каже її злісти у фляшку, затикає і тримає її там доти, доки хоче, а люди тимчасом мають від неї спокій і не умирають (там же, II, 250).

Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 85—87. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 525—528.

37. Чума (джума).

Чуму представляють собі в постаті богатої пані, що їздить каритою, запряженою в шість білих конів; за нею біжать хорти. Коли збли-

XL

зить ся до якого дому, питає з надвору: Чи є чума в домі? Як хто відповість, що нема, там зараз розхоровують ся і вмирають.

Чума дуже богата і хитра. Вона розкидає по дорогах ріжні дорогі річи, а навіть гроші, а хто злакомить ся на них і піднесе, зараз умирає (І. Чубинський, Труди, I, 222).

На Поділлю їздить чума на високім возі, окружена громадою марі відьом. Когути хріпнуть і не шиють, а пси не гавкають, скоро завітрять її ще в далека.

Деколи їздить вона на возі по лісах, а за нею летять духи, сови, пугачі. Вона має силу одначе тілько до нового року. Люди, що повтікали перед нею, вертаються по новім році додому, але не входять дверми, тілько влазять вікнами.

Чоловік, якого чума здибле, мусить брати її на плечі і носити, куди вона скаже. Де чума має хусткою, там усе паде неживе, без духа. Один чоловік, що ніс її на плечах, постановив її втопити і скочив із нею у Прут; утопив ся одпаче лише сам, а вона злетіла в гору і полетіла в ліс, не повертаючи вже до села, до якого вибирала ся. Раз бачив чоловік, як вона лізла по драбині, аби дістати ся на гумно так, щоби пси не побачили її. Він підскочив, перевернув драбину, а вона впала між пса. Налякавшись іх, швидко прощала десь, висиплаючи перед тим людям погрози (О. Kolberg, Pokusie, III, ст. 92—93).

Пор. H. Máčhal, Nákres slov. bájesloví, ст. 87.

38. Пропасниця (трясавиця. тетюха. тітка. зима. лихорадка).

Пропасницю представляють собі в постаті молодої, гарної дівчини, що може перемінати ся в повітре. Коли хто проковтне те повітре з їдою, зараз стає харій (І. Чубинський, Труди, I, 221).

Пропасниця повстала з парівної, що відрубала готову вірного слуги свого батька та видала його ворогам. Голова вже на мисці закляла їй: Будеш трясти ся до суду віку! Від тоді вона трясеться і людий по всім світі трясе (Гал. р. народ. лег., II, 221).

Раз підслухав мужик розмову двох пропасниць, з яких одна бажала вийти в нього з галушки, та він ухопив першу галушку, вкинув у мішочок, завязав і повісив у комин. Там вудила ся вона і довго не показувала ся між людьми, аж коли раз він із цікавости заглянув до мішочка, розвязавши його, вона втекла (І. Чубинський, Труди, I, 222).

Так само підслухав був лісничий розмову пропасниці, що йшла до нього, та тифу, що йшов до Жидів. Він мав проковтнути її з першою ложкою, але він виляв першу ложку борщу в люфу стрільби, заткав,

повісив на стіві, витримав цілий рік, а по році вистрілив нею в ящику. Прошашиця виходила як мара у стрільбі, коли тимчасом тиф розжився так у Жидів, аж мало не розсідався (Знадоби, I, 209; II, 547).

Загалом не любить пропасниця пробувати нї у мужиків, нї у ремісників, за те радо звертається ся дേ панів і Жидів (тамже, I, 208 і 210).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 88. — H. Сумцовъ, Культура на переживанія, ст. 224—227. — L. Preller, Röm. Mythologie, II, ст. 240 (Febris).

39. Холера.

Холеру представляють себі у виді жінки, що ходить в одній лише сорочці, з розпущенім волосем, по селах і містах та заводить. Там, де почують її голос, наступає помір (Знадоби, II, 549 і 552; П. Чубинський, Труди, I, 222).

Холера ходить по селі і значить хати чорними або червоними буквами. У позначеніх хатах настає зараз помір (Знадоби, II, 552 і 554).

Холера появляється в виді жінки і кладе на роздорожу коло села два білі хліби, яких ніхто не тикає. Доки ті хліби стоять, доти в селі мруті люди (тамже, I, 203). Часом перекидається в величого білого пса (там же, I, 205) або хорта (одного, чи більше), (там же, I, 204). Хто його побачить і заговорить про нього, умре. Коли хто іде вовзим, холера любить присідати ся до нього на віз, або каже посити себе на плечах (там же, I, 206).

Часом появляється холера у виді жінки (там же, II, 553).

Одного разу появилася була в виді гарної молодої дівчини і так сподобала ся якомусь панові, що він оженився в нею. Вірний панський слуга дослідив однаке, що вона періодично зникає та що в тім часі потинає людей. Коли про це пан дізнався, ві злости зарубав її (там же, I, 207).

Раз присіла ся холера до мужика на віз і заявила йому, що іде до його села та пробуде там до коляди. Мужик догадався, кого везе і під викрутом, якого сам був причиною, лишив її на поля з возом і кіньми, а сам побіг до села і приказав людям іти від хати до хати з колядою. Холера зрозуміла, що мужик вивів її в поле, але не повертала вже до того села (там же, 206).

Жиди уміють радиги собі на те, аби холера їх не чіпала. Вони крадуть хрест, спалюють його і вуглем із нього обцирклюють себе і свої хати. Тоді холера їх минає (там же, II, 555).

40. Колька.

Кольку представляють собі в виді жінки, завитої в перемітку. Один чоловік хорував па кольки кілька місяців; щоби позбутися їх, почав прикладати на болюче місце горячі шматки і плитки. Коли раз у ночі був занятай зміною плиток, станула нараз перед вим молодиця і заявила, що коли хоче виздоровіти, повинна перестати її пекти. Чоловік перестав прикладати плитки і зараз виздоровів (Знадоби, II, 546).

41. Моровиця (помір на худобу).

Моровицю представляють собі як коня, що має лише кістки, не обтягнені шкірою (Б. Гріаченко, Із уст народу, 162).

У нас, а мо' і по усіх селах, моровиця ходить по вулицях три рази у год. Сама вона похожа на корову і як іде, то почмигує і часто коло дворів становить ся. У ту пору, як вона іде, корови страшенно ревуть, а собака її один не забреше, поки вона обайде село. У тім дворі, куди вона зайде, безпремінно подохнуть усі корови і собаки (тамже, 161).

*

*

*

Про душу, мерців і людий обдарених надприродною силою, буде мова у другім випуску, де друкують ся матеріали на ті теми.

Львів, 12. X. 1912.

I. Чорті.

1. Злий дух з дитини.

В нас кажут, що як дитина умре не хрещена, то буде з неї злий дух.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. М. Капій.

2. Жінка, що боїть ся.

Як мині кто кáже за чортій, то я не слу́хаю, бо я сї бою, бо я ми́нкóго а́нгильи... а хто твердóго а́нгильи, то не боїт сї, не усту́пить крóку, тай і с чóртом бýти сї бýде.

Зап. в вересни, 1910, від С. Бараповської, з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

3. Як дістати діт'яка.

Зладáти лиликá і понéсти го живóго у маралí о пíуночи і роснóр-нати ту кўпину і постáвити його там і що тху тїкáти, аби ни чути, як лилик кричít і ни обзиráти сї. Має стояти дéвіть день і прийтí до тóї кўпини і розгорнутий її, а там сї найдýт с тóго лиликá вýлцї і таким чýном мáйн бýти діт'яко.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

4. Пиргачева кістка.

Йак би хто поймаў пиргачъá¹⁾ (так його в день не видно, лїтат понад біле ренінь), то в нїм є така кістка і як би винїс її, де є му-рашки, то би видів, що діт'я робит.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. М. Капій.

1) Лилик.

5. Антишки у фляшках.

Кажут, що ў Сіготі йи, ци де, шьо продають антишки у фляшках; али то віхтó ни може си зважити куповаті, бо то трáба зрікáти си Сýса Христá і Мáтери Бóжої. Я чю́, ішлі питати си тай там питали си: „Ти схоч се зробйті? А як ны, то забирай си“.

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911, від І. Шалінюка з Ростік, пов. Вижниця.

6. Чорт витягнений зі студні.

У Колінках буў такий чоловік, називáу сі Ілько Симовбник, поїхаў ў гори до якогос ворожбитá... І застáвиў той ворожбít, жибí він крутий кóрбою ѿ студні ведро. Той як вачайу крутити так кíшко, аж вікрутий пíтька. Тай кáжи смý той нечíстий: „Плюнь на Мáтер Бóжої образ“.— А той ни хотіў. А той тóго нечíстий як трíснуў ѿ мóрду і кáе: „А чош ти“ — кáже — „прийшóу, як не хóчеш плювати?“ — Тай той узы́й тай пíшоў.

Зап. І. Волошинський в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

7. Як чоловік ходив купувати дíтька.

Ходíй від нас чоловік купувати дíтька до Чортовії ѿ горах і як прийшóу і ни казаў му сі той газда нї ўмивати, нї очинáш говорýти лиш їсти й пíти і 10 рýнських за дíтька зложити. І грóши зложíй і даў їиму хрест і казаў, аби на него плюваў і ногами тоントаў. А він тóго сі зльвик і ни хотіў нї плювати, нї ногами тоントати. Тогдí кáже той: „Ни бíй сі, я тї поведý, де вони йи і собі вікінниш сі студні видрóm і він тебé дзъобне у мізíлний пáлец і ти їиму сі пітпíшиш своёю кróўю“.— Він пíшоў і вíкиг дíтька з видróm і кáжи їиму пíтько: „Ну пітпíшиш сі, ци ны?“ — А він кáжи: „Ны“ А дíтько в злости як му даст по пíску, то казаў, що му аж вúби вогню дáли, і казаў, що і юродíй сі і від нíкóго так ни дíстáй і ўмрé і ни дíстáне. І йи бíдним, як буў бíдним.

Зап. в липні, 1910, від Митра Ласійчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

8. Щезники в решеті.

Гедя, нíбіщик, пíшли раз из братом купувати „щезника“. Ек они прийшли до того пана, шьо тим гіндлює, то стояло на столі так, ек ришето, а ѿ кім ришекі щезники тікі гей котики.

Каже тот пан: Можете собі купити, до чого хочете: ци до богацтва, ци до доўгого жите, ци до гонору...

А тіля, нібішик, каут: Я би хокіў собі купити, але аби я тілько трошій маў, аби я собі грувту богато купиў. — А тот пан каже: Добре. І він іх записаў тай засьвіту дві съвіці, а у середину поставиў хрест. На серед хати поклаў білу плащеницу, а на ті плащеници буў хрест. Каже тот пан: Ск ідеш від стола, то переступи хрест, а ск ідеш до стола, то маеш наступити на хрест; так три рази. — А тіля ёк то уздріли тай не скокіли. А той купиў. Мій чоловік вітіў під столом. Мені казали носити молока, але несоленого, а я раз кинула кавалок соли та ёк ні гримнуло у чоло віком від тої скрипі, то гадалам, що по мині.

Зап. від Марії Корж у Любківцях, Снятинського пов. А. Онищук.

9. Як два купували чортів.

Прийшло два люди ў гори до одного знахаря, бтже думали собі, що той знахарь продає дітькі; вони прийшли до него кувіги. Перенучували вовій у него, дрігий день закликав віп до дрігой станиці йиднога, питав єго сї: „Чо ти хоч?“ — Він каже до него: „Я чуў, що ви продаєте дітькі, котрі дають маёток“. — А він сказаў, що: „Я продаю“. Він тоді поставиў на стіл хрест і сказаў єму, щобі він плював на той хрест. Не допустив єго до плювання, як він сї пустив плювати, бо го ўдарив в лицé і бùком і вігнаў за двері. Тогді закликав єго товáриши, дрігого. Отже каже єму плювати на хрест. Тому сї здрігнуло на сérци і не хтіў плювати. Отже тоді і сего добре вібів бùком і вігнаў, але вовій оба не знáли одéг за дрігого, аш сї о кілька чыс словіли, як прийшли до дому. Одéн пéред дрігим мали великий страх.

Зап. в червні, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

10. Чоловік бажає собі дітька.

Едéн чоловік собі роздумáу, кáжи: „Ей Бóже, дес люде собі шукают якогоса дітька тай помагай ім ѿ господарці, якось гавдуют собі, так ім лехко йде, кобіж я ѹ собі найшоў. Але найкіщи я собі то погадаў так, я льиг спáти, а ўже лізé міні на голову, ужé міні докучайї, так міні чýрис кілька чыс докучайло, аж нарéшті міні стало прикро і страшно, що я собі лиш то погадаў. Я уздріў, що то ии цалком нидобре і кáжу: Бóже, озмí ту біду від мéне. I як я зачайї ѿсé Бóга просіти, що міні біда допікала, аж міні якось лéхко стало на моїм сérци і ўжé я віт тоді за дітька нікóли гáтки ни маю.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

11. Пасічник у Михальчу.

В Міхálчи буў такій чоловік, маў трóшка бджіл. Але не стало якиму меду бджóли дозимувати, а той чоловік узвій, пішоў до Вýстий

купіти мέду, жебі догудувáу бджóли. Але він хéдит, дíвигт сї, якийс' чоловік носит пóўпий збанóчок мéду. Але той чоловік кáже: „Що хóчете за той збанóчок мéду?“ — А той кáже: „Дайте штыри грéйцари, тай пролам вам з збанóчком, з усím“. — А той берé тай даé йимú білше тай кáже: „Ta сей мід варт білше, як штыри грéйцари“. — А той чоловік кáже: „Ныи, я такі білше ии хóчу, лишénь штыри грéйцари“. Той чоловік куїйу той мід, приніс до дóму, як даў бджólam їсти... такі стáли ядркі раз два віт тóго мéду, лúжи бóстрі, жvávi крéнко... То за літо зробila сї така пásіка у тóго чоловіка, що такої пásіки на цáле селó не бúло. А на дру́гий рíк купíjу си зáраз кільканáptіть мóргіjу побly с тóй пásіки. Той чоловік раз вíйшоу ў обістый спáти, а щоє льиглó кóлонéго, тай йíго тóркас. Той прибу́дý сї, тай кáже: „А ти чо хóч?“ — А той кáже: „Ta як що хóчу, тáже ти сей маййток від мéне маéш, запиши сї миñi тепér“. — Тóму стáло лýичше тай кáже: „Чикáйте, я по-раджу сї ўперéд з жíнков“. — Тай той прийшóбý, питáє жíнки, а жíнка кáже: „Е, трáба тобі, кáже, не хóчу маййтку, тай не хóчу дúшу трáтити“. — А той прихóдит у пárу чьис счез би тай кáже: „Шо, якіс сї порáдю?“ — А той чоловік кáже: „Так казáла жíнка: „Не хóчу маййтку, тай не хóчу дúшу запи́сувати“. — А той тогдá нечýстий кáже: „To як не хоч, то наберý назád той збанóчок мéду, тай продáй назád за штыри грéйцарі, щос купíjу“. — Той чоловік, як набráu збанóчок мéду, як продáu, так назád стаў такíй бíдний, як буў. Бжóли пощезáли назád, пóле мýсíу то попрóдати, що купíjу, що при тім мéді постараáу, бо він той мід, що купíjу, то він не знаў, якій купýє, а то буў мід с скамі-нýшником.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицкого з Далешева, пов. Городенка, Г Волошинський.

12. Чоловік скáржить ся в суді на чорта.

Буў у сýдї чоловік на термíні в жíнкоу; кáже: „Пані рáтца, не мóжу ў хáті вíсидти, так ми сї тоúчé на полі, грýмайи у дvéri і кўри дýшишт. Наймáйим посвіšnъи, дáйим кесьондзови трýціть рýньських, і в жáден спóсіб дíтько не хóче сї уступити с пóду, лиш гúркайи і гýркайи... Али казáу миñi пýсар гmínnий, щобі дáти йимú пíu сóтки, то він відженé йíгó“. — Рáтца кáжи: „Ти вíдїу тóго дíтька?“ — „Ий, пе вíдїуим, лиш тíлько вíдїуим слíд йíгó“. — „А як він виглядае, який той слíд?“ — питáйи сї рáтца. — „А то так“, — кáе, — „пані рáтца, як котýйчі слítкý“. — „А де ти мéшкаєш?“ — „Кóло цvíntaryи“. — „А рáтца кáже: „А то дóбре, то пеўпе на цvíntari хтос похóвáu дíтька. Скажáно ти кесьондзови, як він похóвáu дíтька на цvíntari, пехáй йíгó бýме“. — Кáже рáтца: „Слúхай, чоловíче, пíдї собí до мíста і купí собý

зеліско за коропу і сірок гильйріў і уложі йиго на під, прив'їжжі го шнурком, присіп піском, постя́у шушиніц і таким способом злапаєш дітка. Як го злапаїш, аби с пребіг скоро до мене, а я наймі фіякра, озму стрільбу, постя́в тебе на правім ббці на брічці коло себе і озму собі тогого дітка віт тебе с піду, а тобі до тогого додам пійтку“. — „Добре, ваві ратца, як го злапаю, ще му й булки дам“. — „Ны, чоловічи, тогого не робі, бо дітко булки не єст, лиш шушиніці“. — „То дати знати панові рачови, як я злапаю?“ — „Як я тобі кажу, що аби с дау знати, та до тогого ще доплачу, — то ти раз говори! Бувай здорово!!“

Зап. в вересні, 1910, від Митра Ласійчука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

13. Дітко.

Дітко має оброслий твар пауком, ні вусів, ні бороди не видко, лише очі червоні.

Ніс має такий, як пес, а в зубах лулька з довгим цибухом аж до землі.

Рука у дітка дуже тоненька, а долоньки така мала, єк у пса; і зараз пальці сі зачинають. А пальці дзвелізні і палицю дзвелізну носит. На пальцях нема ніхтів, ні вічо, лише так, якби втьив.

На голові має шипку з штирма кутиками, граничисту, от таке гидощина; тей tota шипка роги му укриває. Бо яку христінин має голову, таку си купує шипку — а „він“ уже мусить собі таку.

Єден такий був, що не вайрив; то его поставили там, де дітко сидить — а вінь уснув. Тей прийшов до него дітко у червоні шипочці, щілій у червонім, лише твар чорна, а гудзики відь самої обшивки аж до ніг.

„Вінь“ сі в'явит всіляко: і коньом і пском періверже сі. Сидит найборще у бзині, у вербі тей у багні. Бзина то его дерево. Як хто бзину вирубає, то слабує, а чьисом то і вмре.

На другий съвітій вечір всюда кропійт: по будинках, на поді, де найменичий кутик, а на Йордан також. То господарі біжут з церкви, ні обідають, ні вічо, лиш аби борще покропити водицев, бо кажут: „Як другий кропит, то вінь на мое гуно уткає“.

Як сварут сі, то кажут: „Йди, йди в багно, в озеро“, — ніби там, де дітко сидить. Кажут, що як старий будинок — (от школи, старий млин у лузі), як ніхто у нім не мешкає, то „віа“ уже там є.

Трьохти — то болото; тому й кажут: дітко трестений.

Такий є дітко хатний, що сі називає хованець.

Єден парубок служив у богачьї. Якось раз господар тей господині прийшли з иразнику — а були у них і діти; тей вони собі вечеріли усі

троє у попразен, а було сї ще видно. Прзнеслисмо сї, каже, дві коновки води тей поставилисмо в сіньох. Смерком пішлисмо, каже, напувати конї; тей я нічо не видів, ішов, тей не зашпортав сї; а того, ніби господары, на рівних сіньох друльив, бодай скамінів так, ги коли би узьмив го за плечі.

Тей той коновки розбяв, а далі узлостив сї, узьмив кричбити: „Чого ти? якої нсьої матири? що тобі за недогода? не рехт ти? дайте ми ві со-кири і съвітло! я му ту зараз дам!“ — А все на під дивив сї. А я, каже, стояв з съвітлом і нічогом не видів.

А там був малий хлопець, дурний ще, тей казав потому на вулиці: „У нас є комісар! давали му мама паски, а він кинув; а каші не хотів істи, бо солена, аби сї не стройив“.

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

14. Чорти — хлопчики.

Там відій мій зить двох хлопчикаў, отікі хлопчикаи малі, але юбрані булі по швацькі тай малі рішкі тай гралі си. Тай вин ішоў тай відій, йик воні си гралі оба і валускотіли тоў поточчиноў д горі — вин ішоў доліноў, а воні д горі.

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911, від І. Палипюка з Ростік, пов. Вижниця.

15. Безпятій панич.

Був садівник в сацї, сидів в буді. І прийшов якись панич, курит люльку. А він ніц се до того панича ни вобзвав, но се дивит за тим паничом. Али дивит се, той панич пішов та гей на долину. Там був якись склеп. Пішов до того склепу. Потому с того склепу повиходили єндики в очи. То так ім се іскри, с тих єндиків с писків посыпали? Али там був сторош. Той сторош приходить і єму оповідає, що він видів, як він видів. Али сторош ще взев тей зачив се съміяти: Йди, йди, тумани, йди! Що ти того оповідаєш? І так тимчасом лишив се той сторош коло твої самої буди, а той пішов до старого садівника до другої буди. Али можи за годину прибігає вже й сторош. Такий засграшиний. А старий садівник питает: Що то? — А сторош відповідає, кажи: Ай, якись панич прийшов, зачив люльку курити коло вогню; я зачив до него вогорити, він до мені. Али я се дивю на него — то так місенно було — а він ни має петів, іні лаби. Тє я се дужи понастрашив те єм втік від него.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903; О. Деревянка.

16. Чорт влезить комином.

Я одійн раз ишоў, бо робіла ми ѿ однога газдя. Тай ми собі ѿ дзвіну сапали, а ѿ вечеріх тот мий товáриш вишоў несті істі, а я лешіў си ѿ якіс халу́пі, ѿ зимарці. Тай наклаў я вáтру, зачалиў люльку тай курю. Курю я собі, курю, чюю я: то лізе шос у комин, у кáгу шос лізе.. Так я собі сїжу на лáвици, вáтра ѿ печі горйт, тай дайшю си, шьо то лізе... Уліз вин такéй малій, у малéньких чьобитках и з лóлькоу тай стаў собі у куті тай курит, курит, а я сїжу на лáвици тай дíйшю си на него. Шыпочку собі тримáйи такý чyирбону па бик... На одійн раз я сїжу на лáвици, то я ужé вýжу добре, шьо то чорт. Тинéр я собі погадáў: так стоїт кóло мéни сокíра, хóчю я раз завéгі ѿ него. Узьйу я ту сокíру ѿ руки, — ек я махнú на одéн раз — йик я завéгі ѿ лíч..., а вин си вýхопиў ѿ хороми тай ек зачиў гриміті..., то я ѿже до дзвіни вýстойиу на ногах, бо вин греміт фурт і здає си, шьо вин мéчи, а вин нíчім ни вýчі, лишéнь тілько, шо вин такі вýнта покáзуї. Рáно tot вýшоў, а я йиму то ўповідаю, шьо менé сеї нóчі хотїў чорт затратити, а вин кáже: „На шо ти гори порубáў?“ — А я йиму на то вítповіу, шо я мýсїу рубаті, бо я гадáў, шо затиў ѿ него, та бýду мати сопокíй. Алеж бо я вíták шыи гýршу бýдý маў, бо я цáлу нíч вýстою на ногах“. — А я кáжу йиму: „Чьомý ти минé сисé ни кааáў, шьо тут ии?“ — „Бо я“ — кáжи — „гадáў, шьо вин тобі нíчбó ни ме казáї“. — „А я з ним цíлý нíч самý субординацію тримаў. То цíлý вíч я тримáў, шо я сегóднє такéй, якби минé убýў. Вин менé перепúдніу і я цáлу нíч не маў супокíй з ним, тай я ни гóден робйті.

Зап. І. Волошинський, в серпні, 1911, від Гарасима Джорика з Ростік, пов. Вижниця.

17. Де можна бачити чорта.

Дítка мож бачити на дорозі, як съя женит у полуднє, таке буде на дорозі, як коло, буде съя обертати, зрыват порох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

18. Женитьба чорта.

Йак дýтко справльват весылья, то съіном колотит, жи в копицьох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Ганни Бідник М. Капій.

19. Кого бере собі чорт за жінку.

Як котrá має дитину нехрештеноу тай він і уфатйт, тай вíták годýе, тай має вíták жінку.

Як урідит сї дитіна тай съвітьи цілу ніч, аби було съвітло, аби не взвій.

Зап. в жовтні, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

20. Чорт веде повитуху і зникає.

Гнатіха, небошка Хімійчка, тай росказувала: „Прийшоу“ — кáже — „запукау у вікно, тай віхóджу, — чоловік“ — кáже, — „стоїт, тай кáже: „Та ходіт“, — кáже, — „ўжé“. Тай ведé менé. Йдем до горі бло Бара-башки, тай“ — кáже, — „йдем, тай він“, — кáже, — „їде уперед, а я за ним; тай прихóдим аж віще Штифанóвих воріт — тай не знати, де він сї дій, тай що... (може когут запіяу, зам. Анни Павук). Тай“, — кáже, — „перехрестýлам сї, тай вертаю сї до дому, тай говорю отченáш“... .

Зап. в вересні, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

21. Повитуха бере у чорта коняки місто гроший.

Ішлá бáба дорóгоу, а жы́ба скáче дорóгоу такá грýба..., а вона кáже: „Ий небóго“, — кáже — „абыс ні заклýкала ў бабí, як бúдеш сї звертатá“. — Тай вона прийшлá до лóму тай забúла; але ў ночі чýс: нýкае хтос. Віхóдит, а то чоловік, тай кáже: „Ходіт“, — кáже, — „зо мнóу“. Тай ўна їдé в ним, ілé, їдé полем, а вітák прийшлá під ліс, тай і сї зробіло льично; тай вже їде лісом тай прихóдит до скалі, тай він кáже: „Ліз суди“. — Вона зайшлá, відобрала дитіну, тай той сї квáпит, аби ї вітпрова́дити до опýночи. Тай кáже вона ї: „Як будé вам давáти гроший, абысте не брали“. — „А щож?“ кáже. — „Кажіт, аби вам даў кіацких гіўнъякіў“. — Він набráу ї три рази на лопáту тай кáже: „Нати, коли хбчете гіўнъякіў“, тай ѿзýй ї на плéчі, привіс ї до дому тай вона вісипае, а то гроши.

Зап. в жовтні, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

22. Чорт везе повитуху на кони до жінки.

Була ѹидна кушéрка і вона свій звичáй знáйи, що як хто прийде серéд ноchi ѹ опíуночи, то мýсїла ѹти. Але чус єї ночі, кричít с піт хáти: „Кушéрко, ѹставáй, ходí до мéné“, — А вона сї питáє: „Цидалéко?“ — А він вітповіу, що „не далéко“. — І ўна ѹстáла, зібрала сї, знáла свій звичáй, що трáба раз-два. І війшла на двір і дíвіт сї, а то пан сидít на сýвім коні і паліт дайгар, кáже: „Я ѿже даўнó тебé шукаю“. — І вона вітповіла с фýком: „Шо даўнó! А виш вітки, що ви не знáли, де я сýку?“ — Нé питáй, вітки, лиш жýво ходí“. — І взый ї за лíву рýку і вікіг на конý на тóго самóго, що він сам іхаў. І як тóму конéви сказаў: „Гий ну“, — то залéкіў аж у сýлне великий, тéмний,

чорний ліс. І як тóму конéви сказáу: „Крок дálї“, — і зáраз сам скочíй і бáбу здóймíй. І зáраз утворíли сї дvéрі під зéмлю. І ухóдь вонí до тóї áми, а то ії сї здавáло, що такí покóї, що не знáй, ци у сýвіті йи делікатніші покóї... І ухóдит до дрúгого покóю, а там лижít жíнка і кáже: „Чóсте сї забáвили?“ — Вонá вítновіла: „Я сї не дúже квáнила, але тákim píшлá, гíй з мýсу, бо миñi нáвіть не вóльно тут на дrúge селó“. — І узы́ла сї до свої робóти, як звичáй і скінчýта ту робóту. І ўхóдит той пан, що ії браў на конý в дóму, і даў ії кудéлю прýсти — кі бábi. І вонá прýла ту кудéлю чéрез три недíлі цíліх і не могла ї вíпрыисти, Аш і парадила та полíжницы, бо тта полíжницы не бóула тóї вíри, що ії чоловíк, лиш бóула fáшої християнцої вíри, і жýлуvala дúжи за тоў бáбоў, що тта бáба так сíлне плáкала і парадила ії: „Перевернít тэтú кудéлю до горí ногámi i ash tak i vípryidite, bo я тóї самóї вíri, що iї vi, ale vín mené ukráu i zapíse судá i výkym спóсобом ne móxu vítssi výti. Alezh dívít sї, bo vín jak bóle vas vítprovádjuvati, to vas zaprovádit do sríbla i do zlóta i utvórit вам трóe дверí i skáje: „De хоч, tam si berí“. — A vi abý ne išli, ní do tógo krájного покóю, ní do tógo, лиш до серéдного, bo ákbiste išli do krájного do kótrógo, to užé biste ne výshli vítssi“. — Як перевернула до горí ногámi i vípryila. І наколí vípryila, зáрас vín nadíjšoú i сказáу: „Ужé, ци ше ны?“ — Сказála totá егó жíяка: „Ужé“, bo бába не могlá sї vídозвáti iс strahú. І кáже: „Як užé, то хóдí za mnoú. Máeš mík?“. — „Нема“. — „По-зíчiti tobí?“ — „Як wáši láска“. — І поzíchiy i з volá shkíru. І утворíy iї: „De хоч, tam iđí“. Alezh вонá слúchala, що totá казála i píshlá do serédnioi, i набrála собí sríbla i зlota. І uzyý i na koný i vítprovádiy i, vítki uzyý.

Зап. в вересни, 1910, від Юр. Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

23. Чорт міняє дíти.

Дíтко може везти дíтину, як би не хрещена била. Дíтину возьме, а дíтка принесе. Воно буде так, як дíтина, но розуму не буде мати.

Зап. у Бандрові, Лíського пов. від Г. Бідник, М. Капій.

24. Гість при злогах.

Як лижила Сынєцьха в пологах і прийшов до неї панич в чирвоні шапці і давав ї гроші на льотерію і кликав ї пíт каглу. Тимчасом вона ні хтіла йти, сильни кричала. Він забрав се і пíшов. Другого разу та-кож приходив до неї і злапав ї за голову і тéгнув ї в комін. Тимчасом зачали дíти кричати і він втíк.

Зап. від Кобильвика Дмитра, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

25. Перун бе чорта.

Йак перун біє, йак вдарит, доукола чоловіка вогень обсипле, то аби чоловік зверг шапку, то воно від чоловіка відступит тай піде під шапку, так го перун забіє.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

26. Грім бе в березу.

Я пастушій. Але пагійшоу раз якис из тих рік чоловік и забаг закурити люльку. У мени було кресало тай беру, крешу ему ватри. Але додивит сї він — єрщевий — того огнійці у мени (було таке гей піткова), кажи: Ти, нібори, вержі то гет.

— Чому?

— Бо то **магнис**; на то ласує грім бити.

Тай пішоу він — іршинецький — далі своїоу дорогоу, а я думаю, шо из тим робити. Але була отак береза нидалічко, гадаю, там би мині покласти tot **магнис**. Відеръ я лупак сокироу и огнийце поклау за tot лупак.

Тай ни кажіт, шос у пару день лиш разом упау грім у ту березу и розбій гет. Ничисте...

Від Петра Онуфрія запис. в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р., А. Оніщук.

27. Ілія бе чорта громом.

Грім то є бóжа сіла. Ілія бóжий має сілу — грім. Тогді, коли вин — пропаў би — ідіє маржину бýтий, або до чоловіка до хáти, тогді грім бий тай убиває; а куля йик трафіт там, де вин си сковáйи за чоловіка, то й чоловіка убé, ци маржину, ци громáду, али вин нїгдé си ни сковáйи сперед грому. Мраки йик зібіот си густі до куни, тай лапають си так, як вогонь блíскайи, доки аж си ни розийдё. Тай зáраз за тýм грим гремйт. У мräках вин летіт — пропаў би.

Зап. І. Волошинський, в серпні, 1911, від І. Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

28. Куриж.

Буў одайн чоловік горі тай маў вин жінку молоду; а вин буў богачь, маў дόбру полонину. Прийшло си, жінка ходіта с кóзами і вівцями, тай і там йивій си пárубок. Вона гадаала, шо то чоловік, а то буў „вин — пропаў би“ — закаменчик. Тай вин, знасте, грау си стоў жінкоу шьос тýжденъ ци дві недíли. А та жінка прийшла на толóку с сардаком, але буў сардак червоним крашений — крашавік. Тай вона прийшла с тим у толóку віцьцями тай вин прихóдит, тай йик хапију той сердак тай роздéр на кришкі. А ўна йиму сказáла: Ты на шо роздéр

сардак? Шо я буду робити ще сардака? — А вин каже: „Ни бій си, я тобі пришлó другий сардак, ші ліпший“. — Тай прийшó тай привіс. А юна кажи: „Коли однáко це миї зле, бо як я прийду т хатї, то чоловік скаже: „Ти вітки майиш новий сардак? Ти маєш якогос любаса, коли ти маєш сардак поєї““. — А вин каже: „Ни бій си, я так зробю, шо мі ме нічо казатi“. — А юна по тім пізнала, шо то чоловік ни й певний, тай зачýла си у него допýтуватi: „Чо ти цес сардак мій роздéр? Шо тобі шкодило?“ — А вин зачýлу казатi: „Знаєш чéрез шо, бо той сардак так закрашений, шо миї ни вольно брати у руки, бо вин таким закрашаним зíльим, шо я би миг вид него згоріг“. — А юна тогдi вже добрé пізвала, шо вин не є чистий чоловік, тай ужé вид него прийшлá до дому. Али йик вона пішлá до лому тай казáла йиму: „Скажіт миї, єкé то зíльи йи“. — А вин узýй тай показаў i, якé то зíльи. Вона то уздріла зíльи тай прийшлá т хатї тай сказáла чоловіковi, шо вона гостя. Тай скаáла чоловіковi: „Шéбі я зробила, аби я его спалила?“ — А витак прийшлó си тай чоловік казаў, шо тра тóго зíльи звáратi тай его до хати загулйтi.

Тай пішлá зноў у толóку с сардаком, але ужé з дрýгim. Тай вин прийшó там тай з неў си грау; а юна йиму тогдi сказáла: „Абí тай прийшó т хатї“. — А юна тóго зíля зварíли тай лише чыкали, аби вин прийшó. Гай жýнка прийшлá т хатї з виúцьми тай вин прийшó т хатї з виúцьми. Тай йик прийшó, тай йигó ніхто не вільї, лише жýнака. Тай вин льиг на постель, а жýнка йик війшла на двíр тай каже чоловіковi: „Оамí но тóго зíля тай йигó окронітi, опсыпнатi“. Чоловік узýй тóго зíля тай опсыпаў йигó на постели. А вин вйтти схопиў си, вібіг тай у хорóмах си ймиў тай горіў; тай димiй як си лáпнули тай такi були, якби та хата горіла, а люди прізвáли, шо то Курíж — тóго чоловіка. Тай бráли тóго зíля, варíли тай шли тай копáли грóшi, тай тим зíльим кропíли тай ти грóші чýстї, мóжна брати йик хокi.

Зап. І. Волошинський в серпнi, 1911, від І. Лилика з Росткi, пов. Вижниця.

29. Біс шалапутський бог.

Один хахол роскачував, як він був у шалапут на моленїї. Ходив він на Низ на покiс і пайняв ся у роботники до шалапут. От вони і стали його зманювати, щоб поступив він у їхню вíру. А мужик той був малий пробитній: ци в дурнях зімував ся. От вони його завили у свою моліллю, щоб подивив ся, як їхня віра молиця богу, і вачали йому торочить у ушi, що як ти поступиш, так будиш богатим і нічим ни будиш нуждаця: гроший скілько схочиш, стíлько бог і дастъ. — А він сибi на думцi: „Побачу, який там у вас бог“. — От вони поскiдали усї штаци; а баби юпки, і бігають кругом шалпика, налитого водою, і прочитують:

„Бог наш! Вийди к нам!“ — От вони бігали довгє та все та все приказували. От вилазе їх бог чорний та у шарсті, кудлатий і ни спіз він нічого своїм подчиненим вимовить, як той хахол його як маслоне макогоном, а він тоді буль у шаплик. А ті шалапути тоді як закричати: „Пропал наш бог. Убіл хахлатай! Что ти зделал, сякой-такой?“ — кляне саме старший москаль. А потім і каже своєму сімействові: „Ну-ка давайте іще молити ця, чи не вилезіть іще? Не можеть бить, чтоб мужик убіл нашого бога“. — А той мужик та взяв і укинув у шаплик грудочку ладину, а сам дав липитухи. От вони стали уніять бігать кругом шаплика. Бігали, бігали пошти що до самого світа — німа тай німа. С тим бігали, бігали, і толку німа: так вони уже пириміали воду і так тоді тілько уже виліз і жаліця своїм служакам: „Ну й помучив сяж я: ворóчав ся, ворóчав ся — ніяк ни вилізу: навалив сякий-такий каміньюкою, ніяк ни вивирнусь. А камінець маленький та важкий: як би ни пиримінили води, так яб ни виліз. — С тим вони, чого їм було нужно, те і получили од свого бога; хоч довго й біз штанів побігали, за те й получили, чого хотіли. А лягають спати шалапути, так прямо у повал, хто с ком попав: батько, мати, брати, сестри: на це у їх розбору німа. Так вонож бач ни дурно есть ця приказка, шо бойця, як чорт ладину.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

30. Частунок на колодязі.

Розказував Чечмар.

Ішов я с кабака, дойшов до місточкa до маленького (у нас кажуть, що на місточку являюча якіс), стриваюча мені два мужики. Дивлюсь: так як наче кум Ігнат та титарів Грицько. „Здоров, кум! — наче Ігнат каже. Куди се ти йдеш?“ — До-дому! — „Ходім, ще з пами виш!“ — Я пішов. Приходим, посидали. Така хата гарва, наче горниця. Посиділи, він і начав, цей Грицько Титарів, підносить. Я одослав йому чарку, потім кумові. Вони випили, потім міні піднесли. Я взяв та як пиріхристив ся: „Господи благослови!“ Дивлюсь: сидю на колодізі, звісивши ноги у колодізь і очиритицу в руках диржу, та тоді на силу вже виліз віття.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

31. Чорт перекидає ся мишею.

Чорт перекидай сі на міш і ховай сі під що будь пéред бúреу. Чéрез то не мóжна ві сидіти, ві лижítи, як гримйт, аbí під нéго сі міш не сховала, — лиш іті.

Зап. І. Волошинський в жовтні, 1910, від Андрія Марунчика з Далешева, пов. Городенка.

32. Злий дух — ропухою.

Рáпаўкі то є такі злі дўхи, то йик си блíжит т хаті, або йик зайдé у хату, — то ні добрае... Рáпаўка йик ідзé в корóми, то вáжит на вас; то такá душы. Йик і си посíпле прýском, тай і на відлóу вікопнуті гет... І я ўе доконаала, што йик увійде в огíркі, то гет звійшоут, зрапавіют...

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911, від Одок. Матіос з Ростік, пов. Вижниця.

33. Чорт когутом.

Яа йидного разу йшоў з весіля з третього села. Ійду у дванацці годіні у ночі. І вийшоў горі своім силом, і-м стаў. І-м прийшоў ід ідні хаті. І вібіг когут під шопу и забіг у дріва. Али жи то ни буў когут, но тілько дітко. Такий високий, на лабах, грéбінь маў чирвоный, а кесіці (піръя з заду на хвості) дзелеві. А я го сі напудувў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від М. Іудза М. Капій.

34. Тяжкий когут.

Росказуют неяня, што раз ишла сего Михася мама ці з вичырниц, ці на вичырниці тай дивіт си, а то за і хатоў сидіт на плоті такій файній когутік, што раз файній. А она его иміла тай пісе. Нісе, нісе, а то такі файні скосі, такі білі, але когут так важіт, так тежіт, шо-раз душё, шо-раз душё — што ледви дéржыт. А далі разом лиш зник, дес погіў си, што ни знала, де і шьо...

А і такій дало лек, лиш, каже, мацае, ці ё ще кіски на голові, ці німа — ніц чьуцру ни чуула...

Зап. від Марії Волощук у Карлові, Снятин. пов. 1912 р. А. Онищук.

35. Чорт — котом.

Чорт мóже си переверечі на котá і мóже си зробіті такé велике, што страх... Або чыйсом і вóдіт...

Зап. І. Волошинський, в серпні, 1911, від Матрони Павувен з Ростік, пов. Вижниця.

36. Чорні коти — чорти.

У Гриць¹⁾ молотіли змолотники тай уздріли чорні коти на бáльках у стодблі, що лапаали мýши. А воні тогді кáжут: „Ог від чóго Гриць велику господárку має, бо він мае помічнікіў, то значіт злих дўхіў — чортиў.

Зап. від Параски Тимрік з Далешева, пов. Городенка, в червні, 1910, І. Волошинський.

¹⁾ Богач.

37. Чорт у виді чорного песика зникає з комори.

Я ішоу такі з своїм товáришом до гúчини. Прийшлý тудá, що сї там забаўйли, вітти йдем до дому і па такім місци, де старі лóде росповідають, же щос там пúджіє... Прихóдим ми па то місци, а там явіт сї чóрний пéсик. Алиж я цікавíй тóго пéсика злапаў, тай кáжу до товáриши: „Тотó моё щíски“. — Пéсик па рукáх сї дре, то сї ласít. Кáжу я до товáриши: „Авú прéдцінь бúдем вíдгіти, ци се пес, ци лихé“. — Прихóдим ми на долíпу на міст, а пéсик сї дре. Я жóцко пéсика три маю, бо нам на той чыс такі бúло трáба. Прихóджу до дому, бúло по ўпíюночи дес. Бúдуть гáті сварíти. Ни вису я пса до хáти, маím комóру дóбру близ гíр. Узьйу я, пустій тáмка тóго пéсика, комóрум замкнú — наї там пéсик стоїт до ранку. Сам ввішоу до хáти, повічéріу і львіг спáти. На рано скóро світ устаю, іду до комóри: Комóра замкнéна, а пéсика німа... А я тогдá кáжу: „Бúвім злапаў щíски тай с комóри ўтеклó. Вítко, жи то буў чорт“. — (Бúло ў скрýню скóвáти, буў би ни ўтíк, зам. Андр. Марунчыкá). Ая, буў би ни ўтíк...

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка.

38. Чорт вівцею.

Я ще хлопцім пастушиў и раз издрімаў сї, а ярчіта пішли ў обіч. Али я задрімаў сї и спю, а то разом шос пхæс міні стиблó у піс... Я дóмкну очи, а то мені с перед очий віўце тай ў обіч... Я зноу издрімаю сї, а то міне зноу стиблом заскобочи тай я дóмкну очи, а то зноу віўце с піред мени тай ў обіч... Так, видити, мене загурело аж до вéчері. Але я разом лиш óкеміў сї тай за ярчетами — ага! ти Бог знає де.. Тай так, шо я ледви, з nibіщиком Петром, відшукаў.

Тот — шураха му — міні усе из перед очий, усе заскобоче тай ис перед очий, а міні сї вігіло, шо віўце.

Від Андрія Калинчука зап. в Зеленици, Надвірн. пов., А. Онищук.

39. Чорт у виді барана.

Ішлó два чоловíки с кóршми пóпри вóду, а ў водí сї барáн бе, і собі говóрьи, кáут: „Сéго баранá злапáем і зарíжемо, або якійс нам даст заплáту за то, що злапáем“. — Поліз одén у вóду, а дрúгий побіг до дому за курmíem. I той приніс курméй і полізли оба у вóду. I тóго баранá взы́ли за рóги і привéли до дому і привязáли ў стáйни. Віхóдъя рано, — баранá німа, лиш дéготь і курméй стоїт. I кáжут, „шо то ни буў барáн, али чорт“.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Федя Круца з Далешева, пов. Городенка.

40. Чорт у виді вояка.

Ішов оден чоловік зі Стрия, тай взєв го сї блуд, тай він зайшов на кладовищи товарічи. А на кладовищи надібав жомнер і той жомнер зачив сї го питати, де він йде. — А той чоловік кажи, жи заблудив і ни знає, куди вийти, жиби трафити до дому. — А жомнер зачив тоді вповідати, жи він здизнітирував і як укіав, то такої був заблудив, али вже сї упаметав, і кажи до чоловіка: „На мій гвер і таністру, то я те завиду до дому“.

І так йшли оба аж до хати того хлопа, а хлоп був дужи змучив сї, як ту таністру ніс і дивував сї, жи вона така кешка, али вже ніц ни казав.

Тай як вже прийшли на подвіре, а жомнер кажи до того чоловіка: „Йди до хати, засьвіти, а я зараз прийду“. — Чоловік прийшов до хати, положив гвер і таністру на стів, а сам засьвітив; тай як засьвітив, дивит сї, а на столі ні гвер, іно кіньска нога з копитом, а то жи він гадав, жи таністра, були тельбухи. А той сї під вікном засьміяв, у долоні сплеснув, тай пропав.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівці, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

41. Чорт у виді кума.

У нашому хуторі один чоловік ночу з кабака ішов до дому. На дорозі на зустріч йому де ни взяв ся кум. Підійшов, каже, до його, поздоровкав ся: Здоров був, кум Іване! — Здоров! Це ти Василь Федорович? — Я. — А далеко йдеш? — До дому. — І я до дому. — Ну ходім в місті. — Пішли вони. Ідуть, розказують. Ішли, ішли, а далі той приятель каже: „Сідай, кум, та давай покурим. — Давай... — Посідали вони, почали крутити цигарки. Іван скрутівше цигарку потяг ся і по-зіхнув; коли рот роззвив, то звичайно циркристивсь. Дивить ся, кума німа. Обдививсь кругом, аж він сидить в глинищі, та іще в такі баюрі, шо ни сьогодні, так завтра обрушить ся. Він кой як віттіля видрав ся та гайда до дому. Біг біз оглядки до самого двора; поки до дому добіг, так хміль як руками одяло, одразу противризив ся.

Зап. од Мих. Бондаря, родом з Сеньковських хуторів, Купянськ. пов., П. Тарасевський.

42. Кого бере ся чорт.

Кажут, що він сї до чоловіка бóрше берé, як сї за нéго згадує. Кáжи: „За Бóга нí згадуеш, а за нéго раз-ý-раз?...“

Зап. І. Волошинський, в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

43. Чорез чорта бежевільний.

Клиників йшоў з вечері на ніч. Тай віліз панич з під моста тай каже: Де ти йдеш? — А він дурний, що си обзываў: Йду з вечері, кাচе. — Ходи, підем на спацир. — Каче: Я ни маю часу. — А він йому на то каже: Ти дурінь. — Прийшли ми з вечері, зачинає розказувати, а я му кажу: Ціхо, не росказуй, бо то на другий день тілько можна. — Рано встаю тай нам то росказує. В неділю росказаў чисто гет тай як росповіў, як поїхаў за поливою і прибіг до пана до покою: Прошу пана таке крадут овес, ішеницу — Катерина, Катерина... Тай го вітрутий на двір, пішоў на гумно, знову пустив съїйти, тай тілько каже: „Я щоскажу: Катерина, Катерина. — Кажу я Юркові: Ківай съї з ним. — Ксьонда му воду съвітий і не помогає. Так, то ніщ, іно як місьниць настане, то приступає до него.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Грици Кузи, 1904 р., М. Капій.

44. Чорт утікає від дзвонів.

Як дзвін дзвінит, то розгочит хмáри; але заборонили, бо як у однóмісце сї вібé хмáра, то велику шкóду рóбит, а злив дух від дзвінії вітром тікає. Якби дзвонили потопельникóви, то би той дзвін не помог єже на хмáри.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

45. Запродане душі.

Тот, жи съя пітпíше діткови, то з мізинного пальцы йому дітко-крою пустит. І тоў кéрвеу чоловік съя майе пітписати на панере, жи му душу даст, а пак він му помогат. Тот дітко може коли будь го підмовити, жиби съя підписаў. Як му съя пітпиши, то с цілою чельадею, то шо в хаті їе.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

46. Чорт відбирає мову.

Лýйгім спáти, а мині сї привідіў дітко, тай до мене. Я сї зачýїй ирстити, а він мині ўмикáє мóву... Тай як ми ўмóк, том ни міг сї обізвáти нї до кóго. То так нї три рази мýчиў, що ни мігім вітримати. Тай вітák якім сї дòбре потýс, тай щез і не знати де тай що, лиш вýтко, що вже нема.

Зап. І. Волошинський, в січни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

47. Чорт записує собі.

Пан-батько чибіщик ўсе, бувало, нака́зуваў, абы не згадувати нечай-стого, бо вин собі записує тай витак тóго берé; али кааали, шьоби все рапо каааті: „Сирú му си ў письмо“.

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911, від Одок. Матіос з Ростік, пов. Вижниця.

48. Чорт ходить з парубками.

Даўно ходіў чорт по ділках с парукамі па вичирніці тай питáў сі: „Чи там ии баба і хлóпец? Як є хлóпец і баба, то менé там не трáба!“ — Тай спіраїці собі: „Кобý ни лут чиснику, та пи totá тóя, то би бўла дíўчыночка котrá будь моя“.

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911, від Кароліни Сарпецької з Вижниці.

49. Чорт на комині.

Як я буў вартіўником при гуральни, місць съвітіў так фáйно..., а щéаби дíявол війшоў ва кóмин тай сі съмійў до мёни; тай я стріляў у нéго, а він сі сковáў у кóмин тай сі съмійў до мéне — тай шо я смý мóжу зробіти?

Зап. І. Волошинський в липні, 1911, від Мих. Олексина з Черновець.

50. Чорт у льоху.

Бўла у дыяді льбóха старá і таку натúру маala, що як попоіст, то тогді зачиняе дўже хроніти. А люди йдут дорóгоу, тай чýют, тай го-вóрьи: „От Микýта¹⁾ збудувáў собі льох, тай тримае там чóрта, абы пўджіў людий, абы люди не моглі й перейті дорóги“.

Зап. в червні, 1910, від Параски Тимрик з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

51. Чорт у півницях під замком.

У Чернеліци ии старый замок, будóваний для хóванья сі від Тýр-кіў і Татáріў. И там ии на окóло пiуйніці на дві мýли, али нíхто не може до ківьці перейті, бо не дае перейті..

Борошні сі люди і ховáли, а як вони до них лéзли, то вони ва-рýли пшононьнú кáшу і льльли на очи.

Зап. в серпні, 1910, від Ант. Трачuka з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

52 Чорт у бзині.

От ту чибіщик Штрик, старший брат Аштрый, як зрубáў бзину, хо-таку кóлики бýти, жибý плíу плíг, так зараз рýки стáли дéревом, що ни

¹⁾ Богач, котрому завидували.

міг нічо робити. Тай казаў зáраз пліт роскідати, тай тогді му зáраз стáло лéкше, як забраў пліт с тóго місьць.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

53. Хата на місци, де' росла бзина.

Як хто покláде хáту там, де ростé бзинá, то віták не мóже там сидíти, бо там грýмає що нóчи. Але то мóжна зáраз посьвіщíни наймýти, тай сí віtпráвіт, тай то щéзне вítги.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

54. Як робить ся нечисте місце.

Абí бúла якá побlíč, має пекивý дытіну тай закопáе, то до сíм лít рóбит сí скамінюшник з нéго, тай ўже там йи нечисте місце. Тай там на тíм місци аби щос побудувáу зáраз, якіс будінок, так нíчо сí ў тíм будінку не ведé, ані худóба, як шóпу сí покláde, вї хáта. Зáрас там нíщцт, морýт.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

55. Гázда розбирає хату через чорта.

Кажут, що в Русилові служиў скарбовец і купиў собí кавалок ґрунту і поставиў хату. Лише с полудни, йде панич і до пíуночи все сидят. Шішоў до ворошки: Зроби, каже, з сирвого полотна каганчик; і накрийиш каганчик горшком. Як воно прийде, відокриеш. І сьи запитаїш: „Чого душа потрибуї? — Зробиў. Нітайи сьи: „Чого душа по- требує? — Лиш забири сьи відци гет, абим тыи не видів. — Приходит зноў до ворошки. А що, було? — Було. — Возми до полудни хату, бо як не розбереш, то він зложит то дерево на вас двоїх. — Тай розібрали трошки далі посунули, тай вже німа.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Кап'я.

56. Гázда віdstupaє чортови землю.

У нас у одного гázди буў „tot“ — осина. Тай „vín“ — цураха му — робиў усéкі збитки тому чоловíку. Але тот гázда, що би робити? Кажи: Віdstуплю ти, кажи, кавалíчок зимлї он-ди від границї; забири сí туди, туй дай поки... Тай „tot“ — осина — пристаў.

Від Петра Онуфрака зап. в Зелевиці, Наднірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

57. Чорт у печі.

Один туй поклаў нову хату тай сигіў там. Але якос лиш разом тай зачыило єго щос туди пужіти, зачыило ни давати спати, якас біда — цу-

раха ї — зачыла туди, філді покагувала ружні. Лиш прийди вечіръ, лиш польгают (хатні), а то шос туди дубоніт, шос підскакує, шос миски мече ис поліцї, дубає по подоби, усекі збитки туди робит. Але тот, ерщений, погадаў собі: Ага, я мушу тибе имити. Узеву він помаленьки свеченой води и сірник тай йде поволи ит пеци... А „тот“ — цураха му — усе у печі сягіў, усе спудза розметана тай слідно, шо „тот“ — осина — туди газдує. Тай як наблизісько уже буў, тай лиш разом зажигне сірник.. а то у печі таке „мудре“, шо аж віповісти ні мож; якис джегате, паскудне таке, шо кара... Тай він, ерщений, лиш кроне туди свыченой водою, а то лиш спишт ні своїми голосами, лиш фу́шне спудзами тай спліло гет. Потому уже нічо ні пужіло. То хата на такім місци була.

Від Андрія Перожука зап. в Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

58. Чорт при огни.

„Раз у зимі, на лютих, віучьирь наклаў собі ватру у колибі и лег тай заснуў. Але цирез чыс чуе, а то шос каже: Я, каже, йду-йду, ватерка горит. Приходжу ид ватерці, коло ватерки лігінь спіг. Я сі, каже, па ўсі штири боки обертаю, па ўсі штири боки сі нагріваю...

А так зноў зачинае ис почытку: Я, каже, йду-йду... Але тот дивит сі віучьирь, а то „він“, цураха му. Ей, падку гренський! Як „тот“, осина, оберне сі ид нему плечима, а тот — ерщений — як хапне за голоўню тай тоў голоўнеў — не дивуйте — по ср..ці як ужог! А тот у ноги тай кричит: Поўтори! Поўтори! Та-бо нема шо поўторыти, бо тот кікае гет“.

Зап. від Степана Осташука в Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

59. Чорт у вербі.

Іден чоловік ішов попри луплаву вербу, а звідти вибіг, як би лев страшний, такий, шо як би чорт. На той раз вахмарило си; він вернув назад до верби до дупла та як тріснув в тій вербі, а верба зачила горіти; камінами зачило шос кидати, а він ледви втік до дому.

Зап. у жовтні, 1904 р. від Николи Гараса в Вашківцях над Чер., І. Савицький.

60. Чорт у жерелі.

Ішов брат з Вороцова до Зазірни і зайшов гет на поля за сило. Там йист фігура, а коло тої фігури йи зърідло і стов. Як шов коло того зърідла і з того зърідла виліс злій дух і той злій дух казов ду моего брата. Казов: Стій! — А той съи зъльник і шов далі, а злій за ним і брат шов по йидній стороні, а злій по другій стороні стешки. Той злій зачив говорити до него, али той съи бояв; і так го відпроварадив аж до

самого дому той злий. Запровадив брата на подвіри і з подвіри вирнув сьи до того самого місьця, звідки виліз. Пішов і сидів там на зърдлі і конец.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороціві, Городецького пов. від Мих. Лозинського Іван Савицький.

61. Чорт на двірськім гумні.

Я возіў траўку цугобими кіньми, і привезім під шону, заїхаў і чу́й-йим, шос у кіраті кóло машини грýмувало; а то чорт утвориў двéрі і йшоў прáво до ме́не. Як кónі постереглі і сýльне зачýли скакати. І як кónі вірвáу від вóза, то так кікали, шóби їх буў птах не здогониў. І я за нýми біх. То на самі бráмі як утаращíло ў бráму с тóї злóсти.. — аш сí розлéтіла па штыри кавálки.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

62. Чорт у млині.

Я видів чорта у млині. Схилив си над міхом тай дивит си, дивит си, нíп ни каже, лиш си дивит. А люлька у зубах така довга, аж до землі.

Зап. від Іригорія Труфіна з Раранча О. Рак.

63. Чорт у молотильни.

А в ночи молотит пшеницу воно на машині. Чують, жи позамикано, а машина гуде. Запріже съя їх с кілька і крутьці.

Зап. у Костéльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

64. Чорт у горальни.

Ту, бувало, як ше була гуральня, то їх богато було. Так ходи поміж люди. Но си закýри люльку і йде. Раз, казаў Максим, йшоў з коршми пяний. А ту йде такий, як бик з люлькоў у зубах. Али го нí чіпає. Няних той віїди ни чіпає, тілько таких, бо съи боїт.

Зап. у Костéльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

65. Чорт у кузні.

Каўт, шо там у кузні молотком шос робит по піўночи. Іскри йдуть. А то той...

Зап. у Костéльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка, 1904, М. Капій.

66. Чорт в арешті.

Я ішоў пізно до коршми тай съвітило съи в гарешті. Так гульжало! Той панич такий буў чорний. Весь майи, вуха, така борода, маў лиш юден відай ріг і в чорне вбраний.

Зап. у Костéльниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

67. Чорти в полонині.

Заложили сі два, молодий из старим, аби молодий тої ночи по розлученю, як сі ві́ці заберут из полонини, аби принає зубець из полонини на полонину. Тай той пішоу лигінь. Пішоу. Приходить він туди по тихоні́кі, дужи по тихоні́кі иди и чус, а то кричить: Ци!.. Бирръ!.. Ходи, хло, на струнг'!.. Обганей ві́ці ў кошеру!.. Полоч гилеті!.. Ади хромані лишила сі; иди, прижини!..

Так там говорь. як ві́чери. Але він погадаў: Е, иду аж там ид стаі.. Приходить він там, а „тот“ — цураха му — подає му зубець; знову отак (показує) над ним зубець.. А тот ви богато думаў, али такі за одним фуком бу́у там, відки вішоу...

Бо то як ві́ці ідуть по розлученню и людий уже нима, то „они“ — осина — то робе тої ночи, шо настарі робили цяле літо.

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвіра. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

68. Чорт завертає вівцям голови.

А рас шопу такі він самій, як причиній бу́у більшу, зноу ві́цьким війзи позавертало, навад голови. Він тогді мусій ві́ці назад у інче місце перебрати і стало ві́цьким наза́л лéкше.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

69. Відки бере чорт леду на град.

Бу́у такій чоловік, жи каза́у злому: „Ни, ни... забага́тос набра́у сставу леду на град“... Дес то він ма́у нести на збітки. І це роска́зува́у чоловік з нашого краю, же бу́у воськовий далéко дес кóло Вéнь-трій, і я ще бу́у малій, як він війшоу з вóська.

Зап. в вересни, 1910, від С. Демковича з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

70. Чорти наносять моху.

Так в єдині хаті по вечері не йдуть так, би съя положили спати, або в постії, іно сидят при столі і не гасята съвітла, як повечеряют. І мовят, жи того газди хоба його тінь сідит коло стола, а душа йде по границьох з упирями. Мовят, жи му через піч спурдзї¹⁾ нанесут дітки до стайнї стелити коровам.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

71. Чорт на плечах.

Він називав сі Іван Демкович. Був на забаві. Післали го по горівку до коршми. Пішов. Ішов він горі селом. На селі єст студня. Коло

¹⁾ Мох.

тої студні велики базинкі (бзина). І відтам вийшов чоловік. То не був чоловік, тілько чорт. Ніц не обзвав сї, лише виліз па плечі Іванови і віс він го на плечох аж ід Михайлова Фаршнів. І там сї лишило. Він пішов далі. Прийшов до корчми, взєв горівку. Вертає до дому. Прийшов там па тото місце, де сї той чорттик лишив. Приходить там — він вже наперед нього стоєт. Перейшов він его, гадав, жи сї вже его лишит. Але він іде далі, а то па плечі знов ліве і принес його назад, відки взяв. Прийшов там, де була та забава. Чоловік змінив сї. Не знати, що з ним є. Питають сї его: Що тобі такого? — А він ніц, ані слова не може промовити, бо го через дорогу чорт утиснув. Відлежав штири педілі.

Зап. в Доброгостові, в липні, 1906, від Петра Стецівки В. Левинський.

72. Чорт їздить на коні.

Мáуїм коня, якім буу за атамана. Тай я насінау ковéви обрік у стáйни, а він бóзме тай відйíже коня тай конем по стáйни — їздит. Я прийду з ліхтарнеу до стáйнї і дíвю сї, кінь серед стáйни, а его нема. А я йшоу, коня привийзау, прийшоу до хáти, чýю, він злоу, — так до опіúвночи. Я, пане, ви бояу сї нічо, тай гадауем си: „Кобім тї злапау, то тї підрý!“ — Але я пілý до хáти, а він злоу сыйде на коня тай їздит по стáйни. Я війду, а па конéви аж пінá, а его вже німа.

Зап. І. Волшинський, в липні, 1911, від Мих. Олексина з Черновець.

73. Чорт сплітає гриви коньом.

Або рас загнавім конї до стáйнї, вічесавім і попрітиавім, алим забуу зробити хрест гральми. Приходжу рано, а ту гриви гет до купи поспілтано, що аж до полудни мавім роботи.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

74. Чорт обмотує коня посторонками.

Там коло Ляхóвічкі мешкайи Жит; він возит воду і майи коньи. Вот якось нидавно купив сї він нового коньи і ввечир завів го до стáйнї; а він там тримай й дрова й шнурі й бебехі, як звикли Жидій. В ночі чуйи, а то щось в стáйни пищит; приходить Жит до стáйнї, дивит сї, а то кінь замотані в посторонкі висит па бальку в повітри. Жит бідаі ледви ни ледви іго відмотов і пішов спати.

А на другу ніч знов щось зачило пищити; дивит сї, а кінь в посторонках знов, але ще гірше замотані висит па бальку в повітри і так страшно ржит, жи йой! Жит, Жидівка і другі Жиди, бо сї багато позлітало, ледви розпльонтали коньи, по али він такий був поранені, жи го

вже мусіли добигти! Та деж то! щось кони до гори ногами повісило! То вже щось мусіло бути! Чоловік того ни потрафит, мусіла бути якась біда!

Зап. у липні, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолі, Жидачівського пов., І. Савицький.

75. Чорт перевертас віз.

Їхай Кардач з Устрік. Приїхаў на поля, юж ни било нигди села. І вийшоў панич з ліса, мовиг: Возьми няа на віз. — І він ни хотіў брати, і ні везаў. А тот біг за ним, біг і метаў каміньє. Пак го перебіг, спер коні, заіхай в фосу і зверну́й на нього віз. Коні як съя сполосили, відшипили съя від воза, прийшли аж доміў, а тот зістаў на пели під возом. Пак ходили з дому і го привели. Та й юж.

Зап. Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідняк М. Капій.

76. Чорт гонить воли.

Йидного разу я вези́у, пішо́у до Городенки. Пригналим шос 10 пар волі́. Каже: Ти, чоловічи, поможи воли підігнати, то дістанеш на пачок. — Верну́й я съи, возили єздістєрські дрова, такий мороз. Я що йду, ген, тай впаду. А на ті прірві той скаженох кажи: Грицю, вжес відігна́у воли? — Я съи не відізвай; гадаю си: як до трох разі́у, як скаже, то съи відізву. — Али съи ні відізвало. Йду, али вогльдаю съи, якес таке біле, велики за ма́у. Тай було назад мене, а потім наперед йду, а воно вище коршмий. Я съи зістраши́у, пішо́у до хати і вжем ні йшо́у, переспаю́м съя. Я дъакувати Богу твірдий, то мнигкому съи ні покаже.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Гр. Кузя М. Капій.

77. Як чорт їхав ровом.

Їхав чоловік з міста, уїхав милю, виїхав за єдно сило, дивит сі на бік до рова, а ту іди по рові якись віском. А той віском іди враз попри віс того чоловіка; той хтів парагонити, а той собі враз з ним; той поволійши гонит, а той собі поволійши, той чорт. А той ферман на-виртає свою феру на той візок, а той чоловік, що сидів з заду на возі, хотів того вдарити чорта, що їхав віском, єдним коником; а той зіхав аж у рів і єдинако іди враз з ним, хотів ровом. А другий чоловік, що сидів з заду на возі, нарихтував си палицю і хотів того чорта ударити, тай сі дивит, би в нього потрафити, а то сі зробив кошик, а у кошику так, гай би курі ногами пашибирало, і єднако враз з ними їхало ровом. Так їхали чириз штирі силі; а як кури запіяли, а то зникло.

Зап. від Василя Овишкова, Іванівці, Жидачівського пов., Н. Левицька.

78. Як чорт возив бабу.

Ту била така певіста, що любила пити. І та коршма била далеко від села, де вона ходила пити. Вона все йшла вечером пити. І си раз так впила, що ні годна била йти до дому. Вийшла з коршми із другої бабою съи пустили йти домів. Так йшли полем і ще не дійшли докус до ліса, як надіхала фура. А то би її дітко, показаў съя, як тот Жид, що у нього пила. І мовила: Возьми нъя на віз. І тот Жид везаў на віз, съя питаў, де її зверечі з вога. — Де буде една вода. — А він мовиў: Я тъя там звержу, де сут три води. — А він як сіў, то біг знає, кади обіхаў, нигди води не било. Він і там зверг в Стебнику, де три води. Поки встигла домів, аж съя розвидніло. І як захоріла юж, ніхто ради не даў, вмерла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

79. Чорт переносить чоловіка через ріку.

Ішов йиці чоловік з Мальчиц до Вороцова. То була північ. І вийшов за село на долини і здібов го йиці чоловік, що палив папіроса, великий огонь був. І за тим чоловіком ішов до ріки — зара ріка йи — і близ ріку той чоловік чорний пирине того чоловіка — той злив ніби — і так го запровадив аж до самого дому. І той став дивити съи, де він пішов, а він пішов назад на тоті самі долини, звідки съя взвияв.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Михайла Лозинського Івана, Ів. Савицький.

80. Чорт мече каміньом.

Йду си раз знов туди на чвартюту вулицю, піриходжу коло Шамоти, дивю сї, а то вза того мурованого паркану від княштору щось таке чорни визираї. Я сї зльк, пірижглов сї і хочу йти далі, а то зачиняє на мени каміньом кидати і свищи далі. Я вже мусів сї вірнути назад ду дому, а то все ще кідало дальше каміньом і свистало.

Зап. у серпні, 1904 р., в Роздолі, Жидачівського пов., від Мих. Савицького (Петра) Ів. Савицький.

81. Чорт кидає в пастуха.

Як я ще був кавальєром, том пас коні там в лісі за Кукровов. Я сї вночі трохи здрімов, чую, а то щось кідай за мною каміньом. Я сї настрашив, но али ще голови не стратив. А то знов за мною кинуло; я вже сї таки добре зльк; взвияв, завирнув коні і хочу йти в інчи місци пасти їх. А то знов за мною кидай. Я сходжу з гори с кіньма, а то кидай тай кидай щось величного, чорного, гі чорт (а в тім місци

вже давно казали, жи чорти йи); тай я пішов в йинчи місци, а то зачило там свистати!

Зап. у Японії, 1904 р., від Мих. Савицького (Петра) в Роздолі, І. Савицький.

82. Чорт тарахоче по шухах.

На „Паметку“ (з мая) забракло пороху до стрілеця, а Ю. С. (бу ю тогди війтом) даю корону К., аби пішоу купити пороху; то було вечером. Дес коло одинадцетої години вертає він до дому з міста і пішоу гостинцем на бандоф. Як лиш поминуу снетинску рогатку, чус, назад него шос таракотит по шухах так, єк би 20 пар коний гнало; так страшило женут, що каміне розлітає си... Але він стаў, обирнуу си тай каже: Мой! Ти гадаеш, що я страшкіу си? Тиуважей, бо буде с тобоу зле...

І ни знати, чи він си того спудиу, чи що, доста що пішоу уже шанцем, ішоу поровень з К. Видит К. що шос іде, але що? Ставі він собі серед дороги, війміу люльку і стаў палити. А „той“ такі стаў і палит люльку. Але К. тут палит сірник, а тут дивит си, що то є. А то стоїг чорт: пальці так, як у пса, а чорні як уголь, а голова цілком така, як у пса. Но, закурили они тай пішли. Близько стації К. хокіу піти штрикоу, аби его загубити, але біда, що акуратшибував щуг. Пішоу він гостинцем до села, а той уже ішоу на переді. Тай єк прийшоу на міст, то „той“ забіг під міст. Прийшоу на міст уже і К. і спер си на поруче, аби подивити си, що той там робит, а то запієли когуті і зникло усьо...

Від Михайла Рошки зап. в Карлові, Сантина, пов., 1911 р. Антін Онищук.

83. Чорт дає льос.

Був оден чоловік тай був дуже бідний такий, що навіть ни мав сорочки на собі. Али раз прийшов він до одного чоловіка, а тот чоловік зачлив йому таке оповідати:

Був оден чоловік тай пішов до трупарії, али голий і зачив там кричати на дітків, аби вони йому дали льос, аби він дужи вилику суму віграв на лютерії; тай діткі йому дали. Али той чоловік казав йому, аби він утікав тай ни обзирав си, бо дітко йому дастъ у лице, то аш йому облупи си; той прийшов і йому діткі дали льос тай зачив втікати. Прийшов близько коло свого дому і обзирнув си, а дітко як йому дав у лице, то аш шкірка си влупила і від тогди ни хотів вже іти давати на лютерії, щоби віграв суму, але роби самі і гудують си і вбирають си.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Тан. Перепелиці в Вашківцях над Чер. І. Савицький.

84. Чорт бє по лиці.

Росказував Микола Фірман, кажи: Вже ввечер хочу йти до дому, закуривім си дзвігар і ставім на порозі. Стою, а ту як ми дасьць в писок, ажім впаў.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капій.

85. Чорт танцює.

Ту в нас такий хлоп був, Остафій зваў си. З жінкоў ни хтіў сидіти, якас буда капуряць. Тай він все вночі йшоў прати. Вже гет, як пооблягають. Тай зійшоў прати, а вішоў паничиско тай каже: „Шо тут робиш? — А той си не обзываў. Той взвиш, відобраў від него шматки тай тим шматком по голові, тай так го збиў, аж упаў в воду. Тай го вітьиг і каже: Мусиши гуляти. Тай зачили гуляти тай попадали оба. Той, як го злацаў, як пим сіпнуў, то Остафій лижів аж до дні.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капій.

86. Страшний чоловік.

Шов ям з Вороцова до Радимна і зайдов ям гет аж за Яворів і здибав си зі мною йден чоловік. Зачив він си зі мною розмовляти; я съя взъяв його випитувати, що він за йден йист. Він казав мині, що той цілий съвіг спалит. А по миві аж страх цішов. І то було коло ліса. І надіхов їден гусподар і я того гусподара взъяв прусити, жиби мі взъяв на віз і той гусподар стояв з фіров, а я сідав на фіру, а той чоловік щез коло ліса.

Зап. у падолистії, 1905 р. в Вороцово, Городецького пов., від Михайла Лозинського Івана, Ів. Савицький.

87. Чорт сипле огнем.

Йду си я раз ввечір ду Бариздовиц; вжем куло ґуральні, так си йду, дивю сі, а то ту куло брами від шипьку стоїть такий чорні чулувік, сипли вогнем, скачи по поручу, ну такий, гі чорт.

Я сі зъльник, хочу сі жигнати, ни мош, ни дайи; ни знаю, що рубити. Я йду дальше; що буду рубити, тра йти; а чорт все ще свищи, юсьць, а так сипли вогнем, гі с пайца. Я йду, а він гиц с пуруча і до мені; я си лирижигнав, а він туди знов на пуручи тай гиц чириз вікно до ґуральні, де сі гурівка варит, а я пішов дальши.

Зап. у серпні, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолі, Жидачівського пов., Ів. Савицький.

88. Як чорт з писка вогнем сипав.

Їхали ми рас па ярмарок до Коломийі через Старогвісць. А темно си було, що хотѣ ѿ писок бий. Їхало нас с пійти фірь. Нарас на

однім дереві на галузі над дорогою сидит шчесби тай сипле югоп'я на дорогу. Ми всі затримали фіру, зачиль съї христити, алі дух съвітій при нас річених шчесби не хтъї ступити съї. Ми мусыли вертата съї до дому. Йакис потому казаў, шо то була спорохнавіла галузя. Али я а такі віразно видыў чырвоны очы, зуби й йавік, тай хвіст.

Зап. від Івана Дронюка в Кулачківцях, 1901 р., Осип Яворський.

89. Як чорт утопив слугу.

Ішов хлон в вечір до млина. Прийшов до ліса, а в лісі съї з ним здибав другий хлон. Так був хлон — так як звикли — хлон — по тілько, жи мов твар оброщений і рука; і вогорив з ним, де йде. І пувів му, жи йде на Рудни туніти слугу. І на рапя акуратни плавав слуга коші, купав съї з кіньми і втопив съї. Більши віц.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Микити Костинішина Ів. Савицький.

90. Чорт топить чоловіка.

Був раз оден чоловік; він хотів собі робити в лісі хатку. Коли засів будувати, прийшов чорт і каже: Ни будуй тутки нічо, бо се моїя місци. — Чоловік запудив си і вутік до дому. На другу ніч закликав собі багато людей, аш вошівчи чуют, щось гудит, земля си трісе так, що ни мош си утримати на ногах. Тоді оден чорт крикнув: Ідеш звітси, бо зарас тебе убю! — Чоловік настрашив си, але перехрестив си і кажи: Ану борім си! — Чоловік перемагав с початку, але то си перекинуло в маленького хлопчика і він ни міг нічо зробити, бо він був дуже зручний і затягнув його в став і він си утопив.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Руд. Дурата в Клокічці, передмістю Черновець, Ів. Савицький.

91. Дітка відтнає голову газді.

Ту йеден пітписаў съя діткови і мовиў газдини, жи так зробиў. А газдина мовила: Ни хочу гроший, ни хочу, бим мала газдіство велике, ни хочу, бим з дітками жила. — Тот му даў гроший, вона ті гроши вавила і пеєсла, діткам вертала. А дітко тоти, шо съя пітписали, відбіў так, йак на фотографії. Вона принесла гроши, а дітко мовит: Добре, шос принесла. — Узваў си дітко ножички і пішоў і відтваў тому газді голову. Вона прийшла доміу, а газда без голови.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

92. Чорт убиває ворожбита.

В Михніули я чуў — а десь там далі оніміла дівка в' йидного богача. Він маў штири воли тай пішоў до ворожиля, жиби діўка бесіду-

вала, то му даст 4 воли. І він там би ѿ цілій тиждень в него. І ї даў раду. На другу піч прийшої панич (то бу ѿ дітко) по ворожилья і пові ѿ, жи ему захоріла мати. Зваби ѿ го з дому. З бричкою приїха ѿ і повіз го там і відкрути ѿ му голову за то, що ді ѿчині ла ѿ бесіду.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Михайла Молодика М. Капій.

93. Чорт завдає загадку.

Вийшо ѿ газда в ліс дрива готовити. І дітко вийшо ѿ і не дава ѿ му готовити. І пігна ѿ го домі ѿ. І повідат: Як виїдеш ва такім коні, жиби я не згада ѿ, а я тиж виїду, жиби ти не згада ѿ. — Газда прийшо ѿ домі ѿ, так сла гадат, а жінка повідат: Газдо, чо ти съя так гадаш? — Та я вийшо ѿ дрива готовити, а дітко міні скажа ѿ, жиби я дрова ни готови ѿ, бим на такім коні виїха ѿ, жиби він ни згада ѿ. — То йи глупе, газдо, жи ти так гадаш. Ми маєм таку скіру з корови і ти мене обшиїш і съядеш на мене. — І сі ѿ хлоп на бабу і виїха ѿ в ліс. А дітко си сі ѿ на козу. І дітко съя питат: „На чім я виїха ѿ? — На козі — повідат хлоп. Типер ти гадай, на чім я виїха ѿ. — Дітко гáдат, гáдат і не моженич відгадати. І питат съя хлопа: Шо то за звір? — А хлоп каже: То баба. І вже му да ѿ дітко дрива готовити.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від М. Грифунди М. Капій.

94. Перевізник і чорт.

Стояла над ріков хата пиривізника. І у ночі у 12 годині зачив кликати з другого боку зза ріки якись чоловік. Той пиривізник учув голос, встав з лішка і зачив йти, де той голос. Прийшов над ріку, а той чоловік з другого боку зачив кликати, жиби му дав човна. Пиривізник взе ѿ човен і зачив їхати на другий бік, по того чоловіка; приїздит на другий бік, дивит сі, якись пан стоїт над берегом. Той низнакомий пан сів у човен, відплив від берега і пиривили на другий бік. Пиривізник зачив питати того пана за гроші, а той кажи: „Та ходи, я йду до тебе до хати“. — Прийшли на подвіре до пиривізника, а пиривізник йшов наперед до хати, а пан за ним; пиривізник увійшов до хати, а пана німа; пиривізник вирнув сі на двері за ним, а пана вже й ни було на дворі. Тогда пиривізник лег собі спати так, як перши спав, а той пан зачив єго знов кликати; той вийшов, сів у човен і зачив знов їхати на другий бік. Приїздит на другий бік, а там знов той самий пан і знов зачив го просити, жиби го пиривіз знов на другий бік. Пиривізник знов го сі зачив упоминати за гроші, а він знов кажи, що йде в ним до хати. Прийшов пиривізник до хати; той вирнув з хати знов за ним, а пана німа було. То було єдної ночі.

Другої ночі знов го кликав, а він пішов і пиривіз го знов, так як попередніх разів і так само він йшов за ним, али до хати ни йшов, тільки як вийшов пиривізник з хати, то на подверу стояла корова. А той взев патика, тай ту корову патиком; як він бив ту корову, а з корови став сій чоловік великий і зачив той чоловік до пиривізника говорити: „За що міне, кажи, беш? я тут господар“. — Він тоді пішов до хати, взев ліхтарю і вийшов до того господаря, вийшов, а его вже ни було, а він ліхтарю загасив. І тоді „той“ зачив го по гумні водити і вже му ни дав зайти до хати. А ж рано прийшов пиривізник до хати, і тоді відлежив дві пидлії з великого леку.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

95. Чоловік кидає в чорта качаном.

Йидного разу косій у съиножитах сіно чоловік. Отже він собі прийшо́й, спік кукурuldзій, тай прийшо́й понад вéртіб їх їсти. Як зачýй їх їсти, а йиму показа́й сї той чорний сі скалій, тай зачýй сї на нéго дивиги. А той, як їй качьц, тай як ни лусну́й тóго качином, а той як звія́й бýру, тай тóго на пíйт кавалкій перекінку́й.

.Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

96. Чорт у Жидівцї.

Ще повідала, жи якас Жиді́ука віла яйко, а в тім яйку бу́й якис опір (якис дітко) тай потому набивало не́й. І пішла до жидівського рабина і зачав ся молити перед не́й і дуйну́й і мови́й, би крізь мизильний палиц вийшло з неї. І вийшло крізь палиц і пішло гет. Нак в пальця кро́й ішла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Молодик М. Капій.

97. Як ворожка прогнала чорта.

Бу́й у йидні хаті чорт. А в ті хаті било двоїй лъуда. А било більше, али ті били малі. І йшли ті двоїй спати перед стайнью́ в лїті. І вони съи дивят в ночи, а там йдуть чорні тильата до стайні. Тот га́за мовит: Йак пішли до стайні, най йдуть, рано будем видіти, шо то за тильата. — Рано вийшли, нима нич. Мо́льят: Нідемо ше на другу ніч спати. — Прийшла піуніч, гони́й панич бики до стайні. Він съя пішо́й дивити, в стайні нема ничего. Мовит: На третю ніч возьму собі вили велізні. — Веза́у си вили і постави́й собі в постели. І він дивит съя, жене панич бики. І мовит: Тицер прібю або бики, або панича. — Він дюгну́й вилами, али ничо не било. Напуди́й съя дужи і пішо́й до хати спати. Нак веліли му йти люди до ворошки. Він пішо́й до ворошки і приві́й ворошку

доміў. І та ворошка сіділа там день і ніч до 12 години. Прийшла 12 година, тоді съя забрали до комори спати. А била там кухарка і з другим хлопцем повели коні пасті. А ще буў іден наймит, тот спаў у хаті, tot ні видіў никус. А тот, шо пас коні, післай кухарку доміў, шо вони будут робили. Прийшла кухарка і лыгла си за привічик. О 12 годині походили съя пять дітків до тої хати і такі били голі, як та дітина, шо съя на съвіт народит. І вони съя радили, як би там вигнати ту ворошку. А діўка як съя напудила, то ци могла спати і ніч говорити ні могла. І пішла ворошка до стайні і у кождій стайні вивертіла діру сверликом. І плюнула, клочки напхала і кілок забила. І юж ні било. То било в Струніка.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Біднак М. Капій.

98. Німець і чорт.

Кимирські Німці ходять до Свиржа до косьцьола. Вертало вечером трох Німців до дому. На границі межи Свиржом і Кимиром сів один Німець за потребою (шиную вас яко гречних) і каже: „Ту на границі кажуть є дітько; ну, то я буду ср...в, а ти, дідьку, ходи і будеш нюхав табаку“. — В тім зараз став перед нам дідько. Німець настрашив ся, почав кричати; його товариши вернули і забрали з собою. Другої неділі ідути знов всі три з Свиржи до дому. Дивлять ся, стоїть на границі гарний кінь і той Німець, що тамтої неділі видів дітька, каже: „Я сідаю на нього“. — Другі кажуть: „Е дайте спокій, наї собі ходит“. — „Е, таки саду“. — І сів. Кінь пішов дорогою гей цуговий, біжит просто дорогою, але коло того великого моста перед Кимиром скручує на бік і біжит під міст; Німець завертає на міст, нічо не помагає, тоді він ударив сього коня лівою рукою три рази на відлі і він зістав сам серед болота, кінь зник десь; як би був ударив правою рукою, певно було би вже по Німцеви.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Гр. Заплатинського М. Бодвар.

99. Політичний газда.

Кладка була бис воду. Йшоу чоловік. А стояв щебзи і питайши съя: „Хто у тебе ліаше: Чи Бог, чи я? — А той каже: „Бог добрий, тай ви, пане гітьку, не согірші. Тілько чос люди на вас зворогували“. — А він съя бойаў, жи би го не скинуў в воду.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Софрана Хартуняка М. Капій.

100. Чорт з Жида.

Тримов Жид жезнью і різов, а парубки му ходили бульби дерти. І казов съя він Жидівці зашити в шкіру. Як го Жидівка зашила в шкіру,

тота шкіра на нім праросла і зробив сьи з Жида дітко. Туди ходив ті парубки страшити, жи бульбу му дерли; і так з Жида зробив сьи дітко і вже ніколи ни був Жидом.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Івана Штопка Ів. Савицький.

101. Люлька порцелянка.

Тато йшов вночі і здивав його жандар, що курив лъульку порційанову і казав татови, жиби чиризільку міньив за порційанову. А тато сьи заміньив з ним і прийніс до дому. Поставив на вікно, а то кіньски коніто що колыно.

Зап. від Ганни Колодніцької з Бедриковець, пов. Заліщики, О. Деревянка.

102. Чорт у млині міняє люльку.

Вуйко уповідав, як раз він пішов на святай вечір до млина; але в млині було дуже завізно, то мусів він чикати чиризільку ніч в тім млині.

Вопівночи вішов піред ним чорт і курив люльку таку файну, а вуйвзяв такоже свою і зачав курити. Чорт запитав його, чи він би ни заміняв си з ним з люльков; вуйко пристав на се; коли лишень заміняв си, то він зарас вник, а з той люлькі став си простий патик. Він не знов, що робити, а чорт ще до того зачав росипати курузи; він пішов до мельника і сказав йому, що чорт росипай йому курузи. Мельник прийшов і сказав до чорта, аби він візбирає курузи. Чорт зарас повізбираував, а від тоді кажут люди, що в тім млині йи чорти.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Николи Половецького в Волоці, Вашківського пов., Ів. Савицький

103. Як пастух виміняв люльку.

Йшов пастух з паші у ночі, дивитися, стоє пан і курит файку; а пастух собі куриз дзигар. Тай той пан зачив просити сірника у того пастуха; пастух виймив сірник і дав му. Так йшли вбідків і курили си файки. А пан кажи до него, до того пастуха: „Замініймо сї за файки“. — Дивитися пастух на ту файку, файна файка, і помінели сї. Тоді пан пішов своїх дорогов, а пастух пішов до себе: прийшов до дому, положив файку на стів, а сам лег спати. На другий день рано встрав, дивитися на стів, а там на столі кіньска нога лижит. А він тоді злек сї, що він таке курив, і взев граті і викинув гет.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

104. Виміняна люлька.

Раз йшов чоловік з Гніздичова у ночі з поле до дому тай курив собі дзигар; а надійшов якись пан з файков у зубах, тай кажи до хлопа:

„Дай ми вогню, бо міні файка згасла“. — Тай хлон дав му вогню, а пан тогди кажи: „Або знаєш що, помісеймо сї, на тобі мою файку, а ти дай міні свій дзигтар“. — А хлон гадає собі так: Я дзигтар викуру, тай ни буди віц, а файка ладна, добра, то не зли міні трафлес сї, тай кажи: „Добра“. — Помісели сї, тай розійшли сї. Пан пішов своїв дорожев, а хлон прийшов до дому, положив файку на стів, а сам лёг спати.

Прийшло рано, жінка встала борши, тай дивит сї, а на столі лежить кіньска нога; вона стала будити чоловіка, тай кажи: „Ти здурув, чи що, на що ти то прийш до хати?“ — Він встав, дивит сї, а з его файки зробила сї кіньска нога, геть ціла навіть з копитом. І аж тогди він злав, з яким він папом здібав сї.

Зап. від Василя Онищкова, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

105. Як коваль курив люльку.

Еден коваль пив у коршмі до 12-тої години в почі, і був сї так упив, щи аж здрімав сї. Жиць го вигнав з шивку, а він пустив сї йти до дому; приходить у свою вулицю, а там сидить у корчи у бзині вилицій чоловік, тай курив файку. А той коваль казав: „Дай міні свої файки“. А він їйому файки дав і йшли обидва разом до ковальового помешканя. Прийшли пирід хату, а той чоловік став ковальови пивидистий, тай коваль собі там лег і як курив файку, так успув. Вийшла жінка рапо його, дивит сї, а чоловік тримає у писку кіньську ногу. Тогда він пізнав, що він йшов з чортом.

Зап. від Василя Онищкова, в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

106. Чорт у виді жандарма.

Ікаў-йим з міста і здібаў мене жандар па дорозі коло цінтары і просій сї, щобі йигро ўзвіти на побуз і я его єзвій. І я запалик срвік і вздрівем егро кінці копета-ноги і їхалим аж до кóршми; а коло кóршми зліз і даў мені три шустки і дзигтар і пішоў до кóршми і йиму віхтó двéрі пі втворýй, лиш так пішоў сам про сéбе. То було ў ноch ў одинадцій годіні. І я собі закурій той дзигтар і їхавем стім дзигтаром і палівім го три кільометри і як я приїхаў до дворá, найдшоў ключ і розімкній воаовню і кóнім віпrik. І якім кóні віпrik і обрайбуваў і даў обрік і пішоў до кінцкої стáйні до форнáлії і вові сї там з мене съміяли і казали: „Шо ти за такій дзигтар кúриш с пслічої кістки?“ — І я їм відповій, що то дуже сї смачно кúрит, шем не курій такого кітюнý і не можу знати, що то за такий смачний кітюн буў і не мігем знати, ци то за пійдисьльт кітюн буў, ци за тринацьть. Як міні сказали, що

то за дайтар і я сї спамнъитáў... І подивýум сї, що то за грóші, шо він миї даў. Алеш то не були грóші, то було три каміньчики.

Зап. у вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

107. Чорт із карабіном.

Торішного року йшоў чоловік до коршми. Йшоў, а той (аби пропаў) взиї коньчу ногу і взиї перевесло і каже: Добрий вечір. Де ти йдеш? Йду до коршми. — Я с тобої піду, али потримай ми гвер. — Той пішоў до дому і взиї і поставиї той гвер за двері в сіньох. Жінка каже: Шо ти приніс? — А він каже: Даў ми шандар гвер, а я чикаў, чикаў і приніс до дому і поставиї в сіньох. — А жінка пішла до сіані і каже: Бодай ти Бог побиў с таким гвером. Та то кобильчика нога і перевесло!

Зап. у Костільниках, Буч. пов., від Марії Дранчук М. Кацій.

108. Чортівський карабін.

Ішов йицен хлон з Мшиної і здібої його шандар і дав йому свого гвера нести. І він піс того гвера аж до Суховолі, а то ни був гвер, іно з копни кісінь — нога. І втік від него і полетів вітром, гет пропав. І кісінь трамав на собі.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

109. За палицю костомаха.

Микита Круц ішбó с працникu с Колїнóк до дóму і на перелází коло цéнтарі на бráлі стóйт пан. І той ідé с працникu з бýлем, а пан трамає блищи́й чу пáличку і каже: „Хлóне, заміньймо сї“. — Чоловік цéязві заміньти бýленъ за ту пáличку... і розійшлі сї. Приходіт до дóму, лíвит сї, а то костомáха.

Зап. І. Волошинський в жовтні, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка.

110. Чорт закурює люльку.

Їцен пас в лісі в камери бике. В одинацтій в ночі гнав їх до дому. Жéне їх попри корчі. Дивит сї — а перед ним зачев корч горіти. Зараз му злетів капелюх з голови. Бике сї розірвали і пішли, Пан Біг знає, куди і де. А він забрав сї і пішов в село. Рано встав. Приходить там, де корч горів. Капелюх є, а корч цéлий, віц не згорів. То тілько злив дух люльку курив. Бике аж четвертої днини знайшли сї. То був Гнат Торський, що бике гнав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні 1906 р., від Гриня Мотузя В. Левинський.

III. Замість гроший — черепки.

Надійшов оден чоловік з міста і пішов собі так до дому. Нарас дивит сї, якіс стойт виликий чоловік. Дивит сї на него, він курит файку. Єдна нога кіньска, кіньське копито, друга така проста. Він єго тогди питав. Кажи: Де ти, чоловіче, йдеш?

Він єму кажи: Я йду з міста.

І він тогди єму кажи: Можебис ти сї ще вирнув рас в місто... Тай купиш мінії серки?

Він єму кажи: Для чого не, ішду.

І той єму дав десіть грейцарів, аби за грейцар взев серку, а девіть вирнув.

Купив... Пішов до склену, купив серку і вирнув там на то місци, де він стояв. Віддає єму тоту серку. Пачку серки дає єму. Він диви сї і кажи до него: Тов серков запалив би цілій сьвіт!

А той чоловік єму виртає ще девіть грейцарів, а він кажи: Сховай собі до кишені тих девіть грейцарів.

Ну і він кинув до кишені, а той сї там лишив. Прийшов до дому, вже він міх зайти до хати з леку, ніби настрашив сї і впав під хатов. Зарас занесли его там люди до хати і с того леку заснув. Рано прибуджис сї, мацув до кишені, диви сї, а то ни є девіть грейцарів, по девіть чирипків...

Зап. в Іванівцях, Жидачівського пов., 1903, О. Деревянка.

II2. Музика у чортів.

Йшов музика з празнику і здібав його панок. Кажи: Можи би ти нам заграв троха? І запровадив його до своїх палаців ту на пасовиску, там йи кавалок вільшини. Він докі грав, на кріслі сидів і дали му скрипки, всю той панич му дов і йому платили, а як кугут запійов, він сї вістав на болоті на пни. І в тих гроший були чирипки. Й тогди він зачив кричити, а другий чоловік вчув і його виратувов звідтам.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцлові, Городецького пов., від Стефана Петрія Ів. Савацький.

II3. Як музика втратив око.

Єден музика грав на висілю, як єдна дівчина віддавала сї. Али дивит сї — якіс пани приїхали і кажут єму, щоби ішов до них грати. І він поїхав з ними. Приїздит до якогось палацу, сїв на крісло і грає. Він грає, а тії пани гуляють. Али дивит сї, стоїт на столі сьвічка, а кождий пан має палиц в сьвічку і маєт собі воко. Али він взев і собі помачив палиц в сьвічку так, що ніхто ни видів. І тим воком, що помастив собі, видів, що то злі духи і ніц ви кажи, но грає. Когут запіяв,

а він дивит се, що він в озері; настрашив се і зачив втікати. Дивит се — єден чоловік бе жінку, а злій дух, батіжком поганеє. Той музика кричить: Що ти робиш, чоловіку? Та за що беш жінку? Диви се, злій дух батіжком поганеє!

А той злій дух як вчув і зачив за тим чоловіком бічи і видер ему воко. Як би був се ни признавав, то би був все тим воком злого духа видів.

Зап. від батька, в Будзанові, Теребовельського пов. 1903, Марія Деревянка.

II4. Музика грає чортам.

Ішоу музіка з вісільї тай грау собі ў скріпку — дорогоу ішоу собі. Али надійшоу пан тай запрощує того музіку зі собою до дворя. Прийшли воні оба до дворя, — там такі палάці порыйні, павіу ѹї поїї палάці, доукола стіний сидій на кріслах. Музіка наколі явиу сї, як воні го побачили, що їх той пан старший привіу, тай тоді кáжут йиму: „Но грáйти нам, пані музикант!“ — Той грає, та що війдут танець, все йиму кидають грóши до скріпки. Так він там грау від вечера до одиначтії години. Тай тоді зачайу сї одéа пан умивати; як талапнуу рукоу тай бріснула водá музіці ў очі. Наколі бріснула водá музіці ў очі, так йиму сї зáрас показаю, що то не паві і це покoї, але тіткі у вертéці такоого пустіли тумана. Шо ѿни гуляли, то гуляли, зачайли єму давати їсти й пítа, але йиму стрáшно, бо він зобачив, що то не паві. Але по тім харчунку зачайли зноу гуляги. Так вові гуляли блíско до дайни. Аш тут ужé пéред двіноу кáже найстарший той до однóго: „Озмí“ — кáже — „Утвори кáсу з грíшми, заплати й віпровадь, віткис го ѿзъву“ — А той берé, якіс черепóк с кута вікигас тай даé йиму с того черепка дрібніх черепкіу; і той спрýгау вібі гроши. Не удаю сї чоргам его згуляти, але він мусит брати. Віпровадили его тай той собі пішоу. Пішоу до дому тай не дíвіт сї до тих грóши, лиш льиг собі спати. Але рано устаю, дíвіт сї на ти черепкі, що му дáли, а то золоті гроши тай срібні тай усіллякі... Утішиу сї той музіка, що то є гроши, тай дау жінці, кáже: „Дýйкувати Бóгу, що я собі тілько гроший загráу“ — Пішоу собі той музіка по сéлах грáти. Кигло то сї так рік, мóже й більше, аж однóго разу прийшоу він до кóршми грáти парулкám. Грáє він там, то сї попіло, але дíвіт сї музіка, а той чорт хóдит по кóршмі, котрій того музіку випроваджувау в вертéбу на дорóгу, тай він пізнáу его чисто. Тай ще сї до нéго зоусім не признає музикант, лиш дíвіт сї, що той дíтько будé рóбити ѿ кóршмі. Дíвіт сї, а він однóму шос до вúха шéпче, — другому, — аж такі що сї почýла бýйка. Але той музіка берé тай приступає до чóрта тай кáже: „Як сї маєте, пані?“ — „А ти як минé пізнаєш?“ — „Ta як я маю вас ни пізнавати, коли я у вас грау?“ — А той тоді

ка́же: „Чикáй, ни будéш ти миné білше відjú“. — Тай тоглі трас тóго по очéх, а той ослíп — бчи му віскочили.. Тай тут люди лíзай сí, віхтó музíку не биў, ні нічó, а імú бчи віскочили.

Зап. І. Волошинський, в грудні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

II5. Чудо з музикантами.

Іхали с Чорновéц музикáнти. Надібаў їх на дорóзі панóк і зачéу їх голýти на вісíль. Не дуже вонí хотіли йтí, але обіцяў їм великі грóші. Як побачили вонí, що він ім дає великі грóші, згодили сí, тай поїхали з ним. Уїхали вонí во 2—3 кільомéтри, тай побачили велику палáту і баáто панóк і зачéли вонí тамечки, грáти. Добре їм сí поводíло, бо панí давáли досítъ грóші їм, давáли їм їсти фáйно тай дуже їм смакувáли коубасí. Отже вонí вітák с того вісíль сí росходíли. Вонí сí пробудíли сéред дорóги, побачили, що лижí у фосé. Як вонí поуста-вали с фосé і пригáдують собí, як їм сí на вісíль поводíло; мацают сí по кишинéх, де тотí грóші стоé, що їм панí дáли, мацают у кишинéх, де тотí коубаси, мацают, а то самí кінцíкі гáйници. Так вонí сí пригвере-а́ли тай поїхали до дóму.

Зап. в червні, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Во-лошинський.

II6. Через що музикант зарíк ся грati.

Ішов один музикант пíзно вечиром з роботи. Він грав у пана в полí дíвчатам. Ни дойшов він до сила з пíв вирести міста, сів на могилку оддихнути. Закурив цагарку і почав грati на скрипку. Його дуже взяла охота грать. Гра тай гра, здорово грав. Уже він і цагарку викурив, а одно гра тай гра. Уже стало зовсíм пíзно. Дивить ся, іде два господини, здорові такі та красиві; в нових чорних жушанах, в ясних гузиках, по-хоже якісь виликі начальники або члени. Ідуть вони, гомонять проміж собою. Шідійшли до музиканта, поздоровкались, почали з ним розмовлять. Ти чого тут сидиш? — спітали його. — Та я грав на буряках у полí, а тепер іду до дому. — Ходім до нас, ми сьогодні здумали повисилити ся, а грать вікому. Ходім з нами, пограйши нам, випíш, закусиш і ми дамо тибі грóші, заплатимо, ни поскупимось. А тоді вже й до дому підіши. — А далеко ж тут до вас іта? — Ні, тут ви далеко, ходім, побачиш, тут всього на пíв часа ходу.

Музикант согласив ся, пішов, схотілось йому заробить, а найбільше всього захотілось на шарманка випítъ. Пішов він з ними рядом пличе з пличем. Йому і в голову ні прийшло, куди вони можуть його повісті, коли близько ніяких ікономíй ні було і він добре знат місцевість, ніяких жилищ близько ні було. І самих цих панів перший раз побачив; а заморочило йому голову так, що він ніяк він міг з цим розібрать ся. Ішли

вони ни довго. Підійшли до якогось дома. Видно, що хороми багаті, прибагаті; красиво кругом обділано, все равно, як писанка. В середині огні горять ярко-приярко, все равно як електричество, так і сяє все. І тут ни прийшло йому в голову, що це щось ни так; бо він добре знат, що близько по всій окружності таких гарних хором ни було.

Увійшли вони в той дом, а там іще нескільки душ сидить гостей і всі в різних жупанах: Гинирили, офицери, різні начальники, чиновники, а на них так все блістить. Музикант увійшов, низько поклонився і стоять, кругом озирається, ни зна, що робити, чи стоять, чи сідати, боїтися і пирістути. А ті, що з ним ішли, взяли його під руки і повили далі, поблизу до гостей. Посадили його в кресло і кажуть: Ну, тепер грай нам та получче. — Почав він грати. А вони як пустились в танці, в нескільки пар — одно танцюють і танцюють. Підійдуть до стола, виплють, закусють і упеть танцюють. Уже він грав, грав, аж уморився. А чорти одно попукають: грай! Підносять і йому випивасть і закусювати. Музикант підпив і іще дужче став грати. Грав він довго; уже і струни закошлатіли, чутъ ни попиритирав їх смичком. Уже захотілось йому спати, напала зівота. Як зовіхне, роззвив рот і пирікристився. Глядь, кругом німа нікого, місто ярко освіченою горницею він побачив кругом себе воду, котра од місяця блістить, так сирибром і пиріливалася. А сидів він місто кресла на палі і кругом неї на велике ростояннє вода. І він добре знат, що там страшена глибина. Тут він злякався ни в шутку, скрипку бросив у воду, а сам однию рукою став придергувати ся за палю, а другою почав кристити ся. Тут він всі молитви пиріччував, які тікі знат. Тут низабаром і пізні прокричали і начало світати.

Побачив він біля мелниці людей, став кричати, щоб спасли його. Мірошник сів на лодку і поплив до його. Музикант бережно з палі спустився в лодку і попливши до берига. Виліз він на бериг і бігом до дому. З пиріляку білолашний аж прихварав. Після того він скрипки і в руки ніколи ни брав. Зарік ся, щоб більше ніколи ни грати. Опісля його питали, як він міг зібрати ся на палю. Він їм все росказав, як було. Мірошник дивувався, як воно могло вийти, коли пошти всю ніч ни спав, був у мелниці і музики віякої ни чув. Потім музикант каже що він бросив скрипку у воду, а нігде її ни видно було, вона ж дірияна, довжна плавати, а ніде ни найшлась. Мірошник уже думав, що може вона потопла на тому місці, де він бросив. Взяв багор і поплив до тієї палі шукати скрипку. Проволік багром по дну разів з три і зачипив місто скрипки дві костомахи з кінських ніг. Догадують ся, що скрипку чорти одібрали в музиканта, а йому дали кістки місто скрипки і він похоже пилив костомахами, чириз те і ни чуть було звуку скрипичного постороннім.

Зап. від Марії Хайлової, с. Шибекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

ІІ7. Чорти музиками і панами.

В Коцміріві буў такій чоловік — на тім бóці — дужи великий злодій; тай як зачийу красти, дужи бага́то накрау, тай взы́ли аж до Львова до криміналу. Він ужé там шо побо́у, зачийу умера́ги, тай написа́у лист до своєї жінки, а жінка узýла тай післала до нéго ваймита свóго. А той злодій кáжи ваймитови: „Приідеш до дому тай скáжеш жінці, шо там на полу́ гроші йи за кро́квоу, аби іх вітти взýла і аби приіхала д'йні, бо я вже вмираю“. — Але нáймит, як прийшéу до дому, тай ни каза́у йигó жінці, але сам взы́лу гроші той тýко, шоби нíкто не знаў. Тимчысом злодій умер у арéшті, а йигó жінка такі дóма; а ваймит гроші сховáу в літрову скльинку тай закопáу ў саду піт слíвкоу.

Тимчысом він вітак пішо́у до вóська, віслужи́у сї, добо́у то́ї гроші, купíу вісім мóргіу польи і зачийу газдува́ти. А до тої хáти, де були то́ї злодії помéрли, дáла фамілія стольиръ у комíрне. Той стольир, як лýжи ў но́чі спати, а то́ю музі́ка захóдит за скú ў но́чі тай грае. Але він схóпíу сї тай за вýми, а ѿни с хáти війшли, тай ужé нема — нíчо не вýтко. Али йидного разу привіха́у пан шэирма кіньми, тай прósит то́го мáйстера ў гóсті. Той мáйстер сї і ёде. Ано приіхали пíрид покóй до то́го пана, зайшлі до середній ўже. Тут йигó приймают пані ў гóсті, ту локáй вóськи ўсьбó ідзéны — істи й пíти — тай мáйстер наї́у сї, пані ѿ сї тай лýиг спати. Він прибúджуи сї, а він ни ў покóях, али ў глýвиши. Дíвит сї, а там такé понакерýнюване... А він тогдá кáже: „То такі“ — кáже — „покóй“. — Але вже тих нема пані, шо го приймали. Прийшóу до дому, ўже більше не хоті́у у ті хáті сиді́ти, ўже сї забра́у, бо там у ті хáті сýлне дужи вúджіло.

Зап. І. Волошинський в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Го-роденка.

ІІ8. Як Гуцул згрішив.

Йи такі Гуцули, шо йи на полонини вíкуют. Один Гуцул роди́у сї на полонини. Аш як мали го жинити, повили го до церкви. Як переходи́у через воду, то ступа́у по воді сухо́у ного́у як по землі, бо ше вýколи нýчим не сгriши́у. Прийшо́у до церкви тай росглы́дай сї. Дíвят сї ў гору, а там на банті у середній бани сидіт „шчеси“ й записуи на воловій шkíрі ўсьx, шо гріши́у ў церкvi. А йигó грішники не виды́и. Дýтко записа́у ўже цýлу шkíру й патьїга́у зубами, шоби ше кого записати. Шkíра твірда була, а дýтко дужи посилюва́у сї, тай перну́у. Гуцул засьмійа́у сї с того, а дýтко дописа́у на патьїгненім кавальчику й йигó. Верта́у сї Гуцул с церкви, та ўже йшо́у ў брід, бо по-рина́у на воды.

Зап. від Павла Слободяна в Кулачківцях, Коломийського пов., Осип Яворський.

ІІ9. Чорти помагають учинити великий гріх.

Коли зарубав старого Хайла його роботник, так до його у вікна заглядали чорти. Це було так: Хайлло їздив з роботником у город Вовчу за покупкою. Там він купив сибі все, що йому було треба, а потім гарнечко вицив. Роботник теж пив з ним. А далі роботникові здумалось щось купити сибі. Попросив він у хазяїна грошей, а той йому ни дав, Роботник начав требувати рошот. А Хайлло йому сказав, що цієї рошотів ні дам, а приїдимо до дому, там і рошщтаємося. — Роботник довгенько погрив ся з хазяїном, все домогався рошоту, а коли той йому на одріз отказав, то роботник замовкі в душі затаїв таку злобу, що і сам сибі ні міг рахуби датъ, чим хазяїнові oddячить. Всю дорогу серце його кипіло, обливалось кровю і він порішив, у щоб там ні стало, Хайла зарубать або убитъ.

Приїхали вони до дому, Хайлло уніс у хату покупку і вечерять вістав, ліг спать на лижанці. А роботник прокинув свою світлицу на додівці. А всі останні: стара Хайлиха і дочки лижати на кроваті. Роботник полежав філіп в п'ять, потім піднявся, закурив і одно ходе і ходе в зад і пірід по хаті та у вікна загляда, чи ні ходе хто по улиці. А воно як нароще по дорозі в зад і пірід гуляла попова дочка з якимсь студентом. Роботник все він спав, ходив по хаті, та все куре і куре; Одну цигарку викуре, бросе, другу начина і все на вікна поглядав, піджидав, поки попівна піде спать. А сам уже давно налагодив сокиру. Коли уже була однацята година, попова дочка пішла до дому. Роботник виглядів, що вже більше ніхто по вулиці він ходе; взяв сокиру в руки і довгенько з нею ходив по хаті, все думав, як би їх усих порубатъ і щоб сліду ністалось.

Попова дочка з студентом вираз замічала, що до Хайла заглядав хтось у вікна із заугла. Якісь дві фігури виткнуць ця із заугла, глянуть на вікно і сковають ця. Попова дочка може б іще гуляла по вулиці та замітивши ці фігури, побоялась довше гулять, бо їм показалось, що вони на людей ні похожі, чорні і виначе кудлаті. А тут іще та причина, що ті фігури разом покажуть ця, глянуть у вікно і хто 'на куді дінупць ця так, що баришні з кавалером стало моторошно, вони і удалились.

А роботник як виждав, що вже ніхто по вулиці ні ходе, підняв сокиру, як тарахнув Хайла по голові. Той з просонку і од болі як підскочив, як варивів ні своїм голосом. Всі дочки і стара Хайлиха проснулись, підхватились на ноги і завили крик. Роботник кинувсь було з сокирою до старої. Вона баба була здорована, моторна, промилькнула мимо його до дверей. Він замахнувсь на неї сокирою, та ні попав, промах-

нувсь. Дивиць ця, що вона уже втикла, кинув сокиру її навздогін і попав її тіко по нозі, розрубав лапу. Вона вискочила на двір і давай кричати: Каравул, хто в Бога вірує, ратуйте. — Він тоді баче що біда іскоріш утік, ни став більше нікого трогати. Хайла одвізли у больницю, він там чириз три дні умер. А роботника того найшли і посадили його у острог. На другий день росказував один коваль, що він теж бачив. Ішов ночу по ті вулиці і бачив, що у вікна до Хайла хтось заглядав; люди ни люди і на скотину ни похоже, у хаті було темно. Йому стало страшно, аж волося дібром стало. Він ви став придивляць ця, прибавив шагу іскоріш пішов по своїй дорозі. Всі так кажуть, що то чорти дожидались, поки роботник учине гріх.

Зап. від М. Хайлової, с Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

120. Як чорт у богача служив.

Кажут, жи даўно прийшоў служити бідний наймит до богача. Ни хочу, каже, плати, лиш що си замолочу за день, то буде мойи. Я буду чирис день спати, а вночі буду молотити. — Вже смеркло сьи, пішоў в ліс, врубаў березу на мітлу, дуба на чистилиш, а граба на чіпилцу. Прийшоў, вже си поскликаў, гет перебили, дещо було: пшиницу, жито, горох. А він маў такій шпіклір тенъгій тай по засіках позносіў до опіўночи, нім когут запій, чисто тай лъиг. Газда іде, гумно чисти; каже: Іване. — А той: Га. Я маў з вами згоду, що си замолочу, то мойи. Ни пічіт ми хліба пшивичного, но ячмінний. — Від ячмінного він кишкий, а від пшивинного лехкий. — Спекла му шос два бохонки, копоїў, взвій увужище, обвезаў шпіклір, взвій на плечі і поніс. Той каже: Ей, жінко пустім бика, то го поколе. — Пустиў, а той бика за фіст тай поніс.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя, М. Капій

121. Як чоловік душі ратував.

Був такий чоловік, пішоў в ліс, шос рубай. Іде до него пан на коні. Шо ти ту робиш? — Рубаю дерево. — Найми сьи в мене служити, я тобі дам, що ти сам схочиш. — Пішоў с тим паном. Майаш палити і мішити в тім кітлі, ніц ни майиш сьи дивити, лиш що три мінути кидати дроў. — Шо мінтути кидай і цалий рік і ті душі мішай. Вішоў му рік: Добрес налиў. А ті душі му казали: Абис ніц ни хотіў, лиш три рази в котел помачити веслом. — Прийшоў до него: „Шо жидайиш? — Лиш три рази весло мачити. — Я тобі не позволю. — Просит го: „Ну, най буде. — Помачиў рас, тільки сьи вчіпило, як па небі въвізд, а в морі ціску. Помачиў другий, вікінуў на тóлкуку, тай як поблагословиў, то сьи вівці поробили. Тай той кажи: Буду насті іх. — Приходить св. Никола

тай каже: Дай ми овичку. — Не дам. Якім ти просиў в церкві, томъ ти просиў ёсти, а ти ми ни даў. Дай ми. — Приходит Сус Христос, просит го: Дай ми хоть йидиу овичку. Як я приходжу, тос не даў. — Приходит Матка Божа, такі не даў. Вітак зачиў гнати, тай небеса сьи втворили тай забраў Шан-біг всі до неба.

Зап. у Костільниках від Михайлa Гаврилюка М. Капій.

122. Як жовнір палив у печі чортови.

Буў жомныр, віслужиў сьи, йди до дому. Йде пан: Де ти йдеш, хлопе? — От, абим не був в дома. — Я за таким питаю. Найми сьи служити. Ніц ти ви дам робити, дам ти в печі палити; майиш на годину 60 полін. И нігда абис не дивиў сьи в той котел. — Палит, палит, аж му рік виходит. Божи, абим сьи ни подивиў? Подивиў сьи, дивит сьи, а там толькo ксьондзіў. А той скаменюх ляйт. А той три поліна більше кинуў. И каже: Як бис буў не кинуў, то бим буў тык кинуў в піч!

Зап. у Костільниках від Михайлa Гаврилюка М. Капій.

123. Дітько з шалика.

Я однога разу щем сі вчіў ткацтва, тай прийшлá професорчина наймичка, тай принесла шаль — я не знаю, як сі називає — чёрний. Майстер мій взвею той шаль тай каже: „Чикáй, я зáраз зробю с тёбе чóрта“. — Я обвіў шалéм голову, а він узыйў, укіў два патичкі і зробиў рóги. И так тим шалéм обвіў патичкі, аби то відбивало, жи то йи рóги, угорнувім, взяв лóвій сарлák, черивіки скýнуў і вýшpoў на доляну д лóзам і стаў на місток. Стою, нікто ни натхóдит; аж нараz натхóдит Паулó Самовóник. Він уздріў минé і уздріў рóги на голові і узыйў молýти сі. Він сі молит тай йде блíще, а я не вступаю сі. Так прийшóу на 6 крóкіў, тай стаў тай молит сі, а я па ківáю сі апí раз. Нараz як трáену ў долоні... а він, як сі обернý, тай пустý сі кікáти. Я тогдá забіг у Микýти Писанюкá сад, тай патикóн по дёреві зачýй трапскати тай йóккати. То па дру́гий дечь Паулó росказуваў кóло цéркви, шо вже вýтї дорóслого чóрта і біз дýху тікáу до дóму, так сі йигó дýжи настрапиў. То казáу, що вже дисýтому би закáзуваў, аби тутá не йшóу.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Николи Курчака з Далешева, пов. Городека.

124. Чорти переховують гроші Жидка-сироти.

Лишиў сі йидéн Жидóк сиротá без тата без маáи, тай узыйў го дру́гий Жид до сéбе на иеретрýмок. Так йимý буў, як тáто, даў го до шkіл. Але йдé він одного разу — той старý Жид — тай зайшóу у якýс вертéп; дýзит сі, а там тé чорти так грóші сúшьи.. Але він каже: „То

чій грóші?“ — Але скаменюшник каже: „То тóго хлóпцьї“, — кáже — „тóго сиротý, шо ти го перетрýмуйиш“. — А той Жид тогдá каже: „Ав замінýй міні“ — каже, — тих три червóвих“. — Той замінýй. Той принес до дому грóші, тай єдиного разу, як мали шкільники віходити з школи, а той Жид узвій, тай ті грóші візду на схóли. Але ту вішшли с школи юсі шкільники, перейшли, ніхто тих грóший не міг війті, аш с самого зáлу йде той Жидóк, той бідний сирота і ті грóші підоймáє. Прихódit він до дому, але питáє го сї той Жид, що го перетрýмує: „Ти не находитý вічó?“ — Він каже: „Найшóйим три червóвих“. — Але він каже: „То так тепéречки. Маю“, — каже, — „довньку, оэмú ті за въйти тепér“. — Тай оживій сї той Жидóк... Але той прихódit, тай каже: „Та йди, та оэмí си грóші, докі я буду бóло них ходýти“. — Тай той поїхáу тай йиму ті скаменюшники юсі грóші відали.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

125. Чорт ходить до дівки.

Миханько Кузів пішов до войска до Бережан, а Марина Качмариха тужила дуже за ним. — Тоді приходить однієї ночі Миханько Кузів до неї й намавляв її, аби йшла за ним, а коли не хотіла, він прийшов другої і внов її намавляв, а третої ночі, коли не хотіла йти за ним, почав її темлевити; дівка почала кричати, мати почула, прийшла до пекарні і той кавалір утік.

Коли Миханько Кузів вернув з войска, питала Марина Качмариха, чи він ходив до неї, а він відповів, що не був ані разу, отже ходив до неї бий го божа сила.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов. від Гр. Заплатинського М. Боднар.

126. Як чорти налякали дівок.

Як була я дівкою, то ми, бувало, часто з подругами ходили у ніділю або на празниках аж до кирпичного заводу, що ото на горі стоїть на ту сторону, куди на підольхи їздуть, та його і віцціля видно. Він ни далеко, ни більше як з вирсту міста або півтори. Там, бувало, ми посідаїм на горці на травку і співаїм цілесіjnький дені. Поприходять хлопці, жартуют там, гуляїм у мяча або ще в чого небудь. У буденні дві міні нираз приходилося носити обід батькові; він служив на тому заводі. Скіко раз приходилося там бувати і Бог миловав, ну що називайце ця пі одного разу ни злучалось бачить що либудь таке на пробіничистого. А то раз у якийсь великий празник піп рано одслужив обідню. Після церкви ми зараз же і пообідали. Було іще рано, сонце іще низенько було, ну як би вам сказати, так було, як у спіданию пору. Я

зайшла до Степаненської Оксани. Вона вийшла. З нею ми мимоходом гукнули під вікно Шопінухині Химці. І в трьох пішли ми до кирпичного заводу. Прийшли ми туда, посідали на горці на травку, так ні подалеко від горна, тій печі, що саме кирпич випалюють. Сидимо сібі, шуткуєм. Проспівали два чи три рази пісні, балакали про всякую всячину. А далі слухаїм, десять підняло сміх і пиначе у ладошки шльопає. Ми стали прислухаць ця дужче і воно показалось нам, пиначе голос одлаєнь ця у сараєх, де буває сушка киричуча. Я й кажу Химці: Це хлонці од нас скочились. Смієць ця як раз так, як Шаповалів Грицько та Петро Вільха. — Я й сама на їх подумала — одвітила Химка. Ходіть, їх пошукаїмо, вони похоже там за сараєми присіли. — Я було ні согласилась, а Оксана сміла була, хоч куди, бувало, піде, ніже ні боялась, хоч у огонь, так полізе. Мирці підхватилася, взяла нас за руки, тягне: Ходіть, каже, чого ви боїтесь, пиначе нічу? Тай нічу чого боядь ця? Од собаки палка є, а од вичистого хрест.

Ото ми всі три побралися за руки і побігли кругом сараїв шукати хлонців. Оббігли кругом, німа нікого. Ми з Химкою вряблі, стало якось моторошно, волосе на голові так і заворушилось. А Оксана бойка була, розвисила нас: Чого ви, каже, дурні рябіте, хіба хлонці чорти чи що? Давайте, ми постоїмо тихенько і прислухаїм ся, вони ішо засміють ця, або загомонять. — Ми захилились за сарай і стоїмо, ні ворухнем ся, тихесинко, і дух притягли. Слухаїм, упеть як звіло сміх і чуть, що в ладошки плеце. Оксана й каже: Ходіть, ходіть скоріш до горна, це вони прахвости у піч залізли тай викомарють. — Ми з Химкою стали було опинати ця, а Оксана взяла нас за руки і силою потягла до печі. Підійшли близче, чути, що там сміх, пляскай в ладоші шльопає. Оксана хотіла було прямо з розгону туди скочить, щоб удивити хлонців, ніжданно пустити ця пірид ними у пляску. А ми її за руку удержали: Куди ти, кажим, спішиш, може то ні хлонці. Давайте ішо поперед гарненько придивимось, хто там, а тоді уже підім усі разом. — Вона трохи скамищувалася, послухала нас. Пішли ми всі разом. Іdem потихеньку до вічка тій печі і придивляємось, а воно там тимнувато було. Підійшли близче, коли дивимось, аж там нескільки душ нивиличих людей, завбільшки так як трьох років хлончики. Всі у красивих колпачках, красні на їх жупанчики, писані чулочки і в чорних лакових чиривичках. З під колпачків видвіють ця маленькі рожки, а з заду з під жупанчиків тілопашують ця хвостики. Ми як глянули, так усі і похолонули. А вони нас побачили, та як засміють ця, як заплissкали у ладоші, та в пляску! Ми толі зібралися з духом та мирці навтікача. Як пустились бігти, так ми сами себе ні помнили: чи ми бігли, чи літіли, пиначе і до зимлі ні приторкалися. І вже коли вбігли в силу, так тоді тік оглянулися, чи

біжить хто за нами, чи ні. Нас питаютъ люди: Чого ви біжите? — А ми ни можим і слова вимовить. Тут ми заморились здорово, а тут іще з чириляку всі жили трусилися. Ни скоро ми опомнились вже тоді тіко почали росказувать про привиденцю. Після того я днів в три пирілежала, всю так і трусило, як проласицію; довго боялась сама на двір вийти вечіром. А Химка так та тижнів два прохварала. Тепер, мої голубочки і я знаю, які чорти бувають; своїми очима бачила, довго в помки будуть.

Я тоді, як тікала, хустку згубила, сама ни знаю де. А Оксана, так та намисто розгубила. І вже після того більше шоколи туди ви ходили. Казали, що іще кой хто вираз чув, що там шось сміялось і задавало трьопака.

Зап. від Мотрі Буйвалової, с. Новоселівка, Купянського повіту, П. Тарасевський.

127. Чорти на вечерицях.

Сиділи дівчата на вичирицях і томились од скучки біз хлонців. Ждали, ждали, ніхто ви йде. Уже вони почали сердиць ця і лаять хлонців: От бісові прахвости, де вони подівались? Чи вони там дома на пічі чірінь давлють? — лютувала одна; а друга з насмішкою каже: Ні, вони бояць ця од матириной пазухи одірваць ця, у матирі біля пазухи сидять. — Уже вони і лаяли їх і глугували; пройшла десята година, позирнуло на одиницяту, а хлонців пима пікого. Дівчата уже захотіли спать, а самим лягать ни хотілось, одвим якось ни весило, скучно, дожидали кого нібудь з хлонців.

Шаніматка й каже дівчатам: якого ви біса товчиться, пора вже на сідало, який тепер біс до вас прайде? Уже коли раніше ни прийшли, а тепер ни дожидайте. Вони всі поїхали в іавоз. Трохим Бурлака взяв підряду муку возить на станцію од Рижового і либонон під бураяки йиднати пішли, будуть робити условія на літо і завзяток забирауть. — Ну так шож, що пішли, чи там поїхали до пана, — обізвалась дівчина, а всеж таки ні всі вони пішли; он Питро Сідих, Яшка Кирилюк, Мирон Кваша, ті я добре знаю, що дома, паймаць ця ни підуть, у їх по одному роботниківі в домі. — Шаніматка ни стала з нею дарма язик чистить, начала уже слати свою постіль. Оставалось і дівчатам за теж браць ця. Одна дівчина була сміла і бойка на все, вона більше всіх хлопоталась і сердилась, що ни прийшли хлонці. Почала слати постіль, а сама бурчить: От ракли, чисто жуліки ростовські. Хоч би один який чорт прийшов! — А друга каже: На шо він тибі, чорт, здав ся? Ти поклич чортів у трубу, вони до тебе і прийдуть. — Сміла дівчина з сміхом і шуточками підійшла до печі і крикнула в трубу: Ой хлонці, приходьте до нас спать, нам самим скучно. — Після цього вони посміялись, пошуткували і почали

улягаць ця спать. Про те їз голови викинули, що звали в трубу хлопців. Уже намірились каганець туштить, коли слухають, по дорозі по морозу чобітми тіко скрип, скрип. Дівчата кинулись до вікон, стали приглядать ця, бачуть, іде читирі чоловіки і направились прямо до вичирниць. Тут всі наші дівчата заметувались, почали осмікаць ця, причипуряць ця і проміж собою завили спор: Одна каже, що се з того краю хлопці, а друга каже, що це з нашої вулиці, похоже на Нитра, на Грицька і на Одокима і четвертий іще якийсь ни знакомий; а третя каже, що се вовсі ни наші, а якісі сторонні, всі ни знакомі.

Шідійшли ті хлопці до дверей, постукали, ім з радістю одчинили. Увійшло чотири парубки, всі красиві, чисто одіті і виликі, всі один у один. Увійшли, поздоровкалися, почали шутить і росказувати, що вони ідути з города паймаць ця у ікономію і що вони приїхались і на огонь направились, щоб попросиць ця пириночуваць. — Дівчата і паніматка і справді подумали, що вони люди і що зайшли по нужді, бо припізнились, то діваць ця нікуди, прийняли їх за гостей. А одна дівчина додгадалась, ниначе хто її товкнув, що це ни люди, а чорти; вона згадала про те, що їх звали у трубу. І визамітно проміж дівчат задки-задки і з хати і бігом до самого дому мчалась ни оглядаючись. Прийшла до дому і мовчки подівла на піч, нікому нічого ни сказала. А останні дівчата остались почувати на вичирницях. Почали вони з хлопцями жартувати і разні тари-бари заводить. Хлопці і подоставали з карманів водки, вина, розних закусок, начали випивати, закусувати і дівчат угощать прийнялися. Дівчата були раді, що дождались такої чести, що хлопці їх поштують вином і водкою. Після випивки, закуски, полягали вони спать. Всі вони були такі раді, такі веселі, що їз голови викинули про те, що Сідунової Гальки пима на вичирницях і куди вона дівалась, піхто ні в кого ни спітав. Тай допитуваць ця було ни треба, бо їх було чотири, а Галька пята все равно лишня. Полягали вони спать. Ті хлопці як почали дівчат лоскотати! Вони то сміялись, то сміялись, аж до сліз. Так вони їх так захлопотали, що дівчата чуть живі та теплі осталися. Бо вони так лоскотали, так лоскотали, що дівчата ни могли зібраць ця з духом, щоб утисти од їх і ни хватало сили, щоб одбиваць ця од чортячих рук. Як тіко півні прокричали, хлопців тих ни стало. Дівчата всі лижали хворі і тіло по них все було здряпане, бо коли їх чорти лоскотали, так кигтами поздряпували кожу. Після того вони довгенько щось лижали хворі; які скоро очуяли, ті видужали, а інші так зовсім ни оклигали, скоро повмирали. А та дівчина, що втикла, осталась щіла, ни вридима і усім на другий день росказувала, як вона тікала і що бачила.

Зап. від Марії Хайлової, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

128. Чорт на вечерницях.

Ходіло шість днів чорт на вечерницях. До тих вечернійць ходіло и п'ять хлопцы: маля кóжда свого одногого помішника, котрый буў за- в'язаний за нареченого. Ожих тих п'ять кóкдий помогаў одні присти, а шеста заўжды сибі силіла ў кутику, самотна була, ни маля свого прий- дувá. Ш чого почувала пидобрó, што не маля помішника, як вішше скá- заних п'ять. Просила Бóга заўши, коби і вона маля так як тії. Фесья просьба задарма була; на ўостанку кáж: „Бодай би хоць чорт до мені прийшó, так бим ни відігнала“. — На другий вéчир походіли съа ве- cherніцы фесі як перше и хлопцы також; забрали съа до дылá, кóжиль придúг, співают, — шеста силит, сама ў сумоті. Аж нарада отвірайт съа двéрі, — ўходить пан, красного рóсту, приймного лицья, не скаваўши „добрый вéчир“ до шестої приближой съа, за веретено и приде (ий по- мічник). Спіро прило съа, с починками віпередила ўсіх попередних днівчáг, што аж товаришкі загáздестили тóго шчасльта длья вéї. И так пізно ў ніч пішли до дому ўсі спáти, як перши, — росповідали шеста днівчина ўдома, котrá маля йишче тата, маму і бабуську: „Бабусеньку мойі рідні, послухайти о моей пригóді. Рассказуалам вам про мої ве-cherніці (то значить, вона роскаувала ўже), — а мину́шої вóчи змінили съа міни. Пізньоюши від єсіх юїшоу у хату пана и цілій вéчир присти помогаў міни“. — „Звáйши, сіау, з лицьї тóго пана?“ — „Ни“. — „Віцілас го колý?“ — „Ни“. — „Бесыдуваў з вами єсімá? Більши як єсі вачіпаў тебé?“ — Тілько красно поглядáу съи, вачіпки ни булó“. — „Як друго вéчіра підеш, то самохіт пусті веретено на зéм-льу, і ф той спóсіб посмóтриш йигó ноги“: — „Як бабуськи сказала у вéчир (до подібного вішше), зробіlam так, — схильйу съа по вере-тено, посмотріlam йигó ноги, — а то не ноги, а то кіньскі коніт... Об-ниаў менé страх, але йіднак ныічого не кáжу, инó прийдú и гадаўшо собі: Буду маля што бабусі росказати. Приходжу вéчером до дому у пізні го-дні, — а рано росказалям бабусі. Зробіlam, якисьти ми казаали, ажим с тóго зльякла съа, бо то не ноги, бабусеньку, тілько кіньскі коніт“... — „Ох то відиш, ўнúчко мойá, хотілас дужи мати кавальйра и „бий го бóжа сýда“ (чорт) прищафнýу съи до тёби. Тенéр возьмі тії починки, усучй пітку ў дебий, звій на клубóк, фселі ў конéц йіглý, сковáй за свойу пáзуху. Як у вéчир прийде як єсе, будéте прйли як перши, як будéте вітходіли, то возмеш гóлку, ўстрóшиш ў йигó жупáн и шче запу-тайиш, шоб съа не віньала, а тогді бýдеш за ним съльдýти. Клубóк бýде съа розвивáти с твоїх рук і ти бýдеш відъїла, кудá той пан підé“. — Пришлó ў вéчир: — „Зробіlam, як бабуська казаали, — клубóк съі роз-вивáи, біжú шо сýли і тýшко óком доглядáнути, так пирідь менé біжйт.

А хоті віч тέмпа, йилнáко добача́йу, що полети́ ю на стародáўній цвін-
тár; перенýй менé страшнý льник і зачýлам утыка́ти. Обгльадáйу сýй:
— Женé за мноў. Што сýлим ма́ла, утыка́lam аж до дóму и ўсьом ба-
буси росказáла“. — „Добри, сýну, зáутра ѿже ни пíдиш на вечернýци,
бо зáутра твій тáто умрé“. — „Бабусенько, йа хоті трóшка пíду“. —
„Йа не кáжу, але йак хóчеш, то йди, тáто умрé“. — Пíшлám, — ѿсі по-
приходáи, йак пérши, хлóпцы і дыўчáта, а мóго пáна немá. Прихóджу
вéчером до дóму: — прáуда, шо бабуська ворóжка, бо тáто ѿмérли. Схо-
вали тата ѿ грíб, йа зíстáла половина сироти, — на вечернýци такий
хóчу пíйтý. — „Ни ходí, сýну, — знову бабуська кáжи — бо тóї нóчи
твойá мáги ѿмре“. — „Такий пíду, бабусенько, але за корóгший час йак
пérши прийдú“. — „Прийшлám, і знову пáна нимá. Тróшкам попрýла,
чось на сérць міны т्यáшко, — ей, мóйі льубі товаришкі покидáта бúду
и до дóму идý. Прихóджу до дóму, — и ѿже мáти ѿмérла. Тенéр цыл-
ковýтом сиротóу. Поховáли мойú мáгыр, инó йа з бáбусиу зíстáла съя
ѿ хáтý. — „Бабусенько мойа рéлна, а чиж йа ѿ вéчир пíдú на вечер-
нýци?“ — „Ныи, не пíдéш, бо вýни ѿ вéчир ти самá умрéш“. — И жальу
ни мáйу, краснó умизáйу съя, у бíли шмáтьба убíрайу съя и рóблу за-
вíшчаны. — „Слúхайти бабуську, — йак йа умрý, то щчобисьти не дáли
мóго тыла ѿзýти, аньі двéрми, аньі вíкнóм, тíлько попíд пíдвáлину вý-
копати такý йáму и ѿзýти мойі трúмно зі мнóй тоу йáмоу на двír.
И ше прóшу, ни ховайти мінé на цвінтару, тíлько похóвáти менé на гра-
нýци“. — Зробíло сý ѿсе тóїи, йак небóшка росказáла. Аж ту нíзво
ѿ віч прихóдит до вíкнóу: — „Вíкна, бáчилисъти мерцý?“ — „Бáчи-
лисмó“. — А де він йи? Уповідáйти, бо вас пíойу“. — „Вíльцíлисмó, вý-
дýли, ўповісти ни мóжим, бо ни знáйим дe“. — Прильтáти до дверíй.
— „Двéрі, ви бáчили мерцý?“ — „Так йи“. — „А деж він?“ — „Ми
ни знáйим, бíз нас нýхтó не нýс, то ми ви ўповімó, хотíби нас і зáраз
поломýу або жibi і на югвý спалýу. Што ни знáйим, то ни знáйим“. —
А йак вýшши скáзано, на гранýци стойít похóваної могýла, на котрý
красні зýльни вýросло, моў золотá цvíтка зацвýла. Пирийіжджайи виль-
мóжій і так прýгълом кíнуу óком, аж му съя сérци закрутýло. — „Вер-
тай, фíрман, он до кíнцýа тóго, подíвих съя бlyшши, що там йи такóго“. —
Прийхали, а вильмóжій сам з бryčki сскóчиу, увиу за зýльни, моў
напýтком веселéньким так съя розохóчиу. — „Но, льюкай, помагáйти міны
тотó зýльна вазýти, — ны ѿ городóк ны ѿ садóк го не дам, инó ѿ вазó-
нок у мóйі съвítlyци будý го тримáти“. — Вернýу пан до дóму, зýльни
посадíу ѿ вазóнок і го пíдливáйи, — чось ѿхóга йигó ѿчи, йигó серци
ую до тóго зýльни йимý потыгáйи... Аж наráz, місьядь краásно съвítит,
льокай с пáном у лíшку начýйт, слúги ходят йищé по подвíру, йак
звýкли, чось сообі вíшчýйт, — аж наráz гльадьят у вíкнó пáньской па-

лати: з вікна зільги зачийю зникати. Гльадя́ть блишши — по палаты красна панна ходит. — „А дивіг сї, побратими, наш вельможний йакесь си пани заводит!“ — Тай на рâно тайі слуги лъокайї спітали: „А скажіт но нам, панови, йаку ви там панночку маєте? — „Пробійціло съа вам. У нас ви було нікого. Іао нас два лъокайї, а вильможій ў другім лішку та љ то тілько ѿсього“. — „Заприєгнім пирід вами, інбо нам повійтти, — не спіг вічку туй, а по наших словах пашу просьбу змійтти“. — А лъокайї своому пану також то сказали: — „Добри, добри, мойі хлопцы, булем пантрувай“. — Прийшла пінка, як мичуща, — каждий оком гльадит, — у дисяті голівоньци щось съа з вікна садит. Прауда, што з вазонка моїби сбони красна панна сходит, ручкі сообі запід боки по стації ходит. Усі три наразі зірвали сї та љ вламали панну. — „Шоти за їїндя?“ — „Твойя лъуба, ти вильможій, даути Нанбіг як Жидам у пустини манну“. — Зрадочі ѿши вильможій, тай съа подружити, дитячок сї дочикали, много ѿ съвігі проживали и майтку сї доробили.

— Но, ѿже ѿсьо.

Оповідь господар Атаназ Швець в Утіховичах, пов. Перемишляни, в маю 1899 р.

129. Чорт мордує дівку.

Була така дівка в Вівкові, сама одна, а що не могла сї сама отримати, то жила поміж сусідами. І вона мала каваліра аж в Яничії, паньского фірмана. Раз вийшла вона собі перед вечором і її сї зявив той кавалір і каже: „Чуєш ти, абись почувала в своїй хаті, бо я прийду до тебе“. І вночі приходить акурат так як той сам, і взяв її мордувати тай замордував. Люди рано приходит, а вона нежива, пробита на плечах і під цицков. Чули се Дичковського, Ядамкового. Се був злий дух, що її замордував, перебравий за того каваліра.

Зап. 1908 у Бовкові, Перемишлян, пов., від Гр. Заплатинського М. Боднар.

130. Чорт роздирає жінку.

Займій чоловік штири воли на ярмарок, тай пролаў, взиці двіста. Йшоу до дому тай сї зниміг тай лъиг собі в корчі спочити. Дивит сї, якис іде в съвіглом. Взиві, встаў, іде до него, а то шандар (то не шандар, а ви знаєте). Каже: А де ви йдете? — Йду до того а того села. — Тай я відти. — І пішли. Обидва вішли аж до того газди до хати. Тай він каже: Жінко, дай мені вечері і злагідь що доброго для пана. — Тай дала му масла, хліб питльованій... тай каже: Га-до, що би ви хтіли, щоби я з вашої жінкої переспаў йдну віч? — А він каже: Я знаю? Булем сїй обое рачити. — Пішли сї радити на двір тай йидко до другого каже: Булат сї з нас люди съміяти. — А він каже: Дірна, я ще більші гроші возьму, як за воли. — Ну тай взыла подушки тай пішла

до стодоли. Польгали, а чоловік собі в хаті; тай паймит спав на дворі. По півночі вбігає паймит тай каже: Ей, газдо, йдіг, що жінка кричить. — Йди ти дурний, тобі съи що причуває. — Тай газда спіт до ранни. Встаю, зварю обід тай вже сонце дотыгає до полуднини, а вони ще спій. Він бере і йде їх будити. Приходить під двері, двері замкнені; віважив двері, входить, а жінки вима, лише шіка на бальку. Нішоу до ксьондза радити съи. Ксьондза каже: Будем ховати, що є. Поховау тай буряк съи звіяла, то му стодолу рознесла.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Федя Провальщюка М. Капій.

131. Як дідько торгував з бабою.

Дідько і баба сїяли жито на спів. Як посіяли, зачели сї годити, як будут збирати. Нарешті прийшло до згоди, що баба має собі збирати верх, а дідько спід. Баба вижела жито, забрала собі до дому, а дідько видер стерінь тай собі позносив на купу. Баба вимолотила, завезла до млина, намолола, напекла хліба і живе собі, нічим сї не жури. А дідькову стернівку порозбирали пастухи, попалили і мало що лишили. Дідько, не маючи що їсти, приходить раз до баби на скаргу. Баба каже до него: „Ти дурний, ти не знаєш, як то сї роби. То треба насамперед насушити, намолотити, розчинити, спечи, аж тоді є що їсти“. І вкраєла ему кавалок і каже: „На покушай, яке то добрє“. — Дідько з втікою полетів до дому, напхав стерні повний пець, — а в пецу було недопалене вугле і стернівка загоріла вся. Тоді дідько не переставав ходити до баби, щоби му дала хліба. Баба не дала му хліба і казала так: „На другий рік ти собі забереш верх, а я спід“. Дідько на то згодив сї. — Але каже баба: „Не можемо сїяти того самого збіжа на тім поля, бо сї не вроди. Посадім картоху, то ти собі забереш верх, а я спід“. — І так сї погодили.

Прийшло в осені, дідько поров бандилі, позносив на купу, а баба вибрала собі картоху. Але одного разу приходи знов дідько зі скарою до баби. Каже: „Ти мене знов ўшукала, я не маю знов що їсти, а ти собі живеш як та папі. — Баба знов зварила картохи і дає дідькови, каже: „То треба насамперед натеребити, зварити, а тоді, каже, їда є; а ти хтів не робити нічого, а їсти“. Каже: „Ходім, ту є у моого сусіда яблка добре та ще на зиму си нарвем“. — Прийшли до саду, нема як рвати, бо яблоні висока. Каже баба до дідька: „Пригни яблоню, а тоді будем рвати“. — Дідько так зробив. Злапав за вершок, пригнуу на діу, тай баба рве; а дідько не має як, бо як хоче пустити вершок, то яблоні до гори. Баба нарвала цілій придіу вже, а дідько ані одного ще не вирвав. Тоді видів, що знов его хоче зрадити, взев бабу, привізав до вершка за спідницю і пустив вершок. Як пустив вершок, так яблоні бабу

роздерла, а ябка з придола висипали сі на землю. Тоді дідько позбирав і пішов собі, каже: „Вже мене більше не здуриш“.

Записав у Цеперові, пов. Львівського, від Данила Бартоша, в вересні 1909,
Ів. Панкевич.

132. Біс у молодиці.

У одні слободі отам за вороніжську губернію, в началі курської, так ще така штука случилася. Одно було чимале сімейство: старик, ста-руха і два у їх сини жинатих, одного oddали у салдати. А саме та ні-вістка, що остала ся салдаткою, і влюбилась у того, що дома остав ся. А ця друга нівістка, у якої був дема мужик, та замітила і кой-ди поміз людьми прочула, що воно твориця і полаяла свого мужика добрењко, а ту салдатку, що з мужиком любиця, відумала її згубить із світу. От вона пішла раз до батька у гості і побула там днів два, потом прийшла до дому. А це діло було на масляні. Ог вона прийшла до дому, уходить у хату, а ця живо її бленець тиче: „На ізвіж, голубочко, покуштуй, чи ловкі блини: я так їх на посціах затіяла і сама ни знаю, чи ловкі будуть“. — Вона так за согласію узяла. А вона була напрітворена яртиця, та, що дома був мужик: так вона і услала у той бленець біса, а та дура з опалу і ни пиріхристила тай стала їєги той бленець і ізїла тогó біса у місті з бленцем. Так вона після того стала бісіця і як ляже спать, так у середині біс озиваїця, і як хто росерде, так укине її у припадок і беџя часів два, поки і засне. Оце коли задума уміця та Богу помолиця — нільзя: стане усю тріпать і кидати. У церкву і десять душ ни затягне. Так свекор і свікруха мучились-мучились, с тим і одправили її до її батька, а у батька тож нікому було її возіть на лічене: Жили вони у двох і обое старі, а тут іще ни було у їх коний, так сожалілись над нею одні сімейні і багаті родичі, стали її возити скрізь по ворожіях лі-чить. А вона як ляже спать, так у неї біс балака, як хто з ним заведе розговор. Один у туму сімействі усе з ним розговор заводив. Його звали Артімом. Він усе її саме і возив скрізь. Це діло було у Тишанці. От він прочув, що можна біса із її вигнати таким способом: возити її три рази на посвящене нових церков, так кажуть — пройдиця. Ог там у близу затіяли посвящать церкву на такий-то день, він і повіз її туди. Так він її на силу довіз: коні ни йшли; а воно бач той біс ни пускав, що у ті молодиці у середині. От він сяк-так довіз її, положив її коло церкви, так вона біз памнити лижала як убита. А тоді уже, як стали із святостю ходить кругом церкви, так вона і кричить і підкидаїця і шо-ни-шо, запінилась, як собака. Так піш як дойшов до її, так узяв, покропив її і про-читав молитву: так вона уп'ять зделалась, як мертві і посніла як чавун. Так він тоді її положив на віз і поїхав до дому. Коні як ни ті наче стали: визли легкі і нічого ни мішало їм.

Привіз її до дому, полізла вона на піч, а Артимон роспіріг коний, прибрав їх і уходе у хату. І толко па поріг, а біс і укоря йому устами тиї салдатки: И, проклятий! Коні ни йдуть та лас їх і бє їх так і сяк, як наче вони виноваті; а вони, біdnі, то на той бік вильнуть, то на той. А ти псякуш їх: сякі-такі, скілко полонали вівса, а виати пій хочете; а вони по ниволі ни визутъ". — А Артимон тоді і пита його: А чого ж вони ни йшли? — „Чого ви йшли? Ти бутъто і ни знаш, чого то? То я їх ни пускав: і з боку зайду і с периду, хвоськаю їх дубинкую і за обратъ возьму, і па бік їх з дороги звиртаю, шоб пристаповить. А ти ни потураїш та одно — туриш їх, що ї я ни пороблю нічого з ними, ніяк ни спиню"; а коний, біdnих, уходив, аж мило з їх пада, а ти женеш. Новіз на посвящення, щоб мене вигнать, а я то ни дурак, ни подав ся. Один піц, спасена душа, мимо пройшов, нічого і ви сказав, а другий, шатлата собака, як зачав кронить та липитатъ язиком, чого ї ни треба, так жмав ся-жмав ся, а таки видиржав, ни втік геть". — А Артимон каже: „Ну, постой же, повизу ще на одно посвящене, у Рублінє: у Оліксандрівці ни вдалось, так у Рублінуму вижиним; а як ни пособиця двома разами, так ще де-нибудь прочую третій раз". — А біс і каже йому: „Ну тепер ни повезеш: хіба пять пар биків запряжеш, а тоді коні ни потягнутъ". — І так він на друге посвященіе і ни возвів потому, що далеко було, а коням дуже важко візти: так він і оставив, а повіз до одного діда. І туди таки на силу довіз.

І там її поворожив той дід; нічого ї після того ни пособилася. Пріїхав до дому, положили її па піч, а Артимон тож таким маніром став роспитуватъ біса. Він і каже: „Ну що? вигнав мене? Звозив до ворожа, а він нічого ни поніма, а береця виганять. Знав, до кого і звозить, тілько промучив дурно коний". — А Артимон і пита його: „Яким ти родом увійшов у неї і де ти узяв ся? — А він каже: „Мене ятровка її узяла у копанії у кубушку і на первому блицю посадила і дала той блинець її, а вона, дура, з опалу і ни пирихристилася, зачала їсти і ковтнула мене; а як би пирихристилася, так вона може б удавилася і викинула б мене геть із рота; а бач, дура, ни догадалася". — А Артимон і пита його: „Як же ти уліз у неї або як вона тебе узяла у кубушичку, коли ти здоровий? — Він і отвіча: „Я хоть у щілину, так пролізу і ввійду потому, що я так як вітир: у мене тіла німа — одна душа". — Потом він іспитав ще його: „На що ж ти її мучиш, біdnу? Смирно б і сидів у її". — Біс отвіча: „Потому, що вона ни по моєму робе; як би вона ни молилася Богу і ни ходила у церкву, і ни вмивалася, і жила собі роспунто, так я б і ни тирзав би її". — Артимон пита його ще: „Шо ж ти ятровці ни гріх, що вона так біdnу молодицю призвила? — Біс каже: Еге, ни гріх! її душу давно черти носять по-під небесю — дванадцять

штук саме главні: вона буде у аду сидіть на першому місті. Вона нидавно родила сибі сина, а то у неї ні було дітей, так вона попросила їх, щоб вони її дарували хоть одного сина. Так вони злітілись усі дванадцять і повисцикалисі її у жолудок, так вона і родила сибі сина одноокого, кривоногого і прямо нікуда нигодяцього каліку". Так вони і сами почули, що це іминно правда, що саме та жінка, що спортила свою ятровку, родила каліку. — „Ну, а ці бабі що буде, у які ти сидиш?“ — „А ці пічного ні буде: ця буде у раю поміж святими і буде в радості і ликуватиме її душа в місті з ангелами“. — „А як же ти ні боїсся христа і божествінних молитв, коли ти біс? Кажуть, що біси бояться ця христа“. — „А я потому ні боюсь, що я сам із хрещених. Я був у батька один син, звали мене Грицько, ходив я у красні сорочиці, в драповому картузику, в плисові жилетоці, в щиблетиках. І мене любили, як при рідні був матирі, а як уязв мій батько мачуху, так вони мене ні злюбили і прокляли на віки. Так я і попав у роботники до чортів і тепер вони нашим братчиком управляють — нас таких по світі багато. А то бач яка-небудь яритниця попросе сатану, щоб увійшов у такого то чоловіка, а він і посила нас, а сам він ні може потому, що боїця хріщеного чоловіка“.

Тут тоді кой-хто прочув, що у ті жінці біс з людьми балака, і так вірять і ні вірять. Кой хто даже і приходив слухати. А то раз одна баба прийшла до Артимона питати безвіна, чи ні брав він, а то третій день шукали і ні пішли; а Артимон і каже, що ми його ні брали, а хоті і брали, та однисли. — От той біс і каже: „Еге, бабо, прийшла шукати безвіна, як наче і ні зна, хто його і уязв! А ти знаш, як до тебе вечіром приходила баба, та ні довго побула і вирнула до дому: ота саме і уязла його“. — Коли так, присікалась вона до тії баби, (та) призналась і вирнула той безвін і іще купила моторича, щоб пікому й ні казала.

А то от який іще був случай, що узнали всі люди тоді і риготали часто усе з однії баби. Одна баба старувата та зачала у сибі сина. І вона уже ходила до кой-кого бабувати, дітям пупи привязувати. І додішивши вона до половини року, злякалась дуженько, як був у їх хуторі пожар, і після того замітили, що в неї щось у животі єсть. Так вона кинулась тоді до бабок: така думка, що прикинувся до неї супротивник. І вона куди ні ходила, так нічого ні пособлялось од бабок. А раз вона прийшла у церкву і зайшла до Артимона погріця (вімою діло було) і стала росказувати про своє лихо. А біс слухав-слухав та й отвіча: „Еге, бабо, у тебе супротивник! Шлялась по бабках, а подумаш — чого? з якого ради? Як наче і ні знаш, що воно у тебе і єсть? Пирілякалась вона на пожарі! Хіба й ні видне? Ходи бабувати, а самі скоро баби буде

треба: уже чириз половину прийшло, як зачала сина, а ни супротивник!“ — Баба та тоді і замовкла, покрасніла. Коли так виділь чириз стікі найшла та баба сибі сина.

Потом Артимон у одно гуляче время спросив: „Куди ж ти дінися, як вийдиш коли-нибудь із неї?“ — А він каже: „Я сім год буду у її потому, що я усланий на сім год, і як вибуду строк, так піду туда, віткіль узятий, і її утоплю“. — От вона пробула у Артимона годів около двох, сімейство уже й ни раде її. Артимонів брат і жінка братова і його уже стали лаять, Артимона і матір; а мати була милостива жінка, жила всякому добра. От вона посила Артимона іще до одного ворожа: прочула, що він за всіх ворожів ворож: хоч кому так пособе в нищасті. От він повіз і на силу доїхав до того ворожа: коні стали як скупані і тілько що долізли. Так той ворож уніс товету книжку і читав її, поки вигнав, і ще там кой-що притворяв, кроме читання: увязував рушником тим, що паску у йому посать, с тим і одходив її. Після того вона була благополучна і жила у Артимона годів пошти три і все робила, як і слід: Ходила у церкву і молилася Богу, поки прийшов її мужик із солдатів; а як прийшов, так узяв до дому. І тоді уже упіть кой-коли у неї очувалось те, що було, окрім як хто росерде. І пожила вона пидовго: як сім год вийшло од того, як її услано біса, так і утонилася у копанці у ті, віткіль узятий біс. А вона ходила прать пилишок та як стала раком вижимати, так і пішла стовбура у копанку. А він во все время ходив за нею до того дня, якого усланий був. Так отак яритників або яритниць бязпокоять.

Борисов, вол., Валуй, пов., Вороніж. туб.

133. Як з'явилася горівка.

Булó селó Липóвиці. Літ сто педесять с того селá ни булó грішника. Д'явол сидіў за селом і штудерувáу, якби ся дістáти у селó. Їхáу Іván Проць с трóма слугáми у поle по спопí. Шчось напéред п'яного покотітó ся, ги клубá. А то бу́у красnий день. Він зачинáє ся дивítи, а ту якісь шум у лісі. І уже доїхаў до свого поle. Велика бúря стáла, дожджí. Зближáє ся д' ньому одéн пárubok: Кобýстé мня, газлúню, прийmíти д' собі, бо погáна хвýля-бúря бé, я би вам даў таку пláхту, щобистí си прикрýли. — Він ся дíзвit, а пárubok ідау ногу має кізлáчу, так як козá. Він си поміслíu, жи то мóже такій з рódu, калíka. Спопí ужé не бráли, бо змóкли. Приїхали до дómu. Три стрáви варíли ся на вечéру, але не повíм, які. Новечéряли, вýтравили слугу, де бúде спáти. Мóвит: На дворі, на хóлоді. Нí-жé день ся стаў, вибраu си найстáрший віз й волí (щe чéлядь спáла) і ўгík. И богáто сусéдíu ся походíло:

кумбви, сватови, што за діво? Тай пропало. Слухают, а оно серед-бідку¹⁾: сіб-багрій, сабе-бокшій... Усі сусіди кажут, што на таке йма нема, но ваші волій. Дівчіт сї — весь маєток везе, кілько маў, а то буў такій гостіндар на цілे селі, маствішого не було. Привіс ўсі споры — цілій маєток. Кліче го газда обідати. Луць Нерович (так сї назіваў): Шеред трéба што зробіти. Заплій скідати споні. Але то ўсьо булó так на купі помішане, што не звати, як скідати. — Та не бійти сї, мой ў тім голова! Газді пішлі ў оба періла відбирати, а він так кидáў споні, як би до рук клаў. Пообідали. — А тепéр заплатіг ми! — Та ўчора казаў, Луцю, што будеш сї наймáти, а піні хóчеш плáти? — Та йдіт сї з газдінеў по-радити! Пішлó. Газдá з газдінеў сї рáдеть на дворі. Кáже газдіч: Як будéм мати такога слугу, будéмо три села мати. — I ся згоділи. Так як дру́гим слугам заплатáта. Питáс ся слугá газді: Што мéмо робíти? — Робí, Луцю, што хóчеш, ти звáеш дóbre господáрити! — Будéмо най-пérше сýяти вýрно, хліп, потóму на хліп магазин стáвити, потóму возить мнóго дроў, по дreváх пíдемо робíти гónти, бо трéба грошéй. — Тай так ўсьо заробіли. Так сáмо заробіли мнóго гónтіў. Везéмо на прódаж про-давáти. I вішлó-ем до міста куциá глядáти. Як-ем війшоў на горú, як-ем полýў на місто, то едної крóкви і гónти не стáло. Вернуў-ем, ўжем най-шóу куциá на гónти. Бéльше грошéй далі, як ті гónти вáжили. Приїхалисьмо до дóму, нема де хліп подíти. Стáвили мага-йни. Як постáвили магазини, кáже Луць: Будéмо горáльню ставити ў той час, газдо, будéмо горíшку робíти. — Та якá totá горíшка? — Як ся напé хто, будé розáмний, міцний, працьовítий, — Убзивáс ся газдá: На то трéба грошéй. — А што, не заробíу я грóші? Тréба постáвіти горáльню, трéба կупіти котél, ўсьоого мнóго, што трéба. — Та робí так, Луцю, якú гáтку маеш? — Ваёу Луць три пáри волíу, поіхаў ў місто. Привіс ўшытко, што по-трíбно. Намолóу хліба і вýкуриў²⁾ горíшку. I спрóшуваў людéй на коштóвок горíшки. Луць, што хто надíйшоў до хáти, вýпиў порцію горíшки, тай постáвиў порцію на стíu. Вýпили штыри, пять фляшóк горíшки. Луць каже: Фе, панóве господáре, то не ладна такá робóта — надíйшоў, вýпиў і постáвў; вýйті до приходяшчого, мóйте: Вáшэ здорóве! — А він: Пніте здорóvi. — Довідаў сї о тім едэн стáрник, дўже побóжний. Прихódit там до них, кáже: Панóве-гazdóve, кумбве, сватове, велике покаяніe. Ў бібліі стóйт, што винайдут горíшку і тодíй будé великій грíх. — Але людé го не слухали, тай вýгнали. Прихódit він дру́гій раз, але йогó вýгнали што й поштúркали. Прихódit трéтий раз: Ой, кумбве, зле робíте! — А людé як сї розлютіли спítї, то го дóbre набýли, тай кóпнули с хáти

¹⁾ Опосередбідок = 6 год. вечером — прим. опов.

²⁾ Випалив — пр. опов.

так, що він аж упáу за порóгом. — Абý сї земліцї під вáми запáла! так їм клéу. — А ту царубкý подавíнкуют піткіúкамі. Кáжут: Нам би сї здаў арендар і музíка. Ноіхаў Луць і приві: Срúля арендарá і музíку. Кáже: Гáздо, ми не мóжемо самí господárство і шеньк тrimати. І провáдиу Срúля годíти сї з Івáном. — Прóцю, що хочете за рíк від хáти за аренду? — Іван Проць кáже: Двáста червóних-золотих за хáту, за аренду, а за горíуку особно. — Згодíли сї якось на сто. — Срулю (а він привішоу іóлій, бóсій), а вítки ти вóзьмеш сто золотих? — Гéрети, вítки? чomý вítki? чому на весíля, на хрестíинu, на кráсну провíзию, чи я не мóжу поборкувати, ні... а як сї пíнєте, ци я не мóжу місто квáрти пíв дáти? А як я зróбю грубу кréйду і ў дvóе порахýю?..

Но, юш до такóго селó прийшлó, що стáли гет ѿсі пiti, не булó жáдного чоловíка, щобíй не пвý. Тодíй кóрчма сї запáла під зéмлю. На уroчищї съвéта, на рíзвéni съвéта, на велíгden' i ў съvetu nedílu пídíidé корчмá o 12 голíai ў ночi, там музíki, ігri, аж землá стukováit-búbnit, але доступити там не мóжна.

Надíхали чéрцї. Шче булó páру господárіu. Сkáржíть ся, що так і так. — Ми то знаємо, що то Лúцьова спráva! — так кáжут чéрцї. Як вíняли книги, як зачилý читáти, tota хáta гет сї запáла, а там сї стáло сíчí óзеро на ѿсі шtýri части по три мíлї, а сmerdáche, що ю, за позволéвью, чути було.

Зап. в Лікти, у серпнї, 1901, від Івана Кулиничa, по прізвищу Гаврильцевa, В. Левинський.

134. Чорт — брат.

Буў раз йidéн такíй чоловíк богáтиr, маў ѿсі добра, але що с тógo, як ёde з дóму, то дóbre, али як ёde до дómu, то ѿсé my сї kóni púdjíout, ábo зlómit díshílъ, ábo шos takógo; хóтьbi kolý ūxaў, ѿсé сї na вorótyx mýsъi zbytki zrobítia. Ali z bóku na вorótyx býla velíka tupołni vírosla. Rádit vín sї zhípki: „To neýne sї kóni ў вorótyx tupołi púdjíout“. — Korčuváti kazáu, níxtó ni хотíu rubáti, až якíis tíd priy- shóu. Káji vín do tógo gída: „Gídu, шо bi, я vas просíyú. Zrubájte miní tu tupołju, шо tam kólo вorít rosté“. — A tíd káje: „Ta чomý nyi?“ — „Прóшу вас“ — káje — „zrubájte, я вам фáйно заплачý“ — Ali toj tíd uzyjú sokíru, plítku taj ostrýt i kólo tupołi — хóche rubáti. Як зачýjú rubáti, a toj káe: „A ti шо рóbiш?“ — с tupołi chortísko. A vín káe: „Ta rubáju“. — „Гай, гай“ — káe — „rubáj, rubáj; тобí“ — káe — „níci ni bûde, bo ty náymlenniy, aли тómu гázdí bûdi, bo я si pílú do stáiní, як ty myi хátu rubáesh“.

Їde чоловík ў véčir до лómu, tupołni užé zrúbaava, tak фíra zaí-hala, ўже сї kóni ne pološíli. Bíprýig vín kóni, загнáu до стáiní, daú kónim isti, sam uviyshóu do хáti. Ше tíd зачекáu na négó, заплатíu

гідовий, даў повечеріти тай гід пішоў собі. Али газда льиг спати, переночувавш, рано устаў, уходит до стайні, дивит сї, а кіні уже поперевертали сї до горі ногами, ужé ни живі — ужé помордувало. Ше він соої с тóго нічó не рóбит, ніц сї не жу́рит, бо має за що купити дру́гі. Пішоў він на ярмарок, купіў собі ще дұпі кіні, тай пригнаў до стайні, даў кінім на ніч істи. Рано дивит сї, кіні зноў ниживі. Той ніц ни рóбит, купуйши собі трéгі. Загнáу він до стайні, рано віходит, кіні зноў поги́нули. Так він плаче, аж головою точé, бо ужé сї зниши́у, що кіні ги́нут і з бóку ше ёачі рíчи пропадають — не знати, шо то сї рóбит... Али віц він не рóбит, лиш дұже плаче, а той чортіско сидіт у стайні тай слухайши тай зробиў сї аш тóму чóртови жыиль великий тай тогдá с тóго жыиль чортіско промóвиў: „Вíдиш, бráте, ти плачеш за свóйою худобою, а я мýшу ітý до стайні. Ти на шо мені хáту зрубаў?“ — Але той чоловíк тóго не вíдит тай кáже: „Як ти брат, то покажи сї мені. Ти до мéне балáкаеш, а я не вíжу хто“. — А той чорт кáже: „Та як я сї покáжу, то ти сї напúдиш“. — „Ни бýй сї“ — кáжи — „як ти мýй брат, то сї не маю чого пúджіти“. — Той сї показаў, а той тогдá кáже чоловíк: „Та по якому ти мені брат, як ти“ — кáжи — „ай чорт?“ — А тогдá чорт кáже до тóго чоловíка: „Тáже я твíй рíдний брат, ми“ — кáже — „обá від однóго тата і мáми“. — А той кáе: „Та по якому?“ — „Та так“ — кáже — „бо ти ии ирщéній, а ми́не мáма як мáла тай ужé бúла старá тай“ — кáжи — „бýло устíдно, що ўни старí, тай будýг ще мáги дитину тай вонý взы́ли, тай ми́не стрáтили, абы нíхтó ни знаў, шо сї стáло тай“ — кáжи — „з мéни зробиў сї такýм спóсobom гíгъко“. — Тай тогдá чорт кáжи: „Но бráте, пíтниш сї ми́ни, тай будéш зноў такýй бо́гáч, якіс бýу, ще дұпíй бúлеш“. — Той тогдá думáйи судá й тудá, ракит сї жíнки: „Тráба сї пíтписáти, бо забíдію; вже“ — кáже — „що бúде-бýди“. — Як він сї пíтписаў, а́раз купіў собі зноў кіні, так ии́му сї ужé добре повóдит... Зробиў він сї ще кíлька раз богатíший, як бýу колýс.

Шо він газдýй то газдýй, али ужé му й стрáшио, бо трáба колýс умирáти. Прихóдит він до ксьондза сповідасти сї. Але ксьондз як го вíсповідаў тай кáже: „Так трáба на се роби́ги: Ти“ — кáжи — „кобí як йи́го вíгули́ ў поле, то егó“ — кáжи — „там грíм убé“. Прихóдит той чоловíк до дóму, ужé егó ксьондз наrozумíу добре, як він має казáти пérед чóртом. Ухóдит він до стайні тай кáже: „Бráте, холí по судí, шос я тобí мáю казáти“. — Закlíкаў він йи́го до хáти тай кáже: „Кобí ты, бráте, так бýу добрый послúхати ми́не“ — кáжи; — „холí во ми́не, по-дивиш сї, який у мéне фáйний хлíб у поли — дýжи фáйний виглядае. Вíтколý ми обá газdýem, ти ще не бýу у мóim поли, не вíдýу, як там вíгльзидае“. — А той чорт кáже: „Бráте, я ни мóку пíті на поле, бо я сї

бóю, бо я якби пішоў, то менé би грім убíй". — А він кáже: „Ни бíй сї“ — кáе — „я тибé не дам, я тибé накрýю, я тибé сховаю“. Та як ти менé мóжем сховати?“ — „От так я на тéбе сýиду, капелюхом тї на-
крýю“. — Запрýих тогдí богáч кóнї, посíдали обá с тим чóртом — їдуть
у поле. Али такá фáйна погóда. „Ни бíй сї“ — кáже — „брáге. Ти сї
бóяу, адý якé фáйне вéремий — нíгдé хмárки не вýтко“. — Вíхали вонý
у поле, фíру лишили кóло дорóги, самý пíшли на пíву аж на дrúгíй
копéц. А ту парáс як булá погóла, так вже сї збíрали вítти хmárka, ўже
гудé, лíскай... А чорт ужé сї трíсé, боїт сї, аби го грíм не убíй, тай
кáе: „Ий бráге бíй, сї Бóга, сховáй менé!“ — „Ни бíй сї“ — кáе — „як
я кóло téби — ии бíй сї!“ — Али тут такí дóbre гуркотýт. Той кáе:
„Бíй сї Бóга, робí шо, накrýй менé!“ — Той капилюх с сéбе тай кáже:
„Сíдáй, бráте“. — Тай сїú чорт, той накrýу го капилюхом. Али тут як
згримотíло, як злускотíло, а чоловíк вítскóчиу вít тóго. Бúрьи як сї звíяла,
капилюх стрúтила с тóго полем кíлько вýтко, а то як грýнуло, а с тóго
лиш сї déготь розíлlyíu... Той тогдí прийшó до фíри, сїú, приїхау до
дóму — вже спокíйний, вже сї збуu злóго дúха с свógo грýнту, вже йíмý
нимá пíчó на пíрискáрзí і до пíнька на тíм грýнти.

Зап. в червнi, 1911, від Н. Мокрицкого в Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

135. Як Олéкс голив дíтька.

Олéкс орау у полí; в полúдne дау волáм ёсти, а сам сїú на плуг
тай сї голит. Надобíг чорт тай питáє го сї, кíлько би він хотíу, щобí егó
пíдголýu. Олéкс запрáвиu шýпку грóшиi, тай чорт побíг по грóши,
а він тимчýсом вíмив лемísh, вíкопау юмку, зробíu у шýпцї дíryу тай
покláv на юмку. Чорт мýсíu три разí носýти грóшиi, пíм напoúнýu шýпку,
бо грóши páдали чéрез гíрку у юмку. Вítak rózígrív лемísh u vogní do
червóности тай опалиu чortovi лицé v обóх bokíy.

Прийшó чорт до дómu, росповíu свóї bratám, що егó голýu Олéкс
тай шо му дау за то шýпку грóшиi, а уни вачýли сї з нégo сýмíяti
тай намóвили го, щобí píшóu до Олéksa, аби му звернýu грóshi, а як не
хóче, то аби обá бígli, котрý bórsi добíjxit, тóго бúdut грóshi.

Прийшó чорт до Олéksa тай káje: „Ти менé осýmíshýu, вернý mýa
грóshi, ábo ходím bíchi, котрý z нас бórše побíjxit, тóго бúdut грóshi“. — А Олéкс káje: „Ідý u kapýstu, tam спít mýi малénykij brat; bíjix
z ním, як ти егó передогóniш, тогдí я с тобóu bólu bíchi“. — Побíg
dítýko u kapýstu, a tam spaú záiac, тай як учýu, що títýko йde, sfájíu
si tay u nögi. Dítýko za ním, ále go ne dígnáu tay verpnýu do domu.

Але егó brátí stáli si z négo znoú sýmíati tay namóviли егó, аби
víi išóu do Олéksa, аби wíldáu грóshi, ábo abi z ním poboróu si, a xto

будé дúщій, той озмé грóші. Але Олéкс кáже: „Іді в ліс, там ѹи мíй старíй дíдусь; як єго побóреш, тогдí я с тобóу му бороти си“. — Шішоú чорт у ліс, а там буú медвіль, тай як зловійú чóрта, як го здусяу — мало му єсти не поломіу; тай дíтько утік до дóму.

Але єгó братý съміали си все в цéго тай зноу го намóвили, абы ішоú до Олéкса по грóші, бо го Олéкс осъмішиу, а як не хóче дáти, то абы оба свистáли, котрій голосніще съісне, тóго бúдуть грóші. — Прийшоú чорт до Олéкса тай йиму то кáже, а Олекs кáже: „Дóбре, ходім у ліс свистати, але ти озвій собі горнéц на голову, бо я як свісну, то ти мóже і головá пўкнутi“. — Прийшлí до ліса, чорт як свіснуу раз, тай всю лістъи облéкіло з дерéу; свіснуу дру́гий раз, тай гілé сухé з дéрева опалo, съіснуу трéтий раз, тай дéрева поломíли си. Тогдí кáже Олéкс: „Ну, тенéр я бúду свистати. Бері горнéц на голову“. — Заклау дíтько горнéц на голову, а Олéкс як го покýгне дóубнеу по голові, аж горнéц розлéкіу си: А дíтько кáже: „Най, най, ие свісї вже дру́гий раз, бо ми ще головá пўкне“. — Прихóдит чорт до дóму тай кáже: „Дáйте мині спокíй, вже не хóчу грóший, він як съіснуу раз, то ми трóхи головá ни пўкла“.

Чув і власними словами записав І. Волошинський від Пітєя з Черновець.

136. Як хлопець дíтька змудрував.

Раз хлопець пас товар в долині, де росла дика цибулька. Хлопець нарвав степірі з цибульки і плéте юбі якийсь голубник, юбі щось. Аж приходит до него дíлько. Каже: „Що ти робиш, хлопче?“ — А він каже: „Що роблю, сítки плету“. — „Та які сítки“, каже дíлько. — „Та буду лапав всії дíльки“. — „Іно мене не злап“, каже. — „Як добре заплатиш, то тебе не злаплю“. — Зачинают сі годити. Каже хлопець: „Я більше не хóчу, по мíй капелюх грóший. А як не дась, то тебе злаплю також“. — І так погодили сі. Дíлько пішов по грóші, а хлопець найшов лисячу яму, встремив капелюх, придер дíрку і так стоїт, аж дíлько принесé грóші. — Приносит дíлько може де яких зо два, зо три гарци, всипав в капелюх; але де, нема юц! всю пішло в яму. В капелюху лишилося може кілька грóшій. Пішов дíлько знов, ще більше набрав. Приніс, висипав і знов мало що лишило ся в капелюсі; а решта пішло в яму.

Так дíлько кілька разів ходив, аж напосив повну яму; тоди капелюх був повний. Зробило сі жаль дíлькови тілько грóший, а не має їх як відібрати.

Пішов дíлько до свого найстаршого радити сі, як би toti грóші відібрати. Той єго командаант каже: „Як прийдеш до хлопці і кажи — хто кого передогонит, то того грóші“. — Дíлько так зробив. — Приходит до хлопці, каже: „Знаєш що, хто кого передогонит, то того будут грóші“.

— Каже хлопець: „Ти дурний, дільку! Йди прибуй сї, з моїм синком; а як єго передогониш, тоди зо мною будеш сї брав“.— Каже дідько: „А де твій хлопець? — „Мій хлопець в капусті, називає сї Яцко; але поволи йди, бо він спить тепер, а такий полохливий, що як зі сну зірве сї, то жене як варят“.— Дідько йде без капусту, талапає; ах як сї зірве заяць, як стане втікати! А дідько за ним кричить: „Чекай, Яцку, бо ми ще не вразні!“ — Дідько гнаї, гнаї, задихає сї і вернує сї назад.

Приходи назад до старого свого коменданта і повідає всю сторію, яку мав з его сином з таким малим. „Я єго ще і потім не здогонив бим“. — Старий комендант каже: — „Йди тепер і пробуй, хто сильнійший“. — Приходи дідько до хлопці і каже: „Борім сї, хто сильнійший і хто кого кине, того будут гроши“. Хлопець каже: „Ти дурний, дільку! Йди, пропробуй сї з моїм дідом, котрий вже одною ногою над гробом стоїт, а він тобі покаже, яка в него сила. Як діда побореш, тоди зо мною будеш сї брав“. — Нітас сї дідько: „А де твій дід?“ — „Ta de, під дубом“, — каже хлопець, — „лежит слабий“. — Приводит дідька під дуб, а там лежить медвідь. Дідько копнув ногою і каже: „Ставай, діду, будемо сї бороли“. — Як не зірве сї медвіль, як хопне дідька, як гrimне до землі, аж дідько підскочив від землі. Тоди дідько ледво став і поволік сї знов по пораду до свого старшого.

А старший каже ему: „Йди і хто голоснійше свисає, то того будут гроши“. — Приходи дідько до хлопці, каже: „Хто голоснійше свисне, то того будут гроши“. — Каже хлопець: „Свисти ти вперед“. — Як дідько свиснув, то аж на дубах вершки повсихали. А хлопець каже тоди: „Завіжи собі очі, бо я буду свистів, то тобі будуть очі вилазити“. — Завізав дідькови сильно очі, вирізав собі буку кавалок; як не свисне дідька по вочех, аж дідько з болю зачев кричти: „Буде! не свисти вже, бо мені очі вилазет“. Розвізав собі дідько очі і побіг знов по пораду.

Тоди старший дав ему свою палицю зелізну, кілька ліктів довгу і каже йти до хлопці, хто висше кине, того будут гроши. — Приноси дідько палицю і каже до хлонці: „Хто висше кине, того будут гроши“. — А хлопець каже: „Кидай ти вперед“. — Як дідько кинув палицю в гору, то аж за кілька годин їшла на землю і встрегла, мало що її було видно. Хлопець каже: „Витігай, колись вкинув“. — Дідько виймив палицю і дав хлонцеви; а хлопець ледво підніс ту палицю і диви сї до гори. А тоди акурат зійшов місяць і зъвізді. Хлопець тоди зачинає кричти: „Браті! лапайте палицю, я буду кидав до вас“. — А дідько каже: „Що ти говориш?“ — Хлопець каже: „Диви сї, то мої браті ковалі. Я до них крічу, щоби лапали палицю, а їм сї здаєсь желізо“. — Тоді

лідько каже: „Дай сюда палицю, бо то моого старшого. Він би мене забив за палицю“. — І хлопець виграв гроши.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересні 1909, Ів. Панкевич.

137. Чоловік ловить чортів у торбину.

Був оден чоловік тай жінка тай мали сина; вони його дужи любили і давали йому добри їсти. Але та жінка умерла тай чоловік оженився з другов. А та жінка тому хлопчикови ні хотіла дати їсти; а він взяв стрілу тай пішов в полі стрільти в заяць. Убив одного заяця тай зачив дощ іти, а він сковав си у лози; дивит си, а то такий великий птах лижит! Він взяв тай убив того птаха; дивит си, ангил літит тай кажи: Шо хоч за того птаха? — А він кажи: Я лиш хочу той торбині і паличкі, що Госпоть носит. — Ангил узяв тай дав йому. Кажи: На тобі цу торбинку, що скочиш, то тобі буди.

Али прийшов він до одного села тай нагудував то село, а оден пан кажи: Я маю такий двір, що як у нім переночуйши, то тві буди. — А він кажи: Буду. — Тай пішов до того двора тай читай книжочку, а то так бігають дітка! Він розімкнув ту торбинку, а то оден у ту торбинку тай всі позамикали си у ту торбинку, а той хлопчик дав ковалям тай ковалі побили їх, лиш оден утік тай сказав тим, що в пеклі, аби си заховали тай сім рік були у пеклі.

Зап. у падолисті, 1904 в., від Петра Слободяна в Прилипчу, Кіцманського пов., Ів. Савицький.

138. Салдат і чорти,

Один салдат іще старої служби, що ще по двадцять пять годів служили, одслужив ся він і шов уже до дому. Він був чоловік хороший і усім чесний, і був миросердний. Ішов він до дому і ні було у його нічого, крім трьох грошів. От Бог задумав вивірить його, чи він дастъ милостині. Послав Бог анголя. Анголь, явив ся йому стариком і пита його: „Куда ти, салдат, ідеш?“ — Салдат одвіча: „Іду ва родину!“ — Анголь і просе його: „Дай, пожалуста, міні милостині!“ — Салдат подумав-подумав: есть три гроши, та мабуть один оддать: зайду у кабак — там запіяки п'ять, міні водочки дадуть, і куряки курять — міні трубки дадуть, а на остальні мнякої булки куплю“. — Узяв і дав тому старикові грош, а сам пішов далі. А він та був любитиль водочку пить та трубочку курить і мняку булку їсти. А той анголь, получивши од салдата грош, політів до Бога.

От Бог і пита: „Ну, що? як? дав милостині?“ — „Дав один грош!“ — Бог тоді і каже ангольові: „Ну, піди ж ти іще попроси у його милостині“. — Анголь пішов, ширістрів його і таким же стариком зделав

ся, як і являв ся прежде, тільки на друге облича, і спрашувє того салдата: „Куда ти, салдат, ідеш?“ — „Та іду на родину“. — А той старик і просе його: „Дай, салдат, пожалуста, міні милостині!“ — Салдат подумав-подумав сам себі: „Зайду в кабак — там випиваки випивають і міні водки стакан дадуть і куряки курять — міні трубки дадуть, а булки мякої на останній грош куплю“. — Узяв, оддав і другий грош. Той старик поблагодарив і пішов. А салдат тож пішов по своїй дорозі.

От той анголь являє ця до Бога. Бог його пита: „Ну, що? дав салдат, милостині?“ — Анголь одвіча: „Дав грош!“ — Бог тоді й каже йому: „Ну, так піди ж ти іще попроси у його і послідній грош. — Анголь пішов, упіть піристрів його, поздоровкав ся і пита: „Куда ти, салдат ідеш?“ — Салдат отвіча: „Іду на родину!“ — От анголь і просе його: „Дай, пожалуста міні милостині!“ — Салдат подумав-подумав: зайду у кабак, там випиваки випивають — мілі водочки дадуть, куряки курять — міні трубочки дадуть, і на столі закусочки — закусю: оддам і послідній грош“. — Узяв, оддав.

Анголь тоді явився до Бога. Бог і пита його: „Ну, що? оддав і послідній грош?“ — „Оддав!“ — „Ну так піди ж ти тепер, зострінь його і роспитай: чого йому треба — того й дай. — Анголь піристрів його і пита: „Куди, салдат, ідеш?“ — „Іду на родину!“ — „Шо ти кому нибудь милостині давав?“ — „Давав: було у мене три гроші, і ті оддав у милостиню“. От тоді анголь і пита його: „Чого ти бі, салдат, треба: гроший, чи хліба, чи водки? Кажи, чого ти жилаїш?“ — От салдат і одвіча: „Ни треба міні гроший, а міні як би була водічка постійно та трубочкак-самокурочка та мякенька булочка — оце міні більш ні нада нічого. — От тоді анголь і каже йому: „Ану заложи у карман руку, шо там єсть?“ — Коли він заложив у один карман, аж там бутилка водки, заложив у другий — трубка-самокурка, заложив у третій — мякенька булка. От тоді анголь і пита його: „Ну, тепер ти бі, салдат, нічого ні треба?“ — Салдат каже: „Ни треба міні тепер нічого!“ Анголь тоді отправився до Бога.

Бог і пита його: „Ну що? бачив салдата?“ — Бачив!“ — „Чого ж він пожилав?“ — „Та от чого: він каже, що міні нічого ні треба, а тільки щоб була водка та трубка-самокурка та мякенька булка“. — „Шож ти йому дав?“ — „Дав!“ — „Піди ж ти, піристрінь його іще: може ще чого пожила“. — Анголь піристрів його, поздоровкав ся, розпросився і каже: „Ну, салдат, бачив ти старика тоді-то і отоді?“ — „Бачив!“ — „Подарки він ти бі давав?“ — „Давав!“ — „Шо та що?“ — „Дав міні водки, трубку-самокурку та мякеньку булку“. — Ну, так то ж гляди, ти бі прислав Бог за те, що ти своїй послідній гроші оддав у милостиню. — Ну, а тепер ти ще чого пожилаїш?“ — „Ни нужно міні ні-

чого: водка єсть, трубка єсть, булка єсть — буде з мене і цього". — Анголь і каже: „А може ти чим із-молоду запімав ся, до чого-небудь був охотник? — подумай-ка!" — Салдат думав-думав та тоді сам сибі: „Стой! єсть, я охотник був у карти гулять; хоч і ни вигравав іїчого, а охota була". Та тоді уже і каже ангользові: „Жилаю я іще, шоб дали міні карт колоду, та таких тілко, шоб с ким би ни сів гулять, так усе шоб я обогравав". — „А чого ж, можно!" — Вийшов анголь колоду карт, оддав салдатові, а сам удалив ся. Салдат тоді випив, покурив, закусив і пішов у путь.

Ішов він, поки застигла його й ніч. Дойшов він до сила, проси пя нучуват — ніхто ни пуска. Він тоді пішов далі, попав там за хутором икономію. Там двір здоровий і дом там був великий та гарний, та тільки ніхто у йому ни жив: боялись потому, шо там жили чорти, по ночам збирались туди гулять. От салдат підійшов до тії икономії і проси пя нучуват. От виходе пан і каже йому: „От що, чоловіче: я і радішай би пустить, та нікуди: сам от, дивись, у які завалюзі живу. А он хоч і єсть великий дом, так туди ми і сами боїмось ходить. Он скілко робочих, і усі на дворі нучують, а у хату боя пя ходить". — Каже салдат: „Чого пільзя туди ходить? Та я ни бою ся: я буду там ночуват". — „Так ні, салдат, ни ходи: там чорти ночують, кожной почі вони у цьому домові гуляють. — Салдат і каже: „Міні того й треба! Я ни бою ся". Пішов він у той дом, скинув раниць, положив на кійку і сам сів. Випив, покурив, закусив і ліг сибі oddихать. Шолежав він і до півночі; слуха — grimlyять гриці. От вони тілько наткнулись до дома, і живо зачули християнський дух. Стали спрашуват: „Хто іміє право у нашому домі находи пя?" — Салдат одвіча ім: „Це я: ідіть сміло, ни бійти ся!" — Вони так і хлинули у дом, у особливу комнату, де саме їх було гніздо. От старий чорт і посила своїх трьох онуків до салдата, шоб розвідали, хто воно такий єсть; а сам остав ся у своєму гнізді. Ог онуки його нахлинули до салдата у комнату й питают: „Хто ти такий єсть? куда ти ідеш? і чого ти сюда забрав ся?" — Він ім і одвіча: „Гу я із служби на родину, зайдов оддихнутъ, водочки випить, покурить і миа-кенькою булочкою закусить, і я охотник у к'яртчик погулять". — А вони кажуть: „А нам, чоловіче, того і треба. Коли охota, так давай, згуляїм!" — „Давайте!"

От вони сіли за стіл у кружок. Вийма салдат свої карти і каже: „Ну, хлопці, міні гулять віщим: гроший вима; а виграйте у мене оцю колоду карт!" — Вони согласились. От вони програвають і програвають, а виграти ни виграють. А салдат тілько управляї пя кидать у угол сирибло та золото. Так їх два з салдатом сидять, гуляють, а один гроши носе. От той носив-носив, поки уже у одному сундуці гроший ни стало.

От тоді старий чорт і піта свого онука: „Куда ви гроші діваїте? уже німа у одному сундуці. С ким ви сіли гулять?“ — „Та там який-то салдат сидит, гуля“. — „У, ви, молокососи! Якого нібудь паршивого салдатишку — і то ни обограють. Усе треба самому із старістю возжаця“. — Устав сам старик, завів ся в салдатом гулять, а ті три стали гроші носить. А салдат сібі кида та й кида у куток гроші. От того старика онуки носили-носили золото, поки й вийшло усе, та тоді і кажуть старому чортові: „Дідусю! уже гроший німа“. — Старий чорт почухав ся, почухав ся — нічого ни поділаш: совсім тікат і вивиртіця ни вивиртиця. Та тоді і каже салдатові: „Гуляй тепер під мене!“ — Салдат согласив ся, став уже гулять під старого чорта: одішли його рублів у сто чи там у двісті. От виграв той салдат і чорта та тоді мирці його за хобот та в раницю завязав і положив його на койку. А ті його онуки аж тілько загули із хати. А старик-бідняга пручав ся-пручав ся, нічого не поробе, ни вилізе. Так той салдат положив його у голови, шоб ни втік, а сам став спать.

От у раниці посила пан роботника подивиця у дом, чи живий салдат. Роботник пішов у той дом, заглянув, аж там салдат лижить і коло його водка і у одному углу повно золота та сирибра. От прийшов роботник до пана і каже йому: „Ни знаю, чи він живий, чи не, а тільки лижить щілий, і коло його стоїть водочки, і у одному углу ворох золота“. — Пан ни повірив, а сам побояв ся іти, зобрав полицеєвських і пішов. Уходять вони у дом, а салдат почув, що шось шамотить, та як схватиця: „Ах, як я кріпко заснув!“ — А пан аж було сполохав ся: „Як ти, брат, живий остав ся, що й ни розорвали тебе чорти? А золото де ти набрав?“ — Салдат і одвіча йому: „Я тут цілу ніч із чортами гуляв у карти і вигуляв у їх усі гроші і ще самого старого чорта виграв“. Та тоді на пана і каже салдат: „Забири опю міочишку!“ — указує на золото.

Пан тоді скорій гукнув на роботників, шоб запрягли дві гарбі. Вони мирці підогнали дві підводі і навалили повно золота. Пан даже честю просив салдата, шоб па дорогу сібі узяв хоч у раницю золота, а салдат ні схотів, каже: „На що воно мій здало ся носіця з пим і ще биригти ся, шоб хто ни вбив. А то я сібі вольно буду ходити: никто мене і ні троне“. С тим і ні схотів брати — oddав усе панові. Ізвісно, що йому гроший ні нада: випівка у його єсть, трубка-самокурка єсть, закуска єсть, значить, йому і ні нада вічного.

От той салдат приказав панові, шоб було три тройки послати у слободу за молотниками. Чорт уже і догадуєця, що це його будуть молотники бити, і став уже жмиця у равців — дожидати, як віл обуха. От привезли молотників на трьох каретах — у кожні кареті по читирі чо-

ловіки. От салдат постановив їх у круг усіх дванадцятьох, положив по середині раниць і каже: „Ну, рибата, бийте мій раниць!“ — Вони ні хотіли, опираючя: „Та на що ж ми його будим бить?“ — Кажу вам, що бийте!“ — Вони було стали опинаця, накінець рішились — стали молотити. А старий чорт звиваця там, як той цуцик. Потім салдат приказав молотникам: „Бийте дужче, щоб різкіш приставало!“ — Молотники як прихопнуть уже в усії мочі. Один як просік бичем раниць, а чорт як високоче у ту щелю та сажень п'ять у гору як пряжений підскок і закричав (товсто, як виначе по вовчій): „І сам ий піду у той дом, і онуків ні пустю, і закажу, щоб шкіоли ні ходили!“ — Салдат толі панові й каже: „Ну тепер, чоловіче, іди у той дом, живи і вікого ні бій ся: чорти тепер ні одважу ця у йому жити!“ — Пан увійшов у той дом, став жити біз усякої опаски і получив іще дві гарбі золота. Так вови попрощались, пан салдата поблагодарив, погостив — розпрощались. А салдат пішов сибі спокойно до дому, і ті карти узяв з собою, що йому Бог дав: хоч і випить і їсти є шо, а ще ж треба гроший виграти на одежду хоч.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

139. Чорт в шкірянім міху.

Було раз два браті: богач і бідний; тай бідний ні маў ніц, що сї називай. Али він собі погадаў, що дес другі стаюг богачими, що запишут душу, а він собі погадаў, наї би й він душу записаў, лиш кобі буў богачем. Али війшоў він у поле так на роздорожъя, йде віткис шляхтич тай питай сї тóго бідного: „Ти що хόдиш?“ — А він ему росповіў: „От“ кáже — „біда, хóчу, аби м буў богатий, бо я є бідний“. — А він ему кáже: „Ну, запиш сї, то будеш богачем“. — Тай записав сї, зробили контракт тай пішоў. Той собі пішоў бідний до дому, а той собі пішоў с контрактом ў свою дорогоу.

Приходил до дому, вже дес троха гроший з'явіло сї, майток розвідіт сї у поръїтку. Так він погаздував пárу рік, що юже перейшоў тóго брата, що буў пан. Али то йиднóго разу, так діяло сї ужé під осінь, трáба було свинарёви чобіг, бо змерз у ноги. Прийшов свинар до пана і просить, жибі той даў му гроший на чоботи, али пан йиму кáже: „Уступи сї від мене, мині то нáвіть ні ў голові, я маю іншу журу на голові“. — А свинар кáже: „Ta скажіт миці, може би я вас порадиў?“ — „Е, що ти миці гóден порадити?“ — Як зачайу свинар пана сї допитувати, а пан узвійу тай сказаў, що нáвтра має прийті злій дух і має душу взыти. А той свинар кáже: „Я вас нараджу — кілько би ви журі

мáли! А якúж ви згóду мáли з ним, як ви робýли дистéмент?“ — А він уповідає: „Та такум мáли згóду, що ще на останку він минé має ще раз послухати“. — А свинар кáже: „То ужé дóбре йи, коли́ має послухати. Купíт собі з дéвіт бýйволу дéвіт шкíр і скажіт римарям, жибí сшили мішóк і тогдí заклýчте его і скáжете; аби́ він лíз у той мішóк. Як залíзе у той мішóк тай тогдí римарí жýво йигó зашиють і вíкигнете его па зelízniй кíк, і найметé дванáцть змолотникіў, як їм заплатите по лéвови, як зачпút его бýти... і его убýт у кíм мíху“.

Али ужé пан сшиу міх тай кáже чóртови: „Гай, лíз у сей мішóк“. — А той ему́ відповідаїи: „А деш ти вíдї, аби́ я тобí лíз у міх?“ — А той йиму́ кáе: „А ти забúу, що ми зробíли контракт, що ти маєш менé послухати?“ — „А прáуда“. — Бирé той, лíзе у міх, римарí жýво зашили, вíкигли йигó на зelízniй кíк, а змолотники так го бют, так молоти, аш пíпрíli. Бýли го аж до вéчíra, али той тóго нíц ни чýє. Ужé й вéчír, змолотники, ужé поросходíli сї, тай питáйи сї пан свинарý: „Шош то“ — кáже — „йи, що їх дванáцть бýло, а він сї аń обíзве?“ — Свинар вітповідаїи: „То“ — кáе — „тому він сї не обзвіавý, бо вонí его лéхко бýли, бо одéн дрúгого бойу сї, аби́ не удáрвý. Зáутра“ — кáе свинар — „наймít ковалíу, заплатіт їм як вайлíши і у по-рýтку аби́ буў снідáнок, обід і вечéрь“.

Заклýкаў пан рано шість ковалíу, як їм даў па снідáнок горíюки, як ти си пíтпíли, як зачýли тóго бýти молотками... — той нíц нáвіть ни чýс... Але ужé пообíдали, як сї прискíпали, як зачýли гакувáти... аш той зачýу сї обзвівáти: „Гай, бýйте сї Бóга, не бýйте!“ — Але тотý ужé як попáли, як си попíтпíвали, то ужé бýли, що сýди мáли. Той кричít: „Гváytu! Бýти сї Бóга!“ — А той кáже: „Ой ни пýщу тї, пóкíu дистéмент ни вéрнеш“. — А той кáже: „Ой ни вéрну!“ — А ўни тогдí бют ще дýще. А він кричít: „Гváytu, пустít!“ — А той кáе: „Вернý дистéмент, то тї пýшу“. — А ти бют — той кричít: „Вже ти вéрну, лиш пустí“. — Питáйи сї пан: „А кулáш ти минí вéрнеш?“ — „Бий менí“ — кáже — „шíлом гýрку у мíху“. — Той як пробíu гýрý, той як свýснуу, — нима нíц. Як свýснуу дрúгий рас, вже йи їх так як хmáра, тай тогдí кáжут: „Якóти ти від нас помочи потрібýеш?“ — „Нíц у вас ни потрібýю, лиш тóму пáнови дистéмент вернít, бо вже“ — каже — „гýчу!“ — Али колéкіu йидéн, приїс такý пáку велíку тих дистeménti... Пíрикідали, нима. „Гай“ — кáже — „бíжít, вíшукаjte!“ — Тотý бют, пókíu нима дистeméntu. Пíшли, принéсли дрúгу пáку, перешукали — нима. Той пíслáu трéтого. Аш дýвий сї, летít якýis кривý, таскає цílý пáку тих дистeménti, тай тогдí зачýли шукáти, вíнайшли, дáli tómu, він узýu, на вогнý спалíu, тогдí берé, той міх побре. Як роспорóu, як той

вітти віліз, як сі звіяла бурви, згорів вес той маєток — пічого сі не лишило.

Зап. в червні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

140. Собака вірнійша від жінки.

Один мужик пішов ночу до болота з ружжом поохотити ся на диких утят. Було уже пізно так, що приближалось до півночі. Ходив, ходив по болоту, ні одній утки ні сполохав. Став підходить до річки, дивить ся, вовк, і прикрадаїть ся до гусей. Мужик потихеньку підкрався до вовка, поблизче прицілив ся, бух! в того вовка. Вовк пірикинув ся і тіко ногами задригав. Мужик одтаг вовка подальші од берига, став біля його і думá: Шо з цим робить, чи волокти його на сибі до дому, чи бросить тутъ до ранку, а ранком приїду возом і забиру? — Гусей на воді як і ні було, хто 'на куди дівались. Чириз мінуту дивить ся, з за куща іде до його чоловік. Підійшов і каже: Спасибі тибі, чоловіче, що ти мене спас. Як би ти вовка ні убив, так він би мене взів. Тибі казалось, що він підкрадавсь до гусей, а то він підкрадавсь до мене. Приходь завтра у цю пору на це саме місце, я тебе награжу. А щоб тибі ні страшно було, возьми з собою сокиру і свого вірного друга. Хто для тебе вірнійший од усіх, того і бири. Сказавши ці слова чорт скрив ся за кущ і хто 'на де дівавсь.

Мужик був одважний, віп догадавсь, що це чорт, а ні дуже злякавсь, пішов ні спіша до дому. На другий день ранком запріг він коня і поїхав. Забрав вовка і поїхав до дому. Настав вечір, мужик і дума: Ну, когож його взяти з собою? Взяти дядька або брата, діло ні підходить. Як дастъ міні чорт гроший, то брат або дядько скажуть: Гроши, давай, поділим по полам. А дать йому трохи, обідить ся, та ще з зависти убе мене або всім розкаже, що я з чортами знаюсь. Ні, ні буду я нікого просить, а возьму з собою жінку. Вірніше од жінки друга ні найдиш, вона близиче од усіх.

Коли уже зовсім смерклось, чоловік і каже жінці: Ходім, Кулино, до річки, там посидим до півночі, нам принесе один чоловік гроший. — Який чоловік? — Та там я одного спас од смерти, його вовк хотів ізвісти, а я вовка убив. — Ходім, чоловіче, од гроший нічого одказуватъ ся, вони нам пригодять ся. — Пішли вони. Сіли біля річки на берег і дожидають, поки ім принесе чорт гроший. Сиділи, сиділи, мужикові уже стало дріматъ ся. Він приліг до жінчиних колін і задрімав, а вона почала довбать ся в його голові, вони шукала. Чоловік забуюкавсь на жінчиних колінях і кріпко заснув. Жінка сиділа і сибі уже начала дріматъ. Пірид північу жінка дивить ся, із за куща іде молодий, красивий

паринь і на пличах нісе мішок повний, битком набитий. Прип'ер до них той мішок і поставив на землю. А сам каже: Хто тут сидить? — Це я з чоловіком — одвітила баба. — А мужик твій спить? — Спить. — А знаєш що, галочка? Я ось приніс мішок золота, так ти коли хочиш, ходім до мене жити. Гроший у нас богато буде. Ти будеш у мене бариню. Робить ти пічого ни будиш, я найму штук дві батрачки. Ти будиш зодягатися, як краля, вся будиш в золоті ходить. І я, як ти сама бачиш, чоловік молодий, красивий, а твій чоловік що... простий мужик, лахматий. Так от, як ти согласна, так давай миріш тікати до мене. — Та я содігласна з тобою хоч за море, тіко одного боюсь, щоб ни найшов мене чоловік, тоді він мене затовче і тибі достанить ся, як знайде нас. — А ти от що, галочка. Шоб він ни пиречив твоїму щастю, бири сокиру і одрубай йому голову. Тоді уже ни будиш боятися, що він тебе нагиба. — Вона ни довго думавши, схватила сокиру і вже замахнула нею рубать чоловікові голову. Чорт удержав її руку, пожалів мужика за те, що він йому услужив. А далі каже: Погоди, галочка, ни рубай, я пошуткував, а ти все у правду подумала. Гроши все равно і так ваші будуть, ще я вам приніс. — Тоді уже чорт збудив мужика і каже: Ну, таж ти прип'ерся з жінкою? Яж тибі казав, щоб ти взяв з собою вірного друга, а ти жінку приволік? — Та кого ж би я взяв? Вірніше жінки у мене нікого німа. — А собачка у тебе є? — спітав чорт. — Є. — Ну так чого ж іще тибі треба? Тиб узяв собачку. Ти хочби й заснув, так вонаби допустила до тебе врага. Як би хто підходив до тебе, вонаби загавкала і ти проснув ся б. А то твоя жінка чуть-чуть тебе ни зарубала, уже я удержав її руку. Се я тебе спас од смерти. Пожалів тебе за те, що ти мене спас. Так, що жінці ти ніколи ни довіряйсь. Вірніше од собаки ти нікого ни найдиш!

Зап. від Павла Барібіша, с. Шибекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

141. Бідний фірман і діт'яко.

Був йдея фірман і такий був бідний, що не мав пічого, тілько хатину і пару конят, котрими заробляв на себе і жінку. Раз поїхав він до ліса по дрова і забавив сі до пізної ночі. Вибрав ся з ліса і йде дорогою і параз став в малій баюрці. Ході навколо коний, пробує на всі боки вийздити, не може вийхати. Аж диви сі, наперед коний стоїть якийсь панок в файкою в зубах і съміє сі з фірмана. Хлоп просить: „Шане, поможіть вийхати мені“. — А панок каже: „Добре, я тобі помогу вийхати, але ти мені запиши, що ти в дома не знаєш“. — Бідний хлонічко подумав собі, що всьо в дома знає і не має нічого такого більше, взев, записав то, що не знає в дома. Паниско вляпав за кінець дишлі тай по-

тегнув віз з баюри. І хлоп собі поїхав тоди до дому. Приїздит до дому, випріг коні, приходи до хати, аж оставшів зі страху. Наганув собі, що він, як був в дорозі, записав свого сина, о котрім не знав, що вродив сі в тім часі, як его не було в дома. І зараз догадав ся, що то ніхто не був той панок, як Іван Безпетий.

І дуже був смутний завше. Коли той хлопец підріс трохи, післав він его до школи. І той хлопчина дуже добре сі вчив так, що ксендз і професор дуже собі его сподобали. Зачели памовляти фірмана, щоби его носилав до більших шкіл, бо школа такого хлопці, котрий дуже добре сі вчит. Але ніяк фірман не хтів сі намовити, бо его нудило те, що він его колись записав в ночі під лісом. Ксендз і професор виділи, що не намовіт фірмана, щоби его дав до школі, взяли і сами его післали. — Вчит сі той хлопец дуже добре, скінчив гімназію, пішов до семинарія на ксендза вчити сі. Вже кінчив четвертий рік і прийшов до дому, щоби родичі ним потішили сі трохи. Приходи до дому, а батько его такий смутний, що навіть з ним не хоче нічого говорити. Тай тоди хлопец каже: „Тату, та ви новинні мною сі тішити, що вас нічо не коштує, а я так далеко сі вивчив, а ви не тішити сі, а ще й мене смутите“. — Тоди старий фірман заплакав сі тай каже: „Сину, як я маю тобою сі тішити, коли я тебе записав Іванови Безпетому“. — Тоди той син каже: „Не бійте сі, тату, я завтра піду і свою метрику відберу. — Зараз раненько взев собі, відмірив метрову палицю з кликічками і пішов по свою метрику.“

Йде він, йде цілій день до самого вечера, аж го заскочила ніч в лісі. Той диви сі, де би то заночувати, аж наперед него бліснуло якесь съвітло. Йде він за тим съвітлом, приходи близше, а то якась хатинка стоїт і нема нікого в ній, тілько якась стара баба. Той приходит до хати і проси сі на ніч. А стара баба каже: „Я бим вас переночувала, але в тій хаті мешкає великий розвбійник; і втікайте як найборще з хати, бо він вже десь сі верне з ліса і вас забе“. — Тоди той семинарист каже: „Не бійте ся, бабуню, він мене не забе. Я собі ляжу там за піцом тай буду спав“. — Каже баба: „Коли так, то лігайте собі“.

Ще хлопец не ліг, аж слухає, щось дуднит кід хатою. А той самий розвбійник вернув сі з ліса і ще зі сіній наробив крику. „Давай, бабо, вечеріти! — Подивив сі за піц, заглянув того хлопці, злапав за ноги і кричить: „А ти що за йден?“ — Хлопец зі страху призвов сі ему до всього. Каже: „Я йду до пекла по свою метрику“. — Тоди розвбійник каже: „Коли ти йдеш до пекла, то ти подиви сі, що ті рішкоті для мене приготовили“. — І дав ему ще файно повечеріти, а на другий день поспідати. Каже: „Як будеш вертав сі назад, то вступи до мене і повісь мені, що воїй для мене приріхтовали“.

Приходи хлопець до пекла і зачипає тою палицею свою міріти зараз від порога до середини пекла там, де стойовий старший апцихрист привезаний до залізного стовпа на ланцуху. Як не підйоме палицю, як не влупи апцихриста поздовж, аж той сі скулив. „Тікай, каже, я ту буду ставив хрест“. — Апцихрист поволік сі в другий кут. Той знов міріє палицею просто до апцихриста. Як не влупи другий раз! — „Тікай, каже, я ту ставлю каплицю“. — Апцихрист знов побіг далі в єачий кут. Той знов міріє до него. Як не влупи его третій раз! „Тікай, каже, я ту церкву буду ставив“. Тоді апцихрист злек сі тай каже: „Йди собі звідси. Я тобі дам, що хочеш, а нам не роби завади. — Каже хлопець: „Я не хочу ніц, іно мені віддай мою метрику, то я собі піду“. — Апцихрист як засвистів на пальці, як стали дідьки зі всіх боків гнати, аж сі пекло тресло. Тоді апцихрист каже до них: „Котрий маєте его метрику, віддайте ему і наї собі йде відти“. — Але з них жаден не мав. Свистит апцихрист другий раз. Аж ту надходить Іван Безпетий. Питає сі его апцихрист: „Маєш его метрику?“ — Безпетий Іван каже: „Маю“. — „Ну то віддай ему, наї собі йде звідти“. — „Я не віддам“, каже Іван Безпетий. — „Як не віддась, то беріт его, каже апцихрист, і кищте до Климового ложі“. — Злапали дідьки Івана Безпетого і несуть. Відтворили йдін куфер, а там було повно шпильок розмайтих і бритзвів, а на віку було написано: „Климове ложе“. Тоді собі хлопець ваганув, що ему той розбійник казав подивити сі, що для него приготовили і повів ему, що сі називає Клім. Іван Безпегій видіт, що не жерт і взєв, віддав ему метрику.

Хлопець йде назад, вступив до тої самої хати, де розбійник мешкав і повів ему, що там для него приготоване. Розбійник каже до него: „Коли ти вчив сі на ксендза, то завдай мені покуту, щоби я за ті гріхи відпокутував і щоби я там не пішов“. — Каже хлопець: Я ще не ксендз, то я не можу покуту завдавати. — „Як не можеш покути завдавати, то я тебе забю“. — Хлопець сі злек і каже: „Принеси сюда ту палицю, якою ти люди беш і знайди озеро в тім лісі і ходи зі мною“. — Злодій привів хлонці над озеро і приніс з собою палицю квасникову, що нею людий забивав. Хлопець відмірив ему 100 кроків від озера і каже: „Носи писком воду з озера на колінах і підливай ту палицю, а як вона виросте і зроди яблка, то тобі гріхи будут відпущені“. І злодій так зробив.

Хлопець пішов до дому. Приходи до дому, показує татови метрику; аж тоді тато зачев сі ним тішити. Хлопець пішов далі до школи, висьвітив сі і був ксендзом.

Раз він їде без той ліс з фірманом і зачує, що десь дуже яблка пахнут. „Піди, подиви сі, каже до фірмана, що то за яблка так пахнут“.

— Приходи фірман назад і каже, що ту в корчи є дуже ладні ябка, а під яблонею якийсь сивий дід клінчить. — Ксендз сі зараз догадав і пішов під ту яблоню. Пішав зараз, що то той самий розбійник і каже: „Тепер я тебе висповідаю, мені тепер вже можна. — Висповідав сі той розбійник, а ксендз потрес яблінею і всі ябка попадали, по сі дві зістало. Каже ксендз: „Ще маєш якихсь два великих гріхи“. — Розбійник каже: „Я забив свого тата і маму“. — Ксендз потрес яблінею і ті обидва ябка попадали, а розбійник при нім вмер.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересні 1909, Ів. Панкевич.

II. Страхи.

142. Рада, аби чоловік не дістав страху.

Страх бóрше чоловік дістáне, як сі обзиráє; то не тра сі обзиráти, лиш як ідéш, то йдý, а сидíш, то сидý, але не обзиráй сі.

Зап. в червні, 1910, від Митра Дутки з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

143. Рада на страх.

Тут у нас так балакают, що як чоловік іде сам вночі, жиби съї
ни бояю, то най собі так думайи: Разім съи вродиу, рас вмирати буду.
І ни буди съи бояти.

Зап. у Костелінках від Софронія Хартуняка М. Капій.

144. Як перелет перелетить...

Перелéт, кáжут, що в почý якéс літáє тай сýпле вогнéм. Я знаю?
Кáжут, що як чéреa чíй ґрунт перелетит, то не мож сі нíчó доробítи.

Зап. в лютім, 1911, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

145. Планета.

Планéта, то шос такé, що хóдит, такé гий Жид, чи гий пані, по-
кáзуйи сі чоловíкови і дає страх тогдý, як і сі вýдит.

Зап. І. Волошинський, в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

146. Які є планети.

Планéти є, що в почý всíлякі бувáють планéти, є дóбрі і влї. Як
хто пíзно дес пустíй сі ý дорóгу, а трапíй дес на нечýсту планéту, так
с тóго мóже рíжнї калíцтва дістáти. Планéта то невýдима, і не мож вý-
діти — планéту.

Зап. в січні, 1911, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

147. Планета залітає в пусту хату.

Як є яка пуста хата така, що вінто не сидіт з рік, во два, тай така планета ліїас, тай залетіт, а вітак як хтос там прийде сидіти, так воня его вже зараз пуджіє. Нікто там уже не може мешкати у ті хаті, аж мусит наїмать посьвішній, жиби ксьонц посьвітій ту хату, вітпраїв ї штирі паастаси, — аш тогді воно сі забері і там сі добре сидіт.

Зап. І. Волошинський, в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

148. Планета стукає у вікно.

А ще роскажу вам за планету. Буде тóму пару рік — ще буї Уласій тут — тай поїхали з небощиком гедим до Городенки оба, а я льиг собі отак горілиц на лаву, тай очікую, а жінка пріде та його жінка. Але нарас чую, ѿ вікно ватарабанило (так якби тепер реєнт у двері, зам. жінки). А я кáжу: „Гирайнъ, прóше до хати“. — Я гадаю, що то дайді і швáтер пріїхали з Городенки та кóутают. Віхóджу ни зараз с хати (чує, що більше нима вічо, тай мусію віходити, зам. жінка) — і нема нікого, лиш якіс слід ии, лише не мож пізнати, що то за слід, бо то молоденецький буї спіжок упаї і ни мож пізнати, що то за слід, ци товáрічий, чи християнський, ци песьчий.

Зап. І. Волошинський, в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

149. Страх тріскає дорогою.

Вмे́рла ѿ Грицькі дитіна, тай я робіу деревіще. Війшо́ум до хати, віпилим горіуки, повечерілим і потому взыйвем своє начине і пішо́ум до дому. І потому зайшо́ум на міст і зачы́ло мене шос стрáшнити. Тілько наколім перейшо́ум недалéко Захарія, то як трáсла вимль, том гадаю, що сії зарадає підомнобу. І потому взыйу́ем соки́ру до рук і пішо́ум далі. І потому приишо́вім кóло канціліярії і так мині дàло страх, що я аж не знаю, що я маю робити с собою. І потому, як трісло кóло канціліярії, то я не міг промовити і з цілоу сілоу криччійу́ем на вárту. І потому прийшо́ум вартіїнік і кáже: „Ти ше не чуї... най си трóха полускае... най“. — Вітак ше трбха гуділю і не було чути. І ужéм маю так, щом уже буї, алем сі так не бояю, як тогді.

Зап. І. Волошинський, в жовтні, 1910, від Федя Луцика з Далешева, пов. Городенка.

150. Страх перемінє ся.

Буї я раз на вісілю, тай там шчобс зговори́ло сі за страхій. Кóждий казау, що їго шчос пирáз стрáшило, а я казау, що то пусте, що я страхіа ни бóю сі, а як бих вадрів, то бих биу.

Якім сі ви́ртау з вісіль, буїм трохи пітпітий тай іду по прицвінтар, в опівночи, попрі самій кут, там, де ховают повішльників.

Дұмаю си: Што бүде, то бүде, кобіх вадріу мицый, ци прауду люди кажут. Тай ліграю у ріү, такі коло гробы, ше й кажу: Ану, ци ми сі покажиши? Али шічо ни бўло тай я пішоу гет. Тай смію сі з людій, што ім шчас сі привіджуе.

Так раз йдү я з Пичивіжипа, вже пізнеңко тай приходжу до Бирэозова, а місің світит, аж гей... Лиш поминув я згáрище, вхóджу у вускú вуличку тай глýп — а то шчас такé віби котик чорний, ніби шчур, навпирйт мёни с плóта на плýт, с плóта на плýт, фурт навпирит мёни скачи. Аж нараz зробила сі з него віби сúчка, а потім виликий пес. Тай фурт вапирил мёни йде, видé вії, видé, тай зробила сі свиний. Мині капилюх сі сеуңув, хóчу сі пирихристыти, ни даé. Што я суда, што туда, аж пагадаю си, што як бих го удáриў па віллі, то може би мі відступило. Як замахнү бўком, а то лиш зробило сі пологнó, біле, а такé дўуге, тай лишиашуміло. А то ужé бўло коло мої хати. Якім загримаў ў двéрі, вібігла жінка, втворила, говорит до мёни, а я ачї тай, гет ми рот зацвійло с тóго страху. Тай мі цылій тýжденъ голова болыла.

Зап. в Березові Виж., пов. Печеніжин, від Василя Симчича Дм. Бойчук.

151. Страх перепуджує на смерть.

А Федір Блошкa росповідаў, що егò деді Остап у сіножéгах ораў ў поли. І так кáже: Орү, ідү собі за плúгом, ідү, пообзираўем сі позад себе, пайю сі, ідё якійс панóк зібрацій, — тай такій му сильней лек дало, що до тýжн€ вмер. То бўло місішно, тай той панóк зник.

Зап. в червни, 1910, від І. Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

152. Страх гонить мокрим шматом.

А одéя казаў, що тут во, як сі йде коло млина, там вáуше світіло, тай там вище тóго свігла на толоці талáпало сі. Вії надійшоў, тай скажаў: „Добрий-вéчір“, — а вонó тогді вілізло з воді і егó мокрим шматом гвáло аж до дому. А він дўже бояў сі.

Зап. в червни, 1910, від Івана Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

153. Страх пересновує полотном.

А Василь Блошкa рословідаў: Ішоў я раз ў вéчір, а там є цéлаўка, кирніце такá. Я зайшоў там воді і менé переснувало полотнóм. І я мишій капелюх і коноўки, утік до дому і не міг говоріти більше як годіну.

Зап. в червни, 1910, від Івана Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

154. Страх ёде конем.

Трафайю миші сі... вишишоїм до кирвіці по воді, пабраў воді і хтійюм вітходігі. Аж нараz чýю, а то щас поїхало як конем до горы

пóпри мур, а вітер зробí є сї і мині здуў капілюх з головý. Такий то я маў страх пéред опіўночey.

Зап. в лютім, 1911, від Як. Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

155. Страх ёде возом, кричить і ёде верхом.

Ішоўсм с Чирниліці, була дес тóже 11 годына і чую тут у долині Ѽхаў хтос за мноў. Я приставаў трóха тáем си хотіў присісти, але ви було фíри нýкої, лиш ўсе за мноў гуркотіло. Війшоўшим на гору піт селó тáем учуў крик піт Куськóвичеў, тай мині стало лýично тáем навернуў у вúлицу, а с селá литіло два їздці верхом, що моглý зарвáти на той гóлос. То було шос нечýстого.

Зап. в червні, 1910, від Мошка Шора з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

156. Страх ловить ся за коли.

Я ше малим хлонцем буў, як ми ішли в віслé до дому. Але треба було іти поцирез болото. Я дивю си, а то такé гарне (gross), біле, гарне, вїби на пíу чоловíк, так гей би у білї сороцьцї. Але то попри пліг, попри пліт, так, як би си за коли ловило — іде...

Але я затровиў песом. Нес побіг, бреше, але не було кого кусати...
Ми дивимо си, а то шос чорнє туди посунуло си...

Зап. від Петра Григоровича в Орелци, Снятин. пов. А. Онищук.

157. Страх скаче через пліт.

Мій Петро роскáзуваў, що йшоў у почý, як му дитýна ўмérла, тай ішоў, тай кáже, що пліт трíцьїй і шос скакало то на той бíк, то на той бíк... А рано віходí ѿ дивіти сї і не буў пліт поломаний і не булó нічó.

Зап. І. Волошинський в жовтні, 1910, від Ф. Лутика з Далешева, пов. Городенка.

158. Страх колишеть ся на воринї.

Казаў мині один, що ишоў раз из бутіна, ишоў сам. Али казали ему, що буде, каже, тибе там и там, на кім місци пужжiti. Приходит вік на то місци — німа нічо... Иде він далі. Приходит він блище, дивит сї, а то чоловíк такий, вéликій як пíу смирека; поклаў собі ворину на прëсло тай колише сї... Але переерстит сї... Пропало!

Иде він далше, а то разом кінь сивий сивий, качеї сї по гороті... Переерстит сї він зноў... Пропало зноў!

Иде він далі аж онди проти Хаїма, на москі білій пес сї тай сидит... Али ему дало лек дужи и він крунуў сї до Хаїма и там були газди и як він то їм росказаў, то повіходили, али ии було нічо.

Від Петра Онищука зап. в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

159. Страх сипле огнем.

Йшов ям в місто і здибов ям пів до дванайцітої коло води на дорозі хлопа: таке гі хлон виглядало, чорне, шаласкотіла на нім водежі, жи аш голос видавала. Я зачив йти поволіши, а воно собі ще поволіши; я хтів го минати боком, а воно собі боком. Наперло міне, аш ям вийшов на ширшу дорогу і воно сьи попри мени пирисунуло. Я попри нього сьи пирисунув і ям го лишив з заду, а воно зачило сипати вогнем так, як би вирета широко.

Зап. у вересні, 1904 р., від Стака Андрушкова в Григорові, Рогатинського пов., Ів. Савицький.

160. Страх летить і сипле вогнем.

Одного разу, як я буў вітом тай ми йшли — три нас — межеў сеў та якás бідá лекіла і сіпала вогнём. То ўні сі оба пошапуджували, а я ні. Вітак воні оба вітскочили, а я сі вернуў, тай шукавім у лозах, шо то є.

Зап. Ів. Волошинський в жовтні, 1910, від Ф. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

161. Страх гасить свічку.

Тамтого рóку ішбóу я до міста; потім ішбóу я з міста і купійним собі свічку. Купій я собі свічку і та свічка горіла. Аж бліско дому, а ў тім дómі пùджіло — я хтіў перелазити і свічка згáсла. Я засьвітій, вона ще раз згáсла. І я перелазій у чéрез мур і менé щос трýтило, і ішбóу я дорóгої і менé переходíло. І я йигó минаў у той бік, а потóму у той бік і не міг я чéрез то перейтý. Потóму я сі перехрестíй і зговорíй оченáш. Потóму як я зговорíй оченáш, то менé пустýло до дому. І прийшбóу я до дому і slabувáу я чýрес два дни.

Зап. в липні, 1910, від Петра Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

162. Страх світить лампу.

Раз пізно в ночі вертаємо ми з Гаврилівки, приїздимо на наше подвіре, дивимо ся, в цілім помешканю світить ся. В отсім покою, де сидимо, стоять лампа на столі і світить на цілій дім. Се нас незвичайно здивувало, бож ми, виїздачи, замкнули всі двері, яким же способом в хаті світло? Чи это приїхав, як пас не було, але як отворив двері? Може злодії? Кличемо від церкви варту, в тій хвили світло зникло. Входимо до середини, обережно світимо сірник, запалилисъмо свічку, шукаємо всюди, в кождім кутику, нема нікого, всюди тихо, на столі лампи нема, як то через вікно було видно. Я лиш подивила ся на чоловіка і на доньку, вони ва мене, питалисъмо себе мовчки, очима, що се могло бути, привид, чи дійсність, ніхто не відповідав, та вдає ся, між нами двох га-

док не було. Тут був страх і він не зник зараз, ми чули його довкола себе ще довго так, ми чули, як його тінь пересувала ся по наших лицеях.

З оповідання п. Марморовичевої в Винограді, пов. Товмач., зап. Дм. Бойчук.

163. Страх кидає до хати каменем.

Сиджу я раз ввечір у хаті на постили, а жінкі ні було дома. А ми тоді сиділи ще в старі хаті, на беризі, надилеко, такі зараз коло цвінтари. Али сиджу я, а то як гримне щось в вікно. Шибка заджелинькокіла, а попри мені отакий камінь, гій кулак як полетит! Я скочив сі тай до вікна. Агій! а це що? шибки цілі, пігде ні збито, що це сі стало? Шукаю я за камінним, пима. То такім сі настрашій, що ми сі руки трісли, як с пропасниці. А то хата наничкім місці стояла.

Зап. у Текучі, пов. Печенижин, від Федора Бойчука Дм. Бойчук.

164. Страх шукає по воді.

Я малим йшої ввечір на ягоди. І якім йшої попри Дністер, то туда-м ніц не видії, а відті шос стояло у ріці велике, біле і шос шукало в воді. І такім дужи налькаї сьи, шом ледви прийшої до дому.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Софрана Хартуняка М. Капій.

165. Страх дре дерево.

Бувім на долині, шовім вночі, так місьць съвти. А там Пилип в Провалі гнилім забиї сьи, аж пси ногу вітьмиги. Переїзім сьи тай коло човна прибіг пес; а то він, скаменюх. Єму фіст так закручений, як скрипці і латки чорні, білі, жовті (то ви виділи, зам. Гані Проваль-нюк). А я, тайм шої, а босими ногами зле йти на скалу. Тай побіг на скалу, а мені такий страх. Я чалап, чалап по болоті, а воно плеще і кривит сьи. Али я йду далі, вже лечу, зної ми покривляло сьи. Думаю си: Буду йти попід ліс, дам ти два рази буком і спитаю сьи, чо хочеш. Йду, не видко; думаю си: Шоби ми не фгрунуї в провал! Ном вішої на полі, як ні свисне в лісі, дерева зачило дерти. На другий день приходжу, аби хоть листочек, то но страх!

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Гр. Кузя М. Капій.

166. Страх бе лопатами.

Ксьондзова наймичка повідала, що шос ульоху лопатами било. Як пішла там, то тихло, як вішла, то зної то било лопатами.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

167. Страх меле журнами.

В вечір сиділи до піана, в карти грали. Була дисьыта година. Поросходили съи, а свої зачили льгати спати. Но польгали, а ту шос меле журнами. Встають, съвітьи, а ту когут запіяй. А там під журнами були фльишки; то шос тарах фльашкої і на дрібний мак розбило.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

168. Страх шумить, як машина та світить очима.

Я йиднога разу молотій у Симовоника Рóмана і звігти якім ішоў вечером, то мині коло капліці зачыло ў ухах шуміги, як машина і капелюх зривало і потому, як я війшоу на стéшку на леваді, то ѿно мині за мало не віскочило на плéчі. Потому я сї обернув і ціпом махнув на відлій і кричавім: „яй“, і воно вітскочило від мене і стало собі на лаві і очима съвійло.

Зап. в лютім, 1911, від Мих. Луцика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

169. Страх — піс.

Хотіли мене дыйді бýти, а я сковáу сї за плéт. Як я сковáу сї, а там у другі хáї нíкого ни було і когут піяй. Тай когут піяй тай я сї наплýдій, тай вітти ўтік. Тай я си гадаю. Їже пай дыйді бют, лиш аби ж тут не сидій. Там не може ніхто сидіти у ті хáті, бо зараз двермі грýмас і на поду грýмотиг. І як там сиділа та пані, Штрұцова мама і як вона сиділа і вона собі купила двоє пацьйт. Купила двоє пацьйт, були однакі і одному вакорчило ноги, понереплітalo однú за дру́гу; дру́га була свильй, була їже гáрина і рано ще Ьла, а ѿ вечір їже ї замордувало. Тогді там можна сидіти, як йигó газда замóвит.

Зап. в липні, 1910, від П. Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

170. Страх квичить.

Я пігнав був коньи части в ночі; вже було пів до одинадцітої. Коням припиняв і собі ліг спати з пісом з тим маленьким. Як то скрикнуло раз а-а-а, я гадав можи, що на вбитки, а пес дужи квичив і пхов сї дужи ду мени; ни вкікав. Я пса відганью: пес ни хтів йти від мені, а кінь зірвав сї і потім жим куни злапов, привізав куни коло себи і кінь сї ни пас вже. То три рази кричил а-а-а, али ни такий голос, як хрисцініна, такий голос страшний! То було просто церкви в ліску коло печери.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Страдчу, Городецького пов., від Левка Йоралевича Ів. Савицький.

171. Страх клене.

В нас в Будзанові ксеноць любив все собі ходити коло однайцятої, дисетої години на спацир в ночи. І рас шов вечир коло баштів. Надійшла жінка завита чіпцем, чи то в фартусі. Тоді ксеноць сказав: Wselki duch Pana Boga! (то був польський ксеноць). Так сказав три рази. Баба се вобізвала: А, дітько би тобі на гробі заграв, ти чо міне чіпаеш?

Тоді ксеноць зимлів зарас і три дни до нікого ни вогорив і слабий лижив.

Зап. від Яндраха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Древянка.

172. Як страх плакав.

Був я рас хлонцьом на варті, а був дуже морос. Зашов я піт сусіду хату на солому, сів ям, щоби съи вгріти в ночи. Тимчасом задрімов съи съи, слухаю, щось під христом на гостинці починай плакати; али вітко було, жи то їх двойи було, бо одно плакало тояким голосом, а други грубим. Плакали з годину так, вили, али слова ни було чути жадного; отжиш тугди я туркиув свого кольигу, щоби він съи пробудив і чув того. Збудив съи мі кольига і сказов минї, жиби я бу' тихо, жиби сї я віц ни вблизив: „То страх який, то би нам зашкодило“.

Той страх ни встаючи плакати посувов съи чимраз далі від креста дорожов до цвинтара. Ми фтоғди встали, чулисмо, жи голоси дальши чути. Вийшлисмо на дорогу прислухувати съи, де той голос съи повидеть плачи. Однак тоті голоси пішли на цвинтар і так було довго чути, що ми аж померзли і пішлисмо съи гріти і смо полишаї того.

Зап. у вересні, 1904 р., в Журові від Стаха Беркія, Ів. Савицький.

173. Страх пере.

Ідея чулувік кукурузи тирибив пізно в ночі і йшов ду дому. Дивит сї, щось пере в пралі; дивит сї, ни гівка, ни кінь, ні ніщо; щось таке, ни рузумію, що то. Він приходит блишши, то стало, ни хочи рушити сї. А він туди бире камінь й кидай: ну, вово туди зачыло вступати сї і так під міст і щезло десь.

Зап. у серпні, 1904 р., від Федя Кравцева в Явчу, Рогатинського пов., Іван Савицький.

174. Страх перевертас лавки.

Одена ван побудувáу дім, то ѿсé йиму ѿ хаті на рано вачини перевертало. Він не міг у ті хаті сидіти. Склікаў людій, посідали докóла стін і дивіли сї на середіну хати. Нараз поперевертало лаўки і воні сї попереверталі.

Зап. в липні, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

175. Страх тручає віз до рова.

Раз їхавем ві Стрия і приїхавем до Іцуциловец у липи, і щось стримало коні. Я: ве, не; тимчисом зачило віз пхати і зачило друлєти до рова. Тимчисом я крикнув: Що за біда? — I як єм крикнув: що за біда є, — посипало вогнем, і як коні пірвали, то гадавем, що без одного колеса до дому прийду.

Зап. віл Сеня Кукуяна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

176. Страх жене за саньми.

Йіхала йа с Міхайлом Далавурыком до Коломийї до свого Микольцьї. Він тоді ще не був ксьондзою, але ще у гімназії. А то така була заверйуха, така сънкіжниця, що съвіта не було витко. Ми війхали дуже досвіті. Нарас за Малогвісцьми шос съі узьило за саньми, та бігло аш до Підгайчик. Йа сидыла з Іваніхой Самульчикою ў зад звернена. Та ми нычо не кажимо Міхайлово, бо бойімо съі, щоби „біда“ на нас не скочила. А „воно“ та трохи прилишил съі, то зноў прискочит. А кони мусыли чуті, що „воно“ біжит за пами, бо так ўкікали, як вітирь. Стаж Міхайло ў Пітгайчиках коло корши, а „воно“ дес ічесло. Ўповіли ми Міхайлово, тай уже аш рано дальі поїхали.

Зап. в липні, 1905, від Антосяхи Терлецької в Кулачківцях, Коломийського пов., Осип Яворський.

177. Страх хапає капелюх.

Мій тато старий забавлели раз у їдного господаре. А єден чоловік виграв на кумедії скрипку. I закликав мого тата, аби си тато її купив. I тато пішов і купив скрипку за єдну корону. Старий тато був напитий. Ішов до дому долинами і ту скрипку віс. Ніс і терликав старий пяній. Прийшов на лавочку через ріку, а щось хопило капелюх му з голови і понесло. Старий кличе: Хто капелюх взев? — Ніхто сі не обзыває. Дивит сі старий: йде щось із съвітлом. Старий кличе: Ходи сюда! — А тото вже з спічого боку засвітило. Старий сі встрашив і вже нічо більше не каже. А потому десь жель му сі зробило за капелюхом і каже: Віддай капелюх, я тобі заграю за того. — I старий пішов і капелюх лишив. Пішов раненько шукати. Шукав по берегах, по воді — не було. Ото була справедливіа біда.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні 1906 р., від Митра Клепала В. Левинський.

178. Страх скидає капелюх.

Тут єден чоловік їхаў на коні. Тай чос коні форкотіли, а чоловік стояў на окопі на цвінтарі; як го кинули, пішли по кукурудзах, а він

встаў, капелюх кинуло на цвінтар, і він аж на другий день пішов по капелюх. То буў опир.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Грицька Хартупяка М. Капій.

179. Страх скидає шапку.

Раз йшли таго з Івановиц, і ніц вітру не було, ані ніц, цавком тихенько, тай з них шапку щось так гейби рукав скинуло; що воли заложут, а то знов скине, так до трох разів.

Зап. від Насті Патель у Турадах, Жидачівського пов., Н. Левицька.

180. Страх зупиняє жандарма.

Ішоў рас шандар с Чирніцліш і егó хтось зупиніў. Однакож він стріляў, але нікого не було відно. Нізвіще почуў якийс голос і ему сталося ся лéкше. Вій зайшоў до селá до віна і росповіў людем, що йиму сі по дорóзі стáло. І він зáраз положу сі ў лішко і ўмér.

Зап. в липни, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

181. Страх стогне.

Одного разу ішов я із Шибікиної на Заголіївку до себе до дому. Діло було якраз опівночі. Призвати ся, я був трохи випивше. Пірнішов я міст, уже у край мосту почулось мині, плаче щось стогне. Я остановившися прислухати ся, подумав, що може бути чоловік біля мосту валийт ся. Придивившися гарненько, дивлюсь, а воно з берига котить ся та в воду шубовств! Так вода і розляялась по всі річці. Воно так по фігурі здоровово схоже на чоловіка. З гаряча мілі промильнуло в голові, що то пияній чоловік зваливсь і ворочавсь на беризі. І упеть таки набігало на думку, ниначе міні в середині хтось підказував, що це ни чоловік, бо скорчилось у три погиблі і ни лізло на четвереньках, а котилось як клубок. А коли уже шелехнуло у воду і хто 'на куди дівалось, то тоді я пойняв, що це ни чоловік, а пичистий дух. Тоді у мене волося так дубом і стало і по всьому тілу ниначе мурашки поповзли. Я тоді дай Бог ноги, тікати біз оглядки. Поки добіг до дому, так де й хміль дівалася. Од піріполоху увесь тримтів, як Жид на г...ні. Після того я боявся пізно ходить, отороп брав, бо там уже ни одному була приведенція.

Зап. від Павла Шаповалова, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

182. Страх стогне на цвінтарі.

Я чуў, оден казаў, такі сусід той... він сидіт кóло ксьондза — Наўміў — кáже: „Вігнавім однога разу волі на цвінтар, де ховают,

ў почій. Але, — кáже — „так волі не хоті сї пасті... а ту“ — кáже — „так вігоріла трава, що нема де волі попасті“. — Кáже: „Я зноў за-гнаў, воні вафутіли, тай вілетіли, тай“ — кáже — „такім сї зальикаў, тай хóчу си люльку закурити с тóї жури тай не маю сірника, бо дáуно сірникіў не було, лиш крémінь тай гúлка тай кресіло — тай крéшу вогніо. Але“ — кáже — „як застóгне мині за плечима... а я пустіў то кресиліни і люльку і пішоў ў доліну с страху.. Вішоў рано, як ві-спаў сї і“ — кáже — „там люлька і кресіло стоїт, ніхто йигó не ўзыў“.

Зап. в вересни, 1910, від Андрія Богоноса з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

183. Страх телепає парубком на цвінтари.

Одного разу я приїхаў с польни і запéрім ворóта, а кóнім лишиў на подвірю. Зачýвім сам вечéріти. Сусідний чоловíк прийшоў до мéне і шос там во мноў балáкай, а я єго питáю: „Цýсте запéрли ворóта?“ — А він кáе: „Ныи“. — „Огó, то ужé моіх кóній нема дóма“. — Я віхо-пиў сї с хáти, ухóпиў бук, прибітáю па цвінтарь, а мої кóні на цвін-тарі. Я прибіг, зачýвім віганьти, однóгом вігнаў па дорóгу, а дру́гій укíк на цвінтарь у гору. Я за ним зачýвім бíчи, прибітім прóсто скléпу, де похóваний ксьондз Вітвíцкий і мноў як стедéпало три рази, том сї зльикаў і потóму во страху тóгом кóній вігнаў па поle тай якім сї на нéго, том обіхаў докóла селó, а вжем не ѥхаў по при цвінтар, бом сї бояў.

Зап. в жовтни, 1910, від Федя Луцика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

184. Страх термосить у сні і бе.

Рázім корчуваў ў лíсі, але ту на долíні кóло Дністра є покláдена хáта, а там кóло тóї хáти буў одéн стóрож, що пантруваў тóго, а ѿ тї хáтї ще не було анí вíкón, пí дверíй, лиш так заложено; і той чоловíк рас пéред Дністrem пíшоў собí на ярмарок, а менé лишиў самóго ѿ хáтї, жебí я нучувáу. Але я льиг спáти ѿжé ѿ вéчér, тай лíшем задрі-мáу, я чýю, але менé шос термóсає за плечé. Я ѿстáу, легóнько пíдоймáу сї, так абýм і до соломи не дотулиў сї, аби вонó й не чýло, що я пíд-нимáю голóву, я подивиў сї, нема нíгдé нíчó. Розгираю сї, ци сї де не скhóвало ѿ кут — нема, нíчó не вýтко, лишénь чýстї стéни. Я льиг дру́гий раз, лишім задрімáу, а вонó зноў телéпає. Я тогдá ѿстáу, ѿйнý сокиру ѿ рýки, обійшоўсїм докóла хáти, нíгдé нíчó нема, а щож мноў телéпає, що нíчó не вýтко? Я тогдá вернýу сї, кожúх на голóву, тайсїм льиг назáд ѿ солому. Я тогдá задрімáу трéтий раз, а то як щос прийшлó, як нí ўгрíє якóвос вíроў ѿ плéчі... а я собі гадáю: Бий тепéр, кíлько хоч, то

уже не юстяну, бо не віджу нікого. Чуло, що бе, а не віджу нікого. То мене не боліло, лиш ми страх такий дало...

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

185. Страх набиває гулю на чолі.

Був я кількох разів на хоробрих Лейбах на варяцю. Тай як я йшоу, не йшоу сніг. А той Лейба каже, що його кінь ходить тай іст манну і же єго нема в стайні. Я собі віру не даваю, а він каже, аби я сї пішов подивити. Я пішоу з ліхтарнею до стайні тай піред двермі щос ні так ударило в чоло, що ми набігла аж гуше. І я утік до хати. Як сї розвійділо, війшоу старий Лейбів на двір і відійшов слід коні на новім снігу, а стайнини була захищена... а кінь ў стайні. Я сї буу тогді дужи напудув. То було щос нечестного... І та гуше мине вічо не боліла, лиш тогди, як ні удариу. Три дні стояла.

Зап. в червні, 1910, від Мошка Шора з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

186. Страх кидає чоловіком до землі.

Одного разу ішоу тато з Городенки на Дубки, бо суда була дорога прикра, і тут межи кіпцями шос сї очіпіло і зачайло кидати до зимлі. І що тато підоімут сї, то назад валіло ў другім місци. І так струджений ледви дійшоу до двору. І ту юходити до села, показали сї якіс горбі, блуд і лісі, потому він відійшов, що туда не перейде і хотів перейти інчим місцем, і тимчасом не мож булó, туда так само робило. І так мусій на дорозі спочивати, аш післі опіночи прийшоу до дому.

Зап. в вересні, 1910, від Івана Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

187. Страх викидає чоловіка з цвінтаря.

Йиднога разу заложій сї Федь з Вальирком о ліольку, що коштує пійтку; постійну він і у цвінтар на хрест і Вальирко має і в опіночи о дванадцяті годині ѿзити. Отже як він прийшоу за тоу ліолькоу, як хтій брати, то як го вітти шиурило, то він не міг аж устати.

Зап. в липні, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

188. Страх тручає жінку на нечистім місци.

Йидна жінка йшла з вісельні пізно аш по юсім тім скінченю, бо она мала занять кухарки. І не вітко сї, болото цілком, як то вже ѿ кінці листопада. Іде, молит сї Богу, бо то с страху зараз молит сї. Аж нараз приходить щос в лівого боку, у плече і торкне, а не вітко пічо і форт так далі. І хвілю пропускає і знову так далі, аж допоки не поміяено той

трут — то де школа — то да́уро буў нечайстий ґрут, бо ніхто там не мешкаў.

Зап. І. Волошинський, в жовтні, 1910, від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка.

189. Страх паралізує чоловіка.

То повідат мульвар. Спаў на постели. Із пайїца шось падало. І він потому съя питаў Мотильака, що то падат. А вони повідають, жи ни знають. Потім на другу ніч пішоў назад спати. Видіў, новідат, кота, тай верг у нього вагу і воне съя сковало. А там била поличка і він верг у нього поличкоў. То вийшло і си закурило дзигар. Він собі гадат: Закуриў ти собі, закурю я собі. Як пішоў ше на третю ніч спати, як верг у нього палицеў, а воне хопило йго з подушками і вергло го на землю. Ше пішоў на четверту ніч спати. Воне вилізло і тріскало. І він узьяў і хлюпнуў води. А воне му съя показало гей панич який, потім відньяло му руку; наробило вітру і му рука задеревніла, шо не міг робити.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Михайла Струнника М. Капій.

190. Як хлоп занімів зі страху.

Йеден хлоп такий биў, жи повідат, жи би съя ничего не бояў. А єдна невіста мовила: „Я би ты зарас напудила! І він повіў коні пасті вночи, а та невіста також повела, але він не знаў. Він си пішоў в ліс на дрива класти огень. Вона съя дивила за ним і там пішла. І го напудила. Хлоп з ліса вибіг, коні лишиў, прибіг доміў, то ні міг ні одного слова мовити. Як го съя питали, шо му є, а він ни міг мовити.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Біднік М. Капій.

191. Страх забиває худобу.

Одного разу сидіў чоловік у помешканю і ў ноchi йиму не давало спати. Ўсе грýмало по стрýху. На дру́гу ніч зачыльла рикати худоба. Рáно віхóдьи — худоба погинула ўся. Зараз вітти перепіс сі на інчу стáнцю, а Жид роскідаў хату. То було ў Коломїї. Се росповідаў міні коломийский.

Зап. в липні, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

192. Як страх спацерував.

Єдного разу знов спали тато в будї. В саді тиш се діяло. Тато почували коло будї і заснули. Десять коло одинайцятой години збудили се. Дивют се, шось се зявіло високи, біли. Спацерує собі. Так шо десетъ кроків. Наресцьці пішло в кут, сильний се вітир зірвав, аж дериво тріщіло. І щезло в тім місци.

Зап. від Стаха Заранка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

193. Страх прибирає стать знакомого.

Йшов я раз на тóлоку в вечір до свого тескі в Бирезів. Али я так йду навправці, а тут за цвінтарим з вільхів віходить до мені мій знайомий парубок, такі бирезівський тай просто йде до мені. А я знаю, що такого паруцка німа дома, бо він у шухах на Венъграх. Тай дивно ми стало, віткі він сі тут взвив. Тай кажу до него, але такі му сі в лиці дивю: „Добрий вечір!“ — А він обирнуў сі тай пішоў. Якос ми так дало львик, али гадаю си, що то можи такі він, можи прийшоў з Венъгров. А я акурат приходув попри їго хату. Дивю сі, світит сі.

Входжу я туди, стара топит в личи, питано сі: „То ваш Міхайлло дома?“ — Вона каже: „Німа, ще ні виричу сі. Писаў, що аж за дві піділи прийде“. — Тажи я го вигіў у вільхах. — „Ий де“ — каже — тажи як би буў, тобім ні таїла“. — А то буланичиста сила.

Зап. у Текучи, пов. Печенижин, від Ф. Бойчука Дм. Бойчук.

194. Страх то росте, то маліє.

Лижит садівник собі в саді коло буди і дивит се, дивит се на корчі малинів. І так собі ві дрімає, пілічого. Десять се хлоп такий парас взев виликий в шапці. Кажи: Такем се на того чоловіка видивив, як він виглидає, а він стоїт, но тілько се дві бадиціни має. Али він, ном се видивив. Дивю се, а воно чим рас маленьки... Я се здумів, прихристив се тай воно щевло, но тілько вітир став тогди... В давнинськім саді па Юзифовім то се діяло.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

195. Страхи обступають садівника.

Сидівим в саді в буді. Сидівим коло яблунки. А ні далеко буди щось так тріскає, ніби йде. І блишиши приглядаю се, а тож дужи вилики. Іде просто мени, напротів мени. Тей тоді стало напротів мени і дужи вогонь сипав се. Я его вдарив на відлі тей він щес. Приходжу на други місці... Приходжу, а він так як с тими круками вже навколо мени вонступили. А я до них кажу, все — но хрещу се, а тій від мени все як тій гороції впадают. Тоді когут запіяв і вони всі повтікали.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

196. Страх відбирає яблока.

Було два термінатори в майстра. Пішли вони в япка. Набрали тих яблок вже досить, вийшли в вуску улицю, дивет се, йде якась панчоха біленька. І оден взев, вдарив і зарас сильний вітир се став, вони повтікали. Йдуть вони до дому, хтось стоїт в воротах. Оден з них кажи:

Я ни піду, бо можи то майстир стоїт або хтось, то би назав пас злодіями!

Другий се відаиває: Най там стоїт ни знати хто, то я такої піду!

І той перший вирнув се, біз горот пішов до дому. Пішов і лех спати. А той зближає се до воріт і дивит се, то якісь ни знакомий чоловік. Взяв від него тій япка с торбою, повішав на ворота, сів ему на плечі і казав сеносити туда, куда вони ходили за япками і там вулиця аліс в ті вускі і сказав ему, щоби більши нікого ци чіпав.

Зап. від Ішевички Гринька в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Древянка.

197. Хлопець страшить садівника.

Спав син с татом в буді, в саді. Понакривали се кожухом тай спют. Прийшла вомана якась, тегни кожушину з них. Вони знов пакриють се, воно знов същегни. Так кілька рази същегас, вони знов пакривають се; а той хлопчина мислив собі, що то можи тато так копірсає ногами. Али так рас, другий рас тей каже: Тату, що то с?

А старий зобачив того мале хлончине, вицивив се на него тей тому хлонциви відповідає, кажи: То якісь, сину, дроцит се з нами, хочи яблок вкрасти!

Нарас заслонило буду, нивитко се зробило в буді, чи знают, куда втікати. Зачили мацати тато і син по буді, чи мають куда вийти, бо темно се зробило. Якось вони намацали і вийшли на двір, а тото хлончине, що їх страшило, напирид них біжит тей дрочит се. А той хлонець: Тату, то що за хлонець побіг?

Якісь, кажи, підбігає, хочи яблок вкрасти — так дитині кажи, жибі се дитини чи бояла. Тоди старий взвів, пішов спакшов стешков, а его лишив на тім місці.

Зап. від Яндраха Степця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Древянка.

198. Два рази настрашений.

Тут вáші сусіда, сини Курчáчка — Михáйлиха Курчáчка, — тут йи сад такій давний, що вже такіх нема, а у моїх рóдичів чи було саду. Оже узьмили ту гілéтку яблок у пібóжки Михáйлихи Курчáчки мамі. За тоті яблука трáба було піті днічу до картофель збирати, або копати. Ішla небóщика Курчакá сестрý доњíка с Колінóк і менé післáли небóщик дýйдї, аби я відробíй тоті яблука. Ожеш я там копаў картóфлї з нев, тай пішla старéнька зварити нам вечéрю, як то звýчай, о бóсмі годýнї. Син Михáйло не буў дóма, лиш с польни прийшóу пізно; повечéрілим, а до него прийшóу колягá і ідуть до Колінóк. Старéнька миої уповідає: „Коли Михáйло ідé з Лéсем, то і ти підéш, Никóло, а дíучина най сї ще

лішил на зáутра до картóблї". — Ідем ми ѿ леваду, бúдем ітý чéрез цвінтар. Ідуть тогt парупкý ѿ пирéд, а я за нíми. Ідуть онí, а я при-дивíйю сí: стоїт мертвий чоловíк у шьїпцї. Я хóчу до них заговорити, але ту не мож, бо минí капилюх злітає з головí і промóвити не мóжу з бстраху. Наколý ми приходим як totá дорóга в Локотíсї, вонí собí пішлý, а минí траба ітý ід каплїци. Приходжу як каплїць, а то шос ідé прóтю мéне, шляпай... А я собí гадаю: „Кобí одéн другого не удáрїу у чолó". — А пíчó не маю, лишéнь гíйнічку у рукáх. Наколý я зближíйю сí бlíще, а то як на мéне вогнéм посíпало, як зашумíт... Як totó посíпало, я тогдí нíц не рóbю, лиш хрещу сí, а то ужé сí зачинáє цофáти. Як вонó сí цóфнуло, то зáраз бúрьи повстáла; такá бúрьи повстáла, що я капилюх обóма рукáми тримáю, а вона зриває і менé до Дáлешеви назáд завертáє. А паráz при тím як зарує три ráзи, то так, якbi вíu найсильнішíй, або щo... то не мож казати.

Зап. Ів. Волошинський, в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колінок, пов. Го-роденка.

199. Голий страх у коноплях.

Я ідиого разу буў вíйшоў лíтної порý ѿ горóд уломíти собí куку-рúдзí ї зачиї ломíти кукурúдзи до пéченя і дíвю сí: шос у колóпвих голе скáче. Я як totó уздрíу і с тóго страху ѿтíк до хáти.

Зап. від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, в падолисті, 1910, І. Волошинський.

200. Чорний страх.

Ту недалеко мали ксьинdz конюшину і я там пíгнав конí. Прига-нью так пíд горб і дíвю сí, а то стоїт надí мнов чорний, али високий і палиг дзигáро: вогень сí съвítит. Ну, ѹ я туди зачив конí тíгнутi і взъїв йим конí звíдтів і втík.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Страдчу, Городецкого пов., від Івана Іоралевича Іван Савицький.

201. Білий страх.

Йдучи раз в ночi туди Шíдлетов до дому, ну ѹ як звíкли пíри-ходжу коло стрíкової студоли, жи па Шíдгíру. Дíвю сí, а ту з пíвницí з студоли виходит щось такого білого; гм — нí корова, нí пес, нí вівцы, а такé, як от гi кíт, тілько жи виїкі. Зачило сí крутити, то на гуру, то в долину; я сí пíрижигнов тай пíшов далí, а люди кажут, жи то що вечира в ночi так лíтай.

Зап. у серпні, 1904 р., в Роздолї, Жидачівського пов., від Мих. Савицького (Петра) Ів. Савицький.

202. Білий страх на дверех.

Вíйшоў я на Рíздвó по опíюочи на двíр, вертаю сí назáд з пад-вóру до сíвій, дíвю сí, на двéрех шос сí білé. Я запераю сíни, то шос

шняпугає за плечіма так гій у постолах. Я втврію хату, присьвічуя
— вічо не вйтко. Там де я, у ті хаті сижу, шос пуджіс.

Зап. І. Волошинський в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

203. Невидимий страх.

Ми йшли обидві від плащівницї, з вечира. І як-сьмо йшли, то нікого коло нас не було. Аж нараз на поля зачило щось так во-во ровом бічи — чоловік не чоловік, кінь не кінь, лоши не лоши; ми з леску стали і не знали, що робити, чи виртати сі в сило, чи ніби йти до дому. Як ми знов відійшли, тай перед нами знов щось перетупотіло, — чути-сьмо чули, а видіти вже ніц не виділи. Ми сі окрутне бояли, тай зачили мовити молитву, тай не було вже ніц аж до самого дому.

Зап. від Насти Пітель у Турадах, пов. Жидачів, Наташка Левицька.

204. Страх у виді стовпа яйкас.

Я як буў при вóську, пішовім до Печеніжина шанці вартувати, а другої днівни маля прийті до кольоншайби стрільти; отже ми, як заклали шайбі, тай тогді нас обсталювáу туда йти на поста. Отже припáло мені йти — сáме одинáцьту — дванацьту годину стояти на пості. Отже я стóю і чýю, шос яйкас так, як малá дитíна; дýю я сї, ци кого не вйтко. Аж нараз із за горій покázуйи сї слуї білій і стаў від землї аж до облакіў — такé велике. І я хокiú у той слуї стрільти і такий на мене страх удáриў, що я забýу, що гвир замкнений. І такий на мене страх удáриў, що я не міг з місьцьми постувити сї. І той слуп стояў і нараз зачýй хиліті сї і хиліу сї аж пональ місто і с того слу́па зробíло сї полотно. І такий зáраз вітер сї звіяў і то полотно пішло у долину — полетіло і зáраз кури зачýли піяти. Ту мене прийшли облюгóувати, а я не гóден обізвати сї. І менé облюзуваў, дру́гого даў, а менé взиу с собоў. Ідем дорогоў, а я не гóден до нéго говорити. Прийшли ми аж на кватирю і там мені питáс сї, що во мноў було, а я не гóден обізвати сї. Другої днівни зачýй менé питати сї, а я ємý росказаў, що я відіў, а мині самий фільфебер казаў, жи то ужé неоднóго пуджіло.

Зап. Ів. Волошинський, в падолисті, 1910, від Вас. Сливки з Далешева, пов. Городенка.

205. Стовп стягає з коня.

Одного разу пас єм коні і було так погідливо на дворі; і нараз скочила сї бурі. Я лежив на коні і ту параз, як мене вхопило щось за опанчину і мене стегнуло в копс. Дивлю сї, а то окрутенно великий стовп був.

Зап. від Севи Кукуїна в Іванівцях, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

206. Огненний стовп.

Одного разу їхав-ем з Гошова, аж ту у Щуцилівцях у липах став такий чоловік великий, а потому з того чоловіка зробив сі огненний високий стовп; і так йшов вище, вище і не знати, де потому подів сі.

Зап. від Михайла Татчина, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

207. Стовп іде за бабою.

Мама шли тай чоловік куря́у люльку. Вони йшли тай казали: „Слава Ісусу Христу“. — А воно так вогнем посипало. Такий слуп виликий! Тай вони йшли до дому, а слуп геть йшо́у за ними рі́уно до брами. А вони як луснули брамо́у, а воно съи зариготало.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Капій.

208. З іскор тополя.

Одного разу післали мене тато за тилетьом. Пішов я на часовиско. Йду і якуратне здибаю тиль чорне, якуратне таке, як наше. І втішився сі, щом знайшов борзо тиль і що буду мати спокій дома. Приходжу до него, взвев з шийку під паху і веду до дому. Привівся го під село, дивлю сі, коло мене нема тилети, що я вів. І зібрав мене окрутий страх; — нараз коло мене, як би цілій околіт запалив, такі ескри пішли. А з того вогню зробило сі таке, як велика тополя, то вжем не зінав, на котрім я съвіті є, а як пришовся до дому, то три дни лежився без памяті.

Зап. від Севя Кукуня, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

209. Страх лісом.

Йду я раз в ночі в Гниліці с тóлоки тай твирéзий йим бу́у, Бóжи борони, абим горі́уку ци́у. Тай у вúлиці отам, як знати, ви́че млина дíзвю сі, а пирідомно́у ліс, такий, вам кау, густий ліс, такі чýриз дорогу як скіна. Што це, дýмаю си, віткі тут має бути ліс, тажі це силó?.. Вирта́ сі, а наї́д мени́ та́кож ліс. Што я в бік, на пирілás хóчу йті, а то ліс. Аж Ілько той, можи знати, що взяв Марію Петрукóву, вій-шо́у с хáти, бо то бу́ло коло нéго, тай кáжи: „А то ви, Йвáни?“ — А я кáжу: „А то ви, Ильку?“ — Та я, — кáже. — Аж тогдá ми сі прояснило тай ано́у стáла дорóга так, як бу́ла.

Зап. у Текучи, Печенижинського пов., від Івана Іaborака Дм. Бойчука.

210. Страшний вулий.

Прийшов до Івана єден чоловік на съвіта і там се троха побалювали. Кажи; Пітпровадьти ми́не троха до дому.

Тей пітпровадив єго гет аш па дорогу: потому повиrtав се, дивит се, вулій се котит. Ставим, кажи, і стою. Нї туда, нї туда; а той вулій нїц, но понри мени смали-и-т. Кажи: Як ми зачила шапка в гору лїзти, аж злетіла.

Він тую шапку лишив і втїк до дому. Вже конец... Али потому єго питают се в дома. Кажи: То ти бис шапки ходив? — А він вічо ни хтів казати. Кажи: Я ни знаю, дес ем загубив — впала ми. Пішли до досьвіта тай здібали шапку.

Зап. від Яндраха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

211. Страх копицею.

Чувем, як єден хлон казаў, що сьи за ним сунула копиць. Той перехрестив сьи і щезла. А то була планета. То є або смерть, або невидимий дух.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов., 1907, від Петра Бає М. Капій.

212. Страх полумінею.

Я робіў у Віскріці живівá, обóсм в жінкоў були і тогді зобачиўsem, що палкиуло до горі — полумінь — так палкиуло і згасло — так три рази.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробия з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

213. Страх блиском.

Війшовім с хати досьвіта, ще мόже була годіна до двійни; і війшовім на гумно мікати сіна конім. Лішім прийшоў до того копійка, так коло нéго блиск удариў, аж я с того страху ўпаў до землі — алем вічо не війшо — лиш так стáло ясно... — так у двійну ми було ясно.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1911, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

214. Страх світлом.

В Лапшинї¹⁾ погоріло рас вісім хат. І як копали, то викопали kostiй богато. І поскладали ті кости під шопоў. То все сьи там съвітило. І не видко було съвічки, а сили съвітило. Як вмерла якас баба, toti кости кинули в яму. І тепер боят сьи ввечер с хати вийти.

Зап. у Костелниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

215. Страх світлом у стайні.

Ту пастух Гриць робіў в дворі масло в неділю в вечір. І як зробиў, тай му далеко було йти до дому, тай пішоў віспати сьи до

¹⁾ Пов. Бережани.

стайні. Али йде, дивит сьи, а ту сьи съвіті в стайни на горі. А то гріх 'му сьи показаў, що він в пиділю робив. Шо підійде, то згасне, а як відійде, то зноў сьи съвіті.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Федя Провальника М. Капій.

216. Світло у бурдюзі.

Вихтор колійовий відносиу табличку якурат у самі 12 годині во-шіуночи. Доходить він право видинійского цвінтари, а то іде від цвінтари съвітло: такий бурдюжок іде, а там у тім шос крутит си; акурат так, як то з мила видувают такі бурдюжки, а то так крутит си. Прийшло то съвітло до него і він дивит си, ек оно виглядає, а оно пішло науперед него і так его провадило аж до того місця, де він маў класти табличку. Він поклаў табличку і вернуў си до будки, а съвітло ек уздріло, що си лишило, зачело ликіти за ним. Провадило оно его аж до будки, а вітак, як він пішоў до будки, а оно постояло, поостояло, а далі обернуло си і вернуло си назад на цвінтар.

Від Михайла Рошки зап. в Карлові, Снятин. пов., Антін Онищук.

217. Світло над болотом.

Я раз ішоў з вечірниц у ночі, а тут ек кругле болото горит на березі съвітло. Прийшоў я уже на другий бік, обійшоў уже болото, і прийшоў на другий бік, а то горить съвітло зноў на цім боці. Але я конче хокі є доконати, шо то за съвітло і вертаю си; вертаю си я ще раз, обійшоў зноў болото, прийшоў уже тут на сю дорогу, а то съвітло зноў на цім боці... И так я уже вигіў, шо то ни є чисте съвітло і я пішов гет.

Зап. від Марка Івасюка у Карлові, Снятин. пов. 1911 р. А. Онищук.

218. Світло в лісі.

Я їхав с професором з міста. То робило сї в великі съвета. Тим часом загубив ём кабалю з візка. І приїхав я так на ліс ту за Стебником. А ту якась ненда з лісі съвітіг, виграє. Ну, потому такий шум великий зробив сї, жи годі було вітримати. Як ём зачев виїзджети з ліса, злетіло колесо. Заложив я того колесо. Треба сї вертати до Стебника, шукати тої кабалі. Пішов я. Казавсем панам ждати на мене. Вертаю назад тим самим лісом, а ту знов на обох боках гостище съвітє ліхтарніма по березах. Прибігаю на то місце, нема моїх конів. Ну забрав я сї і прибіг в село. Так ём більше землі не чув під собов. Прибіг ём в село тай подекував пану за службу: не буду в тебе служити. Біди того булі.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Михайла Ванька В. Левинський.

219. Два світла.

Гануна ішла — була акушеркою — ішла з ліхтарнею у руках. Прийшла тут право Б., дивит си, а то далеко стоїт якис съвітло. І як то съвітло уздріло се съвітло (ліхтарню), так біжит прутко до неї. Але она бораю загасила ліхтарню, бо бояла си, аби ї шо ни пошкодило; то ек би було то съвітло прийшло до сего, то би було рознесло ліхтарню на дрібні кусні. А то съвітло стало і стояло більше як пів години і потому вернуло си назад на цвінтар.

Зап. від Михайла Рошки в Карлові, Снятин. пов., 1911 р. А. Онищук.

220. Страх у виді світла і музиків.

Я ше маў один страх: Я пішоў раз у поле косыти на ніч, — на сторонціке поле — на колінкіуске. Тай як косіў цілій день тай потому і заночував сі так. Вже так було візно, місіць з веčіра съвітит, а я косіў. Як вже місіць зайшоў, не вітко сі було косыти, я сі ѹ піт копи, повечері і уклыйк і зачайвім говорити молитві. Нарáz ді́ю сі: ѿ побліскім вертебі з'явіло сі съвітло. Але я собі гадаў, що то хтось почый там і паліт собі. Я погадаў собі: змовю молитві тай піду туди, буду мати кумпанію. Я ше молитві не докіньчай, нараз появіло сі ще кількоро съвітлі ї так подібні гий ліхтарні і так собі понад ве́ртебі гий ходьи собі, гий мішайют сі. Я тогдя як уздріў тоті съвітла, там сі дужи застравши, бом пізнай, що то ни ѹї жаден товáриш. Я стаў міжи кóпами і стóю і ді́ю сі ѿ ту сторону, де то съвітло ѹї. Нарáz хтось як там свісну і зараз зачайла музика грáти. А я стóю і дúху с сéбе ни пускаю — тákim перестрави сі. Музика грáла рýжні тáнці пáнцкі і було чуті тýпіт, тýлянý і нараз стáли; покім вже зноў лиш то съвітло так ходило і чуті було лéхкі свісти. А я собі погадаў: зараз піду тихдем і подію сі, хто там так гуляє і грáє. — Перейшові мóчири пів мóрга ѿ попе́рек, а то съвітло, жи насамперед з'явило сі, бо вонó було найбільше мéжи тýми усімá, як сі пустило так до мéне стрілóу, то я с перестраху шос за два ци за три скóки зробіў сі назад піт кóпами і тákim гадаў, що ѹ жйти не буду. А потім зноў зачайла музика грáти, а я ще віслухаў той музикі тай гадаю: Кобі найбóрше опіувіч минула тай мóже вже щéзни в вертебá. Нарáz зачайла музика грáти і зачайло съвітло з музикою разом ізі д' мýні. Я так сі настрави, що ѹ дúху ѿ мýні ни було, а вонó перейшло пóпри кóпи у другій ве́ртебі, котрý буў мóже пайтнáшті крóкі від кóпі. И там у тýм ве́ртебі другім музика зачайла грáти тáнці і зачайли зноў гуляги. Вíгуляли щос зо два таңці, тай вíйшло то съвітло тай музика і пішо далéко наўскіс півáми у ўодін ве́ртебі, котрý і тепér зафóслий рýжніми бзінами та крапивáми. Нарáz запіяў

когут на фільварку і то сьвітло ни знаю, де сі діло, а мені так гайди
сі шос сличий сеунуло... Я уклык тай ще зговоріу молитві тай льиг
спати, таім гадаў, шо я другій дэнь досьвіта докóшу тай піду на другій
кавалок косіти, а як прóбуду сі, то ўже було сонце пéред полуднем.
(На віслію забáвили сі! Зам. Андрія Марунчыка).

Зап. Ів. Волошинський в жовтні, 1910, від Ник. Курчака з Далешева, пов. Городенка.

221. Страх перекидає ся в світло.

Шішов я на сировицю з небіщиком Васильем. Вийшлисмо ід каплица — а на фосі такий білій пес. А я кажу тамтому: Бий палицев! — А він каже: Най, дай спокій, пай си іде! — І він пішов. Шішли ми далі на сировицю. Насипалисмо сировиці тай ідемо горі лісом. Вийшлисмо — п'ятьма стала велика. Вийшлисмо ід каплица акурат на фосу. А сьвітла такого стало, знаете, ги звізде. А я кажу до тамтого: Диви, каже! — А ту сі таке болото зробило. Хочу йти поза фосу, не піду. Йду гостинцом. А тото сьвітло як взело перед нас літати: едні до стельмаха, другі гет, так тото іде, ги хмара. Я йду наперед. Я сі не бою. Прийшов ём, як сі скінчила толока, а еден прийшов опир з ліхтарів до мене.

— Василю, каже до мого, ци памстаєте в котрій чес сьветий вечер був? — Він каже: Я знаю; в четвер був сьветий вечер! — А він си зараз полетів. Ми йдемо си дорожов до дому, а тото гет полетіло і всю на цвінтари стало. Йдемо ми долинов, тай то зникло. Аж на перекопі став спочивати. Дівю сі — а то сьвітло всю стало коло Івана, коло тарифи. А я си думаю: Най йде, я сі не бою; вже я в селі. — Прийшов я потім ід церкві. Кличу вартівників. Не обзывают сі. — Аа, добре вартівники! Якби прийшов шандар, тоби вибив по папули кольбов.

Тай Василь небощик, як ми прийшли до хати, дві неділі відлежав бідачиско. — Мені, каже, шенка ги окóпи стала, так ём сі налек. — І слабував довший чес. А я сі не бояв, то мені піц сі не стало. Я не мав страху.

Зап. в Доброгостові, в липні, 1906, від Бабяка В. Левинський.

222. Утеча перед світлом.

Ми раз так, весніної пори, сігіли над обічем і курили. Но при ту обіч вела дорога. Але нараз один із нас дogleянуў, шо на переді, яких 200 крокіў хтос іде з ліхтарнеў прокіў пас. Ми ше молоді хлоні, бояли си, аби то ни була яка патруля, варта, або жандарм, шоби нас за се заарештуваў, шо ми так пізної години ни сидімо дома — ми зачали кождий кікати, куди котрій міг. Мені було найблисше до дому. Але стаў я і дію си із за плota, шо то за сьвітло. Сьвітло прийшло право мени

дорогої і без жадного чоловіка, без нікого ніччадо поза верби, туди як до Прута і пропало.

Зап. від Василя Волошука в Карлові, Святин. пов., Антін Онищук.

223. Три свічки.

В Будзанові, коло фігури коло св. Івана, пішов тато з своїми двома доньками копати глину. То тоді їх присипало, забило на смерть. Акурат однієї ночі то показувало се, що то було три вівці і все пасли се на тім місці. А вночі знов.. коло волівночи, все три съвічки горіло. Али тії съвічки на горіли так, як се належит горіти, али так, як се зачинали сино і дужи темпо. І єден чоловік шов в полі і здивав, як тії съвіщи горіли (вночі йшов). І тії всі троє просто фігури читали кесоншки. Як він прийшов просто них, зарас зникло і знов він відійшов, али дужи мав страх, і вони знов стояли с трома съвічками коло фігури. Али вже ни годин був на них дивити се.

Зап. від Миколи Пухняка в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

224. Сніг зі страху.

Нарубали дров, ідуть. Якис чоловік льиг, так съи качис. Той стаў: Ступи съи, чоловічи! — Ни хочи. Як вітьигнут прута, бют; дивліт съи, такий спіг збитий. Лиш пішли в потіцький ліс.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Капій.

225. Чорний страх перед волами.

Я їхаў во млинá і шос собі мόжем маў гáтку за який страх, а мόжем не маў. Сíжу собі на вóзі, волій йдуть помáло, аш ту нара́з волі стáли і зачýли футіти. Я з вóза лівю сі: наперід волій щос там на дорóзі чорній сі, тай такі по прáуді уже менé шос якис страх зберáйи. Но, але шо, та я не бýду сидіти на вóзі тай абý волі стóли, та най ужé вýжу той страх. Зліз я з вóза, ідý паўперід волій і лівю сі, шо то за страх, тай придивійю сі ліпши, а то кўпа съвіжої чорної землі сýред дорóги.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Л. Шеремета з Далешева, пов. Городенка.

226. Страх у виді стебла.

А ту єден йшов з вечериць, Юрків Федір. І здивав коло Коза-рьового у кутику кота. А троха далі пройшов і сі зробило лоше. А далі, шос му сіло на плечі. Ніц не було не плечах, а так, що не міг донести. Прийшов до дому. А він як ішов, то тримав тісно в руках так на плечах.

чох. Прийшов до дому. Каже: Съвітіт. — Засъвітили. Він сї дивит, а то дві стебли тримає в руках соломи. Тай піц, солома.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Митра Кушвіра В. Левинський.

227. Чудний гарбуз.

Шов чоловік дорогов. Здібає, котит сє гарбус і став. Шо би то було? Треба підіймити!

Хтів підіймити. Потому: Е... ни можи то бути...

А він далі тікає, той гарбус. Тоді зібрал го лек, зачив боком йти — той гарбус за ним. Котит сє такої. Він тікав аш до дому, а той гарбус аш на подвіри за ним сє котив.

Зап. від Яндраха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

228. Страх шнуром.

Тато ішли рас з міста, а то було дуже у вечір; нарас став перед ними якийсь шнур; тато зачили приступати ті шнури так довго, що уже ни могли приступати і сіли, тай сиділи аж до раю. На другий день дивйт сьи, а вони нидалеко дому.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Николи Поповецького в Волоці над Чер. пов. Вашківці, І. Савицький.

229. Страх — клубком.

Ішоўним одного разу віл діўки з другої стороні о діўйті годіні ў літі і здібау мії на самі гравіци клубок і той клубок мотау міні сї помежи ноги, ни давау міні іті. Вітак хтіўним го ўдарити на відліт пальцеу, то він пішоў у вогрод, то аж гільи тріскотіло. Такийим страх дістаяу... Прийшоўним до дому і чирис той страх том мусію крутити сорочку, тákim сї сильно напудув.

Зап. в липні, 1910, від Митра Ласійчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

230. Страх кулька сипле вогнем і кричить.

Йидного разу я ішоў с польни і нидалеско села на лаві, сірид ланá вілекіло — кулька така — сіпало вогнem і кричыло: „гяу“. І потому посірид польни упalo.

Зап. в лютім, 1911, від Михайла Луцика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

231. Мішок посеред дороги.

Два хлонці їхали з ничлігú. Їдуть єнов вулиців, а та вулице була широка можи на два метри. Тоді зобачили, щось насéріт дороги стоїт, як який мішок набитий і дужи широкий. Як кіньма натиснули, коні ни хтіли йти — як кіньма натиснули, як коні пішли, а мішок аж гукнув.

І поїхали до води напоювати коні. Тоді на воді щось се кунає і все кажи: Гопа-па-па!

Една хлопця вобзыває се до него: А бодай ти се дітко в голову всадив!

Тоді той кажи до него: Ходи, ходи сюда до мені, я такий сам як ти.

А тій як зобачили, як шапка пішла до гори! То за ними біжит, а тій як зачали втікати! Прийшли до стайні і засунули стайню, а коні дужи форкали. Вони пирілізло біс стріху. Вони повтікали до хати, а воно кричить на подвіру і заводит. Воно пукало до вікна і вогнем спало, аби в ночі го ніхто ни чіпав.

Зап. від Яндраха Стеція в Буданові, Теребовельського пов., 1903, О. Древянка.

232. Міх у плесяї.

„Ишоў чоловік від Жида, віс муку на плечіх. Прийшоў онди над плесо під ту скалу просто тих С., прийшоў — а то лиши разом якис міх з гори доліу скалоу боўх! у воду А вода лиш розскочит сі у тім плесяї. Tot вітак вазираў туди за тим міхом, питаў вітак, ци би хто ни віс шо туди та може упустіў. — Ні! А то его „біда“ — цураха му — пуджіла туди“.

Зап. від Андрія Шумилска в Зеленици, Надвірн. пов., А. Онищук.

233. Страх полотном через дорогу.

Буў я ще пárupком тай ішоўсем так мóже кóло 12 годінн ў ночи тут, як Рóман Круц. Дíую я сі, а то стоїт біле так гій полотно перекинене чýрес дорогу — показаўло мині сі. — Я стáу, тай лéчно минійті і лéчно булó вертати сі назáд, так я постóяў трóхи, тай вонб уступіло сі, тай я пішоў до дóму.

Зап. в червні, 1910, від Митра Дутки з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

234. Страх у виді полотна рує...

Мої тато роскáзували, же їхали з Городéнки і так у долині вýдъя: зробіло сі так гій полотно. І все їдут і полотно і полотно... Коні мóкрі так, що вже й не мóжут сі поступати... Воні тогді кáут до свої жінки, до мої мáми значить: „Злізай, бо коні не мóжут скéжити“. — Воні хотý влізати, а то не пускає... „шо“ — кáут — „сíльно драбія сі тримáю“... — така сі сильна бýрьи зробіла у ті хвýли... І тото полотно сі у фóсу звинуло, а тато тогді ѿзýли, тай батогом... а воно як заруло... І зáраз у хвýли ті стало лéкше. Бýрьи сі втихомирйла, тай коні пішли так, як... Тай шýпку булó уфатýло, що ніхто не знайи де.

Зап. в вересні, 1910, від Варвари Богоніс з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

235. Полотно ловить жінку.

Одна жінка поховала дитину, та дуже її банно було за неї і вона ходила що день у само полуднє на цвінттар, та там голосила. Але раз ішла з цвінтаря, та як си зробило полотно, то її ловило аж до дому.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

236. Полотно як мрака.

Я йшов якраз у пів дванацтвої, час штири було, тай ми стали свистати; параз як праєне! тай полотно стало, ніби не так, як полотно, лиши як мрія яка, мряка, а вітер так став віяти, аж верби ломав. Ми си перехристили, тай то сchezло у той час. А оден сказає, що то плината, то єму не давало дихати тай навперид него йшло, навперид него, аж до самих воріт.

Зап. від Іоруди Орчук у Раранчу О. Рак.

237. Страх переміткою.

Якім ішою с Станіслава в вахібунку пôпри йиднû кóршму на пôли і покáзувала сї пленéта йиднá. Не бýло нї вітру піц, тýхо так і три рази наўперід мéне то так переміткоù бíле перекидáто. І с тóго я не дýже собі страх давáв і поминуу, але шýпка на голові здувáла сї від пленéти.

Зап. в липні, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

238. Страх простирадлом.

Раз тато пішли на двíр дивити сьи дочкорови; слухают, а на дoreї щось чалан-чалан; али тато ідуть, дивуют сьи через плíт, щось мигай так, як би простирадло. Другого сусíди вилitіло три пси і як за плотом згавкотíли і дуже сьи настрашили пси і тато і попадали йиднî в рів, а другі поза плíт і так тихо стали, як би їх занімíло, так сьи дужи настрашили того простирадла.

Зап. у серпні, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

239. Як простирадло ходило.

Мій брат надійшов з міста і здібало го простирадло на цáлу дорогу. Він на той бік субі пірихудив, а воно на той субі, іго нї пускало. Він туди вирнув сьи гальон ду міста і тутка пішов до одного господари і сїв на драбину і сидів, доки воно нї пірийде. Воно пірийшло і пішло ду міста, а він на драбині сидів, доки кугут нї запійов, бо сї бойоù іти і пішов туди ду дому.

Зап. у вересні, 1904 р., від Авдрія Булки, в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

240. Страх у виді колеса з жару.

Одного разу їхали зо мливá, їхали і їхаў Дмітер Дутка; він їхаў кіньми, а ми биками. Той іде кіньми ўпирéд, а ми биками ззаду. На оден раз, ідем ў долині сáме на містку, поминулим містóк, а на містку зробило сї так, гáйби жъир, так гай кóлесо... Я ім нічó ни казаў, али сї сам заликаў, жим аж до дому нічó не балáкаў до старих.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Федя Круца з Дажешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

241. Колеса на дорозі.

Дес даўно ишли тákі люди ис бутин. Дес туй у Зеленици буў бутин тот, шо ови у тім бутині робили. Ишли они у суботу у вечірь ит хакі так, шо ще добри ни смеркло сї тай издибають они онди на Бридульцех двос коліс; сами без юкого идут тоті колéса горі дорогою... Але буў старий газда між ними, кажи: Уступіт-ко сї, кажи, тым колісцем, най, кажи, они собі идут супокосм. — Уступают сї ови из дороги, а тоти колéса як котили сї, тай тóркнули сї тому старому о-так (показув) у бік. Вітак той такі у той раз як заболів и так такі від того умер...

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

242. Страх тачкою.

То було перед нашою Богородицею, я ще парубком буў. Ми сходили си у одного музиканта, як то звикле парубки, а ще до того там була гіúка у другій хаті. Може коло 11 або 12 години, я умисне не знаю, бо згарка ни маў, іду я до дому сам один. Приходжу я так три хати до мосї, чую, що іде з тачкою, колісницею або лигоњким дрэвляним возом; се мені так виглядало яких 20—30 крокіў наперед мени. Як то си зробило право мени, я обминаў то, аби не зачепити у віз або у худобу тай я кажу: Слава Ісусу Христу. Відповіди на се слово не було... Але разом зачело мені волосе на голові дубом ставати і я зачев тікати. Забіг я на сусідскé подвіре, перейшоу до стежки, що вела до дому, чую, а то ворота від сусідского обійтse грим! на землю. Але так упали, що аж лоскіт пішоу по подвірю (А то були підперті моцним друком). Ї прибіг до своєї стайні, — бо я ночуваў у стайні — і застаў там своїх двох товаришів, котрі чикали на мени тай заснули. Я їх побудиў, оповіў їм свою пригоду, а они кажут: Ану хотім дивити си, що то було тай піннесемо лісу, бо сусід ме сердити си. Ми до сусідских воріт — ворота ек стояли, так стое, так підперті ек було.

Зап. від Василя Волощука в Карлові, Снятин. пов. А. Онищук.

243. Страх чвіркою в бричці.

Їдень чоловік ішоу пізної пори с кірши мі дівіт сі: нараз надіхало шос штирмá кіньми і дужи делікатна брічка і махнulo піпра ніго і щéзло, жи го більше вйтіти не мож булó.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

244. Страх бричкою.

То було так. Долом плиу потічок, а з гори било загорожено. А йшла доріжка так. І дівчата вийшли дивити сьи коло плота на до-ріжку. А то ѿ дорогої ніхто не їздіу. Аж ту акурат бричка іде через потік на ту доріжку. Віхала на доріжку тай стала. І чути було: гоў: Йиден зліз з брички і зачьяу шось поправляти коло ней. А дівчата каже йидна до другої: То пеўне до теби кавальир іде! І чують, шось пукас коло брички: Пук, пук — а ту і сліду нима ані брички, ані людий.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. М. Капій.

245. Страх у виді брички з будою.

Одного разу мáвім іті до контролі до Геродéнки тай то як за-звічай ідуть ѿ нас під ніч, щоби сі не спізвіти, бо то відбувай сі о сеі годіні. Ожеж я не ѿшоу у вечір, кільком маў гáтку, що піду ѿ ноочі, досьвіта. Колім льих спати, усé міні сі здавало, що то далі будé двіна, бжем устáу, вібрау сі, вішоу на двір... і зачайла іхати — якас бричка. Я собі мислиу, що то іде до кблії якіс фíрман за паном і галáю собі: „Сыйду ѹ я, як не бúде нікого“. — Прихóджу бліще, а то кілько йи бúда — ані кóний, ні фíрмана — кілько брічка гуркотйт по замéрзлі гру́ті... Тогдá буу страх для мéне, бо ни бúло жáдного чути вігдé голосу. І назадгúзь відступаю сі чимрás наза́д ід двéрем бліще. Тай брічка поїхала далі, а я двермí як мόчиу, трóхи сі не розвуїли. Тай поло-жівім сі зноу спати, віспавім сі добре, фстáвім по опéуночи, вайшовім на своє місце до Геродéнки — аш тогдá сі зробила дніна.

Зап. Ів. Волошинський в цвітни, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

246. Фіякер із дзвінками.

Везли люди в ноочи горівку. Тай ідуть с цегаром собі, слухают, якіс їди фіякир з заду, кричит до них: Е-е-п! — щоби вони вступили се з дороги. Вогледают се, ніхто ни їди, но дзвінками дзвонєт. Ідуть пани, а нима нічо. Та бо вже блиши, а ни витко вікого. Як вже близько приїхало, то вже но тілько дзвонило. Їди і дзвонит. Тоді вони дивуют

се, жи то щось ни добри, пірихристили се, виїхали собі на дорогу тай поїхали, а воно давонило собі там на місци.

Зап. від Янідруха Стєція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Древинка.

247. Страх фірою сіна.

Моя бабка іхала раз з празника в зимі. Була задягнена в футро. Аж ту напротів іде фіра. А фірман вже здалека кричить: Поволи! Нарешті дивлят съя, іде сама фіра без коний так борзенько, поуна сіна. Вони настрашили съя. Приїздят до дому, дивлят съя, а ту футро з гори до долини роздерте так рівно!

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

248. Страх звіром коло цвінтара.

А я ішоў с пів'ягrom на пульованы на дзвірину. Обам маля стрільби-дубильтюкі, ладовані кульими. І сілим па гравіци кілько цвінтарі на засітку і лівимо сі: ідé ланом дзвір і ідé у цвінтарь. Нам сérце зачýло кішко бýти обóм з страху, стрільби попадали з рук, а дзвір пішоў у цвінтарь і стаў кілько хрестá і зник. Поуставалим в місци, що майим іті до дому, а ми пішли до ліса... Увійшлі гóни лану, спамйтáлисі сі і вернулисі сі в селó. А то бýло такé, нíби дзвір, нíби чоловік.

Зап. в жовтни, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

249. Страх у виді сорокатого звіряти.

Ішоў я від гіїки сáме о півночи і вікóли міні сі то ни трафайло у почý у кі вулицi, у котрі мінє йиднóї почý посіло totó. Так я сі у кі вулицi сáлане буў ізльикаў, що я пáвіть не міг па голові капилюха ўгryмати. І с тóго непотерпíльни, с тóго страху мýсій я сі пообзира́ти. Обіздрíй я сі на правий бік (вже приходить цисб казáти, що я відію, а нíчом не видíу опрuch тóго дотíу) — що ідé за мноў дýжи блýско, нíби такé якéс крýгле гýйби безрóга гий гýска, тиркáте, біле й чóрне. І від тóго вонó міні дало лéк, що я с тóго страху скóчиу до мýру і щоc узýйу, ни зваю допéйни ци плýту, ци землі якóї і кінцu у нéго. І по-тому вонó від мéне відійшлó в йнчий бік під лíску до однóго газdí там, де лíска йи привýзана. І відійшоў жи я віт тóго місци так казáти мóже на пýйтнацíть метрíу за далéко і зачýйу я сі обзира́ти; ужé нíчо за мноў не йшло і мені зачýло ставáти лéкше, вже я не так зачýйу сі бóйти, якім сі бóяй.

Зап. в січни, 1911, від Гнати Віntonюка з Коліонок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

250. Страх у виді звіра і стовпа.

То даўнё ужэ бўло. Повечерілим, а я узы́йу кожух на опашки, за-курівім си люльку тай ідў. Чую, галакают у кёрши. Приходжу я межи вих, там ии вже померлі — забавайют сі, тай я приступіў до них. Збирают сі тай пішлі до дому, а кушнір каже: Відвелі мене до Сли́уки. — А то буў дощ упáу — бўло болото. Беру я егó тай веду, а він та-вий буў пійний, шо аж не мож булó егó вести. А потому я егó узы́йу, таім го привéу пóпри кесьонцкій мур, тай кажу: „Ілі, Бабіцкай, пóпри мур, а я бўду ітý дорогой. — Він ідé пóпри мур, приходим напроти ў кесьонцкої брами на роздорожи, лівим сі: Нáвперід мене натхдит такé, як лошы́ — чалапае. Я я смý кажу: „Бабіцкай, алý, якас біда нас переходит“. — А він нічо, лиш бумотйт — він таку маў бесяду небόщик. Нічо я не рóблю, лиш тоту біду бўком, а онó побігло до кесьондза на обóру, а я Бабіцкого за рукаў, тай до Сли́уки. И приводжу егó до Сли́уки під вікно, егóм лишнý під вікном, а сам приходжу до дверíй, а тота біла прийшлá тай по воді чалапае, а не вйтко. Я тогдá скричыйу на Сли́уку: „Сли́уко, ци ты маеш гітька?“ — А він сі запу́диў тай сі не обаивае. А він маў якýс там бáбу прыйху і та бáба опамійтала сі і втворыла нам. Наколýм ввійшлý до хáти, той кушнір пяцій буў, упáу на лáву тай спаў, а я вже стаў, гадаю: Або пішоў бим до дому, або ну-чувати тра! Страх на мене упáу. Але мýслю собі: встáдно мені бўде тут иочувати. Закуривем люльку, тай ідў. Наколýм стаў на конéц хáти, упáвім на коліна на прáву ногу і потому, якім сі роззлостиў, том ліскоў кіннуў аж на другий бік зо страху. Наколýм війшоў за ворота, то стаў слуп білий високий кóло мене у лівім бóці до горы. И потому бýвім го бўком і кричыйвім на вárту, і вárта прибіглз — і не бўло нічóго. Прийшовім до дому, хотівім ітý, мене не пускали, але я пішоў, але не бўло нічо.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Ф. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

251. Страх у виді білого, довгого звіра.

Ішовім собі з горы — вітти від Міхáйла Костáшиного — тай ту кóло Сéника на сім місткý я лиш до місткá, а то перебігло мене так, гий пес білий, але дóүге такé, як вітси до дверíй, а біле такé... лиш маҳнúло пóпри мене тай зникло ў фосі. Я пірийшóу чýриз місток, пустій сі на мóчыру, а ўнó с фосі тай зноў перебігло аш на Адамову обóру — зноў попирийд мене. А я на то так нíби ни даваў собі страху, бо я пárубок, таім зачыйу ітý далі. Тай ідў далі, а то як пóпри Марунчыкій сад тай такі пóперед мене зноў маҳнúло, зноў на мóчыру, і так кругом зноў обігнало і зноў у сад... Я йду, схóджу пónад потóком, а воно пónад

пото́ком зноў перебігло, с саду зноў. Я нерейшо́й потік і так ді́ю сі рі́мво і йду, прихобіжу до Дмитра Марунчыка обóри, а то лиш з мýру — тай на ксьонцкý левáцu... Я зайшбóу у свою вúлицу і гадаю, що вже страху не бúде. Я прихобдju аж вже д стрíйови, д профéсорчиному горóдови, а ту пес надбíг. Я до стéшки свої, а він сообi... тай аж заска- вулíу. Тáким сi ссграши́у дýжи... То я дес'ть раз іршe напúди́у сi жи- вого пса, як тóго лíкса...

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від Н. Курчака з Далешева, пов. Городенка.

252. Страх потворою.

Це ще склало ся, як я був в Радехові. Було нас тринайцять, ішли до Волицї Барилової на представлене. Вертаючи відти, переходили ми через ліс у ночi. Місяць съвігив ясно, був саме у повнї. Серед ліса була поляна, а через неї вела стежка. Ми ішли один за другим, гусака, а я був п'ятий з ряду. Серед поляни був корч. Ми як наближалися до того корча, перший стріпав руками, ставув перестрашений, не можучи й слова промовити; так другий з черги і третій... А четвертий і я не видимо вже нічого. Виступив я може 2—3 кроків наперед — а то щось стойг велике, біле, 5—6 разів більше, чим кінь, а ніг має без числа... В першій хвилі я настрашив ся, а далі намірив ся вдарити то палицею. Одна міщанин (іх було тодi одинайцять) хопив мене за руку: Дайте, каже, спокiй! Бýте ся Бога! що робиге?

І пару мінут стояли ми не ворухнувшись, не знаючи, що саме почати. Та тут кинув я палицею в корч і страх — зник.

Зап. від Василя Равлюка в Волчківцях, Снятинського пов., А. Онищук.

253. Страх у виді рапухи на гнізді.

Одного разу корчували дýїї бзиву і пото́му вікорчували і підой- міли і піт тої бзивої сиділа велика рапуха у гнізді. І дýїді, як сi запúдили, то ту бзиву наза́д там закýдали.

Зап. в липнi, 1910, від Петра Доброльського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

254. Страх у виді риби.

В Рáшкові йидéя чоловíк війшо́й на ста́у ноги мýти. Нарáз війшла рýба з водí коло нéго. Він і спíйма́у за карк, гада́у, що то двi, а то йидна, тай що ма́у і брати за карк, а він запхáу у пащéку, а як уздрі́у, що то пащéка тай рýку ухóпіу; як фостом закýнула тай го віткýнула до берега, а самá утекла ў вóду. Як прýшо́й до дóму і не міг слóва промóвити, так сi напúди́у.

Зап. в жовтни, 1910, від Андр. Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

255. Страх сідає птахом на багнеті.

Стойдім коло магазину, тай була таі якас планета і на самий шпіц на багнет сіла — таке гвій птах, тай кінний багнет стаў. Не дужем сі бояй, бо гвір буї ладований і пафлянцований, і не маюдім страху такога. Вітак то зникло.

Зап. в липні, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

256. Два птахи.

Едного разу спав Сынешко в саді під вишнема. І було то коло воловіночи. Прибудив ся він і дивит се — надлітає якісь птах великий. Сідає на вишню коло него і кричить: Бири Сынешка!

Тимчасом другий надлітає і кричить: Най, най Сынешка!

І так було довший час. Наконец, вопи відлетіли, а він втік до хати зо страху.

Зап. від Пшенички Гринька, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

257. Страх — когутом.

Раз надійшоу чоловік і побачив когута на плоті. Він далі пе міх іті, напуди єї. Потім почуу якийсь голос, когут зник і він вернуу хорій до дому.

Зап. в липні, 1910, від Петра Чанькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

258. Когут на воді.

Післав тато хлопця на млинівку по воду, а жи го довго не було, пішов сі подивити, де сі дів. Али тогди дуже місячна ніч була. — Приходить, а він сидить на березі, тай дивит сі на воду. „Що ти, кажи, Стефане, тут робиш? Чому не йдеш до дому?“ — А він кажи: „А дивіт, тату, когут по воді ходит“. — „Де? Що тобі таке?“ — „А дивіт, який великий по воді ходит“. — Старий злек сі, взев його, тай завів до дому. І від того чису, то й Стефан якийсь гій не при собі, а як на него така хвиле найде, то хоче собі смерть робити. От він тепер у войеску, тай хотів сі застрілити.

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

259. Страх гусаком.

Світілисмо¹⁾ в Товмачій оба з Іванко з Микитиним. Зайшлисмо від попових лавок і прийшли аж у Цимбалюково, де totа залука. Й убілисмо кошіль риби. Там діяв сі, риба така велика стояг. Кажу я до Івáна:

¹⁾ Світілисмо — ловили рибу остами при свіtlі lушвиці.

„Івáнє, бде такá рýба, щé я щé такóї рýби ви вýдів. — А віп кáже: „Увáжно, абý ін спýдити!“ — Я сковáв лýшницю гíй¹⁾ пóза сéбе тай злáгодив²⁾ в самý голovу óсти й хóчу бýти, а то с корчýм впáло такé, як гусák в то мíсце, де я змíрив óстами, й зачýло сї купáти. Іван, як уздрів, тай зачýй тíкáти, аж рýбу погубíв, а я кричý на нéго, абý ви тíkáv, тай збирáю рýбу.

В Іваніцах, Коломийського пов., від Василя Романюка Яковового зап. 1909, Михайлó Романюк.

260. Страх заяцем.

Знов я также йшов, а там коло цвintару є корч. А ту телеп, телеп, вискочив з того корча заяць. Я си гадаю, тре бити; але нé. Він так коло мене гицкає, гицкає, а я кажу: „Йди, дурвий заяцю, ти мислиш, що я такий дурний як ти, щоби я тебе лапав і щоби ти мене дe водив?“ — Він побіг кілька кроків наперед, тай насеред дороги перекинув сї до гори ногами і щез. Гадаю си: Що то є на тім місци? Ніц не було тілько якесь воко. Я сї троха залек і взвім і пішов. І не видів венци нїц.

Записав у Цеперові, пов. Львівського, від Фед'ка Буняка, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

261. Страх білим заяцем.

А другíй чоловíк міні оповідаў так само, що ишбóу с селá такóж на однíм плаї тай пишóу під однíми ворóти, а то си му показáу чýстий, білий зáйц. А вин підайшóу блíще, а то с пéред нéго пропáло тай єму так, знасте, встау вóлос, що єму си здавáло, що вин є чýсто тóлий.

Зап. І. Волошинський в вересни, 1911, від І. Томнюка з Ростíк, пов. Вижниця.

262. Із заяця хлоп.

Як ям був при войску, то з ідного кута біда вилазила, сїла й душыла жовнїра. Як він сї прибудив й зас্঵ітили, то коло тої лампи, де йи та кругла гарcta на повалі, то так зробило съи, як заяць скакав, гет з вухами і так скакав, так в повітру, стелив. Потім до другої цимбри пішло, ту щезло і зробив сї так гі хлоц.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Івана Штойка Ів. Савицький.

263. Кіт під фíгурою:

Їдучи с поля, жим худив бульби пантрувати, була дванайціта гудина. Виходжу на границю, де йист фíгура, раптом вискакує кіт, фіст ду гури задер і зачив съи листити гет так до ніг, що малом ногою ни

¹⁾ Гíй — трошки.

²⁾ Злáгодив — змíрив.

копнув, так сі листив. Я взяв ніби їго підганьти, жиби ни копнути, то він так до ніг, гі терти сі аш вачив. Я тогди хтів попрубувати, ніби їго забити стрільбов, а в самі ті хвили, коли лише курок натягнув, то він так борзо від мени відлетів, жи я ни міг їго на ціль взяти, ни міг я міг позріти і так довго йшов до мени, покі курок був начальні. Таких десіт рас було то все: він відбігов; кілько рас курок пітъигну, то він фсе відбігай, жи ни годин го застрілiti. Він так все, а я тимчисом зайдов си ду дому, ну й ни знаю ду типер, що то йи.

Зап. у вересни, 1904 р., в Григорові, Рогатинського пов., від дяка Дмитра Матуфія Ів. Савицький.

264. Кіт на плечах.

Ішов чоловік з склепу тай мав палицу; тай сидів кіт на паркані. А він уявя та палицов го парнув (кота), а він як зачав си дерти, то так пійт ламав!.. тай сів му на плечі, тай піс го (чоловік кота) на плечах, то так му си здавало, якби мав на плечох корець, а піт го обливав і зимно му було. Так прийшов до дому з котом, а у хаті ніхто не видів, лиш му тяжко і студено було на плечох. Побув у дома тай війшов з хати, тай пішов улицями, тай ходив, бо его затуманило, аж находив си тай знов прийшов до дому, тай завмер дома, ніц говорити не міг. Тай вона пішла до сусідів, що мій чоловік умирає. Тай увійшли люди до хати, бо здоровий чоловік був, а тепер сорочка мокра була на нім, якби з води війшов і студений був, як би спіг. А руки му розгинали, як поліно яки, пять людій го тримало, то були, як мухи у его руках, так ними роскидав, такий силний став, а нікого не виділи. Тай го водов сяченов кро-пили, давали у праву руку хрест, тай відійшов.

Зап. від Василя Труфіна в Раранчу О. Рак.

265. Кіт на яблінці.

Спимо ми в буді в до вісім хлопців, слухаємо, щось так гризе.. А хлопці кажут: Гнати, що то так гризе?

А другий хлопець кажи: То тато іми мясо та костій поякідали, тай пси глоджут. — Али слухаємо, нарас щось на нас скочило... А то ми се дивимо — то був кіт. Тай знов глоджи по дереві; то по дереві він так глодав. Тай знов скочит на нас, тай хлопці другі: Ой-йой ой, кажи, щось біжит.

Тай що скочит на них, тай знов на яблунку. Так дре яблунку-у-у... а-аш... тай знов на нас скочит. А ми се дивимо, жи то ни кіт, жи то якась біда... Тоди-смо се почирихрешували тайсмо пішли з буди ..

Зап. від Яндраха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

266. Страшні коти.

Ві Львові був на роботі парубок і забив съи при будові. Вуни того парубка поховали і я там почував. Ну і зачило в почі шос плакати; я съи зальник, як я съи зіснув, ну і бою съи; слухаю, на ратуші дзвін бе. Вибив квандраси двін-дзигар, зачинай бити й гудиви; вибив дзигар гудини та юш трета гудина. Лямпа съи съвітила одна, я пиріхристив съи і дивю съи, піду за бідов — шо то йист. Я пирійшов шось бис два целі, дивю съи — а то аш сїм котів, али жиби бодай по котичуму, а то як хрисьціння. Я съи пиріхристив і то щезло.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороціві, Городецького пов. від Олекси Лібінського Іван Савицький.

267. Голі коти.

Раз прийшов до нас вартівник, що сокоти церкву; але коло неї є великий цвинтар. Коло церкви є трупарня, а в ті трупарні сплют люди у ночі. Раз як він вішов з трупарні воціночи, а то сами новий містець настав; він зачав обходити церкву і уздрів, як якісь два коти голі говорили. Нараз зачали поверх него скакати; він став тихо і стояв, аш доки не повтікали; а як мали вже вони втікати, то оден скакайму на голову і скинув кучму на землю; він закричав, другий прийшов до него, але то все зникло.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоці над Чер., пов. Вашківці, Ів. Савицький.

268. Як кіт крутив ся.

Єдного разу пільнувалисмо сад щось нас кілька хлопців і спати нам се ни хтіло. Далі зачили ми возити се на каравушах, на гарах. Еден тегні і так їдимо. Нарешті кота назіть ни було на фірі, а десь кіт се взєв на фірі. Тоді хлопці понастрашували се, поскакали з воза і той кіт також скочив і тії хлопці дивют се, а той кіт навколо колиса крутиє се. Потому хлопці се котриє еден пиріхристив і воно втікло зна десіть кроків і знов навколо яблунки зачило бігати, крутити се так, як той вікор. Потім ми знали, що то є біда — ни кіт.

Зап. від Яндруха Степця в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

269. Страх котиком і свинею.

Одного разу перебраў сї поліціян до нового помешканьї. Він підіде до маїстрату, а жінка з дітьми лишньє сї дома. Колі прийде віч, воці мають льигати спати, то приходиу все котик, та лаїзу по горшках, няї-каї. Воні не моглі собі дати ради; тому чоловік лишній сї дома, щобі побачити. Колі він сї лишній дбма, не съвітії ўжé съвігла, — ухódit до хати свиній, і не знати с котрого бóку, бо двéрі були запéрті. І почало

крячати неважче літцем голосом: „Істи!“ Зараз чоловік хотів забыти, але не міг; коли влапаю за рушницю, упаю на землю. В тій хвилі вийшла свиня. На другий день перебраю сї він на іншу станицю.

Зап. в січні, 1911, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

270. Страх у виді свині.

Ходило двох хлопців по сировицю. Йшли с сировицев і сї розлучили вба. Еден пішов єднов дорогов, другий другов. Але еден здивав таку велику свиню, що аш лек. А то був опир. То не свиня була. Тай все він туди і вна туди. Він обійде, гадає, що омине ї, а вна до него тай сї знов подиблють. А далі зачев кричети на тамтого другого кумпана. Каже: Гнате, верни сї, бо мене щос перейшло. І той прийшов. Мав коромесло. Ударив три рази, тай сї ніц с того зробило, десь сї діло, не видів навіть, де пішло.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липні 1906 р., від Митра Кушніра В. Левинський.

271. Страх у виді чорної свині.

Доси роскáзували, що як сї ідé тут кóло Рóмана Крýца, то якає чёрна свинý переходитá, а нíнї ужé тóго немá.

Зап. в липні, 1910, від Микити Панькова з Далешева, поз. Городенка, І. Волошинський.

272. Страх лъохою.

Мій чоловік оповідав: Йду, кажи, йду коло муkríka, йду, ніц ни виджу. Так субі прибадую, нічо чи бую сї, пічо; приходжу тудо муkríka, страшена — пробачийти — лъохиско, така наї Бог боронит; али, кажи, доходжу до тої — пробачийти — лъохи, анї рохкайи, аші ніц. Но мишлю собі, як ї спережу палицив, ох! Як ям сї зъльк, як ям сї вирвов з тої дуроги на полі, як пішов до дому — ого!

Зап. у падолисті, 1905 р., в Страдчу, Городецького пов., від Ганки Прийми Ів. Савицький.

273. Страх безрогого.

Так єден оповідав: Йду рас, али здібаю в тім куті якусь безрогу. Зобачив і нарас щось так ми вдарил! Я впав на землю, шапка десь загубила сє, опталацав сє добри в болото, біжу пирістрашиний до найблишшого сусіда. Ті зачили сє питати, що зі мною стало сє. Я їм оповів. Взяли ліхтарю зарас, пішли на то місци зі мною, али ви було тої безроги, анї болота, тілько шапка стояла сухісінька.

Зап. від брата Осипа в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

274. Страх вівцею.

Я йду си знов рас туди на гурбочку куло Гивльй, йду си цівком спокійно, а то було ввечір, нічо ни причуваю, а ту з піт шопи коло грушки щось такого білого вилізай, гі вівцьї. Я сі дивю, а то щораз блишши до дуроги пітходит і сі на всі боки вбзирай і так головов махай, гі би міне до себе кликало; я стов і дивю сі, що то за чудо таке, жи щем такого ни видів.

То си знов стало і зачило пищти, потім задерло фіст, пирікабатнуло сі три рази й потім як ни дасьць драла, та й вжем то більши ни видів.

Зап. у липні, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолі, Жидачівського пов., Ів. Савицький.

275. Страх у виді вівці.

Я йшов за кіньми. Прайшов я до коній, були спутані, стуяли на місци, як ям іх спутов. І ще так під ровом був лошик. Я прийшов гет до того лошика, там в рові таке багно йист: стоїт так щось білп, як вівцьї. Ну і я був зі псом і пес ни хтів сьи ду тогó брати; і пес втихомирив сі, а я сьи зъльник. Прийшов я до стайнї й льиг. Йном льиг, накрив сьи, нима — двирми скрип і до стайнї за мнов. Ну і зачило сі під мени сулому рвати і туди юш втихомирило сьи і юш двирми скрипнуло і міне вдарило і я здиривів. І пішло гет.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Стаха Яблонського Ів. Савицький.

276. Як вівця таряла ся.

Їдимо ми з іднов панив, властиво панинов, з Букачовец від колї до Колоколинна, а дорога провадила чириз ліс. Як сьи пірихало вже чириз ліс, то йист з горбка, в долині був місток і потік, жи була вода в нім. Коні зачили звиртати до води, а я говору до панини: „Траба стати, напоїти коні, бо сьи тъигнут до води, певно хтьйт пити“.

Зліс я з воза, випрігаю коні, пустив до води, коні плют воду, а ту вилазит з під моста чорна вівця і я дігравем страх, али піц сим с того ни рубив, тілько запрігаю коні і сідаю на віс і іду далі; алім ни знав, ци та панна виділа також тойи, бом сьи ни питов о тім.

Іду до сила, а моя панна молит сьи на возі, а я піц ни питаю сьи ї: вдаю, жи я піц ни видів. Приїжджу до сила пірил двір, брами по-замикані, нікого ни чути; нима як заїхати.

Ага! забув-йим сказати, жи та вівцьї як вилізла с піт моста, то льигла на берег, потарила сьи на березі і встала, стрісла сьи і пішла до ліса. Тоді я кажу до панини: „Я лізу чириз пліт; певни парупки спяг в стайнї, збуджу котрого тай нам втвори браму. Али панна кажи:

„Я съи ни лишу сама на возѣ“. — А я собі пригадав: То тому вона съи ни хоти лишити сама на возї, бо ту в сусістві коло двора того тижній повісив съи старий чоловік. — Тай она кажи: „Я буду лісти з вами на пліт“. — А я кажу: „Та розідрети собі сукню на плоті“. — А она кажи: „Та най съи дре, а ни лишу съи на вулиці“. — І пиріліс я вперед, а потому вона видрацала съи на пліт тай я ї ссадив с плota на другі бік і пішлисмо вбідвойд до стайнї; там спали парубки і я збудив одного, той устав, втворив браму і я заїхав пиріл двір.

Зап. у серпні, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Івана Сеніва (сина Стаха) Ів. Савицький.

277. Як вівця покривляла ся.

Я йшов с хати віт дівчили і як пірисгупув пірилаз, а щось ніби вівця зачило блеати. Я казав ї: піцьку, піцьку, піцьку! Вона міні зачила си кривити; потому як я ї ймів, вона си вірвала і так си збила (та кубіта си зробила) в гору, гей пололотно, гей дим с комина.

Зап. у грудні, 1904 р., від Івана Товстюка в Ревній, пов. Чернівці, Іван Савицький.

278. Вівця лякає людей.

Їдного разу йшов мі вуйко з міста і здібав коло млина вівцю чорну і як вдарив палиців, так му рука стала, жи ни міг на дулину спустити. І туда пішов, йшов, аш зайшов до съвітого Яна і хтів съи пірижигнати, али ни міг, тілько так в дусі пірижигнав съи і туди му рука вже впала на дулину.

Другі парубок сидів під хатов млина і тата вівці, як він зблишив звігаром, що курив, а вона політіла до хати близ вікно і він ни спав в сгодомі, али в хаті, бо съи був дужи настрашив. А в ті хаті, де вівці полетіла, ніхто ни мешков.

Зап. у серпні, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

279. Звязаний баран.

То впозідав Жид з коршми, жи він раз їхав ді Львова на ярмарок і з ним на єдній фірі їхало ще вісім Жидів. То робило сї у літі і була дужи місічна ніч. Тай як вони так їдуть і були вже нидалеко Львова, дивляєт сї, а на дорозі щось лижит; вони позлігали з воза, приходить до того, а то баран звязаний і то звязаний так, що всі штири ноги до купи. А вони гадали, жи то хтось віз барани на ярмарок, тай загубив єдного, тай взяли, висадили барана на феру, тай їдуть далі, тішут сї, жи трафив їм сї такий добрий інтерес, тай попліскуют барана, тай кождий кажи: „живв, живв“. — Али, як вони уїхали вже спорій кусинь дороги — а баран тогди йно мах! тай скочив з воза аж за рів, тай став плискати

у долоні, сміяти сі і кричти: живв, живв, живв, живв! Тоді Жиди увиділи, що то за баран був, тай затели конї, тай поїхали ві страхом.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

280. Баранець на припічку.

В єдній хаті все страшила біда. І дрочило се з ними, якісь баранець. Що вискочит на припічок тай знов скочит на землю. Так він радит се жінки, що би ту робити. Порадили се обое і кажи чоловік до жінки: Чикай, я возьму того баранце і втоплю го в кирницю!

Прийшло на другу піч, злапав баранце того в мішок, висе до кирниці. Принес, висипав в кирницю, а воно впало в кирницю і ше там так гей руками... заплескало. Ше там сплескало водов, чи чимось. Тоді йде до дому з охотов, тішить се, що вже буде мав споки. Приходить до дому, баранець вже знов на припічку; так на того господара миленько се дивит, пирикравило головочку... Господар став, задумав се. Зливував се, що він его втопив, а то борши стало в дома, як він. І тоді вже венци нічо му ни робив, іно вже там було в него, бо видів, що ни годин ему нічо зробити. Він го втопив, а всно борши стало в дома, як він. Тай конець.

Зап. від Яндраха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

281. З вовка баран.

Раз я пас коні у ночі, прибуджу сі, гаўкає пес. Я сі дивлю, а ту кілько чорних вовків йде... Я за тим став літіти з писом, а то зачиле втікати. І єм літів во сто кроків, аж єм єдного злапав вовка. Я дивю сі, а то баран.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

282. Страх у виді козятка.

„Одного разу“ — оповідав нам знакомий о. Л. „вертав я пізним вечором від свого сусіда з праznника. Се було в горах, тож я їхав верхом, сам один, як палець. Їду я лісом тай думку думаю. А піч була красна, місяць пілійшов високо, так видно та ясно, хоч ігли збирай. Їду, а передімною на дорозі — таке файнє козьтко — що аж, — бігає собі сюди-туди. Давайно — думаю собі, зловлю я тебе, тож то будуть діти тішити ся, як привезу до дому. Освоїть ся, по городі буде гуляти. Злів я з коња, та за ним — не тікає. Зловив я козьтко, так тішу ся... Вилів я з ним на коња, іду далі, так добреж, що ти вже мое. Тай по-гладжує его по голові тай приговорюю: Козый-итко... козыи-итко. А воно мені під самим носом: „Козыйтко! козыйтко! ще й головов має. Як я

того не шпурну від себе, волосє мені дубом стало — спамятав я ся аж на Брустурах. Від тогди я вже почами пе їздив сам лісами.

Зап. в Винограді Ліснім, пов. Товиач, від п. Марморовичевої Дм. Бойчук.

283. Коза на колисці.

В ночі спала жінка сама в дома з дытьма, а насéрит хати спала дитина в колисьці. Жінка се прибудила — вилізла коза на колиску, дідит се на тую жіпку. Так се миленько дивит, а жінка знов на козу. Настрашила се, де се коза могла входити в хаті. Пирихристила се і десь коза щезла.

Зап в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

284. Коза на вишці.

Спали хлопці па хліві. Нонакривали се кожухами. Шось пришло і съцегас кожух. Али єдел се збудив, кажи: Чо хочити, майстир, в мені? Я ни буду ставав, я дупро лèг.

Али він знов се накрив, то знов съцегнуло з него. Нічого се ни зобвизває. Так рас, другий рас. Е, той хлопець став, дивит се, шо то є. Дивит се, а то коза якась. Тоді він се ѿлек: Як можи коза вилісти на вишку? Тоді се пирихристив і десь щезло. Вже конець.

Зап. від Яндруха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

285. Коза летить у повітря.

Одного разу йшов я з міста; була однайціта година. Дивю си, їде якась добродзійка, али я ни питаю си ніц, йду далі, а вона ни вступай си; али вже ни далеко миє пирикинула си в козу і вступила на бік на місток на той самий, куда я мов іти; али я з великого страху ни питав ніц, зачів лікіги чириз міст; дивю си, а коза стоїт на мосьці; і я раз політів чириз міст і залітів до хати, дивю си, а с тої кози вдарила яснісцьць і політла в повітру з вогнем.

Зап. у серпні, 1904 р., від Андрія Булки в Щуркові, Рогатинського пов., Ів. Савицький.

286. Говірливе козиня.

Польові біси живуть по стиах, полях і лугах; міста їх у могилах, ярах, ямах, у могилах розкопаних і таких. Вони являються от-як. Один чоловік їхав із поля, а тоді саме пристрашна була гроза — така, що й глянути нільзя було за мольнією. От він надіхав на проти могили, а вона була, та могила, од дороги сажиль на тридцять. От він дивиця туди, а воно, як мольнія блисне, а віттіль як вискоче голий чоловік та руками як заплеще та ще й засмієця. От воно там плискalo у долоні,

поки той чоловік і одіхав геть. От він став уже пошти доїджжать до слободи, а воно хто на де ни взяло ся біленьке козиня тай біжить слідом за його возом. Він його кликати, а воно іде до його рук; він: „казю-кизю!“ і воно до його озвиваїці товсто: „кизю-кизю!“ От він дивиця, шо ни дурна штука, та давай христиця; а воно замиркотало і скрілось. Чириз те кажуть і гріх у грозне время іздить по лівий бік дороги і гріх копати ямки з боку дороги, як ото мужики ко-які обкопують коло дороги свій хліб, шоб ни топтали коні і ни їздили щоб по хлібові возами потому, шо там, кажут, ховаюча біси во время грози, і у ті уже ямці нільзя його убити Богові.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

287. Страх козою.

У слободі Уланові, Корочанського півіту, є такий міст, чириз котрий у глуху віч бояця ходить. Часто, бувало, ляка. Особливо хто піде один, так до смерти пірпилоха. А то раз зібралось душ п'ять парубків і одважились піти на вичирниці на ту сторону. Ниминуче приходилось їм піриходити той міст. Довго вони турбувались, чи йти, чи ни йти. А все таки порішили піти; що буде, то буде. Один смільчак обізвався: Ну, хлопці, ідем, давайте читати молитви. Хто зна довоискресну молитву? — Я знаю — одвітив Іван. — А ти, Василь, знаїш? — Та я трохи знаю, до половини прочитаю. — А живий поміч — віхто ни зна? Всі одвітили, шо ни знают. Ну, ходіть же, хлопці, сміло, ни бійтесь нічого; будим іти на пролом.

Запаслисі вони обороною. Хто коляку взяв, хто палку, хто кійок, а в кого під рукою ни будо нічого, то взяв камінчик у припіл штук п'ять. Ідуть вони і розмовляють між собою; так весило, як бутъто й справді ни бояць ця. А в душі у кожного тенька, мороз аж у пятах виходе. Доходють вони до мосту. Всі затихли, ідуть тихенько і одно придивляють ця та прислухають ця, а волося на головах так і заворушилось, а серце в кожного, як тилячий хвіст затиліпалось. Вони всі про себе почали читати молитви. Хто довоискресну молитву, хто отчу, хто достойно... Зійшли на половину мосту, дивлють ця, стоїть коза. Тут уже вони іще дужче почали молити ця і хрестити ся. Коза та взяла, трохи звирнула в бік од них. Хлопці місто того щоб скоріш пірийті той міст, та здумали іще погнати ся за тию козою, Е! хлопці, вона нас боїть ся, давайте її побудикаїм. — Кинулись до неї хто з чим, звили крик; тю! го! тю! Вона як вирнула, та до іх, як засмість ся по чоловічи! Хлопці побросали кійки, палки і камінчики, та павтікача, шо єсть мочі. Бігли і до зимлі ни приторкалисі і вже оглянулисі аж біля самих вичирниць. На вичирницях і заночували бідолашні, назад побоялисі іти. До дому

вони вирнулись уже, коли сонце зійшло. З тих пір хлопці пізно вечіром і даже хоч чуттєві смеркні, на міст боялись сходити.

Зап. від Тимка Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, Павло Тарасевський.

288. Страх — псом.

Йшоў чоловік, тай йшоў за ним пес. А той як му даў два рази сколиком по голові, то той ни гаўкав. А той чоловік два тижні слабував за то, шо 'го вдарыў.

Зап. у Коетільниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Капій.

289. Страх псом сначе на плечі.

Одного разу ішла баба до міста; йде, али тут щось на плечі скобло, якісь білі пес, що ві гаркотів, ані ві гавкав. Баба перихрестила сьи, а пес в плечів ссунув сьи.

Зап. у серпні, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

290. Псючик на яблінці.

Пільпнє садівник саду, слухає, так щось в ночі трісе яблунков. О-о-о! вже, кажи, аш типер, злодії прийшли!

Прибігає на тото місци, пригледає се добри, кілько там тих злодіїв є. Дивит се, а то якісь так як добрий псючик виліс на яблунку тай трісе. Япка ни лизет. Пригледає се ліпши, гадає си, можи то яка куна. Воно скочило на другу яблунку тай знёв трісе. Потому так на трету. Е, кажи, тө ти ни е псючик! — Так сам до себи сказав. Таک той чоловік.

Тоді взвів, прихристив се, тай воно щезло.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

291. Страх у виді пса іде водою.

Читáїсм псалтиру до 11 годіни, вітак перекуси́ум і віпровади́у мéне господар до улиці чéрез горóд. Я єму подéкуваў, що піду сам і він вернúу сї до дому. Я йдучи дорóгоу, пидалéко моста дохóджу і віджу, що якéс гáйби хорт, але ще вýще, ідé до моста. Я перейшóу міст, а воно йде самóу серединоу воді повóли під міст. А я буў цікáвий ёго відгíти, пусті́ум сї аш до воді, зробі́ум с пýтора кро́ка, але дало миї сильний страх, тай я побіг, ажім сї задýхаў до рýнку. А у містї, як ужé когутý запіяли, і я сї перестаў бояти. А ніч бúла ясна. Миній й перетим казáли, що на тім містї щос перехóдит, тай я хотіў сї переконáти.

Зап. в червні, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

292. Страх у виді білого пса.

Я йшов з рибов від ліску, лес так вже було як в опівночи. Приходжу д хаті, обзираю сі, йде нес за мнов, білий, такій ступає в слід. Я кінув дручиком, а то скочило в млинівку. Тай я з страху як прибіг, як згрімав у двері, то мії без пам'яті до хати пусіли. Але то відай ни пес був; кажут, що то такій є пільський вовк білий.

Зап. в січні, 1909, в Іванівцях, пов. Коломия, від Василя Романюка Яковового Михайло Романюк.

293. Страх — білий пес з межі ніг.

А я раз буў кóло канцилáríї на вáрті у восені; так файнó місць сьвігит, а я сії собі під канцилáríю під стівú на такóго дуба, тай сиджу. Але якім сії, таїм сії іздрімáу па тім місци. Я сії прóбудиў, а мії з мéжи колін вілетіu білий пес такій, як сніг, тай леку тай кóло щéркви кóло брами так, якби сії під зéмлю запаў, не знáти, де він щез, тай що — на тім місци. Тróхим сії напуdiў, тай лайую сії, ци зноў де че йде до мéне.

Зап. І. Волошинський в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

294. Страх у виді пса западає ся під землю.

Я пишоў борсукі сокотигай; я чуў, шо дихáція якас пасé — звіришка якас, шо си ни боййу тóго, і то лісом я йшоў, шо я си ни боййу. Вихóджу я на поle ужé там ріóне, а я маў так сокíру ў рукáх тай вýщінку малу. А то котóга мае фрай, кудá питай, а ѿна крýтиг то судá, то тудá; я тогді сокíроў махнуў, абиx перекиў, — а то німа пічью... Так у тім я три рази рубаў сокíроў, а то так ек у вíтер ни лóвіт сі пічью, тай ѿна рівно бігайи. А я так вже і сокíру верыг за четвérьтим разом таїм ухóниu пúшечку і стрíльти... я чым си влáгодиў, тай лишénь би палігай — а ѿна ў зéмлю завертіла си тай пропáла. Я потім вертаю си за тоу сокíроў, беру з землі totу, штом кіньу, як я йшоў собі два крóки наперéд. Як я йшоў собі далі тай кéчіри загутіли так, шо з рóду я ни чюй, аби так гутіло шо на землі, Бóже! Йик тогді... І я прийшоў там ід товáришеви, дем маў бéсіду іс товáришем пайті си, і пайшоў си с товáришом і забий си так під бик, шо і ни міг си кіпýти до дніпи, так мії страх дало. А тот товáриш кáже: „Шо с тобóй йи, шо ти такій перепúдженій, що я тебе боййу си, йик ти йшоў д мýнї, так ти біг сýино?“ — Товáриш менé спітáу, а я кáжу: „Я такé й такé пáціу сми сéї ибóчі“. З рóду сми не чюй, аби кто такé ўповідаў, шьоби хто такій страх маў, йик я сéї нóчи.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарницї, пов. Вижниця.

295. Чоловік перекидається в пса.

Ішо́їсм с Колінóк від дíїки ѿ Різдвяні свýїта; на дворі місць світýу. З Локотíхим відjó чоловіка, що стоя́у на горі. Прийшо́їсм на дорóгу, тай сїїсм собі дайтар курýти. Закурýїсм дайтар, таєм уздрі́у, що пес прòтіу мéне зачýу бíни. Я ѿстáу тай зачýїсм прòтиу нéму йтý. Він біжйт єсé, тай сїїде; що два крóки підбіжйт, тай сїїде. Зблíжю́ сї він до мéне, а я бук узýйу, тай егó уда́рити хотýу. Як він сї зближуй до мéне, як я егó бúком ўда́риу по хресті, він від мéне побіг ѿ долýну, а я війшо́у на гору́, зачýїсм сї дїїти, що там бýу чоловíк, а то с чоловíка зробíу сї пес. Пес біг на долýну, тай зробíу сї вітер, зачýло вéрбами трéскати, ломати, міні льник дáло, я зачýу тїкáти з гору́ левадáми; пімі добіг до стéшки, вікор сї сніговий звія́у, трýтнїу нї, снігом обвія́у і шíпку з мéне скíпну́. Я ѿстáу, шíпку пайшбóу, а він лрýгий раз менé обвія́у, але їжé нї не дрýли́. Прийшо́їсм до селá, а когут запія́у; аш тогдї міні стало ипáкше, стало міні лéкше.

Зап. в червні, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волинський.

296. Три пси.

Мі тато надійшли дорожов і здібало їх два білі пси, ныи, властиво три, кусали съи, аш гаркотіли дужи. Потому звирнули на бік. Тато на пудили съи дужи, встало їм волосьць, аш їм щинка гет чисто злитіла з голови і пішли далі, а ті пси кусали съи далі.

Зап. у серпні, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Андрія Булки Ів. Савицький.

297. Страх собакою.

Мої тато казали, жи рас конї пасли тай письї бігло з ними. Лиш відбігне і гаў, гаў і зноў гаў. А ту дивлют съи, а ту полотно як зібни съи в колисо тай за письтюм. Так съи грало з ним во дві години.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від К. Кременчука М. Капій.

298. Страх собаками.

Лїтом ловив я рибу аж під Тїтовкою, за пять верст од Шабікіпа. Пішли ми туди у двох ішо з вечира в одинадцяті годині. Дойшли ми туди до міста ловлї рівно в дванацять годин. Мій спутник сїв од мене трохи дальші, сажень на десять, а я біжже. Я тіко начав розмотувати удочки, дивлюсь, ідуть дві собаки понад беригом. Здорові собачаки, похожі на борзих, білі, як молоко, так проти місяця і сяють, цибаті, довгі. Ідуть, ідуть сибі ни спіша по стежцї, котра проходила, як раз біля того місця, де я сидів. Ни дойшли вони до мене сажень за три або чотири ни більш. Я з гаряча як хватив удилло саме довше комишове, як хвосьнув ним по

зимії і в ців голоса тюкнув. Вони завирилися і труськом подались назад. По місяцю видно було далеко, все рівно, як днім. Собаки одійшли нескільки сажень і хто 'на, куди дівалась. У мене волося так і пользло в гору. Я почав сам сибі молитви шинталь. І сидів під страхом, поки почало розсвітати. Я здорово ни злякався того, що мій спутник був ни далеко від мене. А як би я ни дай Бог був сам, як палиць, так умер би з пиріяку, бо там таке місто, що їшалаючих собак ни може бути і на вовків ни похоже.

Зап. в Шебекині, Білгородського пов., II Тарасенський.

299. Страх коровою.

Ішли хлопці с фільварку до дому на вичеру. Співають собі, борут се, як то хлопчища звичайно робют. Ідуть, здібають корову з величими рогами. Тоді кажі єден хлопець: Дивіт се, хлопці, яка корова файша стоїт! Вочі блищиці.. Приходить лапати, дивіт се, то ви корова, но щось єнакши. Тоді хлопці се понастражували, поприхрещували се, як зачали тікати, як се вітир вірвав, як зачило дериво шуміги, то потому хлопці аш на другі вулиці поставали і слухали, який вітир шумить. Тоді кажі: Траба нам було до тої корови? А стоїт, наї стоїт!

Зап. від Яндраха Стеція в Буданові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

300. Страх у виді чорної корови.

В нашому хуторі хлопці часто грали в карти на гроши. А щоб ни перечили їм батьки та матири по довго грати, так вони сходились в зимлянку, котра стояла за нашим хутором на вірству міста. Рацше у ті зимлянці хтось жив, а тепер вона пустувала. Біля неї була повітка на половиці з обідраною крилою. Ого вони, бувало, заберуться туди, за світоть свічку або каганець і грають до самого світу. Один раз, під якийсь ви великий празник, грали таї в карти і досиділи до півночі. Захотілось їм про себе. Вони всі гуртом за кампанію вийшли за двір. Дивлються, з під повітчици вийшла здорована чорна корова і направилась прямо до них. Вони як онарині миріщи в хату, захлоювали двері, накинули на крючик, прикрешили вікна й двері і посидіали всі до купи. Бросили карти під стіл, спіймали, ни шивились. Ніхто із ким ни розмовляв, а тіко кожин про себе молитви шинталі, хто які умів. І так вони сиділи до самого світу. А коли стало уже розвиднати ся, вийшли з зимлянки і подались до дому. І вже після того більше туди ни ходили.

Зап. од Мих. Бондаря, котрий жив у хуторі Ргучому, Кулінецьк. пов., П. Тарасенський.

301. Страх у виді корови.

А я як служій у дворі тай ішоў зо дворá, а у вітовім мочу́ї була чорна корóва. Я коробу вігнаў на дорóгу і хокіў загнáти до дóму. Вона як залізла у то мочу́ло і зачýла по вóті бýги... Кýри зачýїн пíятí і корóва зникла у вóті. А до дóму дійтý, то ше бúло далéко; кричýвім на гýдю, бом сі бойú ігý. Там зáуше оповідають, що шос йи. Прийшоўним до дóму, там три дни лижýй.

Зап. в жовтні, 1910, від Ник. Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волонинський.

302. Туман — корова.

А раз стоййú сми при вóську на постї. Тай йíк сми стоййú на постї, то наближýла си д мýнї такá... туман такíй... Йíк то си наблизýло д мýнї, я крикнуў три рази: гальт, і тогдí ў тім чысí стрíлиў. Вітák прийшóбў д мýнї берáйтшафт; питáйи си менé кáпраль: „Шьо се бúло тут?“ — Я кáжу тóму: „Пáни кáпраль, я ни знаю, то йшло на мéни“. — Потóму ставаў дру́гий на постї, а ми йшли дивýти си, що то я убýу. То була тéмна нíч і я добре не вýдіў акýрат, що то бúло тай сми ў то стрíлиў. Тай прийшлý ми па то дивýти си, обдівели си, а то була корóва. Вітák я прийшóбў на вахцýмбу, питáйи си у мéни капítai: „Чьому ти стрíльйú у коробу?“ — Я пáцу капítanovi послúшни мильдувáў, що я мýсíй стрíльта, бо ми мáймо ў школї такéй дíнстрíклема, що ми мáймо вит шість крокíў перет сéби гальтувати ї бýті, а то прийшлó пéред самí очí, а була вічна годýна, дýже хмáрно булó, та я ў пóгемку не вýдýу, що то. — Ну вітák цéтому пац капítai кáже: „Тотó значибо, що ти йи добрý жóуньир, па тобí одвý корóну похвáли, що ти до сéби яи допускáйиш пичьб“.

Зап. Ів. Волонинський в серпні, 1911, від Гарасима Джурека з Ростíк, пов. Вижниця.

303. Страх бугайом.

Я раз йшов з Яричова. Але я йду, а там чутi, щось реве, якась чудоба. Я приходжу близше, стоїт якийсь бик поперек дороги. Але я йду близше, стоїт такий сълčний бугай з чорними лапками і білими. Я собi гадаю: Десь Жиди купили на ярмарку, а він втїк. Гадаю си: Зландю і буду мав гроші. — Я прийшов близше, а він до мене: му! Я кáжу: „Бíдний ти, бíдний. Куда тебе Бог посилає, то йди в свою сторону, а я в свою“. І пíшовem. — Аж раз так за два місяці йду зі Львова. Ми приїхали до Яричова, казавem дати горíвки і десь коло 12 години йду тою самою стежкою і паганувem собi єго. Як той бугай дíсь заричев на

цвінтири такими голосами, що мене такий страх знів, що мені впала шепка, кошіль і ледво живий прийшовем до дому.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Фед'ка Буніка, в вересні 1909, Ів. Папкевич.

304. Страх у виді бика.

Одного разу то косітим оба з братом і він казаючи завернути коні. Ожем пішоу завертати. Нидалеко коній пас сії великий бик. То потому як сії звіз'я віхорь, то аж спові рваю до гори є повіті... А я зблуддяу, том чи міг трафити на вівіть до віоза.

Зап. в цвітни, 1910, від Панька Семеновича з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

305. Страх у виді вола.

Рас ішоу чоловік і побачиу, як напротіу нега біг віу. Він почай утікати, але не міг. Пізніше запіяу когут і вола ўже тога не було.

Зап. Ів. Волошинський в липні, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка.

306. Страх білим конем.

Деяя мій оповідаю, що ішоу раз из міста тай трафило йиму си в однія плаїчку, що так из залу пішо шос, якби кинь ішоу в залу тай так гійби обома ногамі штрікли на плече гেеви — таке біле — тай бішне не вйтко було.

Зап. Ів. Волошинський в вересні, 1911, від Івана Тимнюка з Ростік, пов. Вижниця.

307. Страх у виді голови з крилами.

Я ішоу із млиніа дес так сáме о дванацтій годині і то коло млина так мінії сії було відало гій голова і крила, як то йи на корогві і пускало сії до мене. І я вильу муку і кіцу́йям на землю і хоті́йям пілітоу кінути. І взагідним піліту — і не даю мі кінути. Навіть і перехрестіги мінії сії не давало, тільком так тримаю руки прости — жем не міг... Нес ізга́укау, когут запіяу, та сії тьма перегнала — і пічого не було. Але я страх пра́ула дістай буу... Якіл прийшоу до дому, том буу так як мертвий побіліу і трьисім сії тай молівім сії до ангела хранітєльши, щобій ангел храпітель охороніу мене віт той слабости. І дайкувати Бóгу так мінії сії стало.

Зап. І. Волошинський в жовтні 1910, від Миколи Лесевича з Далешева, пов. Городенка.

308. Страх у виді дитини.

Я раз ішоу з Коліпок — ішлоб нас дванацтій хлопіу у ліс по дрова. Тут вийріз одна скіп скакаюм і зараз дитини підеунала сі під берег під

окія, а то піч була витка. Якім прийшов в ліс, то як сі звізла буряна-така спильна, аж нам час літній було і зачий аж каміньми кідати, аж берегій вачьїли сії сунути, бо то було коло прòвала. І дванадцять нас і пішли місі біз дрою, біз чічого нараза.

Зап. І. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

309. Страх у виді хлопчика щезає на дерезі.

Мой сестрі звіть тóму два рóки йде до Городенки; йде собі за волами, дорóга лобра, досить убýта, глáтка, незаметна, місечно сї, а добре, бо ше му сї розгáльнило пісі Городенкої. Віхóдиг від сéго хрéста і правнúє тоўдорогу на отцá прòборща клии, а наупереди нéго хтос ідé, от так абии припускали пів гóний, мénche пів гóний, там ии вакáція. Вíдит, великий йде мушниа; гадає: здогóню, було мати кумпáцію. І кричить: „Гай, хто там, помáло, вай здогóню“. — Вонó покáзує сї йиму такé, гай Жид, а він приспíшує кроку, гай здогопýйи, а тó сї рóбит малéнький хлóпец. І прихóдит до тóї вакáції коло дорóги. Він си галáє: Шо то, кáе, якáс дитýпа? А нарéшті та дитýна ідé на вакáцію і не вйтко нíц. Він бейт сї, що то пішлó па вакáцію і щéзло, він бóрзо перехóдит па гóни далешіўскі і обзвíрає сї, ци не йде за ним і не вйтко віц.

Зап. в жовтні, 1910, від Т. Блошки з Коліонок, пов. Городенка, І. Волошинський.

310. Пів хлопа.

Єдного разу шов чоловíк папай, а жінка вчула тай втікла. Тай втікла в купу конопель. Було вночі місечно. Мала корупку коло себи, шкаплер, тай мовит себі панер. Дивит се, якийсь йде хлон в шапці. Дивит се, піх на має, по так пологину хлона. Тогда воно дивит се, що буди біда, бире, цюлює шкаплér, молит се... Тогда воно прийшло до купи конопель, стало і стойт. І та жінка віц, по слухає, що воно буде робило. Правда, нічо ви робило, бо ни мало притеції, бо вона се молила. Тогда воно взело, по коноплема потилепало і загуділо і пішло. Вже венци ни тікала піїди на той город, вже се бояла.

Зап. від Яндуруха Степія в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

311. Страх у виді чоловіка.

Ішоў Спісák з гуральни, була мóже 12 годýна, а воно стояло біле гій хлон-мертвéц у сútечи ў куті. І воно йшло за пим аж на міст, тай там на мості щéзло. Тай вігер сї звіяу, а він напýдув сї, тай дві неділі слабувáу, — такий го лек вібрáу.

Зап. в червні, 1910, від Івана Лозовського з Коліонок, пов. Городенка, І. Волошинський.

ЗІ2. Страх переслідує чоловіка.

А одного разу вікорчували дъйдї бзиву тай тóго вéчера ішлý до дрўгого чоловіка. Нішлý до дрўгого чоловіка і їх перейшлó ў садý і стáло наперéд вих — великий хлон. І вовý с тóго страху дїстали с слі́уки гилю і зачýли то віг сéбе пýдти і загиали тóго чоловіка аж до тóго Івáча, що до вéго йшли. Наколý вовý прийшлý до порóга, він стаў на порóзі і їх не пускáу. Скричýли вонý: „Івáне, Іване, ўтворý, бо я страх маю, менé пýджіе“. — Івáп війшоў і двéрі ўтворý і сам до хáти ўткí. Увійшлý вонý до хáти і зачýли йиму росказувати. І не хотіли там ночувáти, бо там не буў порыцюк. Ідýт вовý від нéго, то зноў їх пýджіє. Ідýт вовý і поўперед них іде вонб. Іде вонб і привéло їх до самóго дóму. Привéло вонб їх до самóго дóму і вовý тоў гілéю йвгó ўдáрили і самý ўтеклý до хáти. І не за дóўгий чьис їх кlyкало па двíр: Вéйди, гáздо, с хáти, шос тобí маю однó слово сказáти“. — Тимчýсом вонý не послúхали і не вéйшли.

Зап. в липни, 1910, від И. Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

ЗІ3. Страх у видї пана — щезає.

Я йшоў одйм раз на самé полýдne; дíю я си з за горьбá, а то такéй пан идýé, але такí вíрклíх пан (такíй справедлýвий, ув. кума) — ай — идýé. Тай илý я, вібігáю лíшне на якéс горбíк, тай вин раз шos заговорýу до мéни; али я то дóбрé ни розумíу (вин по пýмéцки загово-рýу, ув. кума Чолана). — Я ві знаю як, бо то бідá булá, а я то нí до-слýхаў, шо вин міні казáу; я собí гадáу, шо вин си питáу у мéне до-рóги, кудá, — тай більше сми йиму ничьо ни казáу, лíші сми го спрáвиў так рукóю (показує), (на вíдлý... ув. Чолана) — ай. Як сми егó спрáвиў, а виц такí спéред мéне вíbíг тай стаў на екéс горбíк. Вин стаў на tot горб, а я біжú прóсто дíвýги си, шо то за пан. Я лішé прибігáю так до нéго в однýх штыри або пíть крóкí, хóчю лíшне з ним говоритí, а вин лиш парадз счýз — ни чýті, ни вýтко! — Та йик міні устáу чýперь віт тóго, то міні си здавáло, шо я чéйто голíй стаў; тай ви-тák йик я вýтті побíг, то так сми бíг, шо булó на два пáльцí шýму на міні (на чолí), так сми упрíу.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Гарасима Джурека з Ростíк, пов. Вижниця.

ЗІ4. Страх у видї грубого пана.

Мама раз їхали лíсом в почí самi з фíрманом. Надíшоў якісь пан грубий з дыгаром. Йшоў і станув напротí мамi. Так постóяў хвильку і зник. Мама питают съя фíрмана, чи видí що. — Ныи, каже, нíчогом не видí. І конí ще так порскали, ставали дубá!

Зап. у Бандровi, Лíського пов. від п. Негребецької М. Капíй.

315. Страх у виді двох паннів.

Тут бу́ ў зынгъ у мене. Але війшо́ ю від мене і ішо́ до дому, а то пізенько булó дужи. І тут кóло капліці переходит себо́ дві панні. Кáже: „Я заст́раши́ ѿї лúже. Взьмі́ і ста́ю“. — І воні собі стáли. І іде він і ідуть воні. Лиш скóро стáле він і воні собі стáнут. І привéли го аж ід Рóманові і не знáга, де ѿї гáля.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писарюка з Далешева, пов. Городенка.

316. Страх у виді жінки в перемітці.

Одиого разу якім молотýм на дворі вéчіром, шо ѿ дvйну пе бу́ло часу, то приходила однá завітá жінка у білі перемітці і питáє ѿї: „Ти що робиш?“ — Ни пішававім ѹ, що вона за однá, пішовім до хáти, а то ѿсьо тámім лишýм і стояло до Ɂáпку, бом ни міг یйти запрýтати, бом сі боя́ ѿї тóї завітóї жінки. Місіць тогдá съвійу — якби ѿ дvйну булó сі рýгко.

Зап. в цвіти, 1911, від Панька Симовоника з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

317. Страх стовпом і жінкою.

Сіна жінка оповідала, що ѿ пóли вайза́ли ячmінь може з до пéред опéуночї, вітак польга́ли тóха спáти. Окі обá с хлóпцем васнули, а я не мóку спáти і вéлжу пéред собо́ тóмний, висóкий слуи. Хтéлабим кричýти: Яцку, а то пе мож і так сíлую сі, що мóжу ѿ страху, а то пе перемініло сі у жінку. Я пíрше би хотіла кричýти: Яцку, — а то пе мож. І так передомнóу постóяло із кільканáцть місцт і ужéм пéчо пе вýділа і крикнула, що ѿчýу чоловíк і той хлóпец. Питáє сі: Ти що кричýш? — А ви спíте, а я анé задрімáла і віцілам, що надомнóу висóкий, тóмний слуп бу́ ѿ вітак перемінýу сі і стáла жінка. Я хотіла кричýти і пе могла, аж як зпíкло, тепéрім крикнула. І пíш-нá до дому, бом ужé у сграху бу́лý.

Зап. в серпні, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

318. Страх бабою попереk дороги.

Із потóчници як той Хáїм Йóсіцк тай уповідают, шо там одéн бу́ ѿ нарупчáк, так па обочі була зáтка їх. И то бу́ умérший тай вин пíшо́ ѿ привйтý¹⁾. Бу́ ѿ там па привитю, забавайли си до пíзна тай зачýли си росходій і тай вишо́ и виц, тогдá пíшо́ и дрúгий з ним рáзом. Вíйшли па вýлицу тай юшли вýлице́ ѿ аж до тóї потóчници обá. Нарá, тáменьки — то бу́ло так місцьшно — вздрізя якóе бáбу па дорóзї,

¹⁾ И.и па привйтý = іти до небізника.

лежіт, тай хотіли обійті її. Той один якось отік обиїшоу, а той дрігий май позадь на кілька крокіў вид ніго. І той один то єже пробіг, а того дрігого, то баба си здойміла, такі велика і протяглі си почвириз цілу дорого; і той дрігий то што маю робіти? Як си розігнау тай штрик почерез бабу і пробіг, надоговій того і с страхом і с съміхом ішлі далі. Ужє утікали далі, той си съмійу, той си страхав і розішлі ся, той пішоу собі до своєї хати, а той собі пішоу до своєї хати. І потому той, що скакнуу почерез ту бабу, такі зараз заслав на ноги и окалічіу і від того стау каліка. Я самий его вазнау, як вони ходіу на кольниках та на руках, попадлатувау, такі клау латкі на холошних тай у рукавицьих — то ві богато так буу тай іс того ўмер.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Ів. Палінюка з Ростік, пов. Вижниця.

319. Страх — білюга.

Ішов-йим па варту і стої ци хлоц, ци баба, то ии знаю, тутки на Загімниках, і вздрів я тую бабу. Як би таک вона була міне вздріла, була би міне притильла, а так я її борши вздрів. Як я її вздрів, то вона стояла так, як баба, а но я відішов, то вона си зробила так, як білюга.

Зап у падолисті, 1905 р. в Сороках, Городецького пов., від Василя Дулемби, Ів. Савицький.

320. Страх у виді жандарма.

Рас йшов я через левади па весільни. І шос чорея так, як шашлар, ішло протіу мене. І йшло і вже ии лалеко було приид мене так, ва двіста крокіў, а за мінутку з'явило си коло мене. Ішло, али не чути голосу, аби гупало. Я перехрестіу сі і таке було велике, як я і щезло.

Зап. у Костельниках від Софронія Хартуняка М. Капій.

321. Страх у виді попа в апараті.

Буу я ще кавалером тай мешкау у хаті коло цвінтаря. Раз коло годівни 11 розібралася сі, тай легім спати, лиш щем світло не гасіу. Чую, якійс чоловік просит, щобі му ўтворіти. Я питаню сі, хто, а він ще раз каже: „Утворіт“. — Али и устаяу, тай кажу: „Або кажіт чёрея вікіо, або кажіт, хто ви є“. — „Я Микита Курчак, прόшу вас, ўтворіт“. — Я ўтворіт єшу, він увійшоу до хати, тай маю пітку під нахдоу, а ў руці сокиру — він буу майстер Я на-а-а се-бі льиг, его прόшу сідати, а він не сідає, али каже: „Я ѿ такім страху буу тенер, щом ледво до вас забіг“. — Питаню я сі его, що то за страх. — „Ой“, — каже, — „до-біджу тут до перелаза, а мене переходит кесондз в онарагі. Я пристаю, аби він міне поминуу, але мислю си, що якби він сі до мене пускаю, то я со-

кіроу „араз до него“. — Тай підойміу сокиру падомноу, тай мині показує, аж я сі напудау, таім сіу па крісло. Прóшу егб сідáти тай вінсіу. Поговоріу с піу годіан, тай прóсит мене, аби я го вітпрова́диу до дому. Я вітпрова́иу, тай за то віл купіу мий за вісім грéйцаріу тігюнý. А віл так бояу сі, що аж сі трес.

Зап. в червні, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка. Ів. Волошинський.

322. Страх св. Миколою.

Як малам дванацять лїг, раз якось спалам зі сестрою. Вона будитьсья, а на сиридині хати стóть хтось, цілком съвітій Миколай! А з гори съвітіть місьць на него.

Зап у Бандрові, Ліського пов. М. Каній.

323. Страх на місци убійства.

Я йшоу рас якóс пýзpo из горішя тай та щýзла би біда йшла мýром; вона йшла мýром, а я собі йшоу дорóгоу; и ўна витак прийшлá до кóрши тай собі утворйла і пішлá до середини, а я собі пешбóу дорóгоу; тай йик йшоу, а то вóлос миї ставау, а воно клавцотіло и паколý вонá там зайшлá, тай миї лéкже си зробію. А я з рóду такóго чуў, як тогдý, хотъ возýу пошту, ходиу сми сéред олýночі ў місто. А тáменьки убýу чоловíк чоловíка, то там місце несьвічene. Грó убýли два; тай однóго ўбýли, а другого дréво ўбýло — і так погибли обá.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Филипа Чолапа з Ростік, пов. Вижнича.

324. Страх і блуд на місци, де зарізано дївку.

В Слімакіуцех буу ковáль у скárbi і маў слúжницю дївку; totá слúжницьи вýбула рíк у вéго і трáба ї було заплатыti. Ковáль вібуу такжи рíк тай мае сі перебирáти до дубківского дворá до слúжби. Тóї дївian самóї вітправйáни ту дїўку і платйт ї трíцть бáнькіу. Кудá пішлá та дїўка с єйни грíшми, то той ковáль ни знаў, — де сі венá дїла. З Дубок приїхали фíри, перебráти ковáль і їхали чéрес Смýкіук. Наколý приїхали до Дубок і ковáль хокіу тих фíрманіу потрахтувати. Наколý тоти фíрманіи трахіуїи ковáль, а жандарí прихóцы: Шо сі стáло з дїўкоу — бо ѿ Смýкіуци вже дїўка зарізана“. — Ковáль окликáй сі на ти люди, жи йшоу рáзом с фíрами і жінка і дїтіна. То булó ѿ полýдне ѿ мáрцу. Аж тицéр сі ковáль віговориу. А нарас їи сълї віл той дїўки до Колінóк па-управéц. При дїўці грóший ужé не було — тілько дїўка ужé зарізана і їи слíді до газdí до йиднóго па подвíре. Прихóльни до тóго газdí. „Гáздо, хто то буу, до тéбе с польчи повертау?“ — „Ой у мéне було двóс Циганіу, Цýган і Цýганка“. — „Де гíли сі?“ — Кажи:

„Війшли з моого подвірья і пішли у село“. — До вінішного дія піхто не знає, де сі Цианти рідни. Лише там страшка йи, що кажут, там страшно йти, бо лівка зарізала і тім все блудь.

Зап. в цвітни, 1911, від И. Блошки з Колинок, пов. Городенка, Ів. Волинський.

325. Страх у старих вербах.

Я буў варупком, а у моего тата булó худоби богато, буў слуги, тай ми ту худобу покутали¹⁾; були весілля, а там ле тоя худоба була, то була вінмарка. Кажу я там слугам: „Ни йлётай на весілля?“ — Ўши кажут: „Ой нини, бо ми трудні, мокрі тай не йдем“. — Я кажу: „Бо мене корит, то я би йшоў“. — Ўши кажут: „Ти бе як корйт, то ти можеш іти“. — „Але татови“ — кажу — , аби гесте не оповіти, бо тато би сваріў. — I я пішоў.

Прийшоў-їм до однога газді на весілль, таک до сиреднього чоловіка, там дивій-си, як дапчујут і приймають мене там. Потому задумав я ще пісі на друге, як там на весіллю. Прийшоў я там до другого газді, там таїжи играють, дашчують. Зійшли си лва другі такі парупкі, шо ми си забавайти, дашчували. Ба парешті я си подумав: то ужে пісно, траба йти до лому. Тай пішоў-їм; пишоў я шльхом тай шы собі задумав: то шы може булó дай посіці. А то там мені у першого удало си булó, хотіў би я шы пісі, шы туда рас, ци то гуляют, ци уже си може поросходили. Али то я йшоў самий і маў я такий бук, ліску, дубину ў руках. То разом є уже суткі, шо повертає си до нас та хаті, ни до ходи до тих суток, той вульпи. Нараз я узліў, стрієву мене пес чьорвий такій, йик вуголь и дубинай і той пес зачайї мені поперечайти дорогоу; гадаю, якби си лаину... I так ши раз пішоў я до триціх кроків або і до сірок, той пес мене провадиў то суда вульпець, то туда і так вимахував фостом, якби си ластій. Увітій я, шо тто біла і мені тогдай страх ни лато, лиш я маў ту цікавість і гадаю: Ий, кобі я егі то ў ліску урвав доброе. Так винишоў форт, аби я го ни досить так, йикби знаў, шо я би го хокій ударасти. Дайшоў я до тих суток, шо провадиць до хати, шо віми си ходит і злагодиў я си добре, аби я го буў урвав тої ліску, али він си ни наблизиць. Бо ківала жого тата мама, стара баба, малі вісімдесять років, то білу мож бити на віллі, то я си буў злагодиў, а винекотиць си. Як я си зближай тай я задумав: „Ой ни йду я на весілля!“ — Лише повернувшись там, мені уже такі зачайто страшна, ни так лужи мені страшіло, аж докі я чи звернувшись у ти суткі, шо иду до хати. Я повернувшись у суткі і вже не личай си ніза себе, то він

¹⁾ Кутати худобу == обходити худобу.

вже си лиши́й там. І я вже си ни диви́й і ни обзира́у си за собо́ю, лиши́й дáло страх і вóлос ста́й и так мині́ си здава́ло, шьо вóлос цишо́у у гору́, докі́у я не зближи́й си т хáї. Бóже! шьо там, де той пес... то неодній уповіда́ют, шьо йи якіс старі вéрби.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Ів. Падінюка з Ростік, пов. Вижниця.

326. Чорт на вербі.

Ішов ям на лопкі по коні; коні сї ни дали злачати. Ну, я якось злацов і сїв на кони і іду тутка на скінни коло Берка, а там сидит дітъко на вирбі. Ну і зачвило рохкати так, гі свиня, таке било біли, так файкало, дайми па то, як простидало. Далі міне то назад ни пустило до дому і назад навирнуло мі на лопкі, ну і я хотів поїхати там на другу скінню, як там йист аж коло Ромацка. Там я приїхов коло тої скінні; як сї коні вилькили, як сї стали по лопках гнати зі мною і пригнали до тої скінні і коли стали і я громнув с кони. Тей баби питают сї, хто то йист. — Я кажу: То я. — То ти чо ту стоїш? — Я кажу: Та дивіт сї, щось нї сї вчіпило і ни знаю що. — Ну я того злого виджу і він сїв на тополі і міне ни хтів до дому пустити, ая, на тополі на Ромацковій. — Ну і баби взыли кони за вузлечку і випровадили, ну і я пішов до дому.

Зап. у падолисті, 1903 р. в Сороках, Городецького пов., від Василя Дулємби Іван Савицький.

327. Страх на возі.

Іхав єден чоловік бис Косів і там на поясі є три хрести і поминув тїх хрести, як щось сіло на фір... кінь ни хочи ачі крок поступити се. Він коне бе, кінь таки поволи йде, стогни, аш впрів і так поволеньки лізя. Али той чоловік ни померкував си, що то є; він гадав си, що єго кінь таєй гавілій. Їди, і ці і клине. Али потому вогледає се, дивиг се — так як добрий мішок щось на фірі сидить, а кінь иц, по стогни. Він вже зліс і пішки йде. Тоді взев, пірн хрестив се, и вово ссунуло се з воза і він го лишив. То люди казали, що там поховані мирці давно.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзапові, Теребовельського пов., 19.3, О. Деревянка.

328. Нечисте коло кирницї.

Служи́й у дýїді ваймит, тай не булó воді́ ў студні; і люди все йшли дóсвіта за водóю, а він зроби́й на них салце́ коло стúдні Хто на берé воді́, тай зашпóгає сї, тай юнáде, тогдá лиши́е коноўкі, тай тіка́е, хрестйт сї, тай говоріт, що то я́єс нечýте обийстýй має Микýта.

Зап. в червні, 1910, від Параски Тимрик з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

329. Страх коло кирниці.

Мої жінка однога разу ў пігрілю пішла по воду лужи рано. Али то такий буў ранок, що вона ни знала, чи то було до опіуночи, чи по опіуночи; і кілько здавало сї, що рано, дзигарка ни було, а кілько спала, ни може міркувати. Пішла по воду і взýла с собоў два иси, щоби сї не бояла. І прийшла пидалéко кирниці, а там було якес такé велике так, якби велике було дέрево, котré найбільше — чорне, — чи то би була така планéга, чи то би злив дух буў — та пуджіў її?.. Пси віт того утікали, а вона набрала воду і вертала до дому і такий страх мала, що ни пам'ятайши, ци вона йшла, ца її шо несло.. То віт того чысú павіті голова і боліг.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911, від П. Семевоника з Далешева, пов. Городенка.

330. Страх під мостом.

Ішоўши від діўки ў зимі чýриз міст. Наколім упиві єї сéред моста, як грýнуло під мостом, якби хтось вістрілю, том с того страху пітскочів від моста мóжи на шí метра. І якім зачайу утікаతи, прибігім до дому, то ў мýні дýху ни булó. Другий день здібаю єї с чоловіком, а він миці кáжи: „Ти чо так утікаў ѿчера ў ночі?“ — А я кажу: „Як ни тікати, як дітько лускай під мостом?“ — А він кáжи: „То я самий буў, бо я там тримаў тітіон у схобуку. А я гадаў, що ти вілі мипé, то ни бúдиш тікати, а якіс ни відіў, то бúдиш тікати“. — Такім чиаби говоры люди, що дітько йи під мостом.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

331. Страх під містком.

Йшоў чоловік з міста тай надійшоў над місток там коло шафарый, а там воно гуркало і чихало. А він напудувъ си, шипку натиснуў на голову і фтікаў тай фтік, аш си в дома обглянуу.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

332. Два страхи на мості.

Ішли діўчыта віт спíву і наїбали на мості, що якес гуляло. Їх двóє. Воні тото уздріли і кáжда сї папúдила і тікали до дому і юже сї бояли іші до спíву.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

333. Пан на мості.

Шов чоловік пяний, шов чириз міст. По сиридині моста прийшов. Ни дає єму пірити. Якіс пан се вчілив. Той се взлостиив, іде силомі-

цлов, тото все панирид него скачи. Що робити? Взев, скинув чобіт єден і бе того панича. Що хочи вдарити тей то фічє тей знов напротів него стане. І так здовш дорогов аш до самого дому з ним се дрочило, а він ніц, ио чоботом бе. Приходить до дому, засьвітив і вже провадит поридок, як то пяпий чоловік. Каждий знає... жінку бе, діти. І мав коло себи бекило булок. Приїде си з міста. Дивит се в вікно, якась конечка голова виставила зуби і так загледає до вікна. Він тоди, як мав бекило булок, тоді кажі: А ти вже ту знов є?

Тей тим бекилом булок кипув в вікно. Як кенув в вікно, воно се засьміяло, булки впали на землю аш на двір, вибігає на двір — булки на землі, а его німа. Нідійшив тії булки і вже се витвиризив і зачив парікати, що то єму біда наробила. Біда ни павчив, а вікно мусів вставити. Тей вже копец.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

334. Пан на відрі.

А знов ходив хлопиц до дівчини. Так єдного вечира, другого вечира, али до хати се встидав йти, все дівчина виходила. Всіх вечірів виходила, а одного вечира ни вийшла. І він так чекає, чекає пізнов поров і ще гадає си: Можи ще вона вийди. А там була коло того дому кирниця. Дивит се — якісь пан виліс на відро і гойдає се. Він зобачив, дивит се, що якісь пан се гойдає. Придивес се добри, мислит собі, що то можи який хлопиц єго страшит. Зібрал го лек і зачив тікати. Коли ни дає му тікати, якісь исючик панирид него біжит. Він такий піц ни питає, но йде. Прийшло коло моста, бо чириз міст мусів йти, знов нес вибіх спід моста, якісь великий і ни дає слу пирийти. І він настрашив се і думає, що він буде бідний робив. Став і думає. І взев, вирнув се, мусів енакшов вулиців пирийти і в свого фаміліянта пиричуував. Такої му ни дало пирийти.

Зап. від Яндраха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

335. Страх на мочарі.

Раз тут на мочильні щос підджывло, чалапає так гій качка, або расслулем перекидає сі. Але то не вайше, лиши так нового місьціци — як місіць настаб.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городепка, І. Волинський.

336. Страх на пасовиску.

Я пас коні на поля, на конюшині. Коні попутав єм, а сам си лег спати коло них. Надійшло до мене три пси, а всі три чорні. Довкола зачели бігати. Я вставав і дуже ме лек зібрал. Капелюх на голові росте

в гору так, як би хто з мене зридав. Коні зачели фуркотіта тай втікати. Я за кіньми — а йти не можна. Я збираю всі сили і біжу, як можу, аж стався на єдині місця. Коні зайшли в овес і зачели сі пасті. Я сі зачев хрестити. Кудась сії трохи пропамятали і пішов до коней. Поймав коні з вівса, розпнував, сів і жену до дому. А вже нічого не виджу. Пригнав єм д селу. Там єст на полю дорога громадска. Повертаю я на тутору дорогу. Виджу: щось біле йде... це не пес, теле не теле. А далі зробило сії таке, як чоловік. Коні скочут, далі не підуть. Але як я зачев коні бити — с того страху утік блім із хаті. А то сії зробило таке велике. Я зачев далі гнати, а то пішло далі наперед мене. Пригнаю близше д селу. А вночі стануло си коло нлота і зачело стояти. Я кові бю, коні не хотят йти. Став я. Стою дальше, йде якийсь чоловік. Нерейшов попри мене і сказав „Слава Йесусу“ і пішов. Я іму ніч не сказав, бом сії був дуже злек. Він пішов гет, а я стою дальше. Трохи ми лекше стало, жим увидів чоловіка і вчув его голос. Але як когут зашіяв, як десь щезло від мене, лиши вітри повіали.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р., від Петра Стецівки В. Леванській.

337. Страх у провалі.

Ми сапали кукурудзи за шульок на лаш. Тай віломали, стояли на купах, чи було чим возити. Тай післати мене по вечери. Як я йшоў, піс вечери тай з рова ще таке вілізло. Я вішоў на дорогу, стоїт такий хлон, тай так сиї видко коло него, якби хто васьвітиў. Тай воно йшло в перед, а я йшоў за ним. Воно йшло при йндім боці, а я при другім. Тай ім зійшоў аж до лану, а воно мене не пускало, росциїчило сиї на перед мене тай стало, тай не пускало. Я стаў, зірівім, напуди сиї, та ім кризиў на тата; тай тато збігли на долину, тай сиї відозвали; а воно тъягнуло мене, жиби я йшоў провалом. Я зачіў кричти. Вони прийшли і я хтіў ім росказувати, але вони не казали казати, аж в другий день.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Федя Привальнюка М. Капій.

338. Страх в олійни.

Одного разу ішли вартівникі в ночі. Ішли попри волійню Мортка Нусама, колеги пана Паславського і стали коло неї і слухают, жи щось сильно мели там в сирядині па млинку. Тимчасом там чи було нікого. Як там зачило молоти і хтось зачив кричти: Віо! І там сильний військо машувало в ті волійни. Постояли там с пів години і страх іх зібрали і пішли до дому.

Зап. від Кобильника Дмитра в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

339. Страх у стайни.

Спов брат і я в стайни — два нас браті спало в стайни. І прийшло шось до стайні, звалило ліжко до гори ногами (і вас пакрило — зам. Демка Кадучка). Старший брат спов і ніц ни чув, а я ни міг спати, бояв ям син дё самого раньи. — А то вночі в стайні було — замкніні були двері.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

340. Біда в дворі.

Вітпроваджувалисьмо паню з двора в Яблунові. Ісъмо се виртали до дому. І виліє кіт з вострішка, с кута і ми йдемо, а той кіт на пиріл нас. Али я его ни виділа, то друга виділа. І той кіт няякочи і ни пускає нас, по легає по дорозі, жиби го брати па руки. І ми стоймо, а він лижит. Ісъмо так до дому йшли, можи во дві годині, ни дало нам дійти до дому. І прийшлисьмо коло брами і ни виділисьмо, де воно се поділо. Нім ми браму вітворили, а собака в сіньох так кричит. Ми нім навколо поко побійшли до кухні, а воно вже вітворило си вікно. І ми до хати нім се добули, стоїт в вікні вже як малпа, як богомас, лабами се тримає. А той пес та навіть нам до хати ни дає прийти, но гавкає. Прийшлисьмо до кухні і воно засьвітило вочима, так як добрий хлоп стоїт — волохатий. І тоді ми хочимо засьвітити, коло него лямпа була і ни дає засьвітити лабов гасит. І тоді я кажу: Тай ни знає, чо ти вомано, хочиш від нас? Кажу: Дайпо, Ганько, сірник, пай я засьвічу який папір, пай му вочи висмалю! Тоді кажу: Ни давай ці соломи, ці папіра, бо жиби ни вфатито па двір з вогнем, то бисьмо ще й згоріли. Тоді кажу: А то щобудем робили? Богдай же тє... петь боских ран побило, ти чо в нас хочиш? Я его взела: W Imie ojca i syna i ducha swientego, амун! Воно як зяйкотіло, як зачило всі шиби гристи, всі шиби повилітали на землю. Воно як впало на землю, то всьої се дім так стріс, жисьмо си гадали, жи се всьої дім пириверни з нами. Потому як зяйкотів, то пес мало бис съїну ни визйтів, так скакав, жисьмо ни годин були втимпірувати. Ламну съмо засьвітили, жадної шиби ни було в вікнах...

Зап. від вуйни, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

341. Страх у касарни.

Нотім третій раз знов там, де фірер спав, в тій цимбрі, то взыло, як прийшло вночі, пиривириуло його зі строжаком, гет зі всім. Мав на столі запавку, гет то всьо пиривириуло і там му ключ загубило; потім ни міг ключ найти. І потім вікно відуurvов і пу драбині зьліз па

дів до кашарні в зимі босий. Так кричав, ми чули, як кричав, али пам'ї ни хтіло встати втвурити, бігмену.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Івана Штойка Ів. Савицький.

342. Чудо в хаті.

То був єден чоловік, називав се Зарапок. Був богач, мав гроші велики, добри му се вело, добри си в жінков жив. Потому щесь му се стало та веєв, жінку добри набив, набив, а жінка покинула го і пішла до своєх родичів. І ни було і во дві виділи. Потому приходить щось вночі попід вікна, заводит, акуратне якби его жінка була. Так заводит, а ніц но: Ай, дітоньки-ж ви мої, а шо-ж ви ту робити? Хто-ж вас ту обходить? Хто вам їсти варит?

Али він слухає, кажи: Йдіт, діти, закличти маму до хати! Най мама ні заводит попід вікна!

Вийшли діти, кличут мами: Мамо, мамо, ходіт до хати!

Ни хочи мама йти; пішли діти назат до хати. Али пішли діти до хати, мама знов заводит під вікнами: Ай, дітоньки-ж ви мої...

Знов свое: „Дітоньки-ж ви мої“. Він знов висилає діти, діти знов кличут: Мамо, мамо, та жи ходіт до хати! Та чо будети заводити? Ходіт! Ходіт до хати! Ни заводіт!

Знов діти прийшли до хати, ни хочи мама йти до хати. Али знов... знов заводит. Так заводит! Той вже аж ни міх витримати, взев, зъліс сам, пішов на двір. Кличи: Парашка, Парашка, та йди до хати! Чо будеш заводила? Будут се сусіди згледали. Будут се съміяли. До хати ходи!

Тога ни хочи йти. Тота стоїт; той за пев, тота втікає. Та втікає поза хату, той за пев за хату. Хочи ї злапати. Парашка, Парашка, до хати ходи!

Лапає ї, тога втікає. Тота втікла на горот, той за пев на горот. По сатку бігає — то ви витко се — мало си вочий ни повибирає. Була в сатку буда. Поза буду, той за пев — лапає ї — ни дає се злапати. Втікла до буди; той хтів вбічи до неї тай ї злапати в буді, а з буди вийшло цудо. Той тогди се пирістрашив вже. Прийшов до хати, вже лех спати. Прийшло вже на рано, на день, вже заснував варіювати, вже тогди ї жінка прийшла і ратують: там воду съвітєт, то евангелію читаю над ним і вежут і варта коло него — нічо му ни помагає.

Прийшло, вже якось му так відійшло, можи так де в кіля неділь. Вже встає, вже се вмиває, вже се вощамнегав, вже жалує. Е вже:

— Чикай-но, жінко, чикайти-но, діти, вже вам буде всьо спакши...

Вже робит, вже працює, господарит; али показало му се то цудо в хаті; десь ни було ні жінки, ні дітей дома, а той веєв, замкнув то цудо в хаті. Чикай, типер тобі буде іу конец!

Запалив хату: Ти пер ти ту згориш!

Хата горит, діти біжут, жінка біжит і люди, звікле до вогню. Тей кажи жінка: А-я-яй, що ти наробив?!

А той кажи до жінки: Ціть, ціть, жінко, я вже єго там спалив!

Тей жінка ківпнула рукав, плачи, що має робити? Потому прийшло, вже він се якось спамистав, вже се тішит, що вже се спамистав, вже знов господарує коло хати. Вже пошив хату. Али знов му се показало то самі щудо. То як се розлостили: Я вже хату спалив с тобов, а ти се ще ни спалив?

Тей за ним на горот, нат воду, воно влетіло в воду, той за ним в воду, за цудом, тей кажи: Ти пер я тे втоплю!

Зачив се в воді бороти і втопив се.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

343. Як страшило в хаті.

Наймив собі оден чоловік хату і бвало кажи: Загасєт, щось ходит по сіньох, ходит... Засьвітєт, приходить до сіній, нима нікого. Так одної ночі, другої — вже вони се боють. По корові се тлумить, то по свині...

Али знов єдного разу ни спіт вобое, слухают, щось так навколо хати бігає. Дивлют се, а воно до вікна загледає... Шо подивит се тей знов се сковає. Так дрочило се, так гей той се жмурку бавит, так воно... Так щось кілька рази. Вони взели попілу і пссіяли поїйт съціну. Потому на рано — видєт якісь нішки такі с пазурцема. Маленькі дужи пішки. Бвало жінку свою лишиє в хаті, жінка павіть се боїт на двір вийти сама. Бо по дверох, кажи, но шурує тей шурує... І до хати, бвало, прийди, лишками тарахкає, али вони се ни бояли. — Вже так з ним звікли. Кажи, жи єму се за тое добри поводило, там де біда є.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

344. Нечисте в домі.

Ділонпризовдитиль воїнського присутствія, Рульов, був чоловік уже пожилій, годів півсоті в гаком. Він часто занімав ся у канцелярії до пізна, коли з писцями, а иноді і сам сидів дуже довго. Раніш йому пі разу ни увижалось пізяких страшилищ, хоч і ни раз бувало йому жутко і якось моторошно, коли він занімав ся сам, а все таки так нічого не бачив. Як замічав, що йому становиць ця жудко, бросав роботу і мирші тікав до дому. А на цей раз він писав якісь срочні бумаги і був сам, як палиць, всі писці були дома, а сторожа уже давно спали у своїх кімнатках. Він сидів, занімав ся ни розгинаючись, очима упиливсь у бумаги, на сторони ни озирав ся. Йому становилось уже моторошно, а він ни звиртав на це ніякої уваги, пише сибі і пише. Так як у половині

дванадцатої години за спиною у його затріщало, ниначе хто шкафу почав ламати. Він думав, що вори або хто нибудь з сторожів лізе у шкафу. Як глянув він назад, а воно іде до його здоровий чоловічака у всьому білому і товстий та високий, чутъ ни з шахву завбільшкі. З гаряча він добре ни роздивився, чи воно мертвець, чи чорт. Як печений підскочив і як стріла до дверей порхнув. Сам ни зчува ся, як він одчинив двері. По східцах він біг і ногами ни приторкав ся, сам ни помне, чи він біг, чи літів. Як тіко він ни спотикнувся на східцах і ни політів стовбула, Бог знає. Вискочив він біз шапки, біз колош, і в одному триковому під-жачку. Бігти йому з присутствія і аж до дому приходилося ни менше, як з пів вирстви. Це діло було зімою, в холодне времія, морози були чутъ ни крещенські. Він поки добіг та поки доступував ся у свою хватирю, так чутъ ни замерз. Нісля того він здоровово захварав: Тут простудивсь, а тут іще пиріполох підміг. Хварав він ни довго, пожив з місаць і умер. У тому домі, кажуть, щось таке є ни добре. Уже вони і молебій служили і посвящення дома було, а все таки ни помогалось. Сторожам нираз приходилося чутъ, що по ноочах там грає хтось то на роялі, то на скрипці і танцюють або на пробі як ото хто на білиарді гра, то піцу юць ця ногами і кіями стукають. Інші кажуть, що це ичи-ста сила. Коли плотники становили крокви, так хазяїн умішав ся, що вони ни так поставили. Завили скандал, плотники по сирцах і услали в той дом вичистого. А одия чоловік міні толкував інакше: У тому домі колись жили два брати. Обидва вони були захарі, все що хотіли, те й робили. У них бути була така книга, по які вони творили всякі чудеса. Померли вони пошти, що разом. А тепер либоно ходять по ноочах до дому і висиллять ця.

Зап. від Ларіона Черного, с. Притківка, Купянського повіту, II. Тара-севський.

345. Страх у церкві.

Збудували в йиднім селі церкву. Але щось не давало відправльти набоженства в ні. Али то цікар вібудував, то він розписав, що хто с тої церкви біду віжене, то зістане зятем в него. Як уже росписав, кого дадь, то рано лиш кости з церкви вікдають. Але приїхаў Циган. Шо мині дадь, аби я вігнаў? — Той каже: Дам доньку за тебе. — Циган казав собі завести до церкви вола, горівки, бочку води і латру дров. Як му завів, вже буде очувати. Наклав собі вогонь, горит. Дес так коло дванацітої години такий шум! Стас велика пане і каже: Чо ти такай мудрий, чо ти ту зайшоў? Я тебе зарас обітну. — Чикай, як спечу мишико і віпю води. — А біда каже: Коли ти віси? — Ісьць, ѹсьць, аж когут запіяв, а вона втікла. Приходь рано, каже цікар: Йдіт та вікідайте кости — а він живий. Будем робити весіль. Як зробиу вісле,

зроби ў баль, зачило съи набоженство. Тай я зле съніваў, а там було два дяки тай мени вікинули. Ожем съи закльву, більше там не піду.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від О. Климчука М. Капій.

346. Страх на могилках.

Їдуть паша з Нового хутора, доїжджають до могилок; смотрять: два верхами біжать, аж зимля трясеть ця. Мужики, шо їхали з ними, і віжки пустили, злякали ся. Тікі один одному розказали, шо воно таке було, а вони обратно літять. Стали уже доїжджати до моста, лошадь ни йдеть. Шо ж тут ділать? Вони її й так і сяк. Один встав і пішов уперед, за ним пішла і лошадь. Смотрить: лижить так як собака. Він почав читати молитву. Так воно спить, в місто собаки, як трахнить опять верхи — трохи лошаді ни збило. — Куди ж воно ділось? — Звісно куди: заграло в Зимлянику до Бикетчихи в гості.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. туб.

347. Злий дух у саді.

В вирбовецькім лісі є садок. Коли вже япка вітцвитут, то той злий дух бире с кождої яблунки цвіт і на себе кладе. Коли вже садівник тримає той садок, то вже ни годин витримати, ни дас му спокою. Іде, то яблунками трісе, али япка ни філдають. І все в саді курит чирвону люльку.

Зап. від Миколи Шухняка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

348. Страх під яблінкою.

То єден хлопець вночі вліс в япка і зачив рвати. Як стала шу́вир, а він дивит се на долину з яблунки, на землю, а там на зимли якісь кіт білий був. Потому с того кота зробив се заяць, а потому таке як цап і як віл велике. То хлопець зо страху аш васнув на яблунці. То спав, аш кури запіяли. І вже того ни видів нічо під яблунков. Тей вечінці вже ни ліс.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

349. Страх у садівників.

Єдного разу садівники пильнували саду. Али зачило гриміти, близката, зачив дощ іти, а вони взели, поховали се до стайні. А в стайні як щось зачило камінєма кедаги! Али шо в них камінє ни цілело. То вони мислили, жи там можна буде вже с фіра камінє в стайні. І васели і повтікали зі стайні назат до саду. А потому щось по даху по стайні

бігало. Так як заяці. Потому на рано приходить до стайнї, то ані єдного камінс ни будо.

Зап. в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

350. Невірний садівник.

Єдному — то о садівниках буде — садівникови все се біда показувала і віп оповідав другому. А другий се з него съміяв. Кажи: А ти, тобі все шось в голові!

Али єдного разу шов фірман с коршми тей приходив бис того місци, де воно все показувало се людьом. Али той садівник, що ни вірив, ішов собі в сад, дивит се, а то було в ночі — та то кождий знає, що в ночі, бо в день німа — здібає того фірмана, а той фірман до него кажи: Господи слава тобі, що ви надійшли, бо вже во дві годині мучу се, бурикаю се, ни дає ми дороги пірити. Легає на пірид мени, що хочу минути, вже знов напирид мени лежи. Вжем аш скінув ремінь с себя і нічо ни помагає. Али добри, що ви надійшли, то вже ми звігти видіти.

І вивів.., і пішли в оба.

Тоди приходить той садівник і бире, оповідає тому садівникови, що єму скаржив се все: Добри ти казав, Івани, що тобі се все показує. Я ни давав віри. Али йшовим, то фірман бив тай бив, аж зачив ми оповідати, що ни дало му пірити!

Ну тей вже.

Зап. від Яндраха Стеця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

351. Дитина в яблоках.

Рас в саді в Вирбівці спавим в буді. Слухаю в очі, шось сичит. Я си мислив, що то можи де хто се бе. Вихолжу з буди, дивю се, коло яблунки стоїт якісь хлониц. Я си мислив, жи можи то який сила. Прийшовим до него, а віп щес. Дивимо се, воно вже аш па лені. Яблунками трісе, янка окронни літет. І так яблунка від яблунки трісе, то легає по дорозі, то скачи, а таке за вилики, як мала дитина, що має п'ят літ. І так ішло аш до самої сушарнї. На розі сушарнї пірикинуло се в пса чорного, великого дужи. Іно вітир повіяв і щезло.

Зап. від Стака Зааранка, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

352. Як садівник утікав перед страхом.

Сидиг в саді — ніби Тодорко, спав під деревом. Заснув, як скричило погутъкано над ним і він се пластрашив і втік до стайнї, защіпив двері, накрив се коцом фірманським і так хтів спати. Накрив се з го-

ловов, а щось кидає в него. А він так ні довірує, спіт собі, гадає: Так щось впало. Так рас, другий рас... та бо вже й ліпши кедає. Так кедає, жи вже ні годин лижити навіть. Коні форкають, носами бют до зими, синчут.. Тоді він до двирів, хочи втікати, коли ви годин вітціпити. Тоді як зачило в него гімняками кедати! Впішов він на двір і став і стоїт — німа де пиріпочувати і фірмани повтікали зі стайні. Такой там ніколи ні почували, бо се бояли біди. Тоді він став і думає. А мав тоді коло себі хліп; дав псам хліба і далі іде с того саду втікати до другого саду. То здає се в Хомиківці було. Буде тікав с Хомиківки аш до Ридодуб. Так він собі висо́ле йде — пси напротів него. Али знов в Ридодубах нідалеко цвінтарту гадає собі: Жиби ше ходь попри цвінтарт пирійті! Акурат подивив се — стоїт в брамі мирлій. Знов він се зълек. Цеи но згумотіли тей повтікали. То він прибіг до Ридодуб, вже аш му се розвидніло. Така его ніч була.

Зап. від Яндруха Степія в Будзалові, Теребовельського пов., 1903, О. Древянка.

353. Страхи коло Хотимира.

Служий я в Ісакові у ґазді і той ґаздá маў у Кóршеві ліс і місі зібрали у неғілю у вечір на попедіўнок у ліс. Приїхали ми там на живачіуске поле і я смý кáжу, шо я чуў у селі, шо тут роскáзуваў оден чоловік: Кóло сеі вербý вілóу ўночі корóву на воловóді привійзану — на грúбім на лўжи; потім підійшоу той чоловік віще, лівит сі: Кóло вербý корóви нема, лишёнъ вітги якіс нап дуже ўбраний нагійшоу і той чоловік пірихристій сі і казаў: „Ой неборе, ти міні ніц не гóден зробіти тепéр“. — І потім той нап зник, нідé го не було вітко. Потім як я зіхаў на тім поли ў ліс і я роскáзуваў ґазді то, шои чуў, шо там щось перехóдит на тім поли. А він міні кáже: „Кобі що перейшлó, то щéбим дòбре набíли“. — Пóки ми приїхали на копéмиреке поле і було дорбóгоу болото і він навернýу кіньми на якійсь обліг на кавалок, зіхаў па доліну на такий ширóкий обліг, бо попри той обліг ішla та дорóга. Ми зіхаали на доліну, а там на тім облозі трóхи воді є у долині; то тілько було воді, шо стáли кóні і віз і ше сі за вóзом лишіло на два мéтри. Та як ми зіхаали у ту воду, а то кóні чисто пірнúли у спід у воді, а лíшель сі спер на мля́чу і кóні чисто спліши і віз аж по помóстину буў у воді, і він сі лўжи пастрáшив. А пóкім він пішоу по дíшли і поші на ту мля́чу і ссéнуу с кóнім нашілники і вашкí з головí і дíшель пересунуу чýрес кóні на бік, то лíшель стаў на воді, потім кóні якіс сі віратували трóха, а віз сі лишіў на ті мля́ці і дíшель стояў на воді, а він дíшлем перейшоу аж на віз. Потім я з вóза скýнуу с сéбе капелюх на пляц па сухý і чóботи на бік — чисто с сéбе скýдаў — лíшім сі лишіў голій на воді і потім зліз у воду і війшоу водóу, аж на

кавалок — віби на той обліг па сухé. І пішоу я, їмвú одноїго коньї
і запрýг у шлю́ і пріпну́ вужіще до вóза одéн копéц, а дру́гий до
шля́ і таž я вíкиг конéм віз з водí і газдý з вóзом. Пóтім я ўзы́, убра́у
сí зноў у шмáти, якім бу́у і поїхалисмо дálї. Пóтім ми приїхали до
Коцéмірьї і трóха сí затрýмали, а потéм зноў поїхали. Приїхали ми
в Коцéмірський ліс від цвýтареви, нічого смо не віділи кóло цвýтарьї.
Пóтім віще цвýтарьї уздріли смо так, як Жýда в чóрнім загорнéного,
а біла бúла головá. У фосé стоя́ло і потéм дúжи кóni три рази за-
ривали і кóni увікали, як моглý, і там бúло дúжи сýлне болóто велике
у кім лісі. Пóтім ми приїхали до Кóршева і він менé сí питáе, чи ужé
кури пýяли. Чýемо ми, а кúри зачайли пýяти, а він кáже: „А ти вýгíу
то, шо у фосé стоя́ло кóло цвýтарьї?“ — А я кáжу: „Я вýдýу“. —
А він кáжи: „Тай я вýшý. Я сí не бойý, аби якé бúло лихé, лýшім сí
дúжи бойý, аби не бúло вóбука у тім лісі, бо бу́у би áбо нас заї́у ко-
трóгос, áбо бу́у би кóаї пої́у.“

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від А. Грешука з Ісакова, пов.
Городенка.

354. Привид.

Раз юшов єм з пашí і дивлю сí, стоїт щось окрутенно велике. Тим-
чисом дивлю сí, а воно рушиє сí; я витаю сí його: Хто то є? — Каже:
Я є. — Хто я? — Я. — Приходжу близше него, а то чоловíк, такої
свíй домашний.

Зап. від Сени Кукуяна в Іванівцях, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

355. Страшний шум.

Пас єм копí в пашi. Тай єм їх спутав, а сам лег єм під корч. Аж
щось так зашуміло, аж мнов підкинуло. А я тогди схопив сí, вірвав сí
і дужем сí злèк — дивлю сí, а ту пíц нема, лиш корч шумит. Я з лéку
побіг до копí, тай утік до дому.

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

356. Дідьче весіле.

Їхали два Жиди, а там була пуста коршма і в ті коршмі таке ве-
сілья! А то їхав Цудикú дідо. Приїхали доміú, а йидея Жид биú йин-
чий. Прийшоу рано до Цудика тай съя питат: Ци їхалисти вчера відки?
— Повідат: Їхау? — Ци виділисти шо? — Визївім вісіля. — А чосте
їхали наперед. І повідат: Не будете жили, но до року. То було дітьчé
весілья. І вмер до року.

Зап. у Бандрові, Лéського пов. від Михайлa Струняка М. Капій.

357. Страх весілем.

Тато пасли бики, місьців зйшов. Насли вночі, а я взи́у тайльиг. Але чую, таке весільне йде. Йдуть паньинки, так у долоні плащут. Так чупер стає! Як взріли бики, так смиють, плащут. Виділи тата і ніц ви казали, лиш пішли в потіцький ліс.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Кирила Кременчука М. Кацій.

358. Зі страху через млинівку.

Їхали єпі кіньми на пашу і здібали подібного такого, як чоловік. Вони собі гадали, жи то шафар віт паші, від волів. Тей питают его се, чи то ви... якось він се Нухим називав той Жит. Оджи питали его сі два рази. А за третим разом як го сі запитали, як посипало вогнем, так як би будинок який мав сі палити. Потому с того страху як сі спаметали, а жи млинівка є широка на півтрите сежне, то як сі розбігли, як скочили, то ще другий раз як млинівка є широка, так пирискочили с того страху..

Зап. в Іванівцах, Жидачівського пов., 1903, О. Деревянка.

359. І відважний боїть ся.

Єдного разу шов мій вуйко коло цвятару; али він казав, що він се ніц ни бойт. Іде рас в одинадцяті годині, стоїть щось високи, біли. Лиш набрав страху і такий йде. Пряходит коло него і кажи: Добрий вечир!

А воно се ви вобзыває; і его поминув. А то він йшов поза городи до своєї цьотки. Али воглядає се назад себи, біжить за ним. А він такий був відважний, що сі ніколи нічо ни бояв. Али страху набрав сильни і зачив тікати. І тікав більши, як двоє гін. І бігло аж до сила. А він прилетів до своєї цьотки на подвір'я, дивит се, воно за ним стоїт. Прибіх до хати, хата була засуница. Той далі до шопи. Вітворив си шопу і зачерпі, а воно се добувало до него. Той паробив крику. Повибігали с хати і питали се, що є. А він кажи, що: За мною бігло якесь високи, біли.

Вони кажут: Нима ніц на подвір'ю!

Той вийшов зі шопи і зобачив его, то сами на городі і так до него вогорило, що: Жибись пігди ни казав, що ти се ни бóїш нічого, бо колись тибе градит. І всьо.

Зап. від Стака Заранка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

360. Як парубок перелякав ся.

А то ми на піч водили коний. Цыганок був Вирбин, і кликали Павленка Хведора, що він старий був, а ми були хлопці молоді. Ми

й поїхали, й поминули слободу, на луки. Їхали так коло Семина. Я викридав, закурав трубку. Він, Циганок, кас: „Дай покурити!“ — У мене одна лошадь, а в того парняги другого дві кобилі, одна з лошадя. Ну, їдим ми. Він пагнувся — іху! з лошаді.. Воно де ни взялося, як товкне його, тоді як хватили (з боку була стара, а під ним молода), як помчут, він злякавсь. Я посміявся: „Шо ти дуриш мене?“ сміюсь. Виїхали на дорогу, а він аж трусиць ця — злякавсь. Я тут зараз насмішку з його ділав: „Ти обманюш мене!“ — „Ні, кає, так і так“. Ми отакувались, постояли трошки, поки гашпори пройшли в його. Потом слухаїм — кричить той чоловік Хведор Павленко: „Калавур!“ — В мене то шкапіка порядоши: Я обернувся до його, що він там кричить. Так ось штука: я доскочив до його, так він стовбула стоїть. Хто зна що: копіця якась, мара якась, як ударе коня під коліна, так він чирис кобилу і впав стовбула і кобила віала: так він: „Калавур! Хто в Бога вірює — рятуйте!“ — Я спросив: „Куди воно пішло?“ — „По шляху, говорить, на Борисівку, прямо у слободу“. — Так я ту же минуту слідом аж до мелниці тавсь — нима, як у воду упало! Я вже розозлився, к'у: що буде, то буде. Так ни бачив, а воїни обидва бачили.

Потом той парняга, що во мною їхав, це перед Семеном — днем було, а на Семена він поступив у Погромиць у чиляданики, учить ця у сапожника. Як давай він жить до самого посту. Так йому ни лучче, а все хуже та хуже: він спугався здоровово. Я дочувсь, що він приїхав до дому, прийшов до його, поздоровкавсь. Я до його: „Шо ти, брат?“ „Низдоров!“ — „А що в тебе болить?“ — „В мене нічого ни болить, а надуло всього“. — „Це, я к'у, ти спугався, як ми водили коній“. — „Спугався, к'а, і стого времія добра мині нима“. — Лапнув я його отут саме за живіт, коло пупа, так у його поділались попруги: ошильмував його пиріполох (циріпуг). — „Ну, ку'у, ти пер тобі треба баби шукать“. А тут була баба Логвинка. Ку'у: „Треба прохать її“. — Ну, його мать повида його туди. Так вона стара стала, та Логвинка: ни бралась було. Так її так сяк вкландали. Зачала вона виливать пиріполох і вилила: так нас два і троє коній, геть отсторонивсь од мене, як ударило. Шо вдарило, так і те показалось: так тварь в роді собаки. Потом разів три сходів він до бабки — опало і став їсти як слід. Так уже благодарив мене, що я посовідав, а то батько й мати засовітались: ни знали, що робить. А той дідок, що за нами їхав, годя три пожив, хто зна вже од чого він вмер; а той парняга ще годів з дванадцять прожив і дітей вісім пажиз.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

361. Впертий страх.

Мої тато на пісках мали до млина. Каут: Встзў-ім дес о півночи — іду с Тодосьом. Коло цвінтарьи, в побічні вулиці, вище полотно, ніще чоловік. Нема куди переїхати. Каут: Гей! Воли не хтби йти, німа куди переїхати. Тай каут: Ступи съи, чоловічи, з дороги. — Али дее; будуть їхати. Бют воли, ни хтби йти. Вітьигли притику, вібили. Чоловік зложив съи під берег. Змололи, ідуть в день, сънгі такий збитий...

Зап. у Костільниках від Михайла Гаврилюка М. Капій.

362. Сховок перед бранкою.

Як ще хлопці се ховали пірид рикрутами, як почували в Вузенськім під лісом над водов, то там щось сиділо насирід ріки, то так щось ценькало, як двома каміньцема до куши. Цень тай цень. Али вже мало бути десь коло дванадцятої години; як заплескало руками, як се зариготало, як борнуло в воду, то так се вода розгойдала, аш на бириги повиливалася.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

363. Біда страшить вояка.

А знов другого разу пройшло вночі до самої той кашарні і зачвило сіпати живицьри за ногу і форт криччило до него: Ратуй мі. І випровадила та біда його на двір, а там був такий люфт від пивниці; і злапала та біла його за карк і хтіла його душьити. Потім ксьондза зводили і кроняв і нічо ни помагало. Таки біда ходила.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороціві, Городецького пов. від Івана Штойка Іван Савицький.

364. Урльопники страхами.

В Вирбівці ходили мирці вночі і дужи се тлумили, бараболями кидали в людій сплячих. Тоді наш ксьонц пробощ і вікарій і старший брат і єден такий пітхлібник пішли там. Али як тій мирці входили до хати і все до стола прийшли і все драинали. Тоді ксьонц пробощ зачив за померші души вітправлети в хаті. А тій мирці прийшли з надвору, як зачили бараболями кидати в хаті в ксьондзи! І ксьондзи мусіли втікати вікнами. А той пітхлібник: O psiąkref! jabym sie bał takiej duszy pszykleny! Ja nie bendy uciekał, ja się nie boję.

Али як дістав єдину бараболю в піс, аш му кров бриснула. І втік. А то ни були мирці, то були штари урльопники. Ксьондзи єдного, другого повизували і запровадили їх в однім чоботі. Навіть ксьондзи дали віру, що то такий мирці.

Зап. від Миколи Пухняка, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

365. Салдат у пасіці.

Роскажіть, яка вам привиденція була на пасіці? — Нихай йому лиха година. Ну пасіка була в роскопаних могилах. Там, ка'ть, місто нідобре, опасне. Пришлось роїв биригти. Шішов я з рапку, взяв, приліг у куріні. Вдруг сичас являїця щось в роді віхру — як затріщить курінь! Являїця в роді салдата: чорний, смаглюватий такий. Ну і кричить: „Виходь, каже, сюді!“ — Я ни до того — пора воскресну мопитву читать. Потом без вісти пропав. Я тоді — дай Бог поги, та до дому й духу ни одвидеш. Тоді ни до роїв — нихай сами рояця. Отака штука. Там чужиземців усе ловили — отож вони.,,

Борисовська волость, Валуй. пов. Вороніж. туб.

366. Біда в пасіці.

А то не раз одному чоловікові от який случай був. Ішов він на пасіку прямо сирід дня. Коли став доходить до пасіки, а пасіка була на могилі, от воно вилізло із могили та піривалило ся чириз могилу тай хто 'на де й ділось. А воно таке, як шарка, так як ото маленькі собаки. Він був пяненький тоді, ни дуже злякав ся ще, пішов на пасіку, посидів трошки, потом ліг у куренику спати і пірихристив місто, як лягав. От він тілько залрімав, а воно як затріпа той курінь, та походе-походе коло куріння та ще як тріпоне раз, та тоді й сказало: Щастя твоє, що пірихристив місто, як лягав, а то яб тебе повчив, як у полі спати!“ — Потом хто-'на, де й ділось. А він тоді схватив ся віттіль та дай Бог поги, на втікача до дому. І того вже літа і піривіз віттіль пасіку до дому.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

367. Біда на возі.

Їхав йим зі Львова; ну, їхав йим і дрімав йим на возі; приїхав йим коло їдної грушкі коло двура, поминув йим юш тую грушку, а коні стали. Я сій пробудив, до коний крикнув йим, а коні пррубують так, як би який тьигар на возі був; я собі гадов, жи можи, як йим сі коло корімі затримов, чи хто міні віз ни загамував, жи так коні тьишко йдуть, али зліз йим з воза, і приконав йим сі, жи віз ни загамований. Тоді міне великий страх зібрав, ци як там сказати, сів йим на вів і знов до коний війо, коні тьишко йдуть. Вінниця я пірижигнав сі, зачив йим пісень съпівати: „Kto się w opieki podda Panu swemu“. І так ям на голос съпівав, а коні що крок ставали. Вінниця хоцяж страх йим мав, сам до себим сказав: Господи Боже, допровадь мі до мої фігури! — бо на моїм полі стояла фігура. Тоді най сі воля божа дійи зі мною, дальши ни поїду, там буду стояти, бо ми жиль був за кіньми. — Тимчисом при-

їхав коло тої фігури, раптом зробилося юким легко, жи ни тігнули, ішо віз за кіньми літів, жи насильниками тримали коні віз. Ну, я тогди зу страху ни зінав, що сї зі мнов дійти; приїхав йим на своє пудвірі, якось йим затримав коні, і пувідпинав йим коні і пустив ду стайні. Ни дивив йим сї, нічо, пом до хати прийшов. Жінка дає вичеру, али де мині, авім ви вичерів, ніц, так йим ліг спати, ніц ни мовив.

Аж по опівночи, як йим вчув, жи кугут пійти, допірум вийшов си до коній, дав коньом їсти і прийшов до хати, допіром жінці рузпувів. Було то з суботи на неділю і жи виділі, я си ще лижив, день си рубив, а я ни вставав. Прийшов сусід до мені в неділю рано тай пувідай: Ти лижиш, а віз так порозкиданій по подвірі! — Я мовлю: Та деж порозкиданій, я доліру приїхав зі Львова возом. — Виходжу на двір, правда: віз піривернений, драбина особно, али видіти — ніц ни видів.

Зап. у падолисті, 1903 р., в Ямельні, Городельського пов., від Олекси Льостра Ів. Савицький.

368. Біда на морозі.

Воповідає формаль. Кажи: Спю, слухаю, щось пукає: Пук-пук-пук. Кажи жівка: Йди, втвори, бо якісь заблудив бідний!

Бо то в зимі було. Виходжу на двір — німа нікого. Я прийшов до хати, знов лєг, воно знов пукає. Я знов вийшов на двір — німа нікого. Тоді знов пішов до хати, воно знов пукає. Вона кажи: Та йди, можи хтось заблудив!

Я, кажи, вже два рази виходив, міні се ни хочи вже!

На другу ніч знов шось пукає, він вже ни хочи встати, газає си, що то его знов дурит. Али такої добри пукає: Татуньцю, пусьціт, спровати нас на дорогу!

Виходит він на двір, дивит се, якісь люди худобу жинут і просет его, аби він їм показав, куди дорога є.

— Бо щось нас, кажи, водит тай водит, вже зо дві годині лазимо — трудно дороги знайти.

Він їх тогди взев до хати, кажи: Я вас типер нігде не поведу — най ходь кури піриплють.

Він їм зачив воповідати, що там є біда на ті дорозі, тому він їх ци хтів вести аш по вопівночи.

Зап. від Яндраха Степця, в Будзапові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

369. Дівка на цвінтари.

А знов пуніс жоввір — так була стешка біз цвінтар на стаціоні — вахи — їсти вичеру, можи була ців до диськото — то було в літі. І запіс їсти, потім съи вітам повирнув і жов біз той цвінтарт. Стуйт ва самі тї

стешці дівка, а він хтів ту дівку злапати; як го та дівка настрашила і окронни си дужи зъльник. Вирнув си в други місци, стуїт друга. Потім він знов втік, форту му си так пирід вучима ставило гейби дівка. Потім ще в їдно місци пішов: читверта стуїт. А він си потім напер і втік ю с того цвінтарту; як пішов, як втік до кашарії, дві годині го терли, піж го втерли. Так на блюзі стояла піна, як в коньї, жи сї спутит.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Івана Штойки Ів. Савицький.

370. Як дівка гонила за парубком.

Пігнав коні той наш Синько на ніч і припинив, але коні си вірвали і він пішов шукати. Ішов за кіньми і здібов дівку (вийшла з такої гури — зам. Гнатка Мороза). Ну і туди він ду ньої, а вуна ду нього. Біло вбрана була, стонги май на собі і вінец. Ну туди він ду ньої, вуна за ним; він зачіяв тікати туди, ше ни міг, скинув кужух і пулітів ду фігури, аш тоді си пірижигнав і вуна си вирнула туди. Юш.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороціві, Городецького пов., від Стажа Яблонського Ів. Савицький.

371. Розплетена дівка.

В нашім селі був оден фльиків; він прийшов раз до дому трудний і льиг спати. Деесь в опівночи чує він, а то хтось дуркає в вікно і кажи: Василю, ходи зо мнов, а я тобі покажу, де ти маєш на другу днину робити.

Він встав, а мама кажи йому: Не йди, бо зле буде с тобов, бо на селі кажут, що коли в опівночи шось кличи, а ни скажи три рази на імя його, то аби ни йшов.

Від ни слухав того, али пішов па двір. Вийшов дивити си, а то якас дівка з росплетеними кісками і бере його кудасі і веде. Він нагадав собі, що може з ним стати си і ни хочи йти. Вона його тъигни, а він таки ни хочи і кажи: Хоч шос обірвати? Тай вдарив ї лівов рукав на віглі шос три рази (бо в нас вібн кажут завсігди біду бити від себи на віглі і то бис пари: рас, три або п'ять) тай кажи: Ти хоч мене вести десь, та я маю завтра йти сьніг вкидати коло дороги! — тай пішов до дому.

На другу днину він сокиров хтів різати маму і брав, розбивав горшки, а впосля пішов десь в гори до Гуцулів, а там казав, що був оден Гуцул та мав повну піч чортів за гратами і відти вже прийшов до дому здоровий.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Дарія Химичука в Нових Мамаївцях, Черновецького пов., Ів. Савицький.

372. Дівка на воді.

Пасли форнаї кові па лані, над водов. Слухают, так щось по воді чалапає; али припливає нидалко них. Дивят се, то якась дівка плине напротів води. Вони се на тое нічо ни вобазивали, а воно по в руки заплескало, як зачило впоринати, а тії хлонці повтікали і ни знаю, що се далі стало. Досить, що в руки заплескало і дужи кричило.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

373. Панна в капелюсі.

Шільнують хлонці в саді яблок, дивлят се, щось з ліса літит: якась пане в капелюші. Вогонь і с писка літит. Нізнают, а то грабялка і просто літат. Биз них пирilletла і просто до кухні. А там дівки спали. Спали на зимли, а воно в груби злетіло. Нє... злетів з груби птах, крилами злопотіло, гівки се понастрашували, гадали си, що то квочка з яєць злетіла. Кажи господине: Іти, злалай курку, постав на яйці!

Дівка встала, помадала, що курка сидит на гнізьдзі тей знов собі лягла. Тоді знов як страскало крилами, як зачило лопати па грубі крилами до стелі, понастрашували се дівчата і тогди вони се нопирихрещували, щоби воно ни мало притецці до них. А то там дівка строїла се, то тому вомана воювала.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

374. Положна жінка.

Єдного разу жінка вийшла на двір, а то вона була в пологах і пішла аш на дорогу, і навіть ни в голові, що то вона в пологах. Прийшло вночі, зачинає щось стукати в сінех. Хата була втворина, кілька хлонців спало на хатнім порозі, а в сінех була скрине дрантива. Як впало на скриню, наробило тарахкоту; хлонці слухают, що то є. І смалиг до тої кобіти, тото, що стукнуло. А коло тої кобіти були съвичені вінки. Тоді прийшло, воно страшил жінку, стукає в хаті; жінка зачила пацер мовити і чириз вінки і пацер ни могло воно приступити до неї. А тії хлонці, що спали на порозі, нівставали, засьвітили і вже ни спали, но сиділи собі, бо се понастрашували. А воно зачило по приспі вганети і квічти.

І так їх страшило.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

375. Гола жінка.

Раз ишли ми з Иваном из Бутиня. Але туй у Гринилевім, пóвим ксьондза иде — ни дивуйте — чиледина гола и простоволоса. А то на

лютěх... Зима у коліно... Каже Иван, це шо би? Але я гадаю швітко, коли благовіщено було... И лиш я собі пагадаў, а то щезло, лиш віхкіръ звіяў сї.

Від Андрія Перожука зап. у Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

376. Баба рве барвінок.

Я при войску був на мапебрах; то сї діяло в Липовцьох там, де Гнила Липа вицливає. І йду я; тамкай були такі пайици, жиби хліб никли на льогру. Іду я на кватиру тей нин втрафив, ном зайшов на цвінтар. Іду я стежкою цвінтаром і субі пригадую о мирцьох; і так сї стало, жи їдна баба збирала барвінок. То вночі було і їм сї зальник дужи і зара я питаю сї, хто то йст. — А та баба відповідай: То я, пані вояк. — А я знов: То лихо вдас взяло, жи я сї так прильник вдас; я питаю сї, як ви сї називайнти. — А вона відповідай: А на шо вам? кажи; як йдети собі дорогою, то собі йдіт, а мине ця зачіпайти! Ая, зара миї по просту відповіла! — Вуна кажи: Вуякі спий, а ви туда ходити чогось по цвінтари; як йисти сї впили, то йдіт на кватиру скати! — А я кажу: Чорт би вдас пібров. — А вона, миї зачила туди глупства повідати. Я витігнув байнит і туди до неї кажу: Прибю бабу, бо миї все їдно. — Я сї ду неї туди розмірив, а вона кажи, так взыла, як би плюнула в очи вна миї, ну і миї сї зара темно зробило в очох. Сиджу я і вона сї ци рухай тамки і вона таки рве. Зачив я туди мулитву мовити в своїм дусї і гадаю за те плювань: жилю би ми ци було, хотынъ би тї раз вдарив. — І так йим зробив і вдарив і по плеюх. З баби сї зробила но тілько білюга так, як би ї ци було. А я тогди ту білюгу взыв гет з тою травою, шо була, заніс і кицув йим коло трупарнї, а на другий вечір пішов йим коло трупарнї давити сї, шо то було, а на те місце новно мурахів було.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Сороках, Городецького пов., від Миколи Кшивака Іван Савицький.

377. Чорна баба.

Гнав чоловік корову с пасовиска ввечір. Жине коло цвінтарту, дивит сї, на тім пляцу, де повішильники лижут, потопельники, дивит сї, щось стоїт чорни. Приходить блиши, а то стоїт якась баба чорна. Кажи: Dobry wieczór!

Вона сї ніц ци вобзыває. Він дивит сї, що вона сї ніц ци вобзыває і стоїг, як слун, настравшив сї, корова сї від него видирла і втікла, а его самого лишила коло тої жінки. Тогда го ще ліпший лек зібрал, ек зачив тікати, мало сї ци забив.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Древянка.

378. Як бабу душила скриня.

Пішли мої баба до комори до скрині по шматі. Втворили скриню і там собі чириз довгий час пирібирали, що їм тра було... засьвітили съвічку. Нараз кинуло віко на голову і дусит бабу. Баба рвут се, ні годин підаєсти, бо лижит на скрині. Али добри се прут — ні годни; кричут до діда, дідо прибігли, дивлют се, що бабі голову приперла скрине. Тоді взели, скриню втворили і баба встали і прийшли до хати і розповідали дідови, що їх щось дусило.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

379. Шляхтич із люлькою.

Ходит по гумні вартівник мічний, що почі ходив собі, пігdi віц ні видів. Вийшов за браму, розглядає се, як-то польовий до себе має. Дивит се на шніклер, як з вікна вогонь посипит! Він тоді зачив бічи, мислив собі, що шніклер горит. Біжит, прибігає коло шніклера, дивит се, якісь шляхтич ходит, курит люльку, а с тої люльки так вогонь садит. Тоді він взев, пиріхристив се і того десь щезло...

Зап. від Яндраха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

380. На страху і кіл не поміг.

А знов ми сі таке трафіло. Он коли тата Параця за Михайла сі віддала, тай мене там шваєр закликав па остатку. — Ей, каже, кому по горівку піти? А-й ту съніжок йде. Студени нема. — Та я піду, — кажу. — Витіг єм кіл із плота, взев так па плечі, ги гвер тай приходжу горі Павликівов улицев. Приходжу: хлон стоїт. Спер сі на пліт. Але білій хлон. Кажу му: Добрий вечір! — Той не відповідає. А далі, як сі' пустив, тай до мене. А я як їм сі' схопив, том навіть не зирнув позад себе, аж їм в коршмі огинув ся. Приходжу до коршми. Ільо, арендар каже: Та нема студени, а ти так змерз! — А я вічого не кажу. Йакурат було пів до дванаціткої, як єм прийшов до коршми. Посидів я там до дванаціткої і пікомум ніц не казав.

Той секрет можна сказати на другий день, аж сонце зійде, каже, бо зараз шкодит. Міг бим вмерти, або захорувати.

Зап. в Уличіві, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Матра Кушніра В. Левинський.

381. Страх з решетом.

В Домажиру я вчив сі читати; і вийшов я на двір дивити сі, чи мама ні йшли від ксьондза; а в той самий день ховали дівку в Кожич. Пізнійши я вздрів і я кликав „мамо“, три рази-м крикнув, а воло з гори

пішло від ксьонда, вийшло на дорогу і каровало до Кожич. Потім як я кликнув „мамо“ і то щезло. Було так, як чоловік, но мало ришито на голові, таке довги в спідниці і шід ни казало.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Стадчу, Городецького пов., від Левка Іоралевича Ів. Савицький.

382. Музика на ребрах.

Дорофей II. спав разом с хлопцем так на північ, Гъордій на півдні спав, а на захід сонца головов, а я до него ногами, а головов на північ. Потому прийшли шіесьць так як ревізори, ліхтарі кождому коло плеча лівого. Потому оден ввійшов до колиби, спер син на дошку на Дорофтея II., два лігли пирел двирми, на дворі вже рошпінкали си і поклали собі на ребра пальці; три стало собі назад двох тих і половили си до купи в даниці віби. Потому зачили ті в ребра потискати, ребра зачили грати, а ці на заді три зачили даниувати. Як той сабаш відограли варас феї шіесьць й вірокували на двір, зібрали си, крикували рас вести, й другий рас вести; нарас луснуло двирми, я зарас скричив на них, аби вони си скоро йзмили, оден встав, а два ви могли, аш нібожи на вилицу силу ті два си йчили с постели і сказали міній потому: „Кілько я кричив, а чому си ви ни вбазивали?“

Зап. у грудні, 1904 р., від Григорія Галичука в Ревній, пов. Чернівці, Іван Савицький.

383. Як стіл ходив.

Одного разу надійшов ілец господар. Здибав він коло моста стів с сувічками і дужи син настрашив. Шипка злітала з голови, тримов обома руками (аш пальці в шипку позалазили — Стак Озарків) і стов і думов, куди ту пірийті? А він, той чоловік, звириув ту під буду на гребли, гет там, як син йде; али в ті хаті ніхто ни сидят; хтів йти до сиридини, тілько жи було замкнени і звириув він піт хату, кльик і злавлов син съціни. Куліча завийали на цайть пальців, чи центиметрів в землю с страху. І надійшов той (нібі той стів надійшов): „Йди до дому, ни бій син нічо“, кажи; „кльикай в дома разом з дітьми і моли син аш до днів“. Так той стів сказов і пішов далі до міста.

Зап. у серпні, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

384. Заклад піти вночі до трупарні.

Вальирко заложіў сі з Казем Добровольським, що піді о піўночи до трупарні за пійтку. Отже як заложіў сі, Казь побіг наперед до трупарні. Як Вальирко євійшоу до трупарні, а той йиго вікіу у пісок,

а він гадаў, шо то мертвець, луснуў двермі, тай тікаў, аж дома сї пообозирáў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

385. Пастухи і паничі.

Так раз вигнало нас три у вечір коні на Лáзи. І акурат була одинацтга година. Накопали ми си по дорозі бульбів, а середній везе їх в мішок. Жечем. Вже дванацтга година. Жепем через корчі. А так місяць съвітит, як у день. Дивимо сї: Йде три паничі. Так видимо їх в над 20 кроків. Вни йдуть до села, а ми женем з села. Вни напротів нас, ми напротів них. Коні старі були і не пуджіли сї під. Як булисмо вже на десіть кроків, як устали вітри, не мож сї було на коньох утримати. Як ми сї вирвали від лихого, вже не знаємо. Вже смо тої ночі бульбів не пекли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Гриня Мотуза В. Левинський.

386. Перестрашив ся на смерть.

У Чернеліци йдён чоловік узьйоу на сéбе овéчу шкíру і доробиў якіс рішкі і на дорóзї при кутку сї собі умýсне, якби хто йшоу, аби напúдиу. Незадóго надійшоу едén чоловік сам, а він ўстає і: „О-у! — А той напúдиу сї і зачий тікати; він за ним аж видалéко йигó хáти і вернýу сї. А той за́раа захорувáу і до трох день буў похóваний. А вітák віслíдили, котрý то і засéдженій буў до криміналу.

Зап. в червні, 1910, від Антона Трачукя з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

387. Як чоловік налякав ся музик.

У нас єден чоловік напивав сї при горілцї. Але в заклад везли за кварту горівки: Принесен ми о півночи сировицї? — Ну, той такий від горівки, від Михайла, зараз зібрав ся, пяний був, тай конов в руки. А то зима була, Ішов там та ничо не видів. Перейшов віттам, начерпав сировицї тай вертає. Як прийшов під Залазе, зробило сї темпо. Дивит сї: — Йой, які музики, фіри! Від той рогачки йдуть напротив нього, грають, скачут, съпівают до нього. Тай попри нього надіхали. Тай він сї злек. Дурний був, що сї злек. (Ба, як мягкого ангела має, то сї злекне, хиба щось має до себе. Увага одного з слухачів). Отже хотіло сї ему спати. Положив сї спати. Сів си, тай здрімав. Його студінь обіймила. Зимова пора, мороз був. Ідуть Бойкі до міста з деревами. Надибають чоловіка. Вни до нього, а він вже мало що дихає. Везли вни і пішли до стельманаха, до Німця, аби го везе до хати, до ране. Дали знати і жінка по-

шого поїхала. І він потому взєв росповідати, с чого він так сковез. І слабував довго, тай вмер.

То не байка, а так було.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липні, 1906, від Бабяка В. Левинський.

388. Чоловік відлежує переляк.

Йшов єм, як у Гріні Кинаш дитина вмерла. Потім ходили по процесію на похорон. Ісмо були там на тій похороні. Як прийшовем відтам, пішов єм спати. А той Гріні Кинаш прийшов до мене тай каже: Йди по горівку до коршми. І не знаю, котра була година, ци дванайцета, ци котра. Приходжу там під коршму і орендар утворив. Я сі дивю, в коршмі дванайцета година. Взєв ту горівку, йду горі селом. Такий мі дуже страх зібрал. Шідійшов до гори висше церкви. Дивю сі, вже щось в наперед мене. Вже мі дуже великий страх. І так сі сі дуже настрашив і не знаю, ци-м мав горівку у руках, ци кішелюх. Став їм і стій. Далі-м си погадав: Мушу йти. Дивю сі, а ту двоє телег білих — єдно горі другим скакало. Вже пішов я, минув я того і перейшов. Прийшов далі. Дивю сі, а то знов є, знов скоче єдно горі другим. Обийшов і в другім місци того. Пішов гет. Забрав сі відтам і пішов через ріки, через броди. Перейшов я через оден брід, пустив-ем сі в другий. А то серед ріки знов перед мнов. Вернув я сі с того броду і пішов через поле назад поза село. Перейшов через то поле д дорогі. Дивю сі, а то знов наперід мене. Та дорога йде висше, а то наперід мене низше. Йду тоді в гору, а то йде в боку і вно мене не пустит, аби я йшов далі. Ішов я горі дорожков, вернув сі назад у долину. Тепер став — стій. А вно знов за мною. Я берегом, а вно дорожков низше. Постояв я над тим берегом, а вно наперед мене. Далі гадаю си: Ну, що робити? Так їм взєв і просто скочив на то. Думаю си: Шо буде, то буде — ту стояти не буду щаду ніч. — І-м скочив на дорогу і то сі десь діло з перед мене і не знаю, де і що. Ім прийшов з тов горівков до тої хати, де той похорон був. Ім ту горівку віддав, але допитати сі мі не могли, бом не міг ніп промовити. Ім с тої хати забрав сі до дому і зараз пішов спати. Том с того три неділі слабував.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні, 1906 р., від Федя Трача В. Левинський.

389. Як жовнір застрілив капітана.

Стойці жомнер па пошті і оден капітан хотіць йигро збадати, як він службу робит. І перебраў сі ў волозу шкіру і так качийці сі аж від німу. І на 30 кроків згальтував го, а такі на ніго одніако ліз. Той на 3 рази крикнув гальт і за третім разом забів го. Відак звізитував, що

то йи, ци чоловік, ци що, а то бу́ є капітан. Він гада́ў, що то злій дух, або що. Він за то жадної віри ни дістáў.

Зап. у липні, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волинський.

390. Вояк застрілює страху.

Як я служи́ў при воську, стоя́лим у Бі́стрици на Вéзіграх. То уповідали жомни́ри, що коло ба́хгáусу шчос стрáшіс жомни́р на вárті. Али раз прийшla на мéни чéрьга тай дýмаю сi, що будé бідá, али мýшу йти. А той ба́хгáус стоя́ў гет за мíстом. Прийшóу я там в вéчíр в дисы́ті годíні тай дýмаю сi, як я пíристóю тут двí годíні. А на-уколо ва́хгáусу бу́ є лéсок. Стóю я вже в годíну, аж лíвю сi, — йде прокíв мéни такá чóрна сúчка. Тай усé бlýschе. Али я нíц. Як пíгíшla до мéни, зробíла сi в неї біла льюха. А я лиш гvир с сéби, відвірнув на вídлі, — пук! А то лиш лóпнуло, тай нíчó ви вýтко. Мивé вíбрав страх, аж надбíгáе патróл: „Щос застрíлю?“ — Так і так, стрáшіло нí шчóс, тай їм стрíлів. — Злюзуvali міне тай привілі на ва́хгáумбуру, а дру́гого на мої мíсци дали. На дру́гий день ráно лíвю сi на тотó мíсци, в вóги вíbi хлопíйчи, а тúлуб козьйичий. Тай ма́ли ми дáти за тóто двана́цть бáнок, щом го вáстрíлю.

Зап. у Текучи, Печеніжинського пов., від Василя Іaboraka Дм. Бойчука.

391. Вояк стрíляє до страху.

Я служи́ў у воську, 67 року міне синтирували и я служи́ў при фантерії. Але раз прийшли ми ит ма́газинам и там варта мала стояти, ма́у пост ходити попід ти ма́газини и ма́у дíржети варту. Али то бу́ страх на людій, бо куждої ночи там пужіло шос, що куждої ночи один жомни́р мусí ю кікати. Але я стою, тот стоя́ў до спíуночи, а на менi прийшло стояти цíрез саму опíуніч. Але стою я, стою — у гvirí с острíй ладунок, що можна стрíлести, як би шос хокіло приступати, али нíц.

Дес так вонíуночи шос біле — отíк міх, отíк шос, шос лíзе крузь tot мур. Я изнéу гvир и — гальт!.. гальт!.. гальт!.. (має сi три рази кричети „гальт“). Лíзе... Я приложу пушку до лице тай — фа! А то: ха-ха-ха-ха! тай щезло. Галоў, збігли сi саржí, питают сi: До чогос палиў? — До того и до того... Ну обийшли они из лíхтарнëми мур — німа нíц. И так, що я уже більше нíчо ни вигíу.

Від Івана Онуфрака зап. у Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

392. Хлопцí на яблíнцí.

Ішли хлопцí на япка, а міжи нíми єден обізвав сi: „Ни йдіт, бо ми яблок ни дістаним там“. — А той хлопец, що був перший до тих

яблок, ніби форенд: Ни бійти сї, кажи; ходїт за мнов. — А вни прийшли в ночі пізно до саду, тай поставали коло плота; як вони поставали, а пес зачув, тай зачив гавкати, а вони сї полекли, тай хтіли вкікати. А той попирядник їх затримав і забрав їх у сад і повилазили па яблішкі, понаривали яблок, зачили злізати, тай злізли в мижки гілів на гладкий пень, тай ни могли рук від дерева відчищити. І тогди став сї в саді виликий шум, тай їх вібрав страх виликий, що ни могли злізти. Вони ни могли злізти, ногами баламкали, а рук ни могли відчицити. І поти баламкали коло дерева, поки сї япка ни повисицали з за пазухи. Тай япка як сї повисицали до едного, то вони тогди позлізали з дерива. Тай тогди зачили укікати, а за ними шумів вігир і літів виликий чорний пес. Новтікали і від того чису, нігди ни йшли в той сад, бо казали, жи в тім саді є чорт.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

393. Камінem у страхu.

Єдного разу шовим коло вокописка і стояло щось в куті. Я се дивю на него, а воно стоїт як слуп. Я се питаю, хто то, а воно се ніц ни вобзиває. Нарешьці я злапав камінє, тésm кинув в той кут, де воно стоїло, а воно за мнов. Я сковав се до шоли, а воно зара щезло.

Зап. від Стаха Заравка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Древинка.

394. Дівка бе лихе люшнею.

Даўнó, ше за панщини, іхала однá дíўка ў ночі зо млинá волáми. Але тут дíўзит сї, то шос наперід волíу стоїг, не пускає. Але то якес такé, подбóю гейбі Жид. Але вовá віц не робит, лиш люшню здоймáє з вóза, та тóго люшнеў. Шо го ўдарит, а усé кáже: „Рас“. — А ўпо вітловідáє: „Два“. — Абý та сї пíука замілila, абы собі сказáла: „Два“. Абý і покýло. Але коли ўна не хокіла казáта: „два“, лишень: „рас“. Як зачýла бýти, так го побýта... а то як сї усéрдило, як сї звіяло вітром, аж мхі підлітали на вóзі та аж гільи пáдало, тріскало аж з дέрева — то сї дíяло ў лісі. А то бýло лихé. Як сї дíўка зо страху на пúдила, аж дvі педіли мýсела вітхорувáти.

Зап. І. Волошинський в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

395. Чого захорував тато.

Шішоў був наш тато до млина с кукурузами. Дес у ночі змолоў муку, а було йші три четверткі. Ўзьїу тато муку на плечі тай пese до дому, бо бойаў сыі лишити у млині, жиби не украли. А на дворі такий мороз, аж око ўїїнт. Тато йшов на гору попри гуральниу. Нарас так

му тъашко стало, шо аш до зимлі припаў. Він огльінуў сі й узріў на мішку чорну курку. Зігнаў він ту курку, а она вілетыла на плечі, тай мішком фуриула на земльу. Тато заўдаў собі ше раз, а „вон“ сноў скинуло мішок с пличий. Тато тоды ўзьви мішок перед себе у руки тай віньє на горб й показаў „щезбум“ на свойім, бо інакше було бы го там коло гуралии замучило. Али шо с того. Йак прийшоў до дому, розыбраў сі до сорочки, напиў сі студеной води і віт тоды дістаў задуху, тай пійт рік так сі мучиў, аш умер.

Зап. від мамі в Кулачківцях, Коломийського пов., 1902 р., Осип Яворський.

396. Офіцир на кватирі.

Одного часу до одного села примаширували жовніри і там ся закватиравали, лише офіцир не мав ся де закватиравати, бо то були самі сельські, кураї зати. Закликав віта до себе і питає ся ёго, де би була якась порядніша кватира для него. — Віт відповів, що нема. — Тогда офіцир розглянув ся і побачив так за селом якусь палату і питає ся віта: А онде що такого є? Може би там можна ся закватиравати? — Але віт каже: Нане, там віколи ніхто ще не переначував і пе годен переначувати, бо як хто по раз тілько спробує там переначувати, то хтось ёго замучит, бо та хата стоїт пусткою, від коли наш дідич помер і ніхто в ії не може мешкати. — Але офіцир махнув рукою тай каже до віта: Е, що там мині якісь дурниці плетете; провадьте мене там, бо буду начував.

Тогда віт взяв від тої палати ключі, котрі мав у себе в переході і попровадив того офіцира до тої палати і рівнож офіцир казав свому слузі, щоби йшов з ним там. А що то було вже під вечір, то той слуга дуже бояв ся, як почув, що там є біда. Але коли вони прийшли там, відчинив віт входові двері від коритара; коритар був довгий, а здовж коритара по одній і другій стороні знаходилися кімнати. Віт відчинив одну кімнату, другу і так перейшов кілька, аж нарешті офіцир вподобав си одну кімнату, невеличку, де знаходив ся лише оден столик, ліжко, два крісла і більше нічого. І каже: Я ту буду начувати, в ті кімнаті. — А до свого служащого повідає: Ти іди на село начувати, я ту буду сам. — Служащий, розуміє ся, дуже втішив ся тим, бо бояв ся, щоби він не сказав ему разом з ним начувати і пішов з вітом на село.

Офіцир засьвігив си севічку, поставив на столі і так само виняв револьвер набитий, положив також на столику. Сам положив ся до ліжка і читає газету. Але читає він, читає аж до одинайцяткої години. Нараз о одинайцятій годині почув в тамтім кінці — з приходу — коритара якийсь траскіт за дверима. І здивував ся, бо предп'я двері були всі

позамікани і так само свої двері від кімнати з середини замкнув. В тім чус — той траскіт зближає ся чимраз до него, єо їдні двері за другими відчиняють ся і назад з траскотом замикають ся. Нараз і его двері — від его кімнати — помимо того що були з середини замкнені — відчиняють ся. І входить до середини якийсь страхопуд, чоловік — не чоловік, попросту якась біда. С писка, з очий іскри му ся сплюят; стала та біла посеред кімнати і стоїт. Офіцир зірвав ся з ліжка, вхопив револьвер до рук, змірив ся до него і питав: Хто то є? — Тоді та біда відзыває ся: Но, каже, то я є сам пан, властитель тої кімнати, але що ти за оден, як ти съміш приходити до мої кімнати і ту ся роспостиристи? — Тоді офіцір по війсковому острими словами сказав до него: Я не зною ти жадних напів і коли ся зближиш на оден крок до мене, зараз буду стріляти. — Тогда та біда якраз приступає близше, а офіцір зміривши єму до рота вистрілив раз з револьвера, другий і третій, а за кожним разом та біда викидала кулі з рота на руку і кидала до офіціра назад. Офіцір настрашив ся, перестав стріляти і каже: Говори, що хочеш? — Та біда говорил до него так: Каже, виджу, що ти є вілважний, то може би ти зробив для мене одну прислугу. Во то я, як-ім сказав перше, съм паном сеї палати і я сам свою палату побудував. Але признаюсь, що тілько с кривди бідніших людей. Я тії гроші на ту будову збирав, людій обдирав і до того ще маю великі скарби також с кривдою стягнелі в підземних льохах. Отже ходи зі мною, я ті покажу, де ті скарби суть і возьми тії скарби, роздай поміж люди бідні всі, а тогди викушиш мене з неволі, бо я покутую за гріхи, які я кривдою людкою набув. А потім я вже тута більше не буду являти. — Офіцір пабрав відваги і каже: Добре, ходім, провадь мене до тих скарбів, де вони є, я зроблю то, що ти собі жадаєш. — Тогда біда обертає ся і каже: Ходи зо мном. — Офіцір бере съвічку і зо съвічкою зачаленою йде за ним.

Коли перейшли через коритар і приближилися до одних дверей, котрі провадили до підземного льоху, па диво ті двері сами відчинились, що павіть ніхто рукой не доторкнув ся. Тогда як вони вийшли — вперед та біда, а він за нею — двері зараз за-ними знов зачинилися. Приходять дальше до других дверей і знов так само: двері сами відчинились і знов зачинились; так потім йшли попід землю і надібали богато дверей, що перед ними відчинялись і зачинялись, аж на остатку одні двері за ними так сильно, з таких траскотом заперли ся, що аж съвічка, котру офіцір в руках тримав, згасла; і вже більше той офіцір не міг нічого бачити. А і біди тої вже перед собою не видит і не чує. Стоїт хвильку, вічого не чус і нарешті обзыває ся: Ну деж ти, де ти мене запровадив? — Але повторяв він ті слова кілька рази і надармо, бо ніхто до него не обзвав ся більше. Тогда офіцір вже так па-помацки поступає ся

кілька кроків в ідеї бік і мацає, чи пема якого виходу, яких дверей альбо щось, але пема. Йде в другий бік, так само, не наїдає вію. І так він ходив, ходив, мацає руками на всі боки, чи що не намацає, але нічо не міг подибати. Тоді він став і зачав розглядати, чей може яку щілицу вздигти, яке сьвітло, або що, бо сам не знає, де він ся знаходить. Але коли він став так розглядати ся, в тім параз здивував ся, зібачив зірвіди на облоках. І дивит ся павкруг себе, а він не є в жаднім льоху, но в чистім полю. Но, і так собі гадає: Куда мілі йти, бо сам не знає, куда єго та біда запровадила і де він ся знаходить. І коли він ся так надумував над тим, куди би му йти, в тім слухає, а хтось до дверей зачав ковтати. Тоді офіціер прибудив ся зі сну і крикнув: Герай! по звичайови войсковому і дивит ся, своїм очам не вірит, що то було: револьвер лежит набитий на столику, газета є на ліжку, котру читав, сівічка — правда — згоріла вся і згасла. Тоді відчинив двері і впустив служашого свого до середини, котрой рано прийшов до него і аж по якімісі часі сам зміркував собі, що то всео єму снило ся.

Зап. у Сороцькому пов., від Ілька Мудрого П. Стадника.

397. Военний страх.

У Київі біля лісу пострайні казенні порохові погріба; од города вони верст 5 чи 6. Коло них що дні стоять караульні салдати. Там вони день і ніч стоять на посту, одні зміняють ся, а другі заступають і так біз перестану. Каравальне поміщеніє од погрібів находилось за ворсту міста. На посту її один часовий ни міг вистоять. Як настає ніч, так бідні салдатики, котрі стоять на часах, трусють ся, ждуть півночі, як віл обуха. Довилося раз міні стоять почу. Стою я, як бутъто ни о чім. ни думаю, а воює так і заворушилось. Дарма, що голова стрижина, а як стало дубом волось, так шапка пиваче аж на воздух піднялася. Шож тут, думаю сибі, робігъ? З поста тік'ть ни можцо, все равно пропадать, і стоять дуже страшно. На зміні треба було стоять дві години, а міні показалось за цілий тиждень. Як би я ни чув про те місто, так воноб ни так було страшно, а то всі кажуть, що там є иничиста (ила). Стоїш, як бутъто вічного ни думаиш, а вою так і лізе в голову само, от от буде йти яке nibудь чудовище. Ни достояв я до зміни мінут 10 або 15, ви більше. Дивлюсь, іде розводящий, скомандував як слідує буть, сказав міні пароль, мене змінів, а другого часового поставив на пост. Я віттіля подав ся чуть ни біgom до караульного поміщенія. Прихожу туди, глянув у вікно, а розводящий і всі часові, котрі були на черзі — сиділи дома, тік'ючи спіша збирались іти на зміну. Я тоді миріші вазад. Прибіг туди, став на пост, а сам заплющив очі і одно крищусь та мо-

литви читаю. Низабаром прийшла і настояща зміна. Я дуже зрадів, що одділав ся од страху, ніг піх собою ни чув, як мчав ся до караульного пісміщення. Там рідко хто правила соблюда, а більше всього, як стане на часи, так ни стойть там, де слід, а забереть ся куди нибудь у куточок, зігнить ся по собаче і спить, щоб ни йшов у голову страх. І то часто бувало так, що приходе до салдата офіцер і буде. Він бідолашний підхватить ся і сам ни свій, дума сибі: Тепер пропада́ть міні. Офіцер той зробе йому виговор і піде. Салдат зміни́ть ся в посту ніс повісивши, душа у пятки виступе. Уже наше думати, як його будуть судити, як він попаде у дисциплінарний баталіон і як там його будуть жучити за провинність. Коли на ранок всі вийдуть на учебу, офіцер мовчать, ни-наче нічого ни було. Пройде день, нічого ни чути. Се було в моїм гарним товаришом; він божив ся, що сьому істинна правда. Він на другий день уже вечіром, щоб успокоювати своє серце, нароще пішов узнати до фітфебіля, чи правда, що його застав офіцер на посту сонного. Бо він ніяк ни міг согласити ся з тим, що офіцер зробив йому виговор і більше нічого ни зробе. Прийшов він до фітфебіля і пита: Господин фітфебиль, що вам, поручик нічого ни казав на щот того, що він мене на посту застав лижачим? — Фітфебиль одвігив, що він про це нічого ни чув і сказав, що поручика того зовсім німа дома, днів п'ять тому назад, як поїхав у Москву з бумагами. — Він тоді розказав фітфеблю все до слова, в чим діло. Оказалось, що то приходив зовсім ни офіцер, а страх, нічиста сила, чи вже Бог його зна, що воно таке.

Дойшов слух до офіцерів, що часові часто бросають пост і тікають, і пошли що що дня ни стоять, а лягають де нибудь у кутку і сплять. Почали вови пробирати всіх салдат і унтерів за те, що вони ни сповняють служби так, як довг присяги вилить. Стали салдати одмогати ся, що там ніяк нільзя вистоять; коли ни страшище яке нибудь явить ся, так приходять розволящи і зміняють з поста все равно, як справжні. Офіцери ни вірили: Брешете, кажуть, це ни правда, ни може бути, щоб з оружієм можно було боятися. — Салдати всі божуть ся, що іминно правда. Один офіцер порішив цітизвірить ся, візвірить салдатську брихню. Дождав почі, пачинив на себе шаблюку, взяв з собою ривольвер і подавесь на пости провірять часових. Приходе туди, підійшов до одного поста, часовий сидить, зігнув ся, очі заплющив. Коли офіцер став підходить до його блище, салдат підхватив ся і сказ, як слідує бути. Офіцер замітив, накричав на його. Салдат став одмогати ся, що він прищулівсь у куточек того, щоб ни так було страшно. Офіцер почав знов його лаяти. Шо ти, скотина, брешиш, єрунду таку городиш, що й ни слухав би. Який тут може бути страх у полі? Ружайо у тебе є? Звіря ти лютого можеш убити, чого ж ти боятися? Чорта, чи що? Ніяких чортів

тут нима і їх зовсім на сьвіті ни бува. Та хочби і був, так він до крещеного чоловіка ни підйде. А то я, як доложу командірові, так він покаже тибі страх, будиш помнить до нових вінників. Він тибі приполох скоро вилле. — Офіцер трохи остинишився, пиристав лаять ся. Одійшов од салдата сажень на п'ять, скиливсь до стіни і жде, що дальші буде, який буде йти до салдата страх. Постояв він з цією часом, чує, в лісі піднявся шум, гам. А далі стало чуттю, що офіцери салдатам кричать команду. Почулись вистріли. І все ближче і ближче двинуться до поста. А далі стало ясно видно, що двиниться ціла армія Турків з пушками, з конницею і всякою всячиною. Почали уже обходитися, на пробі робити, атаку, щоб захватити офіцера у плен. Офіцер як лепеснув па втікача! Бросив і шенель там, щоб легше було тікати. Біг, сам себе не тямив, чи він біжить, чи літить. Добіг до караульного поміщення, ни здишиться. Хотів уже зволити по тилифону в город до командіра, щоб дали тривогу. Коли оглянувся назад, а там нима пічного і нічного ни чуттю, щоб хто кричав або шумів, він вистрілу, ні тріскотні. Стало тихо, спокойно. Офіцер трохи опомнився, зайшов у караульне поміщення і там пробув до світа, поки принесли йому шенель. А часовий ни побіг за офіцером, а притаївся у куточок біля порохового погріба і сидів скорчевшися, заплюшив очі, щоб ни бачинь страху. Воно побуло ни більше, як мінут 3—5 і пиристало. Хто зна куди дівалось, випаче пічного й ни було. Офіцер цілій тиждень після того хварав. Здорово пирілякавсь і пиримерз, цілу вірству біг у одному мундирі, а було холодно, ще сніг ни розставав. Тепер уже так і знають, що там місто ни благополучне. Хто звик ся, так уже і ни став боятися ся. Як стане що нибуль увижатися, так він мирці заплюща очі, забивається у куточок і лижить, поки перейде страх. А як приходить ся стояти на часах новобранцю, іще істовичкові, так ті бідняги трусять ся, як Жид на кучі. Душа в пятки виходить. Було чимало слухаїв, що салдати од пиріляку з ума зиячувались. Особливо який чоловік дуже боязний, малокровний, так ол разу ума тронить ся. Догадуються ся, що там поховано нескільки тисяч душ салдат, іще коли були часті вояни, давно тому назад, як іще воювали Татари, Французи, Турки і інші. Так це бутъто виходять гулять і лякають людей.

Записав од салдата Петра Бординюка, він родом із Полтавщиною, П. Тарасевський.

III. Хованці.

398. Домові біси.

Після страстів лазять с сувічкою на горище, щоб углядіть домового. А як хто, так по-тъмах лазе шупати домового: як в шерсті пайдуть, так хазайство буде, а як голого — так пічого в хазайстві ні буде. Домовий чириз бантику цирчепиць ця та так бутъто й висить. Кажуть ще, у святому углу він сидить. Шукають його за вирхом, ні с того боку, що в сіни, а с того, що од хати — в куток. Єсть на кішку похожий і на собаку — усяке робиць ця. Який він буде па шерсті, тоді такої шерсти й скотину держать. Це справидливо, яка шерсть ні йде по двору, хоч ни держи коний: все худає, ізїде хтє зна й на що, хоть і хорошу купить було батько. Тіко рижа шерсть ішла по двору. Як ні злюбе домовий, ізїде на конях цілу ніч. Піди утром, так вона як скунана — вся мокра; а любе — лошадь сита буде, коса плитеця. Хоть і росплитеш, так вона опять сама плитеця. Говорять, як росплитеш, так вона худайт — пихаращо. Як козла держать у конюшні, так на йому домовий вічю ізде, а на коневі пе: коло його провожаїць ця, а лошадь вже ні троне. Як засне чоловік, так домувий пошипа, пошипа, здела синяки і на руках і на ногах, а більш пічого. Коли — так він дуже чоловіка в почі, як спить. Як стане душитъ, його питаютъ: чи на худо, чи на добро? Як на добро, так скаже на добро, а як на худо — хукне вітром, хто зна куди й дінинъ ця, нічого й ні скаже. І на що його про се писать: цурь йому! Нічого того німа: як сам пірихристись ся та місто оградиš хрестом, так він і ні хукне. Вже на що я частенько на хаті ночувала, ховалась усе, а нічого того ви було.

Борисов. волость, Балуй. пов., Вороніж. губ.

399. Як можна бачити домового.

Нираз я чув, що домового можно бачити. Гарпенсько розлітав я все, як це можно зробить. Дождав я посту, пішов па страсти. Взяв я там

здоровенну свічку копійок за сорок. Вистояв страсти, прийшов до дому, накаптив на сволоці свічкою три хрести і положив її на божниці. На другий рік зробив тож саме. А вже на третій рік вистоявши страсти, я ишов з церкви ви спіша і огонь биріг, щоб вітир ніз затушив. Прийшов до двора і піш заходив у хату, а обійшов три рази кругом хати і потім поліз на горище. Дивлюсь, а там над святым углом у самому куточку лижить щось чорне на пробі кішки і пірид ним теж свічка горить. Я дуже придивлять ця ви став, а мищі віттіля та в хату. Накаптив на сволоці хрести і положив свічку на божницю до образів. Після того було якось жутко; хоть я і смільчак, а все таки страшно робилось. Це під всякий може виповнити; саме главное, щоб свічку донести в церкви до дому так, щоб вона під потухла всі три роки. А коли обходить кругом хати, теж щоб вона під погасла. Після того я став заводить сібі всю скотину темної масті. Коний завів вороних, коров чорних, овець чорних, собаку чорну сібі достав і даже кішку чорну розжився. І тепер, слава Богу, в мене вся худоба як піримита, а то, бувало, скіко під годуй, все суха як тарани. Значить, другої масті шерстя міші по двору ви йшла. Кішка і та, бувало, завсідь як пірибита ходила, ниначе в скупі хто її потовк. А тепер у мене чорний котяка як жеребець; виїв ся, аж полискує, хоч на сало ріж: Тай коні, благодарить Бога, справні. Часто домовий запліта їм у гриві коси. Тепер я вірю, що яка шерсть на домовому, такої шерсти і скотину треба водити.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тараєвський.

400. Звідки береться ДОМОВИК.

В нас насидає годованцька кухарка. Вона як би мала мати дітичу і як би зметала¹⁾, то в тім як газда не знає, ані газдиня, то воно за сім літ првйде і буде годованець.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Камій.

401. Як можна виховати собі хованця.

Від чорної куркі (молодушкі) перше яйце посити під лівою пахою через девять днів. Опісля піти до ліса в ночі в дванадцятій годині, де три дороги розходяться і свиснута три рази, тоді чорт прийде. Відтак тре єму підписати ся кровю свою з мізінця пальця з лівої руки, а він сковав собі папір той в великий палець і чоловік буде мав тоді все, чого потребує.

Угнів, Камінка Стр.

¹⁾ Не доносила.

402. Як дістати діт'яка.

Кўрка як знесе зпосок і посіти йигó під лівоў пахоў дёвіть день і с тóго яйцý вігрíй сї діт'яко, так як кўрки піт квóчкоў.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

403. Чорт у зноску.

Абý лиш той зпосок чéрез хáту перекишуў рукóю, так як каминем чéрез дах, так зáраз, як розбíй сї, так зáраз покáжут сї очи, голова і рóги. Я раз так розбíй з Василем Дзéзвáнишним, тай буў сї аш перестрашыў.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

404. Антилко зі зноска.

Антилко — той що вéлїзе з зпоска. Каут, що як кўрка знесé зпосок, то абý на нїм силіла квóчка сїм день, то воно шос вéлїзе; але такé, що не знати, що то йи, тай воно дес щéзне.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

405. Антилко пильнує курят.

А кўрка як го вéсидит, то ти кўрыта не щéзнут нїгдé, так їх антилко пантрýй. Нéнї нибóшка роскáзували ще ў Лудї, що вéвело сї якéс, нї чолóвік, пї пес; і кўріта бíгают, а воно собі сýде на межí тай сидít. А кўріта підро слíй тай воно щéзло.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

406. Хованець у виді куряти.

У нас була комíрници тай кáже ў вéчір до мене: „А ходíш, сýнку, підем до нéнї“. — Тай ми пішли тай лíвю сї, а то якéс кўрітко бíгає по плóті... Тай я ймиў — що то хлóпец цíкáвий — тай несý ў руках; але приношу до сївїй, а то щéзло з рук, — а то вéчо, лиш буў антилко.

Зап. в червни, 1911, від В. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

407. Недобра мама.

Зішло си дві бабі. Йідна кажи, жи як би носити девіть день зноск, то собі вигріє вихованка. Али друга вірила: „Чикай, каже, спробую“. Тай взыла собі зносок, взыла піт паху, тай носит. Носит сїм день, али зачив ї вже пиши; то вона взыла тай кинула в воду.

А з води сьи відзиває: „О́ува, тó мáя мама, вигріла тай фтоцила“. — Тай віт того часу почало її мучити і замучило на смерть.

Зап. в Іванівці, Теребовельського пов., від Насці Кроці М. Капій.

408. Чорти з Угорщини.

На Угорщині є такéй чоловíк, що має чортíв на прóдаж. Вин розголосíй мéжи дурнýми хлóпами тай то си нахóде, що дають му грóши. Тай так пíшлý в Ростíк два тудá тай купíши, оден купíй жáбу, а дру́гий миш — минí си здає. Ну та totó вітнý лúжи далéко тай так чутí бúло, що здохла миш, ци удушили її (дóста шо...) Тай totí мали принéсти вість вітнý, що мóжна і самóму собі ўкохáти чóртика з яйцí віт чóрпої кúрки, абý ўзýти пид лíву пахóй сїїти дéвіть день на печí тíко, начéо ни ѓсти і не говорýти. Та так набрýй чоловíк на такéго, шью сидíй, тримáй яйце пид пахóй вже два дни. І ухódit ý хáту — нема нíкóго; але дíвіт си, а той чоловíк сидít на печі. Говóрит вія до нéго, а той не обзвиає си. Але той чоловíк буў цíкáвий, тай скиг тóго с пéчí на хáту. Тай яйце си стоўклó тай му збáвиў гéшéфт, тай той го хотíй ѿбýти.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Никифорана, емерит. нар. учителя з Ростíк, пов. Вижниця.

409. Хованець з Чортовíї.

Сьи Гнатíха кáзала — Хімíїка: Ідéн чоловíк... хокíй мáти дúже великий майítок і прийшóй до кúма і кáке: „Кýме, ходíя до Чортовíї, там бóзмем собі чíльдникóй, що бúдем богачýми. — І кум послúхаў і пíшbóй. Взýли собі по пárу рýацкých і пíшли с кúмом обíдвá. Прийшли вни до Чортовíї до тóго газdý, той газdá багáч, мáйн пíйтнáцíг пар кóний, двáцть корóй, богáто свинýй і овéц і ý тóго чоловíка машина тогдá мòлотýла, чоловíк молотý в робíгниками. Сказáли вонý тóму чоловíкови, а він кáе: „У мéле ѹи, мóжетe си бráти по однómu“. — І приví ūi, тих чоловíкóй до своéї кímnáti, де тотý злí дúхи сидíli за столом, курýли люлькí так, гий ковалí. І сказáy той чоловíк до них: „Вібирáйте собі по однómu і ідіте до дóму, у сїм пéділь вам попріхóти“. — Йядnóго разу ý пíділю ѿстáу той чоловíк, дíвіт сi: на загáті сидít так, як ýндик. І сказáy своéї жíнцí, де він буў і що йимý прийшлó. Жíнка йигó єзýла сварýти, а тóму злíй-дúхови тра сї пíтписáти, жи вже душý мáта бýти злíй-дúхова. Той чоловíк ни хокíй сї пíтписáти, бо йигó сварýла жíвка, а той злíй дух йигó мýчиу і мордувáу так, жи він ý хакí ѿсьо побýу і порубáу і нáвіть на сóбі сорóчку пíрвáу, бо вістáу дурnýй, затумáченíй тóму, жи не хотíu сї йимý пíтписáти і майítку ни маў.

Зап. Ів. Волошинський в надолистí, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

410. Де сидить домовик?

Такого дітка, що є в хаті, називають годованець. Годованець любить найліпше сидіти в таким дереві порохнавім, що є близько хати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

411 Годованець переносить ся з газдою.

Йак хто съя переносит до нової хати, то тот годованець піде. Він сам газду пайде. То газді не файнно, жи там йе. Він му пакість робить; там съваченої водої не мож кропити, бо би с кіньми зробило зле.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

412. Як домовик ходить за господарем.

У Ганівці два чоловіки пішли на личю на волю. Один свою хату продав і коли виходив з сила, то взяв з собою верх-заткало, що затикають дімар. При цім він причитував: Хазайі, хойч во мною, будим жить, поживать, та добра паживат. — Бо то, бач, домовий пішов з ним у Доцькі міста. Там той чоловік зажив щасливо; все йшло як з води.

А другий мужик, що пішов в місті з первим, хати ни продав, бросив її так і коли виходив, то з собою домового ни приглашав. Чириз ще йому жилось на новому місці ни зовсім ладно; все йшло на вбитки. А в ті хаті, що він бросив в своєму силі, що начі тужило. Плакало, як по покойникові: Так жалібо, так жалібо, аж жутко було проходити мимо тієї хати. По одиночка ночу боялись проходити мимо. А гуртом скіко раз підходили слухати; хотіли дознатися, що воно плаче, чи ні чоловік злучаєм. Так пі, з далека чуть, що голосно плаче, стануть підходить ближче, потихша, плаче потихеньку і пиначе схлипuse. А коли підійдуть, як є до самої хати, то зовсім притихне. Ходили в ту цустку дньом дивитися, пима вікого: ні чоловіка, ні кішки, ні собаки і нічогісінько. Значить, то плачів домовий, що його покинули.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, Павло Тарасевський.

413. Хованець шукає за господарем.

Буў в їдні хаті дітко. Тот газда продаў свій ґруят, а йеший собі купиў. І віц съя пирібраў ў йиниче місце. І він съя забраў так у день, а дігко не знаў, де він съя діў. І все ходит по поля в ночі і все заводит: „Де я съя тепер маю діти?“ Там пас хлон коні в ночі тай мовит: „Йди там долі потока, там нові будинки, там твій газда“. — І так пішоў і зноў буў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

414. Як парубок повісив ся через антипка.

У нас ѿ Семиніїці пárубок одéн буў собі вівіў антýпка; тай як егó вівіў, ни знаў, шо з ним робіти. Так і він егó водіў, дес ему гроші якіс даваў, ати він ни знаў ним коміндирувати. Тай го так нудіў, нудіў, нудіў, аж він сї завісіў. Дес ходіў, па льотерю шос носіў, віграваў, вже до вóська маў ітý, тай сї завішіў — він го замордуваў... Казáли, шо дес такі були, шо віділи: дес то сї переніче курьим, то пташком — тай хóдит по прýлічку.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

415. Хованець їздить по оборі.

Ту є в двох хатах еден дітко. В їдні хаті сїчку вночи ріже, а в другі хаті кури в поду мече. Нераз хату порозтворят, усьим на-дуркує. Нераз їзdit по оборі так, як би кіньми. Нераз повстают баби і мовят: Вставай, газда приїхаў! Хлопец встане,ничого нема.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

416. Домовик палить у хаті.

В нашім селі ѹє в юедного Німци дітко. Як іде в вечір діўка на вечірка, як съя верни відтак вночи, воно си накладе дриў у сїньох, так топит, так гарят драва у сїньох! Приватили ту діўку другі дівки, вона съя бойала, — руські діўки. Вони прийшли на обору, так там у сїньох горит! Вона уйшла до хати, побудила їх, питай съя, на що палили. А вони кажут, жи ни чули нич.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

417. Хованець на даху.

В їдні хаті биў дітко. А там служиў слуга. І вийшоў слуга вночи на двір, а дітко там по даху ланцухом дэвониў. Хлопец війшоў у хату і мовит: На наші хаті там хтось дзвоніт. — А ѿні не повіли, жи то дітко, повідали, жи то мороз киршчит.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

418. Хованець у загаті.

А в єдні хаті є так, газдови съя діти не годуют. Він пішоў до ворошки, а 'му ворошка покіла, би си наточиў бойщ¹), би зробиў таке гуцьжало, жи съя літи гуцьжают. Там съя сходили хлопці гупьвати. Али прийшоў хлопець, а там дітко заводиў в загаті. І ти другі хлопец повті-

¹⁾ Бойщ = тік.

кали, а той сьи лишив на оборі, набраў си камінь і мётаў у ту загату. І так хлопець верг в загату, а тот дітко верг хлопцом. Хлопець як відтам прийшої домії, перележаў дві добі і вмер.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій

419. Хованець у баби.

Йедна баба мала сама цього годованця, жи так буў, як дітко. Його сім літ не видно било, аж в семім році прийшої. І просив, жиби му дала ксту (хресту) і би му дала кусник полотна, поставила на вікно і съяченої води. Воно съя вмило, възяло си полотно і пішло гет. Так мовиў три рази. А вона съя напудила, не знала, шо з ним робити і ни дала му нич. Вона як ішла корова дойети, все за неў ходило. Як лъагла спати, то і дусило; сель метало, як де найшло, по поді ходило, аж съя мусіла вибрати с той хати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

420. Хованець єсть молоко.

Йак буў молодим хлопцем, служив їа у Йузихи Возньковськай. Бувало вільгу їа на піт і диульу съї, а над двирьми мисчинка віт молока. Йузиха що рані лъила до тойї мишчинкі молока длья „щесбиго“, за то вона е нычого прийшла до богаства. Їа видыв рас „йіго“ вночи, як „він“ траў съї на тоцы при місіце.

Оповів Михайло Федорак з Кулачковець, Коломийського пов., 1908 р., зап. Осип Яворський.

421. Хованець Марко.

За Тодорищукового Танаска вповідають, шо має чертата. Дес го найшов у Гуцулах, тай під коморов тримає тай дас ему цукру і молока, та кличе: Марку, Марку! Він принес го на плечех; від якогос купив за десіть левів. Тримає го, аби му богатство давав, то ему веде си, худоба не загине.

Зап. від Іоруци Орчук у Раранчу О. Рак.

422. Хованці гуляють у хаті по смерти ґаздів.

Буў дихтыйр у Колінках і росказуваў: „Як йигó брат буў багач і умér — а жічкоў обóй помéрли, а він стаў сї опікуном тих дітей свого брата. Було тих двоє дітей, даў на слúжбу, а сам вікна і двері забій драпіцми, аби ніхто ни лазиў до тойї хати; сам купит дéхту й іде ў съвіт. Прихáу одного разу на Івана до дому, але кáже йигó сусіда: „Кýми“, — кáже, — „йдіт подивіт сї, у вáші хаті йи съвітло, у тї, шо

МАТЕРІЯЛІ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ. т. II.

ви належите; там що день, що вечера гульки у ті хаті". — Але той дехт'яр узвій с собою свого хлопця. Прийшлі на ворота: акурат вітко сьвігло крізь драниці, де йи скалубини. Як сі заликаю і верній сі наїзд вітти, бо бояю сі доступити. Вітак другого вечера узвій свого сусіду. Узвійли сі вісім у руки, йдуть такі бляскі під вікею. Прийшлі, діють сі, а там пані так гуляють, жи нещіски. Таї взвійли тай назад вітти верній сі, бо бояли сі іти до середини. А тоті, жи там гуляли, тоті пані, то були злі духи, то юві були тога газди, що у ті хаті умер (шо їх вікохаю, зам. Якима Воробця) — так йи.

Зап. у серпні, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

423. Пан з люлькою.

Як моєго дійді нені були молоді, війшли на двір тай дійді сі: якіс пан курит люльку на дбогім цибуся по подвіру. Али воні уходять до хати тай кажут свої чоловічі непи — спиркуєсі: „Нене, що у нас за пан на нашім току курит люльку на дбогім цибуху?“ — А totа нені кажи: „Ігій, дурна, тобі шос сі привіджийши! У вас ніяких панів німа, лиш totó, що відіши“. — А юни кажут нібобішка: „А то що ніч, та то дніна, та я добре відкажу“. — А юни тогді кажут: „Ігій, ти дурна, тобі сі шос привіджийши — якіс пані. Ти юже більше відіти не будеш панів, як ти така!“ — („Тра нікому ни казати“, зам. Н. Блошки з Колінок). — А то буї дітка.

Зап. Ів. Волошинський в липні, 1911, від Ів. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

424. Хованець-господар.

Купила собі жінка за літру горівки вихованка. Так він в скрині все сидів; як шла вона в полі і він таїж ішов. Як вона жне, то він колоски збирає, а як не, то седи сі тай сидить на міжі. Як чоловік вори, то каміньці визбирює по полю, як знов споли возит, то на стирту кидає споли. Прийшло, як жінка вмерла, вже ни мав при кім бути, тоді се збиткував. То той чоловік вважав тай продав другому. Потому збіднів, бо ни було господара.

Зап. від Яндраха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

425. Розправа домового над кіньми.

Як був у мене вороний кінь, так бувало хоч скрізь тин його протяни; худий як щепка. Уже я йому і сіна стицного і вівса і ячменю давав і різку мішав з яшною мукою, ні, бісова худоба ни направляйтъ ся. Прийдиши у ранці, а він лижить, ноги одкида за яслами і чуть живий та теплий. Цілу піч все грюкотить і грюкотить і за піч так його грець

пирисудоме, що він і ни встає. Ну що тут робить? Я вже став питати у старих людей, чим запомогти, щоб кінь мій поправився. Міні один старик і каже: Це домовий ни злюбив твого коня і він його муче. Тепер, каже, ти нічого з ним ни подіш, а лучче продай його, або проміняй на другого, тікож шоб іншої масті був, сірої або гнідої. А коли тибі його жаль збувати, так ти запирай на ніч у конюшню чорного козла. Домовий, кажуть, його боїться. А всеж таки, чоловіче, толку мало буде; хоч судомить його ни буде, а поправить ся він ніколи ни поправить ся. Домовий буде корм у його красти, або насцять може у корм так, що кінь ни буде його істі. І він завсігди буде ющий, голодний.

Після такого совігу я порішив його промінятися. У кума Грицька та був сірий кінь і теж худий, прихудий, а ростом здоровий, іще показніший моого. Видно, що конина путяча, молодий, здоровий, а толку мало. Похоже і в його по двору ни йшов. Прихожу я до Грицька і кажу: Кум, давай кіньми мінятися. — А він каже: Шо тибі здумалось мінятися? Хто кіньми міняє, у того хамут гуляє. — Та пі, кум, кажу йому. Тут хочеться ся, щоб прирімінити масть, а то міні вороні по двору ни йдуть, а тибі, я бачу, сіра шерсть по двору ни йде. — А він каже: Це правда, кум, мій кінь хоч і здоровий і іще ни старий, а толку з його мало. Скіко його ни годував, скіко ни засипав всякою всячиною і все однаковий, поправки з його піякої нима. — Ну так шож, кажу йому, давай, попробуй помінатися. — Давай, одвітнів він, тікож даси п'ять руб. додачі, тай час добрий. — Я кажу: Ні, кум, того ти ни вигадуй, на що там нам додачі, коли вони обидва лідачі. — Толкувались ми ни довго, зайднали помінатися ухо на ухо. Випили могорича і один другому в полі отдали коней. Місто вороного у мене став сірий кінь.

Побув він у мене тиждину, побув другий і узнать ни можно було. Ураз поправив ся, став веселий, бодрій. Як вилущу, бувало, його до водопою, так він як пошне вибрикувати, а далі дивлюсь, у моого коня у гриві коси позаплетині. І він прямо, як з води пішов; годував його ни дуже жирно, а поправив ся так, що аж полискувати ся став. Побачив я свого вороного у кума Грицька, так і ни вінав. Зробивсь такий коняка, все равно як заводський. Після того ми один другому дякували, що помінялись кіньми. Я ни раз примічав, що коли корму забудиш положити опівночі, то домовий сам підложе сіна або вівса. Він у сусідів краде, а своєму коневі носе.

Зап. від селянина с. Корінка, Корочанського повіту, Пилипа Козідубова. П. Тараєвський.

426. Хованець випарює дітьом очи.

Був такий єден чоловік, мав вихованка. То давав тому вихованкови все ни солони. Виставев на вишку. То все той вихованок виїв. Али му се трафило піти на висіле тей казав дітьом зварити каші пшоненої, али ни солити. А діти взели, зварили, посолили, налели в чирипичок, виставили на вишку, а той покушив, що солони та як жбурнув чирипком в діти, аж дітьом очи повипарував тов кашов. Типер до того часу двоє тих дітей съліпих. То ше хлониц троха се ліпши вожинив, а дівчина віддала се за съліпого, що на вобі очи съліпий, а вона на едно воко не видит. Ішли до сълюбу тай се люди съміяли, що йшло двоє з едним воком. А тато їх був богач, а маєток розминув се.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

427. Домовик на горищі.

Коли ми поставили нову хату, так у нас бувало що ночі стукотить і стукотить на горищі. Ми боялись сами почувати у хаті, коли старих дома ні було. Один раз насцяло на покуті, так з стелі і потикло аж до долу і на стелі осталась латка рижа. А в другий раз як насцяв, так воно як потикло, аж лампадку погасило. Тато з Питром полізли на горище, обдивились кругом, води нима піде і дощу ні було. Вони думали, що може криша протикла та за скіко днів проквасила глину і потикла, так ні, кругом було сухо. І так воно стукотіло, поки ми покликали духовних. Посвятили хату, одслужили малебінь і з тих пір як руками одняло, І тепер Бог милує, ні чуть нічого.

Зап. від Прієськи Чиридникової, с. Шебекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

428. Як домовик тупотів.

У Шаповалового Івана дуже хварала жінка. Іван що ночі ні спав, все порав ся біля жінки, то воді подасть, то поверне її, або на двір поможе встать. А вона то була хвора, що ніхто й ні думав, що вона одужа; цілих три місяці з постелі ні піднималась. Іван дуже утомив ся пораючись біля жінки. А коли попробує лягти oddихнутуть, хоч трохи здрімнуть, а воно йому шось ні дає спати. Тіко огонь погасе, начина тупотіті біля його постелі. Топотити і топотити, ниначе хто чобітми топчиць ця або ногами брика. І так його все времія лякало; як приляже спати, так і начина тупотіті. До тих пір топотіло, поки аж жінка видужала. Як жінка піднялася, так і піристало тупотіті. Це похоже домовий віщував.

Записав від Мальки Хайлової, с. Шебекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

429. Яку вістку подає смерть.

Пирид тим як умерти моєму чоловікові, так домовий на горищі насцяв; як є, на покуті у святому углі горіла лампадка, так воно як потикло, аж лампадку погасило. А на другий раз насцяв як раз над постілю. Чоловік мій спав кріпко, діло було к півночі. Так воно як єсть над головою у його насцяло. На стелі здорова латка зробилась, рижа, мокрота по стелі розійшлася кругом, з сковороду завбільшки. Після того чоловік мій захварав і скоро вмер. А коли вмерла моя дочка, так пирид її смертю все шось стукало і стукало. То в сінях, то на горищі. А далі у ночі взяло, зняло з кілька рушник і прослало його по долівці. Од порога і до стола так і проволокло його. Прокинувась я в ранці, дивлюсь, рушник прослатий по долівці, ніначе парошне хто дорогу зробив од порога і до стола. Питаю я, хто це зробив? Ніхто ни зна. Діти всі спали, а чоловік ни маленький, граць ця ж ни буде. Тоді вже ми догадались, що це похоже домовий віщував. Після того вона скоро захварала і нидового лижала, вмерла. А за день до її смерті ночу птичка приїтала і під вікно билася. Прилитить до вікна, розопинеться над шибкою і беться, ніначе хоче влитіть у хату. І так вона до трьох раз билася; притулиться до стикла і трепоще криліннями. Ото, бач, кажуть, прилітав анголь за її душичкою. Дочка моя була сими годів так, що душа в неї похоже була іще ни грішна.

Домовий віщує при всяких злучаях, подає вістку хазяйнові, щоб він готовився зустрічати горе або тоді, коли умирає бізгрішний чоловік.

Зап. од Наасті Індихи, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

430. Як віщував домовик про смерть чоловіка.

Пирид смертю моого чоловіка віщував домовий. Ночу так як би сказати годин в десять, чи може обаполо одинадцятої, лижу я на постелі, дрімаю. Міні шось ни спалось усю ніч, думки ни давали спать, голову морочили. Слухаю, на горищі як заторохтить, як почало бігать та борюкатися, я думала, що й стеля провалить ся. А далі як оборвалось в сіни, ніначе з горища упало чоловік пять. Як почало іще в сінях ворочатися, аж хата ходором ходе. У сінях стояв столик, а на йому було койшо поставилино, посуда то що, і між прочим стояв горщик з оточиною кутею. Я лижала сама ни своя, душа в пятки виступала. Думала сибі: Ни дай Бог та іще в хату увірвуться, прощадать, умру од страху. — На ранок пішла я подивитися в сіни. Коли туди, а там все равно, як орда пройшла. Все було ни на місті: Горщик лижить боком, а кутя в його вся розкидана по сінях. Так я і ни стала її підбирати, курам

викидала. На другу піч теж торохніва була, судомилось більше години. На третій день торохтіло ни довго і вже ни так здоровово,тихоборюкалось на горищі. А далі уже ни чуть було, стихло. Після цього низабаром умер мій чоловік. Пройшло ни більше, як з тиждінів. Пішов він у клуб. Грав там у карти і похоже добре випив там так, що за собою ни слідив; може був пітний і виходив про себе роздігше. Захватив він такої сибі хвороби, що чириз три дні після того і Богу душу віддав. Тоді вже я пойняла, пирід чим се була стукотня. Це віщував домовий. Дохтарі призначали, що чоловік мій умер од гострого воспалення лъохких, значить, він простудив ся здоровово.

Зап. од Лизавети Лаврентівни Болдиревої, г. Купинськ, П. Таразевський.

43I. Як домовик віщував перед смертю.

Жила я сама як палиць. А в другі половині дома держала хватири. Раз так уже пад вечир іще гараад ни смерклось, сиділа я сама у хаті. Чую, в сінях шось затопало. Потім у двері тихенько: тук, тук. Я насторошила уші і слухаю. Думаю сибі: Чи до мене стука, чи може до хватириян? А воно, бач, сіни були одні. Потім тихенько почало до мене звати: Наталя Івановна, Наталя Івановна! — Я піднялася, пішла до дверей, одчинила, подивилася кругом, німа нікого і двері сінешні на засові. Я подумала, що це хватириянка мене звала. Піти спитати, на що вона мене звала, ни захотілось. Подумала сибі: Нужно буде, так прийде сама до мене в хату. — Сиділа я, читала івангелію, чи псалтирь, уже забула що. Читала я з годину міста, чи й більш, слухаю, упеть щось кличе: Наталя Івановна, Наталя Івановна! Я піднялася, одчинила двері, німа нікого. Вирнулась упеть, сіла і начала читать. Трохи згодом чую упеть, щось кличе. Вийшла, німа нікогісінько. Я так і думала, що це кличе мене хватириянка. Ішла я до хватириянки і питаю: На що ви мене звали? — Ні, я ни звала, — одвітила хватириянка. — Та ні, ви правду кажіте? — Та шож я буду обманювати вас? Хоч побожить ся, так правда, ни шутя одвітила вона. — Шоб воно значило? — думаю сибі. — А хтож це мене звав? — обізвалася я. — Сінешні двері на засові, ніхто ни міг вйті, я так і думала, що це ви мене звали. — Ні, я ни звала, я, каже, чула, що ви виходили і по сінях щось топталось, та подумала, що до вас хто nibудь прийшов. — Тоді я вже догадалась, що це воно значить і кажу хватириці: Це ж, моя голубочка, мене уже кличе до дому, це я похоже скоро умру. Це воно віщує, що скоро до мене смерть прийде. — Ну, що ви, Наталя Івановна, видумуїте? — каже вона, — ще поживіть! — Ні, голубочка, я чую, що жити міні ни довго осталось. Я іще на паску ворожила. Загадувала ва пасках і показало, що

міні скоро вмирати. — А якже ви на пасках загадували? — спітала мене хватиранка. — Я їй росказала. Я так роблю: Пусажу по числу душ сімейства пасок і кожну намічу, де чия. А коли спичуть ся, тоді розбираю. На прошлій виликдінь я посадила три паски: одну загадала на себе, другу на сина, а третю на пивістку. Коли вони уже випіклись, видно стало кожного щастя. Міні показало, що я скоро умру. Я розгадую так: Як що паска підійде високо і ни звалить ся на бік, то чоловік буде здоровий і все буде благополучно, а як паска хоч і підійде та піривалить ся чириз край хворми, то чоловік хоч і здоровий буде, а з ним злучить ся яке нібудь плачестя. А як паска сяде, ни піднімить ся в гору, то чоловік умре скоро, а як підійде та ни дуже, так що піднімить ся ви більше, як на половину хворми, або хоч і трохи вище, та з хворми ни показуїть ся, то чоловік буде плохий здоровям. Так от я вам казала, що я в цім году загадувала на пасках. Так моя паска ни підійшла, сіла, як бруск і на лів четверті ни підійшла, так і застила. А синова паска підійшла трохи більше, чим на половину хворми і дальші ни пішла. А пивістчина паска піднялась, як слідує. Так от я і готовлюсь уже умирать. В цім году я піпремінно умру. Це вже я нираз примічала, правду истину показаю. Хоч наприклад і в цім году, синова паска ни підійшла і він і справді, хоч мій Альоша, він зовсім кводий. Так по-дивить ся, він ніначе здоровий, а в його все болить: і живіт постійно ни справний і в грудях болить, часто кахика і в руках ломе. Простудився раз, так воно і тепер одзывається. А от пивістка, вона, спасибі Богу, здорована, в неї нічого ни болить, чириз те і паска її вийшла, як слідує. А міні вже мабудь суджено Богом розпрощати ся з цим світом. Я вже нираз примічала. Той год, коли умерла моя Наталя, я теж згадувала і її паска ни вдалась, ни підійшла, сіла, як корж і вона низабаром після того умерла. Хто ни віре, так нароще спробуйте і от тоді побачите. — І правда, вона ни довго прожила після того, місяців два чи три похвалила і умерла.

Зап. від Наталі Івановни Линицької, гор. Купинськ, П. Тарасевський.

432. Домовик і дівчина.

Мою систру душив домовий. Вона лягла спати пізно, все пряла пряжу. Лягла і тіко що очі звila, начала дрімати. Чує, щось зашили стіло. Потім як зашуміло і прямо до кроваті, пиначе вітир подув на неї. Вона злякалась і притаїлась під рядном. Воно як добралось на неї, ніначе хто сто пудов навалив і почало її душити. То душило, то душило здоровово, призорово, душило так, що вона ни могла ворохнуць ця. Хотіла крикнути, ніяк ни крикне, а воно все душе і душе. Уже вона і мо-

літви чигала і сибі на умі кристилась, а воно все душе. Потім бросило і побігло по долівці і чуть, що ножками тіко: тук, тук, тук, тоц, тоц, як ото кішка або собака біжить. Добігло до печі і зашуміло в трубу. Вона злякалась, укрилась рядном з головою і боялась голови виткнуть, поки начало розсвітати. Хотіла, каже, глянути, подивиць ця, що воно таке душе, та побоялась і очей розплющить.

Зап. від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

433. Як домовик душив дівчину.

Одну дівчину душив домовий. Спала вона ни сама, а в місті з систрою і нивісткою. Ни спіла вона задрімать, як забрав ся на неї домовий і почав її душить. Вона хотіла крикнути, ни могла, язик оципинів і повирнуць ця ни повириниць ця, все равно, як у лещита взяло її. Він подушив, подушив, обосцяв її один бік і хто 'на куди дівав ся. Всі казали, що це він віщував пірид якоюсь причиною. І правда, дарма її ни пройшлося. Низабаром її один парубок на самоті обізчестив і вона ни могла його засудити, бо свідителів ни було і доказать було нічим.

Зап. від М. Хайлової, с. Шибекино, П. Тарасевський.

434. Як домовик душив жінку.

Як нашу маму душив, так вони розказували: Як він став їх душить, так вони питали: „Домовий — домовий! чи к худу, чи г добру?“ — Я з води та в воду!“ — А вдруги опять стали питати: Чи к худу, чи г добру?“ Так він ка': „Я з зимлі та в землю!“ — Так бач він нам пірид причиною казав: тата глина вбила.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

435. Домовик налігає на жінку.

Я забула, чи в пилипівку, чи коли це було. Лижала Тарасівна на лижанці, спала і зачала кричати: „У-у-у! кума! кума!“ — А бабушка каже роботници: „Васько, іди її поторкай!“ — Та її збудила, а вона: „Ох! ох! кумочко, спасибі, що збудила: Я думала, що й задуше домовий; так наліг, що й ни ворухнесь ся і ни копнесь ся“.

Борисовська волость, Валуй. пов. Вороніж. губ.

436. Домовик душить парубка.

Торік на масляній домовий душив Бирюкового Василя. Він тіко прийтров з вичириць і ліг. Ни спів іще задрімать, слуха, шось зашуміло в трубі.

міло, ниначе буря підвялялась. Потім як нагнітило його! Він і сяк і так, ні, ни поверниць ця і ни ворухнець ця; хоче крикнути і ни крикне. Йому здаєть ця, що він кричить, а воно нічого ни чутъ; тіко мичить і годї. То душило, то душило, аж виначе всі сустави тріщали. Уже він і молитви про себе читав, нічого ни помогалось. А далі бросило і побігло в піч, так і зашуміло.

Зап. від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, II. Тарасевський.

437. Богач з трома хованцями.

Йа робиў шос тиждень у Бордейя у Старогвісци. У суботу вечіром віплатиў мины, а йа йду до дому попри пасыіку. Скортьіло ны вурвати пару гиркіў. Перельіс йа плыт, та йак ны шос сыі ўмотало, то водило ны цыло-ныіч по пасыїці; аш рано війшоў Бордэй і вівіў ны на дорогу. У Бордейя ше ныколи бідний пычо не узывив бес позволыні, бо його пильнуйт аш три дытьки. Один дытько пильнуйи коны й худобу, другий будинки й газды́ство, а третій пасыіку. Тому то Бордэйеви й поле родит сыі, й худоба виде сыі, й пасыіку вилику майе.

Зап. від Стефана Лукенюка в Купачківцях, Коломийського пов., 1901 р., Осип Яворський.

438. Хованець у Колінках.

Ў Колінках то такій буў чоловік, що колі ваймит вікигне в оденка солому і даст йигó кónьим, то він ще і с постелі ни встає і вже знає. А одного разу то пішоў до комóри буў, хокіу собі там набрати сýра, солонини, муки та грóший, бо він довгó ў нéго служíй і знаў, що там єсьто стоїт. Колі то усьо понабираў на свої плéчи, то тримáй, аж докіу ни війшоў йигó газдá і питату́ йигó сї вітák, на що брау і кавау йиму́йти, а злий дух йигó ни пускау. То мýсіу чýриз цíлій день там сидїти, аж просиу́ йигó, що буў дужи ѿже голóден і нікóли більши ни порúшит близ йигó Ѭзовіди. То вже він знаў по кім, що він мáйи злóго дýха. А колі хтос на йигó пасé віві ѿ поли, то він знає, хóтъби буў і лóма, віхóдит на поли і застає єго там ѿ своїм збíжу або ѿ конíшні. То єго сї ужé вітák бойли цíлé силó і більши шкóду йиму ни робити. А грóтвій такіх маў, що сушíй на верéгах. — Одві так балáкали, а другі, що ѿбіу і обробувáу кáсу ту, що за кумпáнійоú іздила, бо він буў у війні. То як дістáу ту кáсу, то наїзть сибé скalíчуу, щоби буў увільнений з війні. Чýриз якіс чьис лижíйу з марóдами, по спокóю пішоў на ѿрльоп і припіс totí грóші

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

439. Попівський хованець.

Тут лúжи вже даўно то буў прóборщ Левіцкай. Отже була пíївіць, шо там стóяли грóші у гíшці — ў бербевіци; але там було закáзане місце, що там ніхтó не міг піті — віхтó, лиш з домáшних. А коліс так було, що фíрман закráу сі до тóї пíївніці тай уадріў, що там ии полúмисок тай там сі істи занóсит. Йигó то здивувáло, кому́ то істи занóсъ, тай ёму сі раз удало, що сі закráу тай той полúмисок і тарéлі скýдаў. Як скýдаў ти тарéлі тай ёму віпало, що мусíу на дворі спáти і він положíу сі на візóк під такóу шурóу. Нарáз сі пробуджує, а він аж кóло Хімíїка на тих мочúлах з віскóм, і не чуў, як там опіній сі с по-ліврьи — вігси с пробóрства. Али тепér та слúжницьци відіт, що там ии грóші у бочóнкі тай собі гадає: „Ий, віт колі я тu слúжу, аби я собі грóші ни вэйла? Платá — плаќтоў, але ту грóші не замкнені“. — Наколі вона прийшла до тóї бóчки тай як сі набráла ў прýгорш сорокіўцú. Тай як набráла, віступає сі йти, а то не мож. Віт тогді про-пáла наýмичка; трáба сі послужити — піма наýмички. Дають ксьондзови знати, ксьондз далі до пíївніці, а наýмичка тримає грóші у жмéни... А такý маў наýичку, що казаў: „Мóсьці давію“. — Тай кáже: „А тебе, мóсьці давію, який чорт ту заніс? А ти не питáла сі Василь Шла-пачкá, чéрез що він на улиці ночувáў?“ (Той пárубок з віскóм). — При-повідали старші, що ни було однóго такóго богослúженя, щобі він не вспімнýу чóрта прилýдно.

Зап. Ів. Волошинський, в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колінок, пов. Го-роденка.

440. Доњка бере хованця від батька.

Мóго дýйди вéпі, як небóшка ше жíли, тай я сі лишый все з вýми дóма — як то бáхур — і воні минí росповідали за злóго дúха. То тu буў, де ми сидимó — ше ў гéдивого гíда — назівáу сі Данýло і маў однóго сýна Панькá, а три доњцí. Якжи прийшóу чьис умирáти тóму гíдови Данýлови і закlíкаў сво gó сýна Панькá і кáже: „Сýну Паньку, озмí собі мóго газлý і бúдеш з ним так газдувати, як я до цéго чьису газдуватý“. — А Панькó тíд кáже: „Минí йигó не трáба, я егó не по-трíбýю“. — Тогді клíче він — той тíд сво ю доњкý, що була на тíм грýнті Данýла Курчакá. Кáжи: „Озмí собі ти, доњко, totó щíска“. — Онá кáже: „Я тákжи ни хóчу“. — Берé тогдí, клíче друѓу доњкý с Ко-лінóк — була віддана ў Колівкáх. — Тота кáже: „Я тákжи ни хóчу“. — Тогдí посилає він зноу наýмита до Дýбок; бо там була трéта доњкá, — відлáла сі була за бíдного. Закlíкали тогу з Дýбок і тут totá сі доњкá егó приймíла. Віták, як він вігси забráu сі с тоў доњкóу до-

Дубок і там сі зачайло робіти велике богаство, а ту зачайло віщити сі. Зачайу мордувати худобу у стайні, у ночі зачайу худобу мучити, зачайла худоба аж гнітути с того, вітак сі зробіу вогонь — чисто згоріло. Нібόщик гід якось ше скиг сі, зноў побудуврау сі і пішоў до съвіщенника, зачайу сі радити, шо с тим робіти. Съвіщенник порадиу, шо вічо ни траба робіти, лиш найміги службу божу, узвіти с церкви процесію і съвітло і іти на то обійстї, зробіти посвіщеній. І так totó гід пристаў. Вітправила сі служба божа у церкви, забрали с церкви процесію і съвітло і съвіщенник так у філосія як за мирцем — обійшли три рази хату і давали мир на усі штири чайсти. Якже totó зробіли, засі було замастити; воні забули замастити totó, — той мир, він прийшоў у ночі і totó повібрау і так далі totó робіу — збиткувау сі на гряті. Нібόщик гід тогді вічо ни робит, лиш зноў іде до ксьонда і паймає друге посвіщеній. Ну, найміу друге посвіщеній, так само як пе́рше булó. Вже totó замастили, вже він даў троха спокій, вже так шайста ни йшоў.

Вітак гід той у Дубках, шо тримаю моего гіда сестру рідну і захопила єго слабість — умирати — і ни міг він на жаден спосіб умерти і так свою жінку знинавидіу, щоби і буу на свої очі не відіу. Нікого так ві любійу, як мою бапку; і заклікау ту мею бапку до сеbi і кажи: „Нівістко, порадь ти мене, що я маю с тим робити, що я так сі додуго мучу і ни можу умерти?“ — А воня каже сму та бапка: „Найміт собі елей!“ — А він каже: „То сі такому елей ни належит, мені вічо ни поможе!“ — І тогді набрау два гарпці сорокіці і дау мої бапці до Далешева. Бапка тоті сорокіці узвіла і утішила сі. Тогді прийшлі до Далешева, прийшли до комори, вісипали тоті сорокіці на землю, прикрили бочкою, взяли пару сорокіці с собою, пішли до Войтка Кривульського, купили пітсвника, далі тому Войткови ци там десіть тих сорокіці — я ни знаю. Войтко тоті сорокіці узвій і замок до скрині, а пітсвника дау. Ту уже зробила сі віч, польигали спаї, той приходит під вікно і граймай у вікна. Али гід нібόщик питав сі свої жінки: „Ти була в Дубках? Шос віти приїсла, бо уже йи, чуло, у мене хтось під вікнами — мені шкрабай!“ — А юни кажут — та бапка: „Була, приїслам два гарпці сорокіці!“ — А дес іх гіда? — „Купілам за десіть сорокіці у Войтка пітсвника, а тоті рещту у коморі вісипалам і прикрілам бочкою!“ — Гіт тогді кажи с хати: „Забері собі сорокіці і щезві, бідо, від мені!“ — Встаёт рівно, приходь на то місци до комори: чисто — німа ві однога! Али приходит і сусід Войтко другий день тай касе: „Сусідо Паньчихо, що ви мені дали за грощі, що я склав у фустіну у скриню і фустіна йи, а грощий німа?“ — І вітак воні того пацюка гудували і грощі взяли по половині.

І вітак він — той богач — як умэр, то син хокіў найміти набоженство. То як пішлá наймічка до комóри росчиніти хліб, як віхор то корýтце вірваў з рук, то мітáло віще дёрева. І дáли собі спокій.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1911, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

441. Як позбути ся домовика.

Такого годованця позбути съя не мож, хоба як го грім забий. Як в хату вларит грім, то го забий. Дітьом нич не зробит грім.

Зап. у Бавдрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

IV. Ріжні духи.

442. Дух у сопівці.

Кажут, що аби ту супіўку, що йи така велика, то аби наллью пої́ну молоку квасного і потому аби закопа́у у дивийту межу, аби собі відрахував, ци від свого обійстї, ци від другого і аби стояло дівіть день, то вітак та сопіўка буді сама грати так, якби найліпший грач. То так само вітко, що злив дух появйт сї в тім — що не ѿ орудує, що грає.

Зап. в цвітни, 1910, від Панька Семовоника з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

443. Як ґазда перепрошував духа.

Як ся я вженив, то бив бара слабий і юж повідави, што юж не вийду. І „на мшу“ давави і егомосця ся радиви і вшитко робиви, што дахто повів, а нич не помогво.

Аж одного дня запрягви нянько конї, та поїхави зас до нового ворожельника.

Вчинили нянько псалтир, а він рече їм, што мают сина хороого. „Ті — та так!“ — рекут нянько, — „лем не знам, што му є“. — Вчинили вторий раз, а він їм повідат, што бива віля хижі купа каменя і я ту купу розметав. А ми городили віля хижі загороду і на тамтім місці, де биво каменя, закопалисьмо ступок.

Рекут нянько ворожельнику, што тепер робиц. Вчинили нянько єще раз псалтир, а він повідат: „Треба назад каменя поскладац на старе місце. — Нянько рекут, што не можна, бо на тамтім місці, де биво каменя, юж загорода стоїт і каменя юж вшиткого не є. — Повів він єще раз псалтир вчинити, тай рече, што треба тамтого духа, што шідів под каменем, перепросити, — бо то є такі духи, што в землі шідят за кару; „оно“ выбере сой місце або под каменем, або под даяким стовпом, чи

даяким деревом, чи дачим і як „го“ дахто нарушит, то біда ноному чловекови. „Віа там за кару покутує.

„Якжеж „його“ перепросити?“ — питат ся няньо. — „Викопайте на тім місці, де біва купа, яму, — повідат ворожельник, — возьте палюнки, ваздравкайте до „нього“, випийте і, „йому“ до ями налійтє.

Прийшви няньо домів, виняли стопок з того місця, де біва купа каменя, вибрали ямку, напиви ся до „луха“ палінка, — і я єще того дня юж ходив.

Зап. 1910, в Грабі, Ісельського п.зв., від Михайла Гошка Осип Яворський.

444. Біси — вихри.

А то ще єсть вихри. Вони такіж, як і польові біси на образ. Живуть на полі, та тільки они у одному місці ни сидять, а з міста на місто пирибігають. Вони, як бач, як і польові, та тілько у їх німа живота: так прямо кишкі і висять. Чириз те їх і називають кошкодьорами. Особинно їх тоді богато біга, як почують, що нидалеко дощ: так вони од дощу тікають, щоб ни побив їх грім. Як ото богато біга вихрів, так ото вже надій ся, що скоро буде дощ: ни сьогодні, так завтра, а буде. Вони бігають тільки днем, ночу вони ніколи ні бігають. Як ото вихор чириз чоловіка пирибіжить, так той чоловік нипримінно вже після того захвора. Чириз те то, кажуть, і ни годиць ця, ни пирихристившись коло річки спать або на вої, як сіно або снопи везеш потому, що він чириз сонного пирибіжить, так або руку, ногу виломе, або з ума чоловік після того зайде.

Одай люди його бачили от у якому слuchaю. У слободі Шимякіні у один празничок мужиків душ із дисяток піяшили і сами поміж собою збалакались про вихрів: які бач вони єсть, що їх ніхто ни ана. От один чоловік із їх кампанії озвав ся: „Я знаю, які вони страшні, так що ви, як углядити, так попирилякуйтесь“. — „Чого? та я хоть січас цихай би явив ся, так ни злякав ся б!“ — „А хочете подивиця, так я вам його з дороги завириу, шоб ви подивились, який він“. — „А хіба ти можиш завиরнуть?“ усі сказали. — „Можу!“ — „Ану завири, ми подивимось!“ — „Та тілько ни лякайтись. Може вам усього показать, чи ни нужно?“ — „Показуй усього!“ — А він сибі на думці, той знахаръ, положив так: „Еслі показать, то усіх пирилякаю“. — От минут чириз пять біжить по дорозі вихор; тілько надбіг напроти лавочки, а він якось там на його гукнув, що показав ся він. До-разу як пряне до лавки, а там з боку лавки був тин — так він з розгоцу так і почилив ся на тину, та тілько голову рогожкую закутав. Вони, хто смілий, так став дивиця, а хто трус, так той і очі закрив руками, щоб і ни бачить. Так він з минуту повисів і скрив ся: упять зашумів вихром. Так він от який

єсть: чорний, у ширсті, с крилами, на ногах і руках виликі кінкті, з хвостом; а живота німа: так усі кишкі і видно наскрізь — прямо одна стряма. А голови ні бачили, яка: запнув ся рогожкую він. Так вони тоді сами були нираді, що заставили завирнуть.

А то ще кажуть, що його можна зарубати ножем. Напримір, так як ото біжить по дорозі, так ото возьми ножик та стань на піриді його і дражни: „Кошкодьор-кошкольор!“ І кричи скілки видно, поки стане набігать на тебе. Тоді прямо і кидай ножик у середину того пилу; а тоді вже як пробіжить, так возьми той ножик. Як у крові, то значить, його зарубав, а як чистий, то значить, живий остав ся.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

445. Вихор тручає жінку.

Шла я понад гайком с поля, а воно вигляда ж жита: чоловік — ні чоловік, так хто його зна, що воно таке. Тіки я загляділа, що воно чорне, похоже на Балюка (страшний старик такий в Тишинці). Ось я й дивлюсь і зову його: „Дідусю!“ а воно і заховалось у жито. Я тоді швидче бігти — злякалась уже. Коли слухаю — вихор шумить за мною і такий страшний с того міста, де воно заховалось, та мимо мене як зашумить, трішки в річку ні вкотило мине. Та як то Бог дав, за кущу ухватилася — удержанася.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

446. Як вояк убив вихра.

Одному салдатові таким жи робом було. Ішов він по дорозі з ножем, у руках ніс, а напроти його біжить вихор. Він остановив ся. Ог тілько став на його шуміть, а він як кине на його ножик, та тоді уже, як пробіг він геть, коли він до того ножика, аось вінувесь у крові, і коло того міста, де лижав ножик, калюжка крові; і сяжень п'ять ішіє стъюжичкою покапала по зимлі. Ого бач кажуть, що він ні довго уже після того побіжиця, верстов із п'ять тай здохне де-нибудь у болоті.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

447. Планета — вітер.

Планета то вігер такий... Я чу ї так: Якийс буї цісар молодій тай він ні міг нігде найти панну. Прийшої до баби тай питайши сї: „Де би я таку панну найшої?“ — Тай вона его спрівіла до тої панни, а вітак він і вийти, взыї. А він війшої сї з вітром і маї угіду з вітром: Ему, тому цісареви молодому, однá ніч, а вітрови дві почі. А вітак він як ожениї сї, як зачийу мордувати вітир, він таку журу маї велику!

А той тато за донькою шукаў, казаў, ци ѿні журá ў краю? — А міністрант казаў, шо ѿні скрізь журá ў краю. Ходіли ў край шукати журій і так ни моглі, бо скрізь була журá і по Жидах і по панах і так аш старці такі найшли два. Тай старець кажут: „Ми не маєм жури. Старче, село горіт, а ми ў друге тікаєм“. — Маністри дісталі похвалу вітцісарі.

Зап. в червні, 1911, від Вас. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

448. Польовик-бугай.

Один мужик потиав до криниці коній поїть. Діло було над вечир. Криниця та була верст за півтори од сила. Тіко почав напувати коній, дивить ся, де ни взяв ся бик здоровий, приздоровий і ходе обаполо криниці. І видно, шо смирний, присмирний. Він хотів, було, загнати його до дому, так пі.. Шо зайде йому на пірід, а бик вильне в бік і коли-сить кругом криниці. Чоловік зайде з другого боку, шо попробує його завиринути, а бик виртоне на бік і упеть піде. І так він ганяв ся, ганяв ся і бросив. Напоїв коній, сів верхи і поїхав до дому. Ни одіхав і десьять сажень, оглянув ся, а бика того як і ни було. Ніде ни було ні кущів, ні ярочків так, шо і сковать ся було вікуди, а бик як у воду впав. Він тоді тіко догадав ся, шо це був ни бик, а польовик. Він похоже хотів чоловіка замануть подальші у поле, а мужик ни піддався.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Таращевський.

449. У кума в гостині.

(Полевий біс).

А бувають случаї, що притвориця якому-нибудь чоловікові знакомим. Один чоловік ночу ішов із базарю, а був уже п'яний. От воно де ни возьмись його кум і так усердно приглашає його у гості до себе. Він ни догадав ся, думав, що на самом ділі кум, согласив ся і пішов з ним до його у гості. От воно ни довго прийшовши, напали ще одного знакомого. Поздрастувались, роспитались, хто віткіль іде, і пішли у місті до того, що перво чоловікові зострів ся. От воно зашли до його у дом, сіли за стіл. Там де ни взяла ся закуска, водка і чого душі вгодно. От воно стали роспивати бутылку. Той хазяїн перво одослав чоловікові цьому, що в базарю йшов; він же ни схотів пить, а одослав йому назад, так як і відіця. Той випив, налив другу і підносє упять чоловікові; він уже одослав тому другому бісові. От випив і той. Приходе черга йому пить; налив і йому, цей тоді біз отказу узяв: йому того і треба, щоб хто гостів. От він як став до рота доносить, тай пірихристив ся, а ті два, кум та знакомий, так до-разу хто-на де й ділісь. Коли він

кругом себе озирнув ся, аж сидить на колодії, на цябриці і у руках держе колодочку із очиритини замісто рюмки. Він тоді: „Да воскресна молитва!“ давай творить та дай Бог ноги, поскорій до дому, а сам і не переставав молити, поки й добіг до дому.

Так отак польові біси людям являються. Вони являються разними манієрами: птицю, животним разним, людьми і т. д., а настояще в чортячому виді вони чоловікові вікоди чи являються, а особливо ще хрещеному. Хіба тоді тілько його можно углядіть, як де спить, а та на його матропіши. Так отоді тілько він у своєму образі. На приклад він так як чоловік, у ширсті увесь, на руках і на ногах великі кихти, з хвостом, зубатий, окатий, с крилами, уші так як у тиляти і рожки маленькі єсть, так як ото у бузівочка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

450. Лісовик.

В лісі є зле. Не можна видіти, жиби ходило, хоба так, як би ліг спнати, то му щось съя станове, або захоріє. Його не видит.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій,

451. Біда в лісах.

Йи така біда у лісі, що співайши — всійкої співайши, а чоловік ни міг би той голос удасти, що вона. Тай свійше також усійкої пісні. Йи колибами усійке... Або де пуста хата у лісах, що у ті хаті ніхто не сидить, то у ті хаті більше того йи, як де йиде. Йик двері защіплені, то ютворит — то такий блуд поганий.

Зап. Ів. Волошинський в вересні, 1911, від Матр. Павунек із Ростік, пов. Вижниця.

452. Лісовик у виді медведя.

У Ганнівці один раз два хлопці украдкою повили на почліг коний до казацького лісу. Підіхами вони до лісу, коний попутали і пустили на пасбище. Один ліг біля лісу, а другий трохи подальші. Той, що ліг біля лісу, скоро заснув, захрапів. А другому ни спалось, ворочав ся з боку на бік; йому показувалось, що ліс якось чудно шумить. Йому становилось жутко, він часто поглядав на ліс, чи ни йде що нібудь страшне. Коли так низабаром показувалось щось із лісу, медведь ни медведь, а щось кудлате, здорове. Вийшло, взяло когось і поволокло в ліс. Було темно так, що добре ни можна було розглядіть, що воно таке і кого поволокло. Ну, він все таки догадував ся, що це мабуть його товариша, тай дума сибі: Чи ни буде і міні того ж? Сидить ні живий, ні мертвий.

Коли чуб, а товариш як закричить ни благим матом! А воно його бро-
сило і подалось: Шум підняв ся все равно, як вихор, так ліс і затрі-
щав, все равно як ото од великої бурі. Хлопець підхватив ся і мирщи
гайда з лісу. Прибіг до товариша, поблідів увесь, як глина, і трусить
ся, ниначе лихорадка його тріса. На силу бідяга опомнив ся. Товариш
почав його розпитувати, що воно таке і як тягло. А він нічого ни помне:
Тіко знаю, каже, що я проснув ся од болі. Мене шось тягло по тирну,
я з ляку і закричав. А воно од мене зашуміло ниначе вихор. — Став
показувати свої рани; так у його всі руки подряпані і лицце. Кров кру-
гом виступа. Хлопці хотіли бути сіять па коний та скоріше тікати до
дому, та побоялись по темноті їти шукати коний. Збились до кухні, при-
нишки і лижали до самого розсвіту. І тепер помне, який бува лісовик;
після цього мабуть з місяць чах.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Тара-
севський.

453. Як лісовик душив чоловіка.

В силі Гапнівці, чи в Уланові, один мужик біля лісу пас ночу коний. Ліг він спати у приліску. Спаль йому довго ни хотілось, він заку-
рив трубку, облокотивсь і поцмокує чубук, у ніс дим пуска. Дивить ся,
іде до його кум, ну прямо, як капля води кум Грицько. Побачивши його,
здивував ся тай каже: Дивись, віткіля ти взяв ся? Чого ти сюди за-
брал ся! — А кум той вічого ни каже, спер ся на його і ну його ду-
шить. Він було начав пручать ся, а далі баче, що ни викрутить ся та
давай просить: Кум Грицько, що ти, що ти, Бог з тобою, пусті! — А
кум ни шуте, гніте тай гніте... А в чоловіка і трубка з зубів вискочила.
Як кажуть: Свіні ни до поросяти, коли саму смалють. І він то душив,
що душив, здоровово-приздорово душив так, що йому ні повирнуту ся, ні
ворухнути ся ни можло було. І так він гнітив його, поки півні на силі
закукурікали. Тоді бросило його і з шумом по лісу так і помчалось, як
вихор. Дерива затріщали, залопотіли і так їх і гне і гне, аж до самої
зимі нагинають ся і піднімають ся; перші встають, а дальші все гне
і гне, все равно як ото хліб у вітир, як хвиля на морі так і пирили-
ваїть ся. Він як освободив ся од того кума, та мирщи бігти до коний.
Сів верхи і гайда до дому павскоч, аж коні попірдують. Прибіг до дому,
увесь аж трусить ся. Пустив коний у загороду, а сам скорій на піч.
Пролежав на пічі цілий день, па силу опомнив ся. Опісля того разу
він уже бояв ся сам водити коний до того лісу. Узнали про це другі,
теж боялись по одиночку водити туди на піч коній, щоб ни задушив
лісовик.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Тара-
севський.

454. Чугайстер.

Росказуваў міні один, шо стало іх сім у колибі, за другі спали, а они два ні; віц и ше один гідо старий ясінцкій. То було під Рускоў.

Але чуют они — шос спищело опід у другім ґруні, спищело так, тей би дитива; веўкнуло дужи тай тахо...

Але дес так може за квандранц-години кажи єму той гідо: Диві сі, онди Чугайстирь. — То була місачна піч, віц сі дивит, а то другам боком іде чоловік великий, як смирека, у білім шматю.

Увійшоў він у колибі. Ти, шо спали, побуджели сі и збояли сі тога дужи. Але Чугайстирь кажи: Ви сі ни маєте чого бояти, людоњки, бо я кажи тоти Лісбенці виїдаю, а вам ци треба сі мяне бояти. Нас, каже, було у мами сім сипіў и ми сі розійшли, каже, по усім севікі и виїдаємо тоти Лісбенці, тата Няўки. — Тай вітак читає сі тих людій: А ци ни слідно сюди у вас шос такого, шо ви ни можете знати, шо то ё? — Кажи один: Лишечь, кажи, сліцилисмо туда у кім ґруні шос такого, шо ми не могли знати, шо то за звірка...

А Чугайстир махнуў рукоў и кажи: Ну я, кажи, уже totum здаіў... Уже той Лісбенка піма...

Тай загріў сі коло ватри и пішоў.

Зап. у Зеленици, Надвірн. пов., А. Ошицук.

455. Водяник обхлюпует водою.

Росказував Артимон Сідуц: Пішов бач я до вентіря. От доходжу до сарми (проток такій), дивлюсь: щось чорніе. Підходжу ближче — а воно лижить страшилище. Я роздивляюсь, шо воно таке: чоловік чоловік; яг би чоловік, так хвостаб не було, а то хвостяку одкинуло, голову витягло. Я підішов ближче — так у мене волося дубом і стало. Я тоді: Да воскресний Бог! — воно лижить. Стояв-стояв, узяв ґрудочку — як кинув, так воно як плигнуло в сарму, так мише заляло всього водою.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

456. Як водяник грів ся.

Мої тато як були хлонцім, ішли з єдним чоловіком на рибу. І коло воцівочі лапают рибу в тóни. Тоді вони пазбирали собі в лозах бадиле і зачинают палити. Приходит злий дух і хочи се гріти. Тоді єден — Москалик Гресько, — як го вдарит на відлі, аш луна пішла в воду, попід топю. Тоді як зачили лапати рибу, то ни могли напатки

вітєгнути, тілько риби було. Як відійшли на беріг, то всьої лід зарас до гори підніс ся. І зараз повтікали.

Зап. від Миколи Шухняка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

457. Водяник гонить пастухів.

У Ганнівці літом на луках біля річки насли ночу коний. Було їх всіх три чоловіки: один уже жинатий парняга, а два іще хлопці, підростки. Коний попутали, пустили пастись, а сами полягали рядочком і балагурють хто що: басні разні, казки, приказки, загадки... Так як опівночі, чують, по воді щось шльоп, шльоп, шльоп крильми. Вода так і заколихалась в биригах. Вони думали, що це чапля, або черногуз літить над водою. Коли ж, піднялось у гору і вилике, привиліке, темне, похоже на чоловіка, з великими крильми. Хлопці як підхватились та до коний. Посідали на коний і кинулись було тікати, а воно залило напірид і ни пуска їх. Хворостиною шльона пирід ними, а коні полохаються, задкують. Вони, що хочуть обіхать його, щоб утисти другою дорогою, а воно упеть залити напірид і хворостиною завирта їх. І так вони крутились на тому лугу ни менше, як п'ятирічний час або й півтора, поки аж заспівали півні. Як на силі півні закукурікали, так той враг як у воду кинув, хто 'на де їй дів ся. Вони тоді поїхали павскоч до дому. І вже на те місце віколи ни водили коний пасти.

Записав від Пилипа Ковайдубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

458. Як водяник перелякав дівчата.

Коло мелниці понищче яловової скрині купались дві дівчинки. Діло було вечіром, уже по заході сонця. Одна дівчинка, Бирюкового Павла, так мабуть років дісяти, а друга кажись Шапувалова, чи Удовиченкова; там же вона живе на одній вулиці з Бирюками. Друга була більшив'янка, так мабуть років дванацять. Роздяглись вони, влізли у річку і почали бультихати ся. Потім бачуть, з води каміньчики вистрибують. Один за другим так і вискають і вискають, ниначе хто вибудь викида їх в води. Вони оторопіли, стали вилазити з води. Ни дойшли до берига так, як он до тиї стіни, сажів в два або три, а воно щось як зареве під водою, як ото корова мячить. Вони тоді іще дужче злякалися і кинулись до берега стръомголов. Вискочили на берег і бігли голяка біз оглядки до самого дому. Про одіж і з головою викинули. Прибігли до дому білі, як полотно і слова не вимовлють. На силу допитались, в чим діло. Бирюк з своїм сином зараз же пішов туди. Найшли сорочки і збрали їх. Постояли трохи на березі. Прислухались, прислухались і так нічого не чули. Дівчаткам похоже будуть пиріполох виливати, бо вони

й досі ходять, як писамовиті. Ночу сплять ніпокойно, сонні часто жахають ся. Тай так на яву дуже боязливі; ни тілько вечіром, а і днем сами боять ся оставати ся в хаті. Всі кажуть, що се похоже водяний полякав.

Чув від Пріськи Чаридникової, в селі Шебекині, Курської губ. П. Тарасевський.

459. Чоловік з кирниці.

Я здібаю сії з єднім дехтіріом. Здібаєм сі, дес що говоримо, тай питаню сі: „Ви сі не боїте так під вóзом спáти цілý нíч? Ніхто вас не напастує, анї піц?“ — Він кáже: „Ньи, ми“ — кáже, — „мáєм бук ї не боїмò сі“. — „А так що не привіджує сі вам, якés зле, нечyste?“ — А йидéи з них кáже: „О, я раз з братом відії. Нучувалисмо у селі Балагурії на толіцї; там близко була кирвіць. Польгáлим по діснітії годішні, али чуєм, а то у кирвіць шос талáпай сі. І нараз віскá-куй пес і приходіт від нам, тай сії собі. Ми острáшені пічо йиму ви кáжем, анї він нам. Посидії із дéстіє мішут мóже і зноў право пішоú ід кирвіць. Ми сі придилююим: Скóчнú у кирвіцу. Ми анї кивáли сі однáково, бом сі напудили, тихо лежимо. І чуємо, вноў у кирвіць талáпай сі і стóгни і відáзит вітти і кáжи: „Разу́йти!“ Дáвим сі, а то чоловік, такі натуральний, голий чоловік. Приходіт від нам і трісé сі: „Ой, ой, йой“, — кáжи, — „пай спочýну“. Сiї і сидіт, пічо не говóрит. Але ту жанлар падішоú і питáй сі: „Шо ви, не спитé?“ — „Не спимó, ми такі острáшені, що якісмо вас уздріли, тóсмо сі аж утішили“. — „А то що такого?“ — питáй сі жандár. Ми йиму оповіли, що осéй чоловік війшоú с кирвіцї і сії коло нас і трісé сі, а пéред ним віходíу пес. Жандár кáже: „Не бáйте сі, він вам піц не скáже, лиш не обзвáйте сі до нéго. От я маю збрéю, міг бим го застрíлити, али я віт-ходжу, а ви собі тихо спíт, він відійде від вас“. — Жандár пішоú, а він такі зáраз від нас пішоú до кирвіцї і скóчнú у кирвіцу. І більше пí-чого южем не чули. Де за піу годішні кúри заціяли і ми ѿже поуставали і не спáли до дніни. А тото всьо віділям не ѿспі, бо щем були не заспύли, як то всьо дало сі відіти.

Зап. в липні, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

460. Водяник котом.

Один приказуваў міні, що ишоú из міста, приходит над воду, а то хтось ходить из лушницеў, але чоловіка ни видно, лиш того съвітло из лушницї, И чути, шо бе рибу; так бе рибу, шо кара; чути, шо тоúче вістками, а того, шо тоúче, ни вітко. Але торт верг у то съвітло дві плити, а то — фóшнуло так, шо страх. Але нараз вибігає кіг из скали.

Гадає собі tot: Е, у мені німа кота ў дома, озму я собі сего котика т хакі. — Усеу він того котика у міх, заїзау и поклау па пличе и нисе. Ніс він тут так можи пів кілометра тай сіў. Але він до міха, маш, а кота ни е... Обшукау він гет цалом тот міх — Гари німа піт'де, везка, як заїзау, так стоїт. Агі! Члюнуу тай пішоу гет. Іде він, іде, али додивит сі того котика зноу тай узеу єго и зноу у міх, завезау и иде далі. Пройшеву tot зноу кавалічок тай сіў спочивати, а tot котик як звиришеу усекими гласами, шо вагіло-сі, шо скали засупули єї... А єго як затумарило, то пів року лижеу.

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвіра. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

461. Болотяні біси.

Пяниця страшний був дячок. Допив ся він до того, шо лукаві стали його водить та в гості звати. От уговорює, уговорює його жінка: „Ти б молитви читав: „Да воскресний Бог“, або що. Так ці: „Ни дають, каже, читать; як стлну читать, а вони по губах бютъ“. — Один раз вона його заперла, ни пуска почу. От він вирвавсь і подавсь кулисъ. Встрівають його два господина, зовуть його в гості: „Холім, брат, кажуть: сьогодні в нас вечір, так ти у нас побудиш“. — От приходить: вилиця така зала, хороша, музика грає. Прийшов він, посадили його, піднесли йому водки. Він випив і начинає танцювати по болоту скрізь. Танцював, танцював, приходить кінець вечеру; провожаютъ його до дому і подарили йому шляпу, шо він зробив їм удокольствіє. Жона спрошує: „Де сто ти бил?“ — „Ta брати міне в гості звали, так' оце в гостях був“. — А це що ти вершу падів на голову?“ — „Це міні брати подарили шляпу“.

Як у болоті, так і в очиреті — тамички чорти живуть.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

462. Земський дух.

То так ѿ Еоріславі робіу хлон з Тустанович Сепі ѿ ямі коло віоску. А ѿ ямі не вільно свистати. Але він свистау і прийшоу до нього земський дух. I казау си дати лямпу. Як той му дау, то дух затуманиу і відобрау му ѿю міць. I провадиу го по ружиних фабриках і кональнях цілий рік. Цілий рік ходлӯ він так, аш до того днє, жи го взеу. I ѿ тім дні завіу го назау до той яни. Там го спізнау єдєн чоловік, єго колега. I питай сі, де він буу. Той говориу, што земський дух віу го по кональнях, што відіду ѿ фабриках спріблло, як копали вугле і як го взеу відти земський дух і повіу го аш па Венчери попід землю. A потім як го вітер підвіяу і юже пебішчик.

Зап. від парубка з Тустанович, Ліщинського, 1899, В. Левинський.

463. Земський дух помагає.

Земський дух то так, як чоловік. То не чорт, то дух. Як чоловік шось робити, а він го буде зачіпти і буде сї дуже съміяти, метати, а той чоловік як лобрий, то буде робити далі, а як сї буде фурячти, то земський дух буде му збіткі робити.

Він чьисом помагає. Ї Стебнику хлопці повідали, що брау тічку і возій сам як кінь сіль до става. Так помагаю робити.

Зап. від Ліщинського, парібка з Тустанович, у грудні, 1899, В. Левинський.

464. Огонь у гостині.

Прийшла раз ватра ид ватрі (так ніби из одпої хати и з другої та зйшли сї разом). Кажи одна: Ой ци добри тобі поводит сї, сусідко моя люба?

Ой, кажи, ни добри! Мене, кажи, тоўчут, ногами топчут, у калинниці гасят, отак ви мної робе. А тобі ци добри?

Ой мені, кажи, дужи добри. Мине, кажи, у вечір — як вігорю — то замітакоу пригорнут у кутик файло на купку и там постаўле и ше чопелом мине укриют. Али як тибе ни шінуют, то ии сї мусимо на цих газдах, шо табе ни шінуют, мусимо сї пімстити.

Тай той ночи пімстили сї: хата изгоріла.

Зап. від Петра Онуфрака у Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук

465. Біси-змій.

А шо правда, Василівно, шо до вашої сусідки Ваньчихи огнепій зьмій у верх літав? — Правда, батюшко мой, правда. Мине тоді ни було дома, як воно зачало літати: у панів жила. Коли приїздю до дому, а баба Нидайводка та німого мати й хваляця: „До сусідки, ка’ть, гость ходе!“ — Роскажу вам, ш чого воно й сталося. Як яке лихо, бач, нападець ця на чоловіка: чирка, чи ще там які болячки і всякі всячини причепляця, так, каать, обяжи ту чирку ниткою, тоді й зніми ту нитку та вузлик і завяжи. Тоді другу й третю, скілки там есть тих чирьок, — кожну таким жи маніром обводь ниткою, обяжи, та все зімай нитку та вузлики й позавязуй. Тоді вайди на сиридохрестя та на сиридохрестні дорозі ту нитку з вузликами й киль. — Шо ж воно й помогаця? — Та каать, бутьто помогаця. Огож і Паньчиха ідеть раз, а на сиридохресті лижить хрест, шо ва шій носять, наче-б і сдавний, та крайки позавертувані туди й сюди і пічого святого ви видно па тому хрестикові. Ого як пайшла вона та возьми та ни пірихристившиесь і надінь його сібі на шию зовсім шшурком. Як зачала-ж вона боліть після того, як зачала боліть: то була молода, славна та красива жінка, а то жовкне

тай жовкне — така стала біздушина. Так це баба Радчиха і баба Ляшха (що купила біля вас плець в оції Оліксандра — царство душі його!) — так і воно бачили, як воно до Паньчихи у верх літало. Оде пізно вечіром візьмиць ця с крутого (з яру), улитить у верх — так і осяє Паньчишину хату, хоч голки збірай. Змучив її всю, ізсушив. Я вже тоді замужем була. Раз у нас на Пайках, де ото вашого панаши цирковна зимля, жито посіяне було. Їдимо ми, батюшко мой, туди, а воно як вискоче с крутого, як паздогоне нас, ми поприрякувались та так і поприпадали в низ лицем.

А як умирала Паньчиха, нічого особливого ни було?

— Не, ни було. Я толі дома була, прочула од Нидайводки, що Паньчиха уміра, приходжу до її: „Шо, к'у, Хведорівно, задумала вмірати? А дітей на кого ж кидаш?“ — Знаю, що вона сама в полі й пахала й косила, а чоловік її Михайло що дня в кабаці сидів. А вона й ка' доцьці: „Поклич міві, Настушко, батька; скажи, що я вміраю“. — Привішов він пяний та так і впав на її, а вона й каже: „Оде кажуть добрі люди, що до мене змій літа, а в мене їх два змія: один сухе, другий крушє“. — Баби її тоді питали: „Чи справді, Хведорівно, до тебе змій літа?“ — „Не, ка', оде мій змій!“ — та вказує на Панька. А він почув та: „Тю, дурна; який я змій?“ — Та с тим вона і вмерла.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

466. Змій світить.

Раз ми встали рано. Батько пішов до Короля, побув там трохи, приходе віттіля, вскочив у хату тай пита мине: „Бабо, чи ти нічого ни бачила?“

— „Не!“ — „Нас освітило — аж прирякало“.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

467. Змій котить ся головешкою.

А то Королів Свистун росказував: Повили ми коній пасті на Пайки, а воно налягло — темно — чоловіка в образ ни видно. А воно як головешка котиця по дорозі, колі прискають, аж хропуть. Ото ми іхали, іхали; я й кажу батькові: „Давай звернім на круте, там попасимо!“ — Звирнули і воно зпа де ділось. Ми трошки заснули, розвиднілось, тоді поїхали. Говорять у глупу ніч усяка гадина, усяка погань являється, поки півній ни заснівають; як півній заспівають, висиліш бува.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

468. Як змій літав до молодиці.

А то як я ще дівкою була, так сама бачила, як до Ляшихи зьмій у верх літав. Вона тоді жила ото коло Корпенка, за Промахном. Вона в нас пам'яткою була, а ми до неї на вичорпиці ходили. В осини збирали свиріпу та сім'я та били олію на вичорпиці, а літом ходили на вулицю до вітряків. Раз вийшли ми до вітряків, а воно місячно було та славно так. Сидимо сибі, коли гульк, а із Крутого як вихватиця зьмій — Боже ти мій милостивий! Та як полетить мимо Писаренкової та мимо Ройченкової хати, та до нашої пам'ятки, та коло вирха та в верх. Ми попирилякувались усі та так і поприпадали до змілі лицем. С того временя й захворала вона. Хвора та й хвора. Раз ми зобралися на вулицю: „Давайти, зайдим до своєї пам'ятки!“ — Зайдим та зайдим. Приходимо: „Чо це ви захворали, пам'ятко? Ми вже й свиріпи назбирали та сім'я, вже й олії набили!“ — А ій байдуже. Василь Промахнів та Ілько Лукянів то ѿ ще парубками були. Ідуть вони по вулиці, коли тульк — а воно так мимо іх і політіло тай ускочило в верх до Ляшихи. І довгенько таки там пробуло — ни скоро віттіля вилітіло. Вона й сама призналася Радьчисі та систрі її Насті, що то в Коноваловому за мужем: „Отак і так“, ка'. Так уже Радьчишина мати дойшла ряду та навчила, як його прогнать. Так вона, Ляшиха, пішла та пазьбрала суволочі на коноплини, обтіпла й напряла пряжі сь тії суволочі та все навпаки, до себе. Тоді піриснувала верх, гарпешко вмотала тию пряжею. Тоді роспатлалась, сіла на порозі тай роштісунь ця, а в пелену насипала сім'я: чешиця, сім'я єсть та хрумтить. Він прилітів тай пита ї: „Шо ти єси?“ — Вона ка': „Воші ім і тибе зім!“ — А він каже: „Хіба можно благочистиві душі воші єсти?“ — А вона ка': „Хіба можноничисті силі до благочистизої душі лігать?“ — „Щастє твоє, ка', що додгадалась!“ — Сказав тай політів, аж верх затріщав. Вилітів він та сів на воротах та тричі сказав: „Погубила ти мене, погубила ти мене!“ тай провалив ся. Та тоді вже вона пидовго пожила тай умерла.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

469. Як змій хотів зесті парубка.

Один чоловік жив у роботниках два годи за одно єйце. От він прожив місяць, прожив два і дума сам сибі: „Шо це я зділав, що согласився жити за одно єйце два годи. На шо воно мині здалося? Шо я буду ним робити? Піду до хазяїна, скажу йому, пихай пляте грішми!“ — От він пішов, придавив йому цю штуку. Він йому отвіча: „Дурачина ти! Живи до зроку, будиш благодарити: Ти с того яйця будиш батити — тоді спомниш мое слово, тілько доживай зроку. — Він оснував

ся на прежньому условії. Дожив він зроку, потребував рощот. Він по согласії з ним розквитав ся. Ну так уявіть єйце і пішов до дому. Ішовши до дому на середині дороги сів він оддихати. Сидячи став сам сибі думати: „Шо воно буде? жив-жив, трудив ся трудив ся, а одноєд' тілько получив. Гараз, як що пібудь у йому єсть що, а як виманічого, так пропали мої труда“. От він його виртів-виртів у руках і падумав: „Дай я його розобю, що в йому таке єсть?“ — А йому хазяїн та приказував іще при рощоті, щоб ви розбивав того яйця, поки прийде до дому і щоб загородив чималу загороду хоч із буряну. Оттой мужичок думав-думав сам сибі, па роскоши лижавши на зеленому лугу, а таки рішив ся утишити своє серце: уявів тай розбив його. Од воно як повалила віттіль разна скотина: коні, корови, воли, вівці, свині, гуси, кури, індикі, утяті, голуби і до того багато, що нільзя ніяк одному чоловікові упасти. Він тоді кипув ся навперейми, щоб ви розбігалась по лугу, а вони па всі боки сипоули, як комашня. А він тоді дивиця, що йому ви зобразить уже її, та тоді сів і плаче: „Пропали мої труди! Хоть би хто найшов ся такий, щоб забрав до міста, так я б йому дав би, чого б тілько йому пожилась.

Тут же на цю пору, де ви возьмісь, сатана прикоснулася до його у образі змія і каже йому: „От що, чоловіче! Я тибі можу посодити та тілько, що я з тебе потребую, то й давай; а то ти отут хоть цілій місяць ганяй ся, так ци вженеш її до купи і ви приженеш її до дому“. — От він тоді став просить його, щоб він зобразив йому усю скотину у єйце. Він послухав, гайнув як пряжений кругом лугу, зогнав у купу і убраав її усю у єйце. Він толі совсім було обрадував ся, поки ви требував з його плати змій, а як уже став требувати, так він і уші опустив. От змій і начав йому казати: „Ну, чоловіче, от що я буду тибі казати: „Загнать я загнав, твоєму горю пособив: тепер же давай міні плату“. — „Яку ж тибі плату?“ — „Ta от яку, чоловіче, плату: як будиш жилиця та сядиш па посад, так тебе тоді я ізв'ї!“ — Він тоді, проказавши ці слова, скрив ся з глаз. А той парняга, похнювши голову, пішов до дому.

Прийшов до дому, загородив загороду, ставгородити хлівці для кожної скотини одлільної. Мати дивиця, що він хлівгороде, а заганять пічого і що жив-жив, а пічого ви приніс, стала його лаять. Він одмогаїця, що піложіть, мамо, я враз нажину скотини, та тілько дайте міні обгородиця. — Ог він нагородив хлівів, розбив єйце — стало у його повзів двір разного скота. Прожив він год, прожив і два, а з думки ви йде йому те, що промовив змій. Мати привужда його жиниця, а він ви хоче. Вона його умовля-умовля, не, ви соглашаїця — боїця смерти. На кінець він рішив ся таки сполнити матирину просьбу — пішов уже на

одчай душі — що Бог дасть. Так сам сибі подумав, що од сатани може одмюлю ся — удавиця пічиста сила.

Ну, то так найшов він сибі нівісту. Засватались, стали призводить свальбу. Пришла черга по порядку сідати на посад. Ну, так він став смутний до краю. Ну, ділать пічого уже, що Бог дасть. Зобрали хліб-сіль, посидали за стіл і стали робити діло. Тут, де пій взяв ся ужака, здоровий та золотоголовий, проповз по хаті до стола. Тут усі люди так і розетушились на боки і побліділи як стіва: усі полякалися і мовчать — ніхто ві слова, як у рот води набрали. А змій повзе чириз стіл прямо до молодого. Пирілі: чириз калач і чириз палляницю і добираєця уже і до коровай. А коровай був житний: от коровай той і ни пілпустив його чириз себе, став йому виговорять: „Куди ти, гадина, ліїш? Нидостойна ти, пічисто сила, христяніна пожрати, а хотій би й пожрав, та тілько ни в такому ділі. Шо ти чириз мене хочиш пирілісти? Потирпти стілько, як я тирплю, тоді і лізь чириз мене. Я тирплю так більше всіх: розкидають мене по полю, підрізуєть мене, вяжуть, молотять, мелять, квасять, товчуть, пичуть — і то я тирплю, а ти пічиста сила, ни можиш пирітерпіть — хочиш в уплату пожрати“. — С тим той змій і варнув ся пазал, ци солено хльобавши; усовістив його хліб. Вони усі ті люди, що були на свальбі, сами були ни свої, цоподохались: думали, що й живі ни остануця, — що іх усіх поглине змій. І так той коровай освобонив того нарнягу, і він після того став жити-поживати та добра наживати та Господу Богу молиця.

І так старі люди примічають, що на житному і на яшному хлібі ніяка ворожка ви може услати у чоловіка біса, хоть яка б ни була знахарка та калдовниця, та потому, що на ці хліби він ни пристане: боїця на йому сидіть.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. туб.

470. Три брати змій і їх шурин.

Жив собі та поживав один чоловік у лісі з трьома сестрами. Ні ожив він год, прожив два, а може й десять, стало щось стукотіть у вікно глупої почі. Брат вийшов з хати і пита: „Хто це такий стукотить?“ — А воно одвіча йому: „Давай міні систру!“ — А брат і каже: „Я ни дам!“ — А воно й каже йому: „А як пій даш, так я і хату зовсім з гвіздом твою спалю!“ — Тоді брат дівиця, що ви дурила штука, узяв і вивів систру с хати, а воно її підхватило — тілько й бачили.

На другу піч уняти стукотіть. Брат почув, вийшов і пита його: „Хто ти такий єсть і чого стукотиш?“ — А воно одвіча йому: „Давай міні систру!“ — Брат і каже: „Я пій дам!“ — А воно і одвіча йому:

„А ни даш, так я вас совсім усіх із гніздом іспалю!“ — Брат вивів і другу оддав, а сам ни зна, кому оддає.

На третю ніч грюкотить упять. Брат виходить упять і пита: Хто стукотить? — Воно і каже йому: „Давай міні систру!“ — Брат і каже: „Я ни дам своєї систри!“ — Воно і каже йому: „А як ни даш, так я і усіх вас з гніздом спалю!“ — Він ни дуже став опиняця, оддав і третю, а сам тоді думав-думав: біля женського полу жить пільязя; узяв, запалив свою хатку, а сам пішов, куди очі бачуть.

Проскітав ся він цілих дванацять год і натрапив він на хатку. Коли входе він у ту хатку, аж там його систра. Він поздоровкав ся з нею, а вона його ні вінадала, та він їй росказав, що він її брат, а вона йому систра. Побув він у її до вечира, вона і каже йому: „Ну, брат, хоч ти і свій, а дай, я тебе заховаю у сундук, а то як прилітить змій, так він тебе із'єсть!“ — Ото вона заховала його у сундук іще й замкнула. Опівночі приліта він і каже: У, как ето у нас у избе рускіе косыті воняють! — А вона і каже йому: Да ето ты міленький по рускім селам летал да руского духу і набрал ся. — Ну він після цього нічого й він сказав. От вона трохи згода і пита його: „А что, как би мой братец прішол, ти-б ні съєт би яво? — Отвіча змій: И перстом би не тронул, даже-б еще за гостя прінял. — А вона тоді і каже: Он у меня у сундуку седіть. — Змій каже: Ну так давай его сюда на лицо. — Вона одомкнула його, випустила. Так він тоді із змієм цілу ніч і день гуляли, кутили, іли та пили. Ото він став збиралця уже іти у ход, так йому дав змій капшучок-самотрящик. Ото він росiproщав ся і пішов упять, куди очі бачуть.

Дорогою він і дума: „На шо це міні змій цей капшук дав? шо я ним буду робить?“ — Та тоді взяв та як розшморгнув його — коли воно як повалили віттіль люди, дом, па столі разні кушаня. Ті люди йому підносять і коло його ухажують. Він тоді напав ся, наїв ся і ліг спати. Виспав ся та тоді узяв той капшук, зашморгнув і усе те тоді хто-на-де й ділось. I так він після цього проходив іще дванацять год, натрапив упять під лісом на хатку. Увійшов він у ту хатку, аж там його систра. Він її до разу узвав, а вона його ні вінадала. Поздоровкавсь він із нею: „Здоров, систра!“ — А вона сибі: „Здрастуй, брат!“ — Ото він побув у неї до вечира, усе балакали, а тоді і каже йому систра: „Ну, брат, хоч ти і свій, а ховай ся хоч під кровать, а то як змій прилітить, так він тебе із'єсть“. — Брат її послухав, заліз під кровать. От приходе глупа ніч, літить змій і тілки павирнув ся у хату і каже: У, у нашем доме еще рускіе косыті воняють. — А вона і каже йому: Да ето ты міленький по руским селам летал так руского духа набрал ся. — Змій піримовчав, нічого він сказав і ни став доноюхуваця. От систра трохи

згодя і пита змія: А чо, как би мой братець пришол, ти б не стал его есть? — I перстом би не тронул, даже б за гостя принял. — A вона тоді і каже: Да он у меня отам под кроватю. — Ну, так давай его суда. — Виліз брат із цід кроваті. Змій посадив його за стіл і стали кутить та гулять і прокутили вони затого днів два. Брат став збираця іти у путь, розпрощав ся із ними і пішов. Змій йому дав на дорогу у той капшучок якусь косточку і він уже з тию косточкою іще дужче став орудувати. Оде вже бач він побував у двох своїх сестир і пішов іще бродить по всіх усюдах.

Після цього він проходив іще дванадцять год і натрапив на хатку, котра стояла у глибочезні кручі. Зайшов він у ту хатку, коли там його третя систра. Поздоровкав ся. Обізнали ся друг до друга, що вони свої, тоді стали розбалакувати. От вони пробалакали до самого вечера, тоді систра і каже: „Ну, брат, хоч ти і свій, а ховай ся хоч у грубу, а то як прилітить змій, так він тебе ізвістить.“ — Брат послухав систри, заліз у грубу. От прийшов опівночі змій і являїця і тілько у хату, живо почув, що у хаті руський дух і пита: Что ето у нашой ізбе рускій запах? — A вона і каже: Да ето ты мілінькій по руским селам летал, дак руского духа набрал ся. — Він замовчав. От вона трохи згодя і пита змія: Что, как би мой братець прішол, чтоб ти его не стал есть? — Нікак, даже б і перстом би не тронул, дажи б еще за гостя принял. — A вона тоді і каже йому: Ну он у меня у грубку сідіть. — Ну, так таші его сюда. — Вона його визвала вітгіль. Він виліз. Змій посадив його за стіл; стали пить та гулять. Погостював він днів два, тоді став одправляця у путь, розпрощав ся і пішов. Цей уже змій нічого ні-дав йому: цей сирдитіший усіх був. А вони усі ці три змії та були брати.

От він проходив після цього іще дванадцять год, тоді уже натрапив на терин: страшна гущина терпу — прямо нивилазний. А у той терин та ті змії усі три злітались на бал із жінками. От брат поліз прямо у ту гущину. Ліз-ліз пошли цілій день, а таки добрав ся до кубла; а там стойль дом красивий, та виликий. От він увійшов у той дом і ліг оддихати. Долежав він до півночі, слуха — гуде шось. Коли вони являїця один змій з жінкою, а далі другий, потім і третій і за собою своїх дітей забрали. А діти так разного маніру: у старшого так дванадцятиголовий син, а у тих усе одноголові; і усі зміїннята були на зборі. Улітіли вони у хату, стали готовити баби разні кушаня, а вони посідали за стіл та водочку попивають і чують духом, що руська душа ще есть у домі. Коли вони як хлинули усі у спальню, аж там лижить чоловік; роздивились — коли він знакомий усім трьом; коли вони стали сами поміж собою розпитуватця, аж вони усі три та його сестир забрали заміж, значить, він їм доводиця своїк, а йому змій зяті. Так вони вже

тоді задумали йому одблагодарить: посадили його за стіл і закутили на всій краї; понисли разі кушаня, які тілько можно було дostaть і там були. А вони туди прибували один раз тілько у год під святу чиidлю. Ото вони там прокутишили цілі святки, тоді на прощенні поблагодарили йому за сестир, дали йому цілу півводу золота; а він тоді тож поблагодарив їх і розіхались кожин по своїх містах. Так брат тоді забудував собі дом, постройку і ожинив ся на красавиці і забагатів на всю Ізропу. Став жити-поживати та добра паживати.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. туб.

471. Перелестник.

Дiульу сiї йа рас, а понад садами летит перелестник. просто понад богачеву хату, та полетыв на трофанівську хату. А огненний фіст маў такий доўгій, шо аш менші страшно сiї зробило. Віт того дыни богачеви як рукоў відтыло. Наперед умерла жінка, потому старший син. Худобу вачыла ленда яісти. Пчоли поўтыкали та посдихали. Сад вісох. Ходиў він по ворошбитах, та му пыхто ныічо не поміх; зiйшоў він на пеi. То такий допуст божій за то, шо він буў дужи скувій. А як понад яаку хату перелетник перелестіть, то с того газдівства ныічого сiї не уратуіє.

Зап. у Кулачківцях від Андрія Григорчака Осип Яворський.

472. Перун — злій дух.

Перун забиў віўці. Гонили пастухи доміў і як загреміло і забило дві віўці. В нас моўльят, жи перув, то злій дух. А віўці сжиют, бi зiйшоў, як ше теплі, жиби обернуў їх там головами, де хвостами, але треба їх глиноў присипати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

V. Богині й русалки.

473. Недолітки.

Русалки, „Мавки“ або „Недолітки“, докуди також „Семилітки“ — є маленькі повноліці діти, в гарним розхристаним русавим волосем. Вони гойдають ся ночею до місяця на галузях верб та лоз, кричат, хихочуть ся, плашуть у долоні, плакуть, гомонять наче малі діти і тим способом пригягають до себе прохожих парнів та дівчат, яких заскобочують на смерть. Дуже часто можна їх зустрінути в зеленім житі в полі. Вони ходять по збіжу серед дня, верещать та заливають ся слезами. Парашка Гула оповідала так про них: Моя посестра Текля вийшла другий чи третій день по Зелених святах у Голосько¹⁾ обгортати бульбу. В полі було тихо та гарно, совце сувітило ясно, народ як мурашки порпав ся в святій землиці коло божого дару. Текля і собі зігнула ся та цюлає сапою попід корочки бараболі. Аж чує, якася дитина плаче в житі на сусіднім загоні. Підвела ся, глянула на загін, а в зеленім житі такий хороший хлопчина, що йно бери та пиши на папери. Так чогось плаче, кричить та просить! Текля кинула сану на загін та побігла до дитини. — Чого ти, мій голубчику, моя зоренько, плачеш? — питає. А дитина нічого, тілько все рученятами перебирає до неї. Дівчина взяла хлопчину на руки та почала втихомирювати. Хлопчина яв ся до неї съміти, заговорив кілька слів, обіймив її за шию, та пуж дусити. Текля впала на землю, а дитина сіла її на груди та почала так довго попід пахи скоботати, аж дівчина станула без пам'яти. Нід вечер знайшли її людє на пів умерлу.

Зоря, 1883, ст. 233: Весняні звичаї, обряди та віровання на Русі, Д. Лепкого.

¹⁾ Поле в Літії.

474. Що роблять богині?

Богини є тò діт'кова жінка. Ту во під тої долиної, то зара бізтайшої. Волоси має по пояс, цицьки виликі. Вона сидить в лісі, в деревах. Вона ходить, гукає, за людьми шукає. Зара бере і їст. І підставляє діти, свої бере, дав бабі, а її бере до себе. І с тих дітей є богині і чорт. Котра таку во має дитину і закопає ту дитину, то дитина за сміліт вилити с тої ями і летить так до гори і кричить: Христу, христу! І котра мудра баба, то во ѿмни, кавальчик платка вдре і кине за ним і каже, як си зве, або Явдоха, або Янтін і воно си зробить ангелом.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов., від Антона Демковича М. Капій.

475. Богиня хоче пірвати дівчину.

Йедна дівчина йшла дорогою, йшла без ліс. Йде, йде до своєї цьотки. Дивит сьи, щось спід корчі дужи си нахмурило. Вона зачила фтікати. Вони за ним. Вона стала і воно стало. А то була гола баба, богиня. Вона мала таке желізо без карк і косила діти замучені. І хтіла її взяти, аш вона фтікла до коршики. Як вона си гадала, що та баба пішла, вернула сьи до дому. Дивит сьи, та гола баба сидить під корчом і на шосе си дуже дивит. Стояї на поля хрест при дорозі, та дівчина си перекрестила. І тогди та баба зашуміла і пішла. І казала: Чикай, ми си ше здібим! То була богиня.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

476. Дівчина заскоботана Русалками.

Богині були на Залісці горі, бо там буї ліс; їх нáвіть знала, як онá називала си (гора)... Збільши, ци Шійи. І пішлá дýўчина на барвінок, отак під восьмінь, тай її здібали totyі богині десь. А їх булó кілька, тай як її зузыли весті ў ліс, воїн такі були, вибі дýўчига сільські — тай там з неї танцювали, то що, то сьпівали. Аж дру́гий день вона прийшла до дому, али цылком нымá була, бо її накололи язик шпильками, що ни могла ныц говорити, (абі ви росповідала, де була), кілько покáзувала. Но і юмérла тога дýўчина.

Тотyі богині, то кáжут, жи майут такі вилікі грúди, жи закидáйи звітсі (від грудий) аш па плéчі. Йидéн чоловік буї злáпаї і припровáї і казаї, що онá була віт дитини, бо мала молокó ў грúдьох. Була її нега цылій тýждень, сумовáла, плаکала, йіла, али дýжá мало. Потóму її пустíй. То булó її Заліску, али то даїнó, ни типéр; то мама булó росповідаїт.

Зап. в вересні, 1895 р. від мами, в Пужниках, Бучацького пов.

477. Як богині замучили дівку.

Ту ў йиднім льісі булий богіні. Той льіс буу вілікій, зарослий гушчиками, жи маю хто до неого заходи. А тыйі богіні там прибували і юбирали си так, як жінкі, як дівчукі і приходиши чисом до силі за йаковось такою здобичою. Жінкі казали, жи як котра була ў пологах, то півіть маленьку дитину а за простирала могла ў пейі замінитьи: її даля свойу, а ў тойі жінки ѿзьла йії, али то нычною порою. А дівчата юбирали си по дівочці так, як би друга сусідна дівчка, як то прийде йидна до другої, тайі кажи: Ходи зо мноу, підемо на вільни, або на супиці, або на барвінок. І як запровади до льіса котройу дівчину, то там з неою то танцюйут, то сипівайут, жи так йії ємчут, шко ледви прийди до дому. Али йидного разу юбрала си totа богінья так, як сусідна дівчка і вікликала ту другу до льіса ў видильу по пулуди, шко би собі супиць узбирати. І тойі дівчини ци було йиден день і другий, аш третого днія приходит до дому, али говорити ни можи. Питайут її си, де онá була, а онá тілько головою махайі і руками показуй, али жи така слаба бітко, жи ліхати ни можи. Вовій її си зачилі допитувати, а онá ѿзьла показувати, жи того сусіди другого прийшли дівчка і закликала її па супиці і пішли обидві. А то ни та дівчка, тілько була таю богіння. І йії там як запровадили ў льіс далеко і там з нею то гульали, то скакали, то її мучили, а на останку віймили її пазик в рота і накололи шильками так цвілій, шко її спух і буу поўний рот, жи ни могла им рушаги. І tota дівчка до тижня ємэрла, а віт тога часу так си ліхуди заказали, шко жибі кілько сусідна дівчка кликала другу, то абы ни йшла сама, доки ни піди до тога сусіді самога, де така дівчка її, чи воня її ў прауды клічи, бо си бойали, абы таке чудо другому си ни трафило. І уже більши до льіса ни ходили. А тийі богіні то ніра з виходиши на край льіса і сунівали і кричали ѿсьльакими голосами, али ліхуди уже знати, шко то оні і стиреглі си, шко моглі, абы си з вімі ныігдэ ни здібали.

Зап. в липни, 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від мами.

478. Як богині бігали по горі.

А знов Казъо Кривий казав так: Кажи: Ніч вилица, спати ни го-дин (бо то в зимі се діяло) тей се в вікно дивю; дивю се, а на горі так щось бігає, так ягбі ідут пани с походнема. І то, кажи, з линини. Бігає щось по горі зі сьвітлом. Так єдної ночі і другої. І, кажи, єдно-

за другим так біжит ридом і десь просто Бздури щизає тут на горі.
А потому дивю се, а то богині так бігают.

Зап. від Яндраха Стєція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

479. Богиня розкидає огонь.

Єден чоловік старий оповідав, що був в воїні і пішов на патроль зі своїх компанійов. Ходили, ходили по лісах, аш заблудили. І аш іх ніч захопила. Тогди кажи той капраль: Будемо почувати в лісі, бо ни витко се! — Назбирали патиків, палят собі, дощ іде, помервали, полегали тей гріют се. Так навколо вогню полегали, як то в саді садівники. Приходить богине тей гріє се таїжи. Така волохата, цицата, цицками тилепас і ніц, по навколо вогню ходить і гріє се. Али другі хлопці дивють се, ніц ви кажут, по се дивють, що то з того буди. Али єден зухвалець трохи мав в чупку, бо горівка була давніх часів тана; як виймив тогди ляшток з гвера і розпік в вогни, як і вкропит (вона се вобирнула до него...ков) по плечох, як з'єнчіла, тогди вогонь поросипала, гет жомнериам очі позатрісала, шмате се на них позаймало. Тогди вони собі очі трохи пооптирали, шмате пообдушували. Воно в горі єнчит... Тогди єден на другого нарікає, кажи: Тра тобі було чіпати?.. Та бо дивєт се, вже ліс займає, ліс горит, а воно ніц, по єнчит в горі. Тоди зачили тікати і зачили дужи на того нарікати, бо се бояли, жиби ниприятиль їх ни злапав...

Зап. від Яндраха Стєція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

480. Бісиця.

Мій чоловік росповідає, що вітій бісіцу. С переду вігльядав файна так, як належит си, а з заду кишкі везуть си за неї. Тай вона може чоловіка ухопити так, як ѹї. Їни кіцірами бігають одна за другою поміжі колоди. То бутинарі, що робий даліко лісами, то їх відьмі тай чують, що воні си співають. Котрій журит си за жінкою або за дитиною, що лишій дома, тужит, або як жінка си другого дому найшла, то юна таких хапає — ухопило би ї! (Чоловік оповідачки є власне в лісах „в бутині“ на роботі, ув. записувача). Але воні си їх сокотьи... Як б'єме, то вин пропаде, бо воні беруть го межи себі тай там можут їхніх і заїсти.

Зап. Ів. Волошинський в вересні, 1911, від Матрони Павунек з Ростік, пов. Вижниця.

481. Богиня на возі.

Іхаў рас чоловік в Суловах. І їде під гору, аш коні ни хтый йти. А то богини сіла му на віз і не пускай. Що хоче сиши пиріхристити, то не може, бо та ни дай. А та богини то майи руки і ноги, як ратиції, а цицки то на плечі закидай. І ходит по дорогах і ни пускай людий. Той мусіў аж до раны чикати, аж в силі кури запіяли.

Зап. у Костильниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

482. Богиня виходить замуж.

В нас єден такий буў і пас коні. І наклали вогонь, так доўкола вогню пообсідали. Прийшла богини до вогню. І жаден не чули, но той сам чуў. А він не знаў, чи то богини. Він казаў, жи то йиго діўчина воли пригнала. Так то можи було во два рази. Він сиши пішоў до ксьондза радити, шо с тим робити. Вона сиши йиго не могла відчіпіти. Ксьондза каже: Возьми тій пояски, шо ксьондза має на службі божі і заперіауй. — І як вона прийшла, він ї хапнуў на ті пояски. І вихристіаў і та сім літ з ним жила. Вона ему казала: Буду с тобоў сім літ жила, шо скочеш, будеш маў. Но би ти міа ни казаў: Сороката гадюго! Як ти мені скажеш, то навіть не будеш видіти, куди піду. — І так сім літ жили, потім сказаў ї: Ти гадюго сороката! — і пішла від нього вітрами.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. М. Капій.

483. Як богині підміняли дитину.

Богині робили вісыльи і пішли до жівки замінити дитину. І грали і съпівали:

Як би ни лыс, а ни лыщина,
ни булá би дівчина;
Йак би ни лыс, а ни кукурічка,
ни булó би на съвіті чоловічка;
ух, ух, данаш моя дана!
Йак би ни лыс, а ни лыщина... і т. д.

Зачиная бити прутиками попіл на припічку і зробили собі с того дитину. І міньили свойу дитину за кобітину, і собі взяли йі дитину. Вона, та дитина, дужи кричала. І мала вже свім лыт, а була маленька, али голову мала вилику і живіт. Душіро зачили сиши радити, шо робити. Дораджували, жиби вийти і казати дитині, жи йдуть на поля. І вони

сказали, жи йдуть на поля, ті дитини. А з надвору вивиртъли дъуру і съи дивили, шо та дитина буди робити. Вона встала і зробила съи вилика аш піт стельу. Тогда прийшла, всъо с піїца вийла і попрітала всъо пазат і задула попіл на припічку, жиби ни було пізнати. І так знов пішла і лъигла ф колиску. Вони пізнали, жи то ни правдива дитина. Вибрали дев'ять пшишиших колосків і поприв'язували до дев'ять пруттиків з лозини і так били голу дитину. Ті богини зробило съи жаль. Прилітъла так, як паньи, повідай: „На, на тобі твойду дитину, яа съи пат твойов так ни збиткуй, яак ти над мойов! І въила собі своїй дитину, а жінчину лишила і зникла. І яак вони туйду дитину вже отримали, і охристили, али вона но жила три видыли — та дитина.

Зап в Будзапові, Теребовельського пов. від Каськи Книш О. Деревянка.

484. Як богині хотіли дістати дитину.

Ходили дівчата і хлопці на вичирниці. І їдна дівчина сподобала си паруника їдного і дужи его любила і хтіла сі за него віддати. Али він ни хтів їей і сватав їїнакшу. Тей та дужи плакала, все ходила за ним і просила, щоби він їей сватав. А він сі взлостиив тей кажи: Як напръядеш за піч штуку мітків, то ті возьму. — Тая знов плачи; кажи: Де-ж я годна за їдну піч штуку мітків напръести! Прийшла до дому тей сі журит. Али приходять до неї такі богині — роспуштані, рошчіхрані, волося роспушчини — і кажут до неї: Шо нам дась, то ми тобі напръдемо. — Вона кажи: Та вже що схочити, то вам дам, но щоби съти мінії напръєли. — Вони кажуть: Запиши нам тое, шо ще ни маєш, то ті напръдем. — Вона ни знала, шо то, тей кажи: Чиму, запишу. — Записала їм, а вони сі — шось їх дванайшіть — тей по міткови — напръєли до раня. Тей той подивив сі, шо вона напръела, тей вже мусів її взяти той хлопець.

Вона сі віддала тей шось за рік мала дитину. Приходяте до неї вночі богині тей кажут: Дай нам тое, шось записала, дай нам дитину. — Та настрашила сі, кажи: Як я можу вам дитину дати, я що знала, то записувала! — А як не, кажут, то відгадай, як ми сі називаємо, то дитини ни будимо брали. — Та так гадає, то так, то сяк, али розмайто: можи Каська, можи Марина, можи Ганька і ни годна відгадати. І ті так приходили біс кілька ночів до неї. А їейі чоловіка все ви було в домі, бо ходив до двора на роботу. Али раз він їшов вечір зо двора, давит сі, а там на леді якіс воят сі і все кричат: А вона нам то Марина то Горпіна, то Ганька то Ксенька, а ми собі Феньки, Феньки! — Тей він прийшов до дому тей кажи до неї: А то чуєш, жінко, там на ставу все

шось сі возит і кричить, все: А вона нам то Горпина, то Марина, то Ганька, то Катирина, то Ксенька, а ми собі Феньки, Феньки. — Тей вона сї здогадала, що то тії богині певно возили сї і втішила сї, що вже знає, як вони сї називають.

Тей на другий день він знов пішов до двора, тей вони знов прилетіли тей кажут: Скажи нам, чи не, як ми сї називаем? — Тей тая бире там, вгадує, кажи: Можи так, можи так, а нарещі: А можи: Феньки? — А тії хахаха — засміяли сї, тей кажут: Ну, то вже твоя дитина! Тей полетіли. А тая сї тішит, що вже відгадала. І вже віт то єди ни приходили більши. Вже їй дали спокі.

Зап. у Теклівці, Скалатського пов., від Насті Бучинської П. Стадник.

485. Купіль під святу неділю.

Вечером під святу неділю, коли бирають клечіння, пішов я купаць ця. Тіко вліз я у воду, почав бултихаць ця, одплів трохи од берига, коли дивлюсь, а по той бік річки біля другого берега стойть по пояс у воді гола дівка: красива-прикрасива і смієць ця. Я придивився на неї, а вона зовсім мілі ни знакома; у нашему силі такої німа. Я тоді скорій пливти до берига, а вона сибі іде все ближче і ближче до мене. Я як вискочив на бериг та миріці за одіж, а вона як засмієць ця і у ладоші як заплеще! Я підхватив свою одіж та тікати до дому. Голяка біг до половини дороги ни оглядаючись, а далі почав оглядаць ця, чи ни гонниць ця за мною дівка. І вже біля свого двора одіг ся. З пиріляку я трохи прихворнув. Після цього я уже ни скоро начав купаць ця. І то бувало сам з роду ни піду, а з гуртом хлонців і сирид днія, а вечіром бояв ся. Розказав я дома про сю гисторію. Тато і мама сказали, що де русалка і приказали міні, щоб я під кличальну неділю ніколи ни купав ся.

Записав од І. К. Тимоненка, слоб. Тишанка, Валуйського повіту, П. Тарасевський.

486. Морські панни.

Повідайт, жи ў морі сут такі панні морські, жи пі ю панна, голова по нойас, а хвіст риб'ячий, нема ныіг. І воні виходять, як тепло дужи на дворі, а там такі льуди сут, жи стають цільти так над водою над морем і юни собі там до того ѡлавьят. Йи роса теняга, тіло на дворі, і юни съцівайт, а голос їде далёко. І такі сут такій, що знайт пі-

сáти і тóто собí там йдут, слúхайут, як вонí съпівáйут і с тóго си
пíшут і потóму с тóго съпівanký дéйакі ў съігы, то тóто ѿсьо похóдит
від мóрських пáнныіў. А хтóжбы тылькі съпівanký знаў по съвіты, як
бы вонí не выгáдали? Тотó праўда ѹи. Як день рóбит съя, вонí йдут
наzád ў воду. А тóты, шчо слúхайут, спíсуйут, дéшчо доклáдуйут і пу-
скайут ў съвіт.

Зэп. в марті, 1899, у Мшанцы, Старосамбірського пов., від Гриця Оліщака
Терлецького.

VI. Підміни й потерчата.

487. Лукавий підмінює діти.

Як плотникують мужики, ци годиць ця кидатъ сокиру у дриветнї, а то приходе чось (лукавий — чи що) та робить дитину з дерива та положить у люльку замісто живої дитини, а дитину собі возьме. Просипасть ця мати — дитина ніжива: ото і кажуть, що приспала його.

Борисовська волость, Валуй. пов. Вороніж. губ.

488. Лукавий приносить головешку.

Де на полі найдуть головешку, де кашу варять, так и бери тиї головешки. Даря Ряба троє дітей приспала; третє приспала біля Камінного (панська прачечня й столярня). Прийшла мати, вона туже над ним: „Михайлочок голубчик!“ — Ці чоловік Павлушка хвалестором був: Лаврушка тоді вже вмер. Прийшла мати, а воно синє, як котел; прийшла щ Чаплійкою, поздоровкалась, а її почала ворочати: „Ах ти коровище! запапастила дитину, душа ѹ душа, коровище!“ Ішла страниця, почувала в їх тай пита: „Чи ии биреш, каа“, головешки у полі?“ — „Биру!“ — „Оцеж і те, каа“: ти через те і діти присипаш. Лукаві головешки у колиску кладуть, а дітей виймають, та під бік кладуть“.

Борисовська волость, Валуй. пов. Вороніж. губ.

489. Підміна.

В нашім селі Марковій Ксенці відьма була підміняла дитину — взяла собі хорошу, як виляту, а лишила свою мерзену та крикливу. Бідна Ксенця не мала два роки нї хвилини спокійної з тою „підміною“ — все кричить та плаче. Уже і ходить, а нічого не возьме до уст, тілько ссе та ссе. Чоловік Ксенчин пізнав від разу, що то не его дитяна, але під-

міва, так і почав радитись людей, що би робити тій біді. Стара знахурка Москалиха казала перше добре довідатись, чи то справді підміна, а потім узяти дитину за хату, положити на гній і січи березовою різкою так довго, аж відьма прилетить та возьме собі свою дитину, а принесе патомість Ксенчину. Якось одного дня вся челядь, ба навіть і Ксен'ка, забрались в поле; зістав на житлі сам Марко та в хаті підміна. Марко виліз на під і дивить ся віконцем, куди дим виходить, до хати. Дивить ся так, дивить, може з пів години або й більше, аж ось в кінці підміна, що лежала до тепер спокійно в колисці, піднеслась, обірвілась паокруг себе, вискочила з колиски та як патягнула ся — то вам стала така висока, як найбільший старий чоловік, а така худа та страшна, що Марко мало що в страху не закричав. Він затамував в собі дух та дивить ся, що дальше буде. Підміна прийшла до печі, витягнула якийсь гориць зі стравою та почала такою руками до уст страву пхати. Нажлонала ся, а потім знов до колиски. Марко зліз з поду, не ішов вже до хати, але на гумні зачекав, аж челядь вернула з поля. Нід вечер, як усі вже були дома, він зробив так, як ему знахурка радила. Бе та бе на гноїщи підміну, аж ось в кінці дивить ся — летить страшна, чорна як ніч відьма з розпушеним волосся та несе красну роскішну дитину на руках — тай від разу кинула Ксенчину дитину на землю, а свого пірвала тай повіяла чорт знає куди.

Зеря, 1882, ст. 78; Д. Ленкій, Народні звичаї і обряди. Ігор аналогічне оповідання в поперед. розділі під ч. 483.

490. Чорт замінює свою дитину за людську.

У єврейського чоловіка сходила сій жінка з дитиною. Закликаў він кушерку до неї, відобрала їна ту дитину, юродила сій ўже; то сій діяло їй ночі о дванацятій годині. Але тут він ўже даю і побіцю горішки, кі кушерці, вона пе, тай чує, що кліче крізівіко до кушерки: „Пані, пані, хотіт суда“. — Тота війшла, а то чоловік. Каже чоловік: „Хотіт во мної, бо моя жінка сходила сій в дитиною“. — Чоловік у пиред, вона за чоловіком... так той чоловік завію й у ліс до скалі, тай дівіт сій tota, а то лежігши жінка, али гітько, то значить гітькова жінка. А той, що їй від, то ни буї чоловік, лиши кілько пиркиніїв сій їй чоловіка, бо бі сі та пані страсила, якби він буї гітьком — то такі буї гітько. Врідали сій дитина, вже та баба відобрала — та кушерка, тай првиймій її у гості трохи, даю і кипішок горішки, тай заплатій і рінцкого. Прийшла tota баба у селі назад до того чоловіка, що перше відберала дитину в єго жінки, але tota жінка каже до баби: „Ей мамуню, чос мої дитини така ниспокійна“. — А вона ще сбій дитини не пообзирила, як вигля-

дáс. А та бáба кáже: „Ей гоў, цытьте, тото не вáші дíйна; не давáйте ї істи, бо то як я від вас пíшлá, шо менé хтос кликаў, то менé кликаў гítъко, а то кáут, шо як має жінка хлóпці і на той чыс тráфит сї, шо мае дítъчиха хлóпцы, так сáраз берé гítъко тай пíдмíшыái, свóго прíнесé, а тóго собí бáме. Або як жінка мае гíучину, а на тот чыс тráфит сї, шо гítъчиха мае дíйчину — такóж пíдмíшыé. То такé самé мае бúти і вáше, шо маў той свое принести, а вонó тому такé дýжи ви спокíяне; али я аáрас вáшу дítинu бúду нести до хресту — ерстýта тай повéрну за егó дítинou — за гítъковоу тай скáжу: „Но давáйте, най несý вáшу дítинu до хресту, рáзом вíдberálam, най рáзом ершý“. — Так скáжу, гíйbi я не знала, шо то він гítъко“.

Прийшлá вонá до тóї скáli, гítъка нема, лиш гítъчиха лежйт ў лúшку ў скálí. А ўона шос зачýяла до неї бáдакати — бáба до тóї гítъчихи — тай тогдá жíво ї дítinu узвýла тай кíчула, а тóї жíнки відобрáла так, абý вонá не вýїла, шо гítъко замíнýу за свою. Тай жíво зачýяла с тоў дítинou кíкати, абý гítъко ни нагíйшóу, абý ї ни здоговíй. Як зачýяла кíкати, як сї бýрни звýяла, трóхи бáбу не рознéсла. Тай прийшлá до цéркви, дítinu охрестýла, живéцько прíнесла до дóму і ужé тóта жíнка с своёу дítинou мáла супокíй.

Зап. в січні, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

491. Потрíйні хрестини.

З початку цього 1909 рóку пройшла чутка, шо бутъто в одному силí, ві відомо якої губернї, симилітня дíвчинка спородила дítинu. Пописли її до попа хрестить. Коли куми стали подавать ту дítинu попові, вонá замісто дítини очутилась свíčkoю. Нíп ни захотів хрестить. Свíčok, каже, я ни кришу, а прíнесít міні дítинu. — Вони всї здивувались. З дому, бач, писли дítинu, а як тóко пíп дотаркнув ся, очутилась свíčkoю. Вирнулись до дому. Прийшли до дому, розгорнули одíялку, дивлють ся, а там уже ни свíčka, а знов дítinu. Вони упеть до попа. Нíп уже почав був хрестить, коли стали подавать ту дítинu попові, аж з неї зробилась щука. Нíп і на цей раз одказав ся хрестить. Причisít, каже, міні дítинu, тодí пíрикriшу. — Вирнулись куми упеть до дому. Приходуть вони до дому, дивлють ся, а на руках ни щука, а дítinu. Ім уже стало моторошило, почали боять ся тиї дítини, бо бачутъ, шо тут шось ни добре коїть ся, чи чудиса господнї, чи може шо ишне. А всеж таки їм хотілось попробувать до трох раз, то вонó одродить ся. Пописли вони третíй раз. Приносять до попа. Нíп і каже: Ви міні вже надоili; ну та вже попробуй третíй, а тодí вже більше ни приходьте, все

равно прогоню. — Почав він христити. Взяв те дитинча на руки, а воно од разу обирнулось в хліб. Ну та вже що буде, то буде, каже піп, хліб святий, його ни гріх пирихристити. — Пирихристив він. З того хліба зробивсь хлопчик і каже всім: Щастя ваше, що догадались пирихристити мене хлібом; тепер буде страшений урожай се літо. А як би пирихристили свічкою, так був би страшений мор, більш чим на половину пи-римерлоб людей. А як би пирихристили щукою, так був би страшений голод. — На силі про це давно турбувались. Хто каже, що ця окаже правдива, а інші толкували, що де мабудь на фабриках видумали якусь особливу моду на крам. Чириз це саме пустили таку чутку.

Чув від селян Шибекина, Білгородського повіту, Курської губ. П. Тарасевський.

492. Як дитина зиму зіла.

В Садаурі коло Черновець уродила жінка дитину з трома головами. Скоро тайна дитини лиш прийшла на світ, зараз кравила йісти. Пострашили съа льуде, що се за чудовишче таке з трома головами, та з зубами та з бесідою, як би старий чоловік, та пішли до пан-отця, посвятити, що би йему йісти давати? А пан-отець подивили съа в письмо, та повідайт: Дайте йему леду.

Саме тогди був приморозок. Взьала баба леду, дала і воно ликнуло. Та скоро ликнуло, повідайє: То щастє віше, щосьте мені леду дали, бо як бисьте були міні дали хліба, було бим зйіло весь хліб з цілого світа і три роки був би великий голод; як бисьте були дали мені молока, було бим зйіло всю худобу, все би вигинуло, а щосьте мені дали леду, то я зіло зими, за то три роки не буде зими. Отже то за то нема зими.

Наука, 1873, ч. 2. стор. 79—80.

493. Розигри.

В тіждень по Зеленім понеділку грають си нехрешені діти по водах, кічірах, і той день називає си Розигри і тогді не вільно сапаті, бо буде тучни.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від учит. Гринцишина з Ростік, пов. Вижниця.

494. Потерчата по сімох роках.

Іак дитина ни хрещена вмре, то вона ни можи піти до неба, бо вона ше Жидівка. Вона мусить покутувати піт фігуров сім літ. А в сімі році в саму восівніч вилытайн ф повітти. Йі тогди лапайи злій дух і вона кричить: Кшту! Кшту! — Вона так просить, жиби йі якій

християнин подав крижму. Хто фчуй той крик, повинн зараз яку буть річ пиріхристити і кинути ф повітви, а вона собі возьми і випросити в Бога небо. Али знов, як хто кидай, повинн съи стиричи, бо злай дух можи що злого зробити. Йак йидна панька кинула крижму, а злай дух так сильно її дав ф писок, жи аш її воко вилізло.

Зап. від Кучиривої Ганусі в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

495. Страчче — перелета.

Якас діюка має с пáрупком латину тай стратит, тож воно у сїм рік оживáє, тай вілітас на съвіт, тай кричить, кáже: „Хрестá прόшу“.
— А як хто ючýє тай урвè який знак або якої фустини кавалок, або най бýде унúчка, — тай переєрсїг, тай кíне смý, тай кáже так: „Як ти хлóпець, то будь Василь, а як дíuchina, то або Анна або як“. — Тай вонá вітák, як ухóпит, укішит сї, полéтит до Бóга, тай вже воно ѹи ерщéне, бо вже дїстáло знак і воно тогдý у Бóга зістаé вже глухýм аংгелем. А як лїтас, лїтас, тай пїхтó му не даст знака ерщéпого, тай стає сї злим дўхом, тай тогдý де воно є вже закóпане, там пїхтó тудá перейти не мóже, бо пўдже.

Зап. Ів. Волошинський в січни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

496. Вмерлі нехрещені діти.

З нехрещеної діїйни рóбит сї злай дух, або птах або лýцик або сорóка, і лїтас і все якýс такý мóзу має, що хрестá просит. І потóму, як хто ужé розуміє, що то є за птаха, кадають кавáлок полотнá, вонá берé то в дзюб, то є ї крýкма, так якби при хрéщено і тогдý з пéго аংгел стає сї.

Зап. в маю, 1911, від Панька Семовоника з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

497. Крижма з підшивки.

Раз прийшов мій брат Геню з міста волівчози і зачав розповідати, як він ішов почерез цвятар і нараз зачало шос кричати: Хреста-хреста, а він не мав що дати, то вдрав кавальчик підшивки з сурдуга і кинув, але дуже си напудив.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоці над Чер., пов. Вашківці, Ів. Савицький.

498. **Ухрещене потерча.**

Дитина, що вмерла без хресту, або котру потеряли, не може піти аві до неба, аві до пекла. Мучат ся на землі, поки її хтось не охрестить.

Іду я раз від сестри з ірщіня тай чую, шьос кричіт у горі вісоко: Ирсту, ірсту! — Я уже знала, шьо то потеръчи, така дитина, шьо ё неирщиноў стратили, або неирщиноў умерла. Ўна у сім рокіў летит тай просит у людий ірсту. А я ўвела, єк мала у руках нову фустку, так қинула за пим і проговорила: Меньоца й сина і світого духа; хрещії си раба божа Слена (три рази). — Кинулам фустку на крижму потеръчыти, а ўно полекіло до неба, тай уже ўступит до царства божого. Така дитина, шьо умре неирщина, не може бути у раю, але ходит блудом сім рокіў і просит ірсту. Хто си на кім знає, то має так робити: Як нема фустки, то має си три рази қинути глини за потеръчытим, тай уже буде ўхрещене.

Зап. від Олени Сандулякової в Тростянці, Снятинського пов., Ос. Михайлівський.

499. **Збігленята.**

Збіглини́га — нечесні діти так пищій жы́сно, якби зо чытверо дітей маліх.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Ів. Падінюка з Ростік, пов. Вижниця.

500. **Нехрещені померші діти кричуть як коти.**

Я йиднога разу посидіў у газді з до одинадцітої години. Вітхóджу від него — а там недалéко буў цвінтар, — нім до того цвінтары сі дохóдит, то ще буў оден газдá, що йде сі чéрез йигó обóру. Я дохóджу до того газдí, отворйю воротá, а то ў нéго так, якби на пóду двáцть кóтіў кричыло ѿсілáкими голосами. Я приближí ѿсі ід хáти, а то на подú не чýти ѿсі, але далé аш. Я мишаю йигó обістый, а у цвінтары у горі чýти ѿсілáкі голосы кóтіў, там сáме, де ховáют такіх, котрі нехрещені. Іду я стéшкоў, то ѿсь чýю і ни бóю сі. Алим с стéшками на-вернýу право на тотý голосы, аби и бли́сше почýу. Лíшим зроби́у во три кróки, як ми дало льник, так я ўже не дохóджу до перелáза свої хáти, лиш перескочи́у чéрес пліт право від цéркви... Прибíг до цéркви с пйидисьгть кróкі, с страху́ перелíзім мур і скóчи́у на цвінтар, а кóло цéркви на цвінтари два вартíїни. Я ім то ѿсь бóю, а вони кáжут: „Таже ми чýим то що нового місцицы там сáме“. — I по-

просій у я йидногу, щоби мене відвіду до лому, подъїкуваўним йиму і більше нічо.

Зап. в липні, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

501. З невчастих дітей — чорти.

Я чуў такий спосіб: Маў віт паймичку і шо рóку та паймичка маля дитіну — нечыснú; шоc переходіла дéвіт рíк — маля дéвітіро дітій. Типéрка чоловік біdný пiу вódu у лісі с кирнічки, а сьвітій Ніколáй нағiшбó тай кáже: „Чоловіче, ти маеш якé поле?“ — А він кáже: Йи, три кавалочки“. — „То озми си три одiблéтки з ліса і позатíчай ўсі три кавалки“. И вітак сьвітій Ніколáй кáже: „Я зiшлю чириду“. — А чирида ю тúчы, хмáра. И вітак він зiслáу тúчу і всім людем вібило, а тóму біdnому чоловікови лишило. А егб люди зачýли питати сi і кáрати йигó, припровáдили до сýду, а він кáжи так: „Хогім до віта“. — Ёму сьвітій Ніколáй казаў: „Абiе“ — кáе — „до віта прийшóу, піт кóтницу подивити сi“. — Пiшлý до віта піт кóтницу, звалýли кóтницу, а там дéвіт дітькóу (нeхрещéні діти були тóї паймички). Вітак їх вітти вігнали.

Зап. в червні, 1911, від В. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

502. Брат, що був потерчatem.

То був біdný чоловік та жінка, біdnі люди і мали юного сина і той син пiшов собі в службу. Знав троха читати, писати і пiшов до величного міста і став у одного великого пана за субекта. — Той пан сi втiшив, що він добре юму продає і каже юму так: „Диви, то коштує тілько і тілько, то знов тілько і тілько, продавай, а як возьмеш більше, то твоё“. — И той хлопець так робив. Вибув один рíк і каже до пана: „Я сi віл тебе відправлю, бо менi трафлес сi лiпша служба“. — Той пан питает сi: „Кілько тобi дає? На тобi таку саму платню, лиший се у мене“. — Вибув другий рíк і каже: „Я сi відправлю“. — Пан знов пiдвiсив пенсю і був третий рíк. Третий рíк як вибув і каже: „Я таки iду вже до дому“. — А пан питает: „А вже твоя повна скринка?“ — Він каже: „Вже є“. — Той каже: Покажи гроши. — Показав. Є повна скринка. Тогда го пан відправлеї, написав му карточку і порадив, аби де тілько прийшов, почував у війта.

Іде він до дому. Приходи до села і йде до війта. „Переначуйте мене, — переначував. Приходи до третього села і йде просто до війта: „Переначуйте мене“. Дає му скринку і показує карточку. А той війт

вже був старий, війтував 18 років. Війт сказав: „Будеш спати в стодолі“. — Хлопець пішов до стодоли спати, а війт казав закликати коваля, зважили скринку, забрали гроші, а до скринки накидали на таку саму вагу шкреметки зеліза і забили, аби не бренькала. А гроші вибрив, відорвав дошку в підлозі і висипав під дошку гроші. І тут скринку знов замкнув. Той хлопець рапо встав, подекував за нічліг, взяв скринку і йде до дому. Вийшов за село, так ніби його серце тюкає: „Ачу по відомки скринку, чи є твої гроші“. — Відмикає скринку — нема, тілько зелізо. Там відмикав, були гроші, в другім селі відмикав, були гроші, ту відмикаю: нема моїх грошей; нема моїх грошей, не треба мене; в чим я до свого тата прийду? Вертає сій назад до війта. „А що там?“ — „Пропали мої гроші у вас, вуйці; вчера як прийшов до вас, були, а нині, вже нема“.

Зараз дав спати війт до суду і замкнули його до арешту за його працю. На другий день беруть його на протокол: „В двох селах начував у війтів і були гроші, а третього нема“. — „Неправда, він 18 літ служив за війта і нічо не вкрав, за то будеш страчений, хлопче! І всадили його до такої темниці, що не видко ні сонця, ні світла.

Приходить до него хтось вночі: „Дай Боже добрий вечір“. — „Дай Боже здоров'я“. Що ти за один? — Я твій брат. — Але я не мав жадного брата. — Я такий твій брат: Як ти пішов в службу, мене моя мати мала неживого; я сім літ літав, просив хресту, а опісля перевернув сі в злого духа, але все таки мене болить серце за тобов, ти мій брат. Що ти тут робиш? — За мою працю посадили до криміналу тай ще повісся; пай тратет, бо що принесу татови? — Як будуть тебе вішати, будуть тебе питати сі, чого ти хочеш, а ти скажеш: „Нічого не хочу, ві їсти, ні пити, пі курити, лиш позвольте закликати мені брата“. І як свиснеш три рази, я до тебе прийду.

На другий день беруть хлопця на шибеницю, закладають паси, підносить до гори і питают сі: Що хочеш, чи їсти, пити, гуляти, гроший? — Хлопець каже: „Я нічого не хочу, ві їсти, ві пити, ві гуляти, ні гроший, тілько позвольте закликати брата. — Позволили. Хлопець свиснув три рази, іде брат, повіз в чвірку запрежений. Став і питает сі: „За що вішигє? — В нас війт був 18 літ і не мав жадної змази, а той бенікарт кинув на нього неславу. — Пустіт з шибеници, ходіт, підем до хати того війта. — Прийшли до війта, але війт сі не боїт; ніхто не знає, де я сковав гроші, — подумав війт. А той пан каже: Ідіт, закличте того ковале. — А війтови вже душа на плечах. Прийшов коваль, а пан: А ну, ти добував скринку? — „Я, пане“. — До війта: А ну підригай тую дошку. — Підривають, а там гроші. Хло-

пець зібрав гроші до скринки і утішений пішов до дому. — Прощай, брате, каже пан, а не забувай на мене і поздорови родичів і загадуй мене добре! — А війта взяли на шибеницю. Його хату і поле продали, гроші забрали, бо як потім показало сї, він вже був не одного забив. Як мали вішати війта, вивели на підвисшене, заложили петлю, в тім як зірвала сї буря, забрала війта з шибеницею і він пропав на якішай день, вже го більше ніхто не видів.

Зап. від Проця Гука в Золотім Потоці, Бучачського пов. М. Боднар.

VII. Блуд.

503. Огонь у вербах.

Ішли ми дуже до днини до церкви тай виділи огонь на долині у вербах, присок великий бухав. Мій товариш мав лямпу з собою, тай каже: Апу ходім, будемо видіти, що то за вогонь; може діда палили, бо то напротів Нового Року було. — Ми заків дійшли, а лямпа згасла. Лиш ми прийшли, а то нічо нема; вогонь загас, лиш присок був. Така плинета. Скоро когут запіє, тай нема пічого.

Зап. від Василя Труфіна в Раранчу О. Рак.

504. Блудний огник спричинює смерть дітей.

Мешкала одна вдова гет наконец ліса; мала шось шестиро чи сімро дітей. Раз ввечір суботи на ниділю замітала субі хату; нарешті засьвітило сі на двурі: вуна поглянула через вікно і зібачила піт хатов маленькі огник. Вуна вилітіла с хати і придусила його, а коли вирнула сьї ду хати, лижали діти в закутках низиві. Вона зимліда і вмерла, а хата віт того огника згоріла і була на тім місці пустані.

Зап. у серпні, 1904 р., в Григорові, Рогатинського пов., від Богдана Приєста Ів. Савицький.

505. Блудне світло.

Раз як їм пас коні па поля і прийшло таке съвітло до мени гей дітко, ци щось. То близько було до мени, прийшло так зі штири сонці тай потім пірижигнов ям сі, мов ям якоєсь палкі в руках, вдарив на відлі і то так кавалок съвітило, па горбу, докі кури ни запіли.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцлові, Городецького пов., від Івана Штойки Ів. Савицький.

506. Світло в коляди.

В нас еден хлопиц... пирід різдвяними съвітами збирали сі коледувати с козов. Там у одного ґосподара збирали сі коледувати і дужи

пізно йшов ввечір. Йшов дорогов, так собі сам оден, дивит се, вилитіло з вулиці съєтло. І він се того съєтла дужи залек. І так се залек, жи ни міх ветояти на ногах і накрив сі кожухом і лех і зачив дужи кричали. А то съєтло звирнуло на еден город і там зачило дужи мигати, літати. Він що піднес голову, а воно такої мигає і дужи дістав тогди страх і поти лежав, поки то съєтло ни щевло.

Зап. в Іванівцях, Жидачівського пов., 1903, О. Деревянка.

507. Світло в шопі.

Так у дванайціті годині то було. Стався собі на гуні, тай сі дивю; съєтло сі блищить у шопі. Тай я так стою тай сі дивю, що то за съєтло є, а воно з місьця сі рушило, так все йшло, то в гору, то в долину, то в гору, то в долину. А я тогди зачив до него йти. Я приходжу до него, а його нима, я зачив дивити сі на то місци, де я то видів, дивю сі, нима; я зачив тогди руками мацати, тай єм памацав, що ни було нічо. І такі ни знаю, що то було.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцах, Жидачівського пов., Н. Левицька.

508. Рада, як возьметь ся блуд.

Як сі блуд бзме, тра собі нагадати, у котрій день буї Съйтвечір і які сі страви їло.

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

509. Рада, аби блуд не взяв ся.

Абі сі блуд не ўзев, то тра лиш запати, котрой дніни сі ролій, а котрой дніни сі ерстій, то ўже го сі блуд не бзме пі ў літі, пі ў зимі. Як хто не знає, то най сі запитас дыйді або нені, а як воїй не знают, то най підє до ксьондза, там є ў метріках записано, тай єму ксьондза скаже.

Зап. Ів. Волошинський в червни, 1910, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

510. Рада на блуд, як хто їде волами.

Їхаў чоловік волами ў літі сі польни ў Колінках до дому і запізний сі. Потому представляють єму сі гори-лісій, він сі з'умій, де він є. Злазиг з воза, бий бикій, сколотій худобу і худоба пішла на стірону. За-страхай сі, худоба стала над яром, тай не йдє. Він тогді стаў, нічо не робит, лиш перехрестій сі, тай нагадаў собі, що єму хтос казаў, аби здойміти воловід, аби не було мотуаи на волах. Здоймій, кінуй воловід

на віз і зáраз розвíдніло му сї ў очех і уздріў, де він є. Дýвиг сї, се Симакіўцї, а се хрест, і спамйтáу сї цалком.

Зап. в червнi, 1910, від Гафії Паньків з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

511. Кого не бере ся нї блуд, нї страх?

...Менé пічó не пúджіє, бо я первáк; а хто первáк (пérша дитíна), то вігdi йигó сї не берé аńї блуд; аńї жáдеи страх, аńї пічó йимú сї не покáже зле — первакóви і мізíнкови¹⁾.

Зап. в вереснi, 1910, від С. Барановської, з Шідвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

512. Блуд у білу днину.

Я пішоў на эрмарок, тай купíй бикі, там сї припізпíй; дорóга добра, гóню до дóму. Гóню до дóму прáво дорóгоў. Шо гóню, гóню, міркýю, шо я маю бýги дóма, — прихóджу аж до Семакóвец, тámim сї спитаў: „Шо то йи?“ — „Симакіўцї. А ви вітки йи?“ — „З Далишеви“. — „Ви сї вертáйти назáд прáво дорóгоў, тепér пе зблúдите аж до дóму“. — Іду я до дóму як мáла дорóга колїнкóуска — типér ни йду до дóму, али йду ў поли... Люде ідут в эрмарку. — „Де ви йдёте?“ — „До дóму“. — „Гáздо, Бог з вáми, та ви такí труднí, ви блудити. То зимовá порá, замéрznите. Вертáйти сї типér з нáми, ми вас припрóвáдим аж до дóму“.

Зап. в жовтнi, 1910 р., від Савки Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

513. Блуд коло каплицї в Колїнках.

Мину́ю́см каплýцу смеркóм, тай як ужé тут, де стéшка, щобí на-вертáти ѿ селó, а я навернýу у Локотíху. Ў Локотíсі вýджу свítlo, не знаю, що за однó. Прихóджу до свítla, а то не Далишіў, але Колїнкí. Прийшо́ю на обóру та сї пізнáу. А говóрьи, що кóло тóї каплýцї буў погорéний хрест, що згорíў, як гумно горíло; тай говóрьи, що кóло тóї каплýцї бéре сї блуд, тай покáзус сї щос.

Зап. в червнi, 1910, від Ан. Трачука з Далишева, пов. Городенка, І. Волошинський.

514. Блуд у Смуківцї.

Там йи дорóга такá, звáна Смýкіўка, с Семакóвец до Дýбок; якýс відаў від смýтку і так прíзвáу Смукíўкоў. І там люди звичайно блúдни, дýже bogáто сї трафльйii: будé іхати бóком пóлем і назáд мýсит сї

¹⁾ Мізинок — остатна дитина.

вернүти... Там віпáтки ўже були, убийства були. Якас сила ўсе кігне ў долину, тай відбирайи паміть, тай ліде ізди кріз ночі.

Зап. в жовтни, 1910, від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

515. Блуд у лісі над Дністром.

Рázім пішоу за пітпеньками і шом ходиу, ходиу, шосім і збирáу трóха, мóжем буу на десіть раз кóло Дністра і не мігім війти на край. Нагадаю си, що йти до горй право і йду і йду і прихóджу назад до води. Шо хóджу, хóджу, хóджу скрізь по лісі і назаі прихóджу на долину до Дністра, а на край не мігім війти. І тут парáзім сі змúчиу, биру й лъигаю собі, закурю дзітара собі, розгáлу собі, якби сі сеу бідоу розійтý, бо ужé віджу, що менé біда спіткала. І беру тогдý право — мýшу найти край. Якім зачýю ітý, том зайшоу аж на Рипúжинцї, аж там съвіт ми сі ўтвориу, шом пізнау, де я йи.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

516. Блуд на Ревезі.

Я забýу, котрый то чьоловік оповідау, шо вóйсько покáзує си — кіннотá, то тут, називáйи си Ревейгá, тай йи кáмінь такий тай там лáкомо покáзувати си, стрічýта, біжйт кіннé вóйско — кіннога. Казау одéн, шо ѹшоу, а було тéйно, тай там totá кіннота бігла так, йик вогню дава́ло. Там сеї зими чьоловік ишоу с селá тай шы повернýу на шинбк з вéчіра і я там наўті буу — з вéчіра ші, з зáря, вýтко ші було, йик сопци заїшлó. Та розмінýу корону тай узýйу літерку горіóки, дау міній пóрцію, я йигó лишиу ші там, бо там були дрúгі тай ові ту літерку по пóрції вéшили тай воші шос оповідали, — але пýти не пíу, бо ші найшли три шістцї при пíм. Тай ішоу собі т хáті разом с тим дрúгим чьоловіком, говори́ли, ишли тай прийшли на ту Ревейгá, де си ти покáзуют кóni, ци якас бáба біла, тай сказау: „Ий бráчіку, та я маў поверта́ти до донькі. — А той кáжи: „Ta поверніг, тут до цéї блýще, а до тóї пе йдіт, бо сти ужé“ — кáжи — „перейшли кавáлок“.

І той чьоловік цікáвий — він ужé маў зо 64 рóки — сказау: „Ныи, бráчіку, такі конéчно я перейдý на стéшку тай зáраз прóсто пíдý до нéї. „Добрáніч!“ — „Добрáвіч, колý вже не хóчете поверта́ти ві до цéї донькі, ні до мéне“. — Тай розійшли си. Той пішоу собі вúлицеу, бо ші маў кавáлок до свóї хáти, такі шльихом, ші маў с пíу кільомéтра. А то була водá тай той пишоу тудá, а той пишоу тудá. Пишоу, йик си розійши, тай йик зачýю ходити, такі зáраз йигó ймуу блуд, ходиу цáлу нíч віт тóго чісý аж до днýни. Дóти ходиу; дóки ни упáу і умér. Маў бисáги на руцї і бук і нї бук ни загубиу, нї бесáги — лиш блудиу то

суда, то туда. А ходиу, кричіу: „Гвáту! Ні дáйти міві загáуті!“ — І я чуу, алем не розуміу, бо то чайсом кричі в Галіції за чловіном¹), але я не розуміу, міві си вдаваю, шо якіс кричіу: „Дай чловіна мон-о-ой!“ — Зразу кричіу дужи, а перед зорями тії закричіу, але бо ужé слабим голосом тай парéшті упáу тай обмочіу си — там ѹї такі мочіла, шо вода стоїт цілій рік. Тай найшлій так йигó, шо якби ўпáу під корч, тай на три кріокі его капилюх тай бичъ²).

Ту ѹї у нас швец тай оповідаў: „Гадаю собі, мóже післьи пóвени наскладали тулá плавіни, дроў“. Тай оповідаў міні, шо схóпіу си вин, гадаў, шо то зорыє вáраз тай зáки будé зорый, щі внесé дроў. Як пíшоў дроў браті, тай дес там нидалéко місьцьни тóго буў, де той умér, тай кae, шо лиши нарас так ійбі той, шо ўмíраў: уўумм... „Тай як я то ўчіоў, як ми здоймíло вóлос, страх дáло, тай як я свис, дрінýу, тай ні знаю, коли я прибіг до дóму“.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Ів. Палинкова із Ростік, пов. Вижниця.

517. Блуд під селом.

Щем буў хлóпцем-пастухом і почúємо на ланý і встаём рано, ідем до дóму — попаєли сї коні. На перéді провáдьни старші — до дóму, а міні сї здає, що протíзвно і я кричу: „Де ви ідете, ви не ідете до сéла, лиш у поле назáд“. — Зачинáют сї насымівáти з мéне, кáжут: „Блудит“. — Аж тревáє так піў годíни мóже, вім мені сї провідніло.

Зап. І. Волошинський, в жовтні, 1910, від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка.

518. Блуд докола бзини.

Війшли с кúхні на левáду двірскý тай хóдим, тай хóдим, тай ѿсé приходим, тай кáжем: „Ну, вже вертáймо сї“. — Тай хóдим, хóдим тай зноў прийшлисмо ід тї бзині. Тай кáжем: „Вертáймо сї, аби нас з ліхтарнеу вітпровáдили до дóму“. — Тай вітак засвітіла ліхтарню дíїка, тай хóдим, хóдим, тай ѿсе якійс ліс, тай ѿсе прихóдим ід тї бзині. Так мóже з па дéсіть раз ми ѿсе приходíли ід тї бзині... А я ѿсе кáжу: „Та пай на нéго шляк тráфіт“. — А оні ѿсе кáжут: „Не кленіт“. — А я ѿсе кленý, щож му маю терпіти. Тай вернулисмо сї назáд до кúхні, тай пішлá дивítі сї, а то ужé одинáцтіа годíна. Тай ужéм лéглý, тай спáли, ужéм не йшли до дóму.

Зап. в вересні, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

¹⁾ Ростоки над Черемошом. ²⁾ Палиця.

519. Блуд при биках.

Ми рас робили сіно; коло нас пасли съи бики і пішли в ліс і я пішов за ними шукати і ям заблудив. Літев цале пополудню по лісі і кричав ям; що вийду на край, то війду в сирідину, бо то ми съи здавало, що то йи край; і як ям літів, то съи пригинали дупчаки **мижи ноги**, так як тоненські прути; привиджували съи пани, жи їхали возом, звірі і жи ксьонда десь був і знов **ми съи** здавало, що я в повітру лігаю, що я по зимли ни ходжу; аш потому, заледви вони гонкали до мені і я що прийду до них злапати, а я фурт утікаю далі. Аш погому прискочили до мені і злапали мене за пличе і я зачив кричити ґвовт і від них съи виривати гет, аш прийшли ще мамуні і ми вбідвойй заледви спамйтали.

Зап. у вересні, 1904 р., від Стаха Авдрушкова в Григорові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

520. Блуд свище і зникає.

Їдέц чоловік ішоў з міста і нараз увійшов сї йиго блуд і трұтило йиго ў фбсу зимової пори і досить тóго, жи то буў сніг і зімно і той чоловік блулий до досьвітка, же ма́ло не загінув. І буў мόже кілька-націть раз кóло свóго селá і не міг сї спамйтати, де він йи. І вже досьвіта дуже сї змучив і вже гадаў, же загіде і перехрестіў сї і увій отченаш говоріти. І нараз вігер сї звіяў і шос засвистало і тогді вже він спамйтату сї, де він йи, а він кóло свóго селá, і тогді пішоў до дому.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

521. Блуд водить по городі.

Мої дýйді пішли ў левáту пантрувати кукурудзи, тай ўвійли собі верéньку, тай піп у руки, тай сїли собі під бзицú, тай слухают, а то шос тракотйт на вербі, крýчит, тай плéще ў долоні. Дýйши сї, нема ні кóний, нї ніхто не йде, жебі шкоду робіу, тай ідýт до дому, бо сї ўже напудили. Йдýг, ідýт до дому тай сходїши цілú левáту, тай не знают їже, де йдут. С тóго місьцы зайшли ў колоні, тай кáжут: „Е, тáже вітси війду їже па хáту праве, бо їже вйтко хáту. Якже зачайши йти, тай наа́д зайшли у то місце, де пантрували від кóаний кукурудзи. А но здогадали сї тáмечка, ще гíрше напудили сї, прийшли наза́д до дому, льгагí спáги, а то якас віра берé, тай ногу закидáе, тай лíзе, тай ду́шил. Вовй пробудили сї, хрестý сї, а то на стіні такé, гíй гарбузай переміняє сї, гíй квóчка якас. То так було три рази, лиш льйжут, а

вонó зноў. Третим разом, як сі прόбудили, тай кáжут: Тráба ітп наза́д на то місце, мбже біда сі лíшил. — Як пíшлі там на то місце, полéжili, прийшли, лíйтгли спáти, ѿже спокíйно, ѿже більше нічо не дúшил.

Зап. у червнii, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка. І. Волошинський.

522. Блуд заводить музину у став.

Їде́н чоловíк гра́у на висéлю тай бу́у напíй сі і скорті́ло го йти до дому. Як їшо́у до дому і зачýй блудити. Дóкі́й ходíй, ходíй, а ві́так го завéло аж до ставу. Як пускі́ло го раз у воду, а він якось віліз з водí; вітак дру́гий раз го пускі́ло і зноў віліз так само; і третій раз го пусті́ло у воду. Якось він третій раз ѿже віліз з водí і трохи сі спамійтáй. Як прийшо́у до дому, на нім не булó ані одного рúбчика сухóго. І потому ужé валишнý горíку віти і ѿ почí до дому йти ужé ніко́ли не ітóу.

Зап. в жовтнii, 1910, від Андр. Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

523. Блуд водить по лісі.

Я завела пасти в ліс, ще не била николи. Там казали, жи найбільше блуд хáпле. Я все завертала там, де не тра, а корови їшли добри; корови поїткали, а я сьи зістала. Шак ми водило по лісі, аж їм за коровами вийшла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідника М. Капій.

524. Блуд водить цілу ніч.

Виїхавем у пашу, я випріг коні і лег спати, тимчисом прийшло і стилепало возом; я встав, подивив сі за кіньми і коний не було. Я став шукати коний, мене щось водило аж до рана.

Зап. від Селя Кукуюна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

525. Блуд водить голу дівку.

Давнó ма́ма оповідали, що була́ слúжвиць тай так у літї, то бу́ло тепло, тай спа́ла ѿ хорóмах. А ма́ла той звичай, що спа́ла гола — скіне сорóчку тай спіт сообі. Ма́ма вихóдит ráпо, йде про сéбе, перепрошлю съцьги або що, тай відит, що вона́ гола тай кáе: „Тебé може водítти туман такий, що ти можеш піти кудáс“. — А ѿна тому си ни противила тай спа́ла гола.

Одного разу встає она у ночі, так може булá пéрша або дванацтіа годíйна, так якби хотіла іти на двір — пішрошию, съцьїти, тай нала-пала сорочку, щи гай сонна тай ту сорочку ни ўбирає, лише взыла коло себи, втворила двéрі тай війшла на двір. Їна війшла на двір, дбста тóго, шо с тóу сою бчкоу гóла як бúда, пішлá гóла на обóру, на горóд, і вже ймиу туман і дáiї попровадиу. I юна пішлá коло горóда, бо то там брат мéшкає такí коло цвінтары. Як війшла тай так ходíла, аж докіу когут ии запіяу — то судá то тудá, бо і си здавало, шо де пліт, то до нéба; идé судá, тай завертáє си, идé там бóком, идé і знов завертáє си... Йик когут запіяу, тогдí юна си спамйтала тай пішлá до хати і прихóдит мóкра, росýна, обмочíла си... Мáя питáє си: „Чьо ти, тýко, такá мóкра?“ — Вона ии моглá во ѿсіду скажáти і вітак скавáла: — „Бо я“ — кáжи — „війшла на двір тай ходíла цáлу нéч, докіу ии спамйтálam си. Тай томуу я мóкра“. — Мáя кáжут: „Відиш, я кáзала, абý тай гóла ии спáла, бо мóжеш шос попáпти!“

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911 р., від Ів. Палинюка з Ростік, пов. Вижниця.

526. Як копиця водила нічліжинників.

Раз ям їхов в кіньми на ніч і сиділо шось напирид коній, такé вилики було, як копицї сїна. I туди я так ступов хвильку, відіхов ям на бік, тоди ми поїхали, нас шось три, поїхалисмо гет. Нас си вчіпило й ми поїхали гет — блудили смо. Та купицї сїна вудила тай йисмо їздили війницій, як коло трох гудин pu паствиску. Тей потім си другого вчіпило на тім місци — надігнов зі заду коні і той другий так само блудив.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Юрка Сулука Іваа Савицький.

527. Блуд у видї пташків.

Іхаў я з Рáшкова з жівкоу о дванацтіі годíйні. Іту я дорóгоу і маю гáтку, абýм сї ии ўзвіу до Симакóвц, бо ѹи дорóга. Симчáсом іду якýрат, віхаюим на свíй хрест, повіяю до жінки: „Ми дóбре ідем“. — Зіїджжу ѿ долíну — якýрат стоїт одéнок — дóбре — аlli віт тóго одéнка ни знати, кудá іхати, по котрім бóці дорóга і що. I щом сї там паколотіу, пакрутіу... і потóму ѿзвіу, кові пустіу на болю. Приїджжу, якурат ѹи пáшого пáна сїрта. Отжи кáжут я до жінки: „Дóбре ми ідем“. — Тай ѹиполалі прїйшлó сї, ми ідем, а то на поли хрест, що чоловíк замéрз, — а ми не ідем до дому, лише до Городéнки.. Й..уш тї ѿ дýшу!“ Отже я віти заверніу сї назац до селá. Іду, іту, а я назац приїджжу зноу до тóго хрéста... Ой ѹ..уш тї ѿ пичінкі!!.. Потóму я сї

дійю, що маю паніть до села. Узвіт я дирекцію право на село. Отже потому так лаї, даї, аж так я зійшої аж на доробу. А місіць сьвітії, переходила хмара всіляково, тай пташки якіс літали, тай цвіркали до-кола нас — а то булó ў зимі.

Зап. в липні, 1910, від Павла Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

528. Блуд у виді пса.

Рáзім возіти до Стрільчи дровá; іхали вітти с Стрільчи, повернули до кóрши, дáти кóням їсти, тай зложили сі на горішку, а два не хотіли, тай поїхали ў перéд. Ми віїхали, а воні їзды, їзды і наза́д вернули сі і стоя́. І ми доїздя до того і питáєм: „Чо ви чекáсте?“ — А воні кáжут, що: „Не знаєм, куди іхати. — Зблудíши з дорóги“, — і коло них пес буў. Вітки той пес сі ѿзьмі, то віхтó не знаїти. Отже ж потім пустіли сі іхати, тай знову́ зайдші на той слід, що воні пérше іхали. А вітак заїхали під Білóку і чути було, же иси гáївали; то була силна мрáка і вітер. А вітак ми сі вернули наза́д тим слідом і приїхали на ту дорóгу наза́д і кáжем: „Щож тепér булем робити, коли не знати, кудá іхати?“ — Вітак я пішоў з другим доробої від тóму хрестови, що с Семакóвець, а чоловíк віїздит із Симакóвець в мільзов, тай приїхáу на то місце, де фíри стояли. Отже ж потім ще раз поїхали, пустіли сі ще раз іхати і знову́ зблудíши і той чоловíк іхáу за вáми. Вернули сі на то місце, таїм пішоў сам собóї і надібаў доробу. І тогдá спрáвили менé іхати ўперéд. І той пес ходíу за фíрами і якім з'їхали на доробу і не знати, де він сі дíй.

Зап. в липні, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

529. Блуд з лівого боку.

Вторік йшовім з празнику с Сновидова. Тай зачило волити, від того ліска аж в Вовчичу, аж до Потіцкої граници, а там в самій півночі запіяв когут. Там в буковині, коло потіцького млина і аж тамім съїмив. Таке було як кіт, а с кота, як вібачте собака, а с собаки як чоловíк, а все тъягне. Шо съїи пущу в село, а воно каже, то вотуда. То буў съїїг виликий, так миши змордувало, аж досвітам прийшої, як когут заціяу, то плеснуло в долоні і щезло. А ведо все з лівого боку.

Зап. у Костельниках, Буч. пов., від Николи Дранчука М. Капій.

530. Блуд — чоловíком.

Як сми буў побережником у Путілові, вішоў я на однú кéчіру тай здібаў сми чьоловíка. Дóста я вібі гадаў, що то акурát чьоловíк,

так миї то си здавало, а то ии буў чыловік, то буў такій плинеага. Я си у тім ни порозуміў тай заговоры ѿ сми до неё; тай ёк сми заговоры до неё, вин миене ўзьвні ў тім чысці за руку і віц до меани ни говори ѿ та воді ѿ миене до дванацціго годайіни. Чыйсто я пилраў на сабі шматы і очі і ледви сми вітаў до хаты си добіў. Та так миаі с тога даю страх, шо я біршэ ёк три неділі ходайі так, йик задрулений.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Гарасима Джурека з Ростік, нов. Вижници.

531. З весіля по горівку.

Раз йшов ём з весілля. Йшов-ем по горівку. Прийшов до коршми тай не хотіў орендар встата. Мусів ём повернати. А як ём повертаў, то впав в воду. У тій воді крутив-ем сі зо дві годіні. Як ём потому відтам кудись виліз, тай вже йшов аж ид ковалеві. А ту щос ій обернуло назад до тої води. Але як там прийшов ём, том сі зараз пропаметав. То вже потому пішов просто на весілле. Та я не знаю, шо то могло быти. Такий блуд.

Зап. в Доброгостові, в липні, 1906, від Олекси Паращака В. Левинський.

532. Жінка приблуджує під вікно.

Йшла йядна жінка с Сокільцькі с празника. Щла, щла, добри каже, шом вже в провалі, а тепер добре буде йти. Она дывит съи, а ту такі скали, гори і все падае. А вона на рівнім стоїт. Тай віак поцюлювала хрест і дивит съи, а і чоловік якіс ишшій (ніби тілько с каміня) за вайзаў сердаком голову. І так вона щла, аж до нас зайшла, а вона гадала, шо вона в потоці. Прийшла під вікно тай кричіт: „Гей, а я де? — А сусід каже: Шіл вікном! — Як сі зачили съміяти.

Зап. у Костельниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Кацій.

533. Баба ходить по селі.

Йшла баба до Лютовищ, як биў ярмарок. Вона съя там вобмэркла. Йшла відтам до свого села ід ті хаті, де биў дітка. Прийшла ід ті хаті, а там съя зробила вода. То дітко зробиў. Так йшла великий кусень горі селом, там била коршма і люди виділи, жи вона йшла і завернули ї. Вона зайшла ід ті хаті назад, а там такій съя зробиў ліс великий і вернула съя назад. Баба ходила цілу ніч по селі, аж съя розвидніло. Тогда пішла доміў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Кацій.

534. Сонце зійшло на заході.

Я почувáў ту кóло сéго хреста; ўстáвім ráно, ще сónце не схóдит. Дýкю сí, сónце схóдит с тóї стороñí, де захóдит. А я собí так думаю: Се не може бýти, се мýсит бýти якийс blud, шо миаї сí так замакітриў сýвіт. А я знаю, котрí пиві до заходу, а котрí до схóду і влásне я на тих буў, що до схóду сónцы, — а сónце сходíло від заходу... І я сí обернúу наокóло і то сí розвíяло.

Зап. Ів. Волошинський, в жовтни, 1910 р., від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка.

535. Bludня з каменем і смерть у ямі.

Нішóу, уважáйити, гід до Колінóк, там до свógo свояка, рахувáти. Вонí сí дóбре заходили, тай той їм подарувáў камінь — такíй жорни́к, тай там сí забáвили до тéмної нóти, рахувáти. Гід віták uzyjú той верхнýк, тай ідé до дóму. Холýу гід цáлу нíч с тим верхнíком, с каминем. Як uzyjú ходíти, првйшóу аж у лíс — завéло. Хóдит, йимú сí покáзывают покóї, хатí — такí що... (а то дéрева... зам. А. Марунчыкá); ходíу до бýлої дvíjini. Де Дáлішева, де Колівki, а він сí зробíу аж пíд Чернилýцеў. А такíй буў мóцний, одnáko той камінь не лишиj вігde і прvйшóу до дóму, тай кáже: „Я, гítp, я вас не галáу вýгти“. — А потóму так умér чоловík, а він пíшóу копáти яму. Як яму взыjу копáти, докопáу сí аж до трýavni, тай тогдí роскалем у ту трýavnu: „Шо ти“, кáе, „там спиш?“ — Аá. — „Анý“ — кáе — „уставай“. — Дrúgий з нíм буў колягá. Той що гýркау ў трýavnu, тай ужé там стаў бис пáljiti. Той дrúgий кáже: „Вýйку, вýйку, шо вам такé?“ — Той ўже ви говорíт... Взыjу тóго за rýuku, вíkig з яmí, принéсли до дómu, тай зараз помér. Пíшиj до ксьондза, взыли казáти, яка причýна. Ксьондз káут: Хто пýkai, тóму ýtвoryjut“. — Тай похóráти тай réшta сéму.

Зап. в жовтни, 1910, від С. Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

536. Bludом з хрестин.

Були на Мацíївці хрестини ф Кубя Сафíяна. А то була восінна пора, було мрачно. Ми пíшли на тí хрестини вже над вечирóм. Те ѹíсъмо troха посидíли тей сí smerklo. Дужи сí занивидніло, а ми цустили сí ѿти до дому. Вийшли съмо с подвíрья тей нíц сí ви витко було, дужи mрака. Тей моя дочка кажи: Та чо сí бойтé? То шо далеко? Я буду вас вела.

Вийшли съмо, йдемо, а то треба було йти стежкою. Йшлисъмо том стежкою, дивимо сї — вже пима стежки, вже якась ріля. Та бо дивимо сї — вже якийсь рів. Як то дивно, де сї взяв той рів: нам сї здавало, шо рів по тім боці, а ту дивим сї, а то ми йдем до Митницї. Якісьмо пирийшли близ той рів, али ніц ни знаємо, де ми; дивимо сї, вже знов якась ріля. А то тої рілі було десь можи з вісім моргів, бо то цілий лан. Закісьмо і пирийшли, аж-ісьмо сї помучили. Якісьмо скінчили ту рілю тей я кажу до неї: Вже ни йдім далі. Будем ходили навколо тої рілі аж до раня, бо як зайдем в яку воду тай погинемо. — А ше кілько ми кричали гоп, гоп, шоби хто зачув і пігде відстої сї ни вобізвав. Тей тоуди вже съмо сї трохи помучили, а то тепло дужи було, я кажу до неї: Посідаймо си трохи, вітпочайнемо. Кажу: Жиби й пириначувати, то шо, таке типло! А вона тоуди зачала плакати, кажи: Ай Божи мій, та ж мині в дома дитина, де ж то така вилица піч, шоби в дома ни бути. — Тей я кажу до неї: То клякаймо тей мовмо пацір, аби нам сї ни вкучило.

Вже съмо змовили пацір, а ту нараз щось сї нам заблищало на зими, якурат ніби на то, шоби ми пізвали, чи то стирня, чи шо. Тай вже съмо поставали тей вже съмо знали, шо то стирня з ідного боку, з другого ріля. Типер кажу: Ходім коло тої рілі. Бирем, йдем здовж коло тої рілі. Доходим вже до кіньця тої рілі тей вітир повіяв, вже йдем напротів вітру, а ми нагадали си, шо ми мали йти з вітром. Али вже съмо скінчили рілю, типер кажу до неї: Типер бирім вже гатьта. — Іно съмо пару кроків зробили, вже диви сї, взяла сї якась стешка; а яка стешка і шо, то ни знаємо. Тай вже бирено, том стешком йдемо, кажимо: Вже кудись вона мусит нас завести. — Йдемо, йдемо, дивим сї, якась дитина; вастрашилисьмо сї тай вже знов сталисьмо. Тай ше кажимо: Ходім ше трохи дальши, як будем виділи, шо якась вода, то сї вернимо назад. — Підійшлисъмо трошки далі, дивимо сї, якісь верби витко. Мариня кажи: Мамусю, то ми вже десь коло Бучинського, о, де нам видало! Бучинський аж ф тамтім кінци, а нам видало, шо ми аж коло него зашли. — Я кажу до неї: Та най вже буде, шо хочи, добри, шо якесь сило витко. — Підійшлисъмо блишши, а вона зараз пізнала, шо то вже під нашим городом верби. То вона сї спамятала, а я не, аж привела міне до хати, показала съвітло, аж тоудим сї отямила. То раз був блуд!

Зап. у Теклівці, Скалатського пов., від Марії Протасевич П. Стадник.

537. Невинні душі ведуть у погибель.

Ни подалеку од слободи Никлюдово жив поміщик. Три чоловіки зібралися до купи, порались між собою і порішили ночу їхати до того поміщика грабити добро. Набрали вони з собою разної орудії, взяли лом, сокиру, ножаку, здоровий такий, що свиней колють і ривольвир 6-зарядний. Дождали вони почі, зложили все на сани і поїхали до поміщика грабити добро. А в ту саму ніч та була страшна шквиря, туди вони добралися благополучно, ні абрудили. У їх була пара конів добрячих, такі, що дорогу духом чули. Заїхали вони у ікономію. Один остався біля конів, а два пішли до поміщика у дом. Забрали вони у дом до пана; убили самого пана, паню і дочку. Вони просили, молили, щоб ни били їх: Все забирайте, тіко пустіть душі на покаяння. Ради Бога, ради Христа ви бийте, пустіть на світ божий, що хочите, те й биріть, тіко нас помилуйте. А вони, розбійники, ні звернули ніякої уваги на їх мольбу, побили бідолашних, як цущинят сліпеньких. Розламали всі сундуки, всі шкафи, забрали все добро, посуду, вещі всякі: золоті і серебрані. Взяли гроший щось чимало, тисяч до три, так, що всього на всього вони награбили тисяч до десять. Зложили вони все на сани і поїхали до дому. А шквиря така піднялася, що свіга божого ни видно було. Дороги ніяк ни видно було. І ни тіко дороги, а один другого гаразд ни бачив. Поїхали вони навманя по притетах. Їхали, їхали і сами ни знають, чи туди, чи ни туди. Коні все принюхувались, держались дороги, а далі збились і брили, куди попало. Потім їм почулось, що дзвонять і по звуку точ у точ так, як у їхньому силі дзвонять. Вони почали придерживувати ся дзвону, ідуть і йдуть на дзвін. Їхали вони, їхали і все ніяк ни добуть ся до сила, а дзвонять ниначе видалеко. І так вони діржались на дзвін до тих пір, поки наткнулись зразу на кручу і політіли всі гамузом у пропасть. Коні покалічились, ні могли уже вибратися з кручині. Ім біз коній дальші йти було нікуди. І так вони сиділи там у яру позгинавшись як собаки, поки померзли. Померзли коні і два з них до смерті померзли, а один остав ся чуть-чуть живий. Ранком їхало нескільки підвід звозчиків і побачили в яру підводу, вся снігом занесина. Коли туди, а там коні мерзлі лижать і три чоловіки. Вони їх положили на сани, укрили кожухами і повізли в сило. Обогріли їх. Один з них ожив, заворушився і язиком став шивилить. На вопросы він з трудом промовив, що вони блудили і що їм почулось, що дзвовили і вони на дзвін правились, поки забралися у кручу. Ого бач, кажуть, невинні душі їх завили у погибель, щоб їх люди обличили в тяжкім гріху.

Записав від Ф. Зіборовського, с. Троїцьке, Корочанського повіту, П. Та-расевський.

538. На нічлізі.

Повів Артимон коний пасти на ночліг на луки у кут. Збирав ся у ярмарок їхати і треба було поранши вставать йому. От привів, попутав і заснув. От він прокинувся, півні съпівають: йому показалось, що съвіт уже. Схватився і зачав вязати коний, потім сів і поїхав до дому. Іде-іде, пи видно дому і приїхав до могилок, що ото у горі. Стукнув він, пиріхристився і назад повириувся, зачав їхати опять до дому. От він іде-іде, доїжджає до нового хутора, потом роздивився: „Тепер же, каже, по цій дорозі буду їхати, як єсть утраплю!“ — От він їхав-іхав — коні отороплять ця, а він: „Шо це таке? Стой, ка’, елізу, подивлюсь!“ — Коли придививсь — а воно вода блищиць. Роздивився: коли воно плесо, то коло Житника. Він: „Шо це таке: чи це помрачення, чи шо воно таке?“ — От він опять вітътіля вернувся. Волося так дібом і становиць ця! Ну, повириувся, іде назад, тоді їхав-іхав: „Стой, лай ка’, послухаю, чи ни чутъ буде пастухів!“ — Коли нокнуло. „Стой! це ж там пастухи!“ — каже. Коли став підіїджжатъ, дивиця — коли він Ріжчик (салдат, мужик наш). Підіхав та й пита його: „Чи ти до дому видеш коний?“ — А він: „Да какой там чорт! Я вже познамував ся з могилками“. — „Ну, мовчи парцль і я був там. Ну, типер жи давай їхати у двох“. — От вони ідуть і балакають. Ріжчик і пита його: „Яким жи ти робом попав туди?“ — „Та яким — с просонку схватився: півні съпівають, думаю — це съвіт. Узяв, коний роспушав, сів і поїхав. От я іду-іду, придививсь — могилки. Я ж думав, що вони сами дловидуть до дому, та тоді: шо це значить? Так міні стало страшно і нидуже. Потом повириув і поїхав назад. Їхав-іхав і доїхав у Новий хутр. Я тоді взяв, ісправивсь, як є, по дорозі так, що з Нового хутора на Тишанку і поїхав по дорозі. Коли мої коні як отороплять ця, а я кажу: „Шо це таке?“ — Та думав, що з въвіряків шо-нибудь. Коли встав, придививсь, аш воно — вода блищиць. Як роздививсь, що плесо, то у мене мороз і подрав і волося дібом становиць ця. Я тоді вітътіля їхати. Коли слухаю — шось загомоніло: „Дай поїду, кажу, то мабуть пастухи. Коли підіїджжаю, а то ти Давидъ Іванович“. — „А я от сам почув, що коні прискають, та сібе дожидаю“. — „Ну типер давай жи їхати у містї!“ — От і поїхали вони. Виїхали на дорогу. Ідуть і гутарять сами поміз собою: „Та шо це за грець, що й досі ни видно Тишанки?“ — От придививсь Ріжчик: „Це, каже, ни туди дорога!“ — Та шо ти ошолопутів; ми ж, як виїхали, нікуди ни звиртали!“ — „Та дивись, коли та дорога. Ну, вже що буде — давай їхати далі!“ Пояїхали. „Дай ще стану, каже Ріжчик, подивлюсь!“ — Коли давай ходить

і напав стовп: вони забрякались на попівську землю — аж туди стрельнули! А воно вже стало на горі займати ця. „Ну, давай же по ці дорозі, що в Вошивої на Тишанку іхати (А Вошива проти Тишанки — верстів п'ять). Їдуть, а воно дужче розвидняця. — „Ну типер, каже, попадем“. — Їдуть, уже Юрків вітряк видно. Так вони хотіли рано приїхать, а звили на пізне. Вони, стало бить, у глупу віч проснулись тай христять поле скрізь. Замороче, правда, як устануть у таку минуту, як гуляють біси.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

VIII. Смерть і хороби.

539. Як виглядає смерть.

Она подібна до старої худощавої бабя. Має греблі, рискаль, косу і мітлу. Є дві смерти: одна „шьо приходить тогди, коли кождий старий умирає, друга то нагла, віпадкова. Смерть рубає косою, лиши знаку не робить“.

Зап. О. Михайлєцький в Тростянці, Снятинського пов., від Стефана Глушка з Джуркова.

540. Смерть у виді дівчинки.

У тьишкій рік мама чуєт, а то шос приходить на присну тай کаже: „Ох, ох, ох!“ — так вастогнало дуже жылісним голосом. Мама дівют сї ў вікно, а юна малá, як десетилітна діүчинка, сидіг там. І тогді зачýла бічи, зайойкала і побігла до тóго шеўця на подвір'ю. І на рано пййтеро душ ўмérло.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Кароліни Сарнецької з Вижниці.

541. Мерлець ходить зі смертею.

В нашім селі було чути, що одного разу ходила смерть по селу тай прийшла до одного чоловіка, щоби приймив ї на ніч, а він ни хтів ї приймити. Вона йшла силом тай плакала, а ідеи чулувік був в студолі тай чув, як вона плакала.

По двох неділях вмер той чоловік, а жінки, що їго мили, чули, що шось їх било по ногах, а вони ніц ни виділи. Вітак віби з него так тикло, жи ни могли нести; аш прийшли з йинчого села тай го віміли і типер говорят люди, що смерть ходит по силу, а він ї носит то по-лотно, жи в заду.

А діти їго раз казали, що він прихудив до хати, прийшов до скриві тай вийшов с хати, взъяв пса тай пішов, той Гаврилихі, той чоловік.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Дарія Хемичука в Мамаївцях Нових, Черновецького пов., Ів. Савицький.

542. Рицар і смерть.

Так був у цана син. Але казали, що по єго ґрунті ходит смерть. А той собі сів на коне єдної почі, тай іде. — Вже хочу знати, що то за смерть! Тай іде з хлопчинов. Тай дивит сі: іде смерть, бáбиско кострубата, з мітлов із рискальом. Але він іде напротів неї с шабльсв. Тай каже до неї: Чо ти се чудноє, бриткоє, кострубатое по моїм ґрунті волочиш? Так і змерзів. Та прийшла д'ньому блисше. А він взев меч, її порубати. А йому рука упала. А він толій увидів, жи вна сильшійша від нього, тай каже її: Ласкава пані, я виджу, жи ти сильна, а я богатий; я не маю жінки, то ми си поберемо. — Але вна каже: Ти, безумний чоловіче! Так ти, каже, згаєш, що я побираю царі, ксендзи, біскуни. Як би я хотіла, то я би си вибрала з межі них. А я ни мала чоловіка, тай не буду мати. — Тай тоді він с коне пац. Впав і там го погреблій. А хлопчина но приїхав до хати, тай всю розповів. Він хотів її шпетити, шукав смерти, та її знайшов.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов. в липні, 1906, від І. Курія В. Левинський

543. Хороба стукає в вікно.

Кажут, жи давно ходила слабісць вечир і пукала в вікно. Йак съи в йакі хати обізвали, тей на рано всі вимирили. Тицер кажут, жи щасльщиць пукай три рази, або в вікно, або в двері і кличи того ім'яни, чий воно юї. Кажут, жи то також ни траба съи вобзвивати.

Зап. від Гани Колодайцької з Бедриковець, пов. Заліщики, О. Деревянка.

544. Хороба кличе поліжницю.

При йидній поліжниці повитуха була і кликало ту поліжницу шос у ночі і вона сі відозваля за поліжницу. Потому поліжниці йиднаково заслабла, а вона ї згасіла вуглики — акушерка. І вібі то щофнуло сі до неї, перейшлó на акушерку на totу. І від тогдá не могла говорити, була бес притомности і так закінчýла. А воні припíсуют, що якби умेरла кушерка, як ще поліжниця за заслонов, то умрé й поліжниця.

Зап. в падолисті, 1911, від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

545. Хороба підтинає жінку.

В нучи прийшли ми з варти і льигли під грубу й спали. І там зачукало до вікна і кажи: Ви йазде, Андруху? — А систра вийшла зараз і до раны вмерла, як її підтьила. То слабість ходила люцка.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Сороках, Львівського пов., від Василя Дулемби, Ів. Савицький.

546. Колька у виді жінки.

У Чирниліци відіу Микола Микитюк, тверезий чоловік, хоробу. Він бу́ш ткач і доробіу сі 18 моргів польп. Али вім робіу обгорткій, тай оден чоловік з Нізвиск приніс полотно, аби му зробіу за дві пе-діли. Він не обіцьу за 2, али за три беслічне, що бу́де. І хтіу юстарчили сі ў слóві, аби той дурно ні йха́у, а запізвіу сі з наложением по-лотна, отже по дваціть мір дέяно робіу. І зробіу на чьис. А с того узьили то кольки і упа́у у слабість на колькій. І лижийу кілька місції. Чéрес той чьис такі були нобчи, що лиши сидіу, бо спати не міг. І приклада́у пляти і шмати тéплі, аби колькій не колоби. Єдної нобчи сидіт, приклада́є плятку, не спит, лиш лівиг сі. І відіт, що двéрі сі ютвори́ют, ўхóдит жінка ў перémітці завіта. І каже: „Слава Йсусу Христу. А що, ви ще бúдете менé далі пичі, чи не бúдете?“ — Я кажу: „Як пичі?“ — „А прилóжуєте пляти. Як будéте прилóжувати пляти, то ще вам бúде гíрше, а як не будéте, то будé вам лéкше“. — Сказала: „бuváйте здо-рòви“, ютвори́ла собі двéрі, тай пішлá. І віт тогді я не кла́у плиткій і ста́uem здорóвіти і віздоровій.

Зап. в червні, 1910, від Антона Трачуга з Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-лошинський.

547. Дві пропасниці.

Ішло дві пропасниці, ішли біс ліс. І надівали хату в лісі. А там сидіу ѹден Жид і лісничий. І собі балакали. Йодна каже: „Я йду до сего пана, а він прийде с польованьм і буде юсти дужи смачно борщ і мене зісьць. І ми буде добре в него в сиреднії. — А лісничий сидіу за корчом тай слуха́у, що вони балакали. Прийшоу він с польованьм і дала 'му жінка борщу, а він взиву йидну лишку, в фузію, і другу лишку і так три рази. І так цалий рік фузія впсіла на клинку. І в рімний рік вістри-лиу с тої фузії totu пропасницу. Тота в рімний рік вішла від Жида, а tota вішла в фузії. Tot'a, що в фузії була, — зістала як тріска. А tota, що від Жида шла, то так вплила, як безрога. — Tай tota від Жида каже: А тобі що є? — Ой каже, говори; віл як зіў з лишки борщу, а в рімний рік як мноу ви..у, то я як пішла, ледвим съи стримала. А та каже:

Міні було добре. Я в Жида в перинах лежала, рузьно їста мені добагаў, так було, шо а!

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Софрана Хартуняка М. Капій.

548. Небесне явище.

Війшоў йа ў ночі па двірь. Дес було коло півночі. Нараз зробила сьї дніна, а дес там, як курашка на небі, такий білий вогонь узріў, шо очи ми заслышіли; і так було с добру хвильу. Зарас у недыльку питайу сьї лъудий, чи не видыли тойі божойі сили. Та то богато видыли. Говорили старі лъуди, шо то буде вимір на лъудий. І того року такі була ў нас хольира.

Зап. від Петра Далавурака в Кулачківцах, Коломийського пов., 1906 р., Осип Яворський.

549. Холера заводить по селі.

Як була ѿ Симакіўцех слабість, — totá хольира, том чуў, шо ходіла, заводіла.

Зап. в вересні, 1910, від Юр. Конопеного з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

550. Відвертанє холери.

Жиди в холеру поставили хлопа на окопиці. І казали му: Як будут сї Жиди питати, ци в тут де Жидів ховати, абис казав, жи нема. — Жиди приходит тай питают сї: Ци є? — Ого-о, каже, тýсечі, тýсечі є, я ту їх поміщу. Тай потому втік, бо були би го вбили, хоть гроши вaev.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

551. Холера у виді дівки.

Шішоў жандар і ратувáу і змúчиў сї і хтіў трóшки припочити тай лишій вартійникі. Спит він, спит, устає, йдé, шукáє, де та вárta є. Іде він до дому, воні сплють; кáжи: „Ви шо рóбите?“ — Кáжут воні до нéго: „Ми, пáне, не йдéмо, хотъ нас ту зáраз порубáйте“. — „Чомý?“ — „Бо“ — кáжут — „лíїка якáс бíгає та за нáми бíжйт. Тай“ — кáжут — „ми утíкали чéрез плíт, вонá ва вáми: ми лéдво чéрез плíт жéвí поўтíкали; бíйтے пас, — ми не пíдéм“. — Кáже тогдá жандар: „Ходíт zo мноў“. — Вни йдут з ним, прихóдь тай кáжут: „Пáне, адіт óдде дíїка!“ — „Та де?“ — кáже. „Озде о, коло нас!“ — А він кáже: „Та де?“ — „Та óзде!“ — Воні кáжут, шо: „Ми óзде вýдим! Пускáйте нас до дому, бо бóде дíїка!“ — То бóла холéra.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Кароліни Сернечкої з Вижницї.

552. Холера у виді завитої жінки.

Буде вже триц'ять два роки, як у нас була холера. Ходила вна в день, а ніхто не видів. Вечером приходила вна як жінка завита попід хати та мазала якимось червоним, таким ги любрика. Написала тай пішла далі. Нераз сплаче, ги кобіта, ги мати за дитинов, або съпівала:

Коби не лук, чесник, та не троян-зілє,
То було би в кождій хаті по троє весіле.

Де вже написала, там люди мерли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

553. Холера у виді хлопа.

То було за холери. Вийшов я, було, з сусідом вечером поза хату в город. А він нараз станув, зблід тай до мене: Ади, ци видиш от хлопа, як суне до нас? — Кажу: Нічого не виджу. — А він як скрикнув лише, аж я напудив ся, алем ніц не видів. На другий день мій сусіда вмер.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

554. Холера значить хати.

Була тая слабість (холера), але не всюди. Тай, кажут, щос ходит і пише по одверках. А тут, кажут, в нашого сусіда щос написало чорними літерами. А ну, каже, дивіт сї, може і у нас? — Йой, дивет сї, а на одверку написане чорними літерами. А той молодий газда сидів на порозі, на сіннім. Тай сї скопив тай втік до хати в вечір. То потому другий день казав, що приходило шос таке, ги добре лошє, а я, каже, бояв сї тай втік до хати. То сї робило в самі живіва.

Тай пішли жети в поле, а я молотив у стодолі. Та як їм молотив тай ніп, лиш води, води і води. Тай потому приходє с поле. Тота дівка захорувала ще в полі, ледво прийшла. А там стояли два жовніри. Тай єден як взев через ніч сугнати, все то до хати, то до стані. А рано прийшла фера, та го взяли на феру. Закі вівеали на гостинець тай вмер. А тота дівка сугнила, сугнила, а потому приїхав ксьондз, висповідав, тай до вечера дала Богу душу. А я займів воли пасти. То я приганю воли, а дівці будуют хату. А як пригнав воли, як єм постелив собі два вколоти, то ніц не темив єм через дві неділі. Тай потому так мі сї скера ссунула, гей би рукавиці зняв.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Митра Кушніра В. Левинський.

555. Лік на холеру.

Підчас холери то Жиди обциркулювали хати свої вугльом тай самі масали сї ним. Той вуголь спалили с хреста. Не знати, відки взяли. Як сї обциркулювали і помазали, то їх сї холера не брала.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

556. Як парубок джуму втопив.

Так сї біда йімила була Івана. Вигнав пастух конї. Вигнали бо-гацькі сини і біdnі. Богацькі позавивали собі голови сіраками, а біdnий приклек, поки не змовив всїй пацір. Тай лєг, тай уснув. Приходить смерть, джума називає сї. Тай каже: Неси мене до онтого села! Вилізла на цього. Ну, приніс він і до села. Він видіт усьо: всі люде в селі померли. — Як померли люди тут, неси мі до онтого села. І ту померли люди. — Але, каже, неси мене ще до сего села. А він знов, що там всі люди померуть. А шкодував, бо там були його родичі, його фамелія. Вна каже: Всі люди померуть, лише ти сї лишиш. А він шкодував: Щож я буду тогди робити сам? А було треба йти через воду. А він ходить, ходить понад воду, би сї збути. А далі як прийшов над якусь веренду: — Га, каже, так! І скочив. І сам сї втопив і джуму втопив.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Михайла Бабяка В. Левинський.

557. Гола біда.

Віс чоловік і жінка до Бучачи свиню на ярмарок. Сеї восини тото се діяло. Дивит се, з якоїсь долини біжит якісь, кричить: Чикай! — Вони поставали, якесь голи. Питає се їх, де вони їдуть.

Вони кажут: Їдимо на ярмарок!

Що ви затримати?

Пацє.

Він кажи до них: Що ви маєте за то пацє взети?

А я знаю що?

Він кажи до них: Аби стя заправили педисеть ринських, як вам будуть давали, жибисьти взели. Жибисьти венци ніц ни брали. Жибисьти мині що купили.

Приїхали до міста. Прийшов купець, тілко взели. Жінка кажи: А шош ми тому голому купимо?

Блюску тай штани!

Купили того, що се радили. Приїжджають в ту саму долину, дивит се, біжит голий. Кажи: А шосьти взели?

Та тото, кажи, що ви казали.

Шо сьти міні купили?

Блюзку тай штани.

Е, кажи, я того ни хочу! Кажи: Ще сей місєць — так той голий
кажи — така буде талапавка, а потому були морос, потому як возьме,
то буде тримало, то будут люди м'ярли. Я так мушу ходити!

Тей побігло в долину назат.

Зап. від Яндраха Степця в Будзанові, Теребовельського пов., 1903. О. Дев'янка.

З М И С Т.

Переднє слово	III—IV
Останки передхристіанського релігійного світогляду наших предків. I	V—XLII

I. Чорти.		стор.	
1. Злий дух з дитини		23. Чорт міняє діти	9
2. Жінка, що боїть ся		24. Гість при злогах	9
3. Як дістати діт'як		25. Нерун бе чорта	10
4. Ширгачева кістка		26. Грім бе в березу	10
5. Антички у фляшках		27. Ілля бе чорта громом	10
6. Чорт витягнений зі студні .		28. Куриж	10—11
7. Як чоловік ходив купувати діт'як		29. Біс шалапутський бог	11—12
8. Щевники в решеті		30. Частунок на колодязі	12
9. Як два купували чортів . .		31. Чорт нерекидає ся мишею .	12
10. Чоловік бажає собі діт'як .		32. Злий дух ропухою	13
11. Пасічник у Михальчу . . .		33. Чорт когутом	13
12. Чоловік скаржиться в суді на чорта		34. Тяжкий когут	13
13. Діт'яко		35. Чорт котом	13
14. Чорти — хлопчики		36. Чорні коти-чорти	13
15. Безиятий панич		37. Чорт у виді чорного песика зникає з комори	14
16. Чорт влавить комином . . .		38. Чорт вівцею	14
17. Де можна бачити чорта . . .		39. Чорт у виді барана	14
18. Женитьба чорта		40. Чорт у виді вояка	15
19. Кого бере собі чорт за жінку		41. Чорт у виді кума	15
20. Чорт веде повитуху і зникає		42. Кого бере ся чорт	15
21. Повитуха бере у чорта ко- ниаки місто гроший		43. Через чорта божевільний .	16
22. Чорт везе повитуху на кони до жінки		44. Чорт утікає від дзвонів .	16
		45. Запродані душі	16
		46. Чорт відбирає мову	16
		47. Чорт записує собі	17
		48. Чорт ходить з парубками .	17
		49. Чорт на комині	17

	стор.		стор.
50. Чорт у льоху	17	92. Чорт убиває ворожбита	27—28
51. Чорт у пивницях під замком	17	93. Чорт завдає загадку	28
52. Чорт у бани	17—18	94. Переїзник і чорт	28—29
53. Хата на місци, де росла базина	18	95. Чоловік кидає в чорта ка- чаном	29
54. Як робить ся нечисте місце	18	96. Чорт у Жидівці	29
55. Газда розбирає хату через чорта	18	97. Як ворожка прогнала чорта	29—30
56. Газда відступає чортови зе- млю	18	98. Німець і чорт	30
57. Чорт у печі	18—19	99. Політичний газда	30
58. Чорт при огни	19	100. Чорт з Жида	30
59. Чорт у вербі	19	101. Люлька порцелянка	31
60. Чорт у жерелі	19—20	102. Чорт у млині міняє люльку	31
61. Чорт на двірськім гумні .	20	103. Як настух виміняв люльку	31
62. Чорт у млині	20	104. Виміняна люлька	31—32
63. Чорт у молотильні	20	105. Як коваль курил люльку	32
64. Чорт у горальни	20	106. Чорт у виді жандарма	32—33
65. Чорт у кузні	20	107. Чорт із карабіном	33
66. Чорт в арешті	20	108. Чортівський карабін	33
67. Чорт в погонійні	21	109. За палицю костомаха	33
68. Чорт завертає вівцям голови	21	110. Чорт закурює люльку	33
69. Відки бере чорт леду на град	21	111. Замість грошей черешки	34
70. Чорти наносять моху	21	112. Музика у чортів	34
71. Чорт на плечах	21—22	113. Як музика втратив око	34—35
72. Чорт іздить на коні	22	114. Музика грає чортам	35—36
73. Чорт спілтає гриви конем	22	115. Чудо з музикантами	36
74. Чорт обмотує коня посто- ронками	22—23	116. Через що музикант зарік ся грati	36—37
75. Чорт перевертає віз	23	117. Чорти музиками і панами	38
76. Чорт гонить воли	23	118. Як Гунул згрішив	38
77. Як чорт іхав ровом	23	119. Чорти помагають учинити великий гріх	39—40
78. Як чорт возив бабу	24	120. Як чорт у богача служив	40
79. Чорт переносить чоловіка через ріку	24	121. Як чоловік душі ратував	40—41
80. Чорт мече каміньом	24	122. Як жовнір палив у печі чортови	41
81. Чорт кидає в пастуха	24—25	123. Дітко з шалика	41
82. Чорт тарахочке по шухах .	25	124. Чорти переховують гроши Жалка-сироти	41—42
83. Чорт дає льос	25	125. Чорт ходить до дівки	42
84. Чорт бе по лиці	26	126. Як чорти налякали лівок	42—44
85. Чорт танцює	26	127. Чорти на вечерицях	44—45
86. Страшний чоловік	26	128. Чорт на вечерицях	46—48
87. Чорт сипле огнем	26	129. Чорт мордує лівку	48
88. Як чорт в писка вогнем си- пав	26—27	130. Чорт роздирає жінку	48—49
89. Як чорт утопив слугу . . .	27	131. Як дітко торгував з ба- бою	49—50
90. Чорт топить чоловіка . . .	27	132. Біс у молодиці	50—53
91. Дітко відтингає голову газді	27	133. Як з'явилася горівка	53—55

стор.	стор.		
134. Чорт — брат	55—57	171. Страх клене	78
135. Як Олекс голив дітка . .	57—58	172. Як страх плакав	78
136. Як хлонець дітка зму- дував	58—60	173. Страх пере	78
137. Чоловік ловить чортів у торбину	60	174. Страх перевертас лавки .	78
138. Салдат і чорти	60—64	175. Страх тручає віз до рова	79
139. Чорт у шкірянім міху .	64—66	176. Страх жене за саньми .	79
140. Собака вірлійша від жінки	66—67	177. Страх хапає капелюх .	79
141. Бідний фірман і дітко . .	67—70	178. Страх скидає капелюх .	79—80
ІІ. Страхи.		179. Страх скидає шапку . . .	80
142. Рада, аби чоловік не ді- став страху	71	180. Страх зупиняє жандарма .	80
143. Рада на страх	71	181. Страх стогне	80
144. Як перелет перелетить . .	71	182. Страх стогне на цвінтари	80—81
145. Планета	71	183. Страх телепне парубком на цвінтари	81
146. Які є планети	71	184. Страх термосить у спі і бє	81—82
147. Планета залитає в пусту хату	72	185. Страх набиває гулю на чолі	82
148. Планета стукає у вікно .	72	186. Страх кидає чоловіком до землі	82
149. Страх тріскає дорогою . .	72	187. Страх викидає чоловіка з цвінтаря	82
150. Страх перемінється . . .	72—73	188. Страх тручає жівку на не- чистім місці	82—83
151. Страх перепуджує на смерть	73	189. Страх паралізує чоловіка .	83
152. Страх гонить мокрим шматом	73	190. Як хлоп запійлив ві страху	83
153. Страх пересновує полотном	73	191. Страх забиває худобу . .	83
154. Страх іде конем	73—74	192. Як страх спащерував . .	83
155. Страх іде вовом, кричить і іде верхом	74	193. Страх прибирає стать зна- комого	84
156. Страх ловить ся за коли .	74	194. Страх то росте, то маліє	84
157. Страх скоче через пліт .	74	195. Страхи обступають садів- ника	84
158. Страх колишеть ся на во- рині	74	196. Страх відбирає яблока . .	84—85
159. Страх сипле огнем . . .	75	197. Хлонець страшить садів- ника	85
160. Страх летить і сипле огнем	75	198. Два рази настражений . .	85—86
161. Страх гасить січку . . .	75	199. Голий страх у коноплях .	86
162. Страх світить лампу . . .	75—76	200. Чорний страх	86
163. Страх кидає до хати ка- мінем	76	201. Білий страх	86
164. Страх шукає по воді . . .	76	202. Білий страх на дверех .	86—87
165. Страх дре дерево	76	203. Невидимий страх	87
166. Страх бе лопатами . . .	76	204. Страх у виді стовпа яйкає	87
167. Страх меле жорнами . . .	77	205. Стовп стягає з коїя . .	87
168. Страх шумить, як машина та світить очима	77	206. Огнений стовп	88
169. Страх — піє	77	207. Стовп іде за бабою . . .	88
170. Страх квичить	77	208. З іскор тополя	88
		209. Страх лісом	88
		210. Страшний улій	88—89

стор.		стор.	
211. Страх копицю	89	253. Страх у виді ропухи на гнізді	101
212. Страх полум'яною	89	254. Страх у виді риби	101
213. Страх блиском	89	255. Страх сідає птахом на багнеті	102
214. Страх світлом	89	256. Два птахи	102
215. Страх світлом у стайні	89—90	257. Страх — когутом	102
216. Світло у бордюзі	90	258. Когут на воді	102
217. Світло над болотом	90	259. Страх гусаком	102—103
218. Світло в лісі	90	260. Страх зайцем	103
219. Два світла	91	261. Страх білим зайцем	103
220. Страх у виді світла і музиків	91—92	262. Із зайця хлон	103
221. Страх перекидає ся в світло	92	263. Кіт під фігурою	103—104
222. Утеча перед світлом	92—93	264. Кіт на плечах	104
223. Три свічки	93	265. Кіт на ябліці	104
224. Свіг зі страху	93	266. Страшні коти	105
225. Чорний страх перед волами	93	267. Голі коти	105
226. Страх у виді стебла	93—94	268. Як кіт крутив ся	105
227. Чудний гарбуз	94	269. Страх котиком і свинею	105—106
228. Страх шнуром	94	270. Страх у виді свині	106
229. Страх — клубком	94	271. Страх у виді чорної свині	106
230. Страх кулька сипле вогнем і кричить	94	272. Страх лъюховою	106
231. Мішок посеред дороги	94—95	273. Страх безрогою	106
232. Міх у пlesі	95	274. Страх вівцею	107
233. Страх полотном через дорогу	95	275. Страх у виді вівці	107
234. Страх у виді полотна рує	95	276. Як вівця тарала ся	107—108
235. Полотно ловить жінку	96	277. Як вівця покривляла ся	108
236. Полотно як мрака	96	278. Вівця лякає людий	108
237. Страх переміткою	96	279. Звязаний баран	108—109
238. Страх простирадлом	96	280. Баранець на припічку	109
239. Як простирило ходило	96	281. З вовка баран	109
240. Страх у виді колеса з жару	97	282. Страх у виді козятка	109—110
241. Колеса на дорозі	97	283. Коза на колисці	110
242. Страх тачкою	97	284. Коза на вишці	110
243. Страх чвіркою в бричці	98	285. Коза летить у повітря	110
244. Страх бричкою	98	286. Говірливе козиня	110—111
245. Страх у виді брички з будою	98	287. Страх козою	111—112
246. Фіякер із дзвінками	98—99	288. Страх — псом	112
247. Страх фірою сіна	99	289. Страх псом скоче на плечі	112
248. Страх звіром коло цвінтаря	99	290. Псючик на яблінці	112
249. Страх у виді сорокатого звіряті	99	291. Страх у виді пса іде водою	112
250. Страх у виді звіра і стовпа	100	292. Страх у виді білого пса	113
251. Страх у виді білого, довгого звіра	100—101	293. Страх — білий пес з межі ніг	113
252. Страх потворю	101	294. Страх у виді пса западає ся під землю	113

	стор.		стор.
295. Чоловік перекидається ся в пса	114	333. Шап на мості	125—126
296. Три іси	114	334. Шап на відрі	126
297. Страх собакою	114	335. Страх на мочарі	126
298. Страх собаками	114—115	336. Страх на пасовиску	126—127
299. Страх коровою	115	337. Страх у провалі	127
300. Страх у виді чорної корови	115	338. Страх в олійни	127
301. Страх у виді корови	116	339. Страх у стайни	128
302. Туман — корова	116	340. Біда в дворі	128
303. Страх бугайом	116—117	341. Страх у касарні	128—129
304. Страх у виді бика	117	342. Чудо в хаті	129—130
305. Страх у виді бика	117	343. Як страшило в хаті	130
306. Страх білим конем	117	344. Нечисте в домі	130—131
307. Страх у виді голови з крилами	117	345. Страх у церкві	131—132
308. Страх у виді дитини	117—118	346. Страх на могилках	132
309. Страх у виді хлопчика щезає на дереві	118	347. Злий дух у саді	132
310. Пів хлопа	118	348. Страх під яблінкою	132
311. Страх у виді чоловіка	118	349. Страх у садівників	132—133
312. Страх переслідує чоловіка	119	350. Невірний садівник	133
313. Страх у виді пана щезає	119	351. Дитина в яблоках	133
314. Страх у виді грубого пана	119	352. Як садівник утікав перед страхом	133—134
315. Страх у виді двох панів	120	353. Страхи коло Хотимира	134—135
316. Страх у виді жінки в перемітці	120	354. Привид	135
317. Страх стовпом і жінкою	120	355. Страшний шум	135
318. Страх бабою поперек дороги	120—121	356. Дітьче весілє	135
319. Страх — білюга	121	357. Страх весілем	136
320. Страх у виді жандарма	121	358. Зі страху через млинівку	136
321. Страх у виді попа в автомобілі	121—122	359. І відважний боїться ся	136
322. Страх св. Миколою	122	360. Як парубок перелякається	137—138
323. Страх у місци убийства	122	361. Вчертай страх	138
324. Страх і блуд на місці, де зарізано дівку	122—123	362. Сховок перед бранкою	138
225. Страх у старих вербах	123—124	363. Біда страшить вояка	138
326. Чорт на вербі	124	364. Урльоники страхами	138
327. Страх на возі	124	365. Салдат у пасіці	139
328. Нечисте коло керніці	124	366. Біда в пасіці	139
329. Страх коло кервіці	125	367. Біда на возі	139—140
330. Страх під мостом	125	368. Біда на морозі	140
331. Страх під містком	125	369. Дівка на швintari	140—141
332. Два страхи на мості	125	370. Як дівка гонила за підрубком	141
		371. Розплетена дівка	141
		372. Дівка на воді	142
		373. Панна в капелюсі	142
		374. Положна жінка	142
		375. Гола жінка	142—143
		376. Баба рве барвінок	143
		377. Чорна баба	143
		378. Як бабу душила скриня	144

стор.		стор.	
379. Шляхтич з люлькою	144	414. Як парубок повісив ся	
380. На страхі і кіл не поміг	144	через Антилка	160
381. Страх з решетом	144—145	415. Хованець їздить по оборі	160
382. Музика на ребрах	145	416. Домовик палить у хаті .	160
383. Як сіл ходив	145	417. Хованець на даху	160
384. Заклад піти вночі до трупарні	145—146	418. Хованець у загаті	160—161
385. Пастухи і паничі	146	419. Хованець у бабі	161
386. Перестрашився на смерть	146	420. Хованець ість молоко .	161
387. Як чоловік налякався музик	146—147	421. Хованець Марко	161
388. Чоловік відлежує переляк	147	422. Хованці гуляють у хаті	
389. Як жовнір застрілив капітана	147—148	по смерті газдів	161—162
390. Вояк застрілює страху	148	423. Пан з люлькою	162
391. Вояк стріляє до страху	148	424. Хованець — господар .	162
392. Хлоцці на яблінці	148—149	425. Розправа домового над	
393. Камінем у страху	149	кіньми	162—163
394. Дівка бе лихе люшнею	149	426. Хованець винарює дітьом очі	164
395. Чого захорував тато	149—150	427. Домовик на горищі	164
396. Офіціир на квартирі	150—152	428. Як домовик тупотів .	164
397. Воєнний страх	152—154	429. Яку вістку подає смерть	165
 III. Хованці.			
398. Домові біси	155	430. Як віщував домовик про	
399. Як можна бачити домового	155—156	смерть чоловіка	165—166
400. Звідки береться домовик	156	431. Як домовик віщував перед смертю	166—167
401. Як можна виховати собі хованця	156	432. Домовик і лівчина	167—168
402. Як дістати дітка	157	433. Як домовик душив дівчину	168
403. Чорт у зноску	157	434. Як домовик душив жінку	168
404. Антилко віз зноску	157	435. Домовик наїгає на жінку	168
405. Антилко пильнує курят	157	436. Домовик душить парубка	168—169
406. Хованець у виді курят	157	437. Богач з трома хованцями	169
407. Недобра мама	157—158	438. Хованець у Колінках	169
408. Чорті з Угорщини	158	439. Попівський хованець	170
409. Хованець з Чортовії	158	440. Доњка бере хованця	
410. Де сидить домовик	159	від батька	170—172
411. Годованець переносить		441. Як позабути ся домовика	172
ся в газдою		 IV. Ріжні духи.	
412. Як домовик ходить за		442. Дух у сошівці	173
господарем		443. Як газда перепрошував	
413. Хованець шукає за го-		духа	173—174
сподарем		444. Біси — вихри	174—175
		445. Вихор тручає жінку .	175
		446. Як вояк убив вихра .	175
		447. Планета — вітер	175—176
		448. Польовик — бугай .	176
		449. У кума в гостині	176—177

стор.		стор.	
450. Лісовик	177	485. Куніль під святу неділю	197
451. Біда в лісах	177	486. Морські пагни	197—198
452. Лісовик у виді медведя	177—178	VI. Підмінний потерчата.	
453. Як лісовик душив чоловіка	178	487. Лукавий підмінює діти .	199
454. Чугайстер	179	488. Лукавий приносить головешку	199
455. Водяник обхлюпувє воду	179	489. Підміна	199—200
456. Як водяник грів ся	179—180	490. Чорт замінює свою дитину за людську	200—201
457. Водяник гонить пастухів	180	491. Потрійні хрестини	201—202
458. Як водяник перелякав дівчата	180—181	492. Як дитина зиму віла	202
459. Чоловік з керніції	181	493. Розигри	202
460. Водяник котом	181—182	494. Потерчата по сімох роках	202—203
461. Болотяні біси	182	495. Страчче — перелета	203
462. Земський дух	182	496. Вимерлі не хрещені діти	203
463. Земський дух помагає	183	497. Крижма з підшевки	203
464. Огонь у гостині	183	498. Окрещене потерча	204
465. Біси змії	183—184	499. Збігленята	204
466. Змій світить	184	500. Нехрещені померші діти кричуть як коти	204—205
467. Змій котить ся голо- вешкою	184	501. З невчасних дітей чорти	205
468. Як змій літав до моло- дниці	185	502. Брат, що був потерчатем	205—207
469. Як змій хотів зісти па- рубка	185—187	VII. Блуд.	
470. Три брати змії і їх шу- рин	187—190	503. Огонь у вербах	208
471. Перелестник	190	504. Блудний огник спричи- вює смерть дітей	208
472. Перун елій дух	190	505. Блудне світло	208
V. Богині й русалки.		506. Світло в коляди	208—209
473. Недолітки	191	507. Світло в шопі	209
474. Що роблять богині	192	508. Рада, як возьметься блуд	209
475. Богиня хоче пірвати дів-чину	192	509. Рада, аби блуд не взявся	209
476. Дівчина заскоботана ру- салками	192	510. Рада на блуд, як хто іде волами	209—210
477. Як богині замучили дівку	193	511. Кого не бере ся ві блуд, ві страх	210
478. Як богині бігали по горі	193—194	512. Блуд у білу днину	210
479. Богиня розкидає огонь .	194	513. Блуд коло каплиці в Ко- лінках	210
480. Бісіня	194	514. Блуд у Смуківці	210—211
481. Богиня на возі	195	515. Блуд у лісі над Дністром	211
482. Богиня виходить за муж	195	516. Блуд на Ревязі	211—212
483. Як богині підміняли дитину	195—196	517. Блуд під селом	212
484. Як богині хотіли дістати дитину	196—197	518. Блуд докола бани	212

стор.		стор.
519. Блуд при биках	213	
520. Блуд свище і зникає	213	
521. Блуд водить по городі	213—214	
522. Блуд заводить музику у став	214	
523. Блуд водить по лісі	214	
524. Блуд водить цілу ніч	214	
525. Блуд водить голу дівку	214—215	
526. Як копиця водила ніч- ліжників	215	
527. Блуд у виді пташків	215—216	
528. Блуд у виді пса	216	
529. Блуд з лівого боку	216	
530. Блуд — чоловіком	216—217	
531. З весіля по горівку	217	
532. Жінка приблуджує під вікно	217	
533. Баба ходить по селі	217	
534. Сонце зйшло на заході	218	
535. Блуд з каменем і смерть у ямі	218	
536. Блудом з хрестии	218—219	
537. Невинні душі ведуть у погибель	220	
538. На пічлізі	221—222	
VIII. Смерть і хороби.		
539. Як виглядає смерть	223	
540. Смерть у виді дівчинки	223	
541. Мерлець ходить зі смер- тєю	223	
542. Рицар і смерть	224	
543. Хороба стукає в вікно	224	
544. Хороба кличе поліж- ницю	224	
545. Хороба підтинає жінку	224	
546. Колька у виді жінки	225	
547. Дві пропасниці	225	
548. Небесне явище	226	
549. Холера заводить по селі	226	
550. Відвертане холери	226	
551. Холера у виді дівки	226	
552. Холера у виді завитої жінки	227	
553. Холера у виді хлопа	227	
554. Холера значить зати	227	
555. Лік на холеру	228	
556. Як парубок джуму вто- нив	228	
557. Гола біда	228—229	